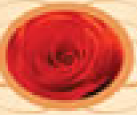
Güzel Ahlâk Sahibi Olmak

Asım Şark

Güzel Ahlâk
Sahibi Olmak

Güzel Ahlâk Sahibi Olmak

Asım ŞARK

IŞIK YAYINLARI

GÜZEL AHLÂK SAHİBİ OLMAK

Editör
Ali BUDAK, İsmail KAYAR

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni
Ahmet KAHRAMANOĞLU

ISBN
978-975-278-371-3

Yayın Numarası
514

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir/İZMİR
Tel: (0232) 252 20 96
Haziran 2010

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31 Tek-Er İş Merkezi
Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Işık Yayınları
Kısıklı Mahallesi Meltem Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 318 42 88 Faks: (0216) 318 52 20
www.isikyayinlari.com

İçindekiler

1- NİÇİN GÜZEL AHLÂK SAHİBİ OLMALIYIZ? 9
Niçin Güzel Ahlâk? 9
Efendimiz'in Güzel Ahlâkı Nasıldı? 12
İki Cihan Güneşi, Nezaket Âbidesiydi 12
Peygamberimiz, Gereksiz Konuşmalardan Kaçınırdı 13
Kişinin Hatasını Yüzüne Vurmazdı 14
Hediyeleşmeye Önem Verirdi 14
Muhtaçları Sevindirirdi 15
O, Daima Halkın İçinde Halktan Biriydi 16
Konu ile İlgili Bazı Kaynaklar 19

2- ANNE BABA HAKKI 23
Anne Baba Hakkı 23
Anne-Babaya Bakmak Evladın Vazifesidir 29
Ana-Babanın Hakkı Ödenemez 32
Anne-Baba Hakkı Mevzuunda Efendimiz Ne Buyuruyor? 36
Anne ve Babama Bakmaya Gücüm Yetmiyor! 42
Anne-Babaya Hürmet Affa Vesiledir 47
Önce Sizi Yaratan Allah'a, Sonra da Bu Yaratmada
Birer Vesile Olan Anne ve Babaya Teşekkür Edin! 52
Konu ile İlgili Bazı Kaynaklar 59

3- DOSTLUK VE ARKADAŞLIK 63
Dinimizde Dostluk ve Arkadaşlığın Önemi 63
1- Kur'ân-ı Kerim'de Dost ve Arkadaş 64

2- Hadis-i Şeriflerde Dost ve Arkadaş 66
Allah Kimlerin Dostudur? 71
Niçin İyi Arkadaş Edinmeliyim? 73
İyi Bir Dost Olmak İsteyen Kimse Hangi Hususlara Dikkat Etmeli? 77
Dünyadaki Dostluk ve Arkadaşlık Ahirette de Devam Edecektir 81
Konu ile İlgili Bazı Kaynaklar 85

4- YARDIMLAŞMA 89
Yardımlaşma Mümin Ahlâkıdır 89
Yardımlaşma Alışkanlık Hâline Getirilmeli 90
Herkes İmkânı Nispetinde Yardım Yapmakla Mükelleftir 92
Yardımlaşma Neler Kazandırır? 96
1. Yardımlaşma Saygınlığı Artırır 96
2. Malı Bereketlendirir 98
3. Toplum İçinde Huzuru Temin Eder 100
4. Fazilet Yarışına Vesile Olur 101
Yardımlaşmada Birbirinizle Yarışın! 105
Yardım Yapılırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar Nelerdir? 110
Konu ile İlgili Bazı Kaynaklar 113

5- DOĞRULUK, DÜRÜSTLÜK VE YALAN SÖYLEMEME, SÖZÜNDE DURMA 117
Sadakat Nedir? 117
Doğru Yol Nedir, Doğru İnsan Kimdir? 118
Efendiler Efendisi "el-Emin"di 119
Doğruların Yardımcısı Allah'tır 122
Kur'ân Doğruluğu Emrediyor 126
Müslüman Sözü ve Özü Doğru Olandır 134
Sadık Kimse Sır Tutmasını Bilir 139
Yalan Söylemek Niçin Büyük Günahtır? 142
Yalan söylemek, Münafığın Birinci Alametidir 145
Yalan Söyleyen Kendisini Ele Verir 146
Konu ile İlgili Bazı Kaynaklar 154

6- ÂDÂB-I MUÂŞERET 157
Âdâb-ı Muâşeret Ne Demektir? 157
1. Hilim Sahibi Olma 159

2. Yaşlılara Hürmet Gösterme....................167
3. Selâm Verme Âdâbı....................168
4. Hapşırma Âdâbı....................170
5. Yemek Yeme Âdâbı....................170
6. Temizlik ve Tuvalet Âdâbı....................174
7. Toplantı Âdâbı....................175
8. İnsanlarla Konuşma veya Nasihat Âdâbı....................177
9. Misafir Ağırlama Âdâbı....................179
Ev Sahibinin Dikkat Etmesi Gereken Esaslar....................180
Misafirin Dikkat Etmesi Gereken Kurallar....................183
10. Sohbet Âdâbı....................186
11. İlim Öğrenme Âdâbı....................187
Konu ile İlgili Bazı Kaynaklar....................193

EK-1

KİTAP OKUMANIN ÖNEMİ....................197
1- Kur'ân-ı Kerim, Okumaya Büyük Değer Veriyor....................198
2- Peygamber Efendimiz Bizden Okumamızı İstiyor....................201
3- Kâinatın Sırlarını Keşfetmek Ancak Okumakla Mümkündür....................207
4- Cehalet Denilen Yüz Karasından Kurtulmalıyız....................208
5- Okumak, Öğrenmenin En Kolay Yoludur....................210
6- Okumayan Canlı Kalamaz....................211
7. Sahabe Şuuru Kazanmak İçin Okumak Gerekir....................214
8- Kitap Vefalı Bir Dosttur....................218
9- Kitap Medeniyet Ölçüsüdür....................219
10- İnsan, Okumakla Olgunluğa Erer....................225
11- Evlerimiz Kitap Okuyarak Aydınlanır....................226
12- Okumak, Bizi Rabbimize Yakınlaştırır....................230
13- Okumak, Beynimizin Genç Kalmasını Sağlar....................235
14- Kitap Okumak Ufkumuzu Açar....................237
15- Bir Öğrenci Niçin Kitap Okumalıdır?....................239
16- Kitap Okumanın Derslere Faydası Nedir?....................240
Konu ile İlgili Bazı Kaynaklar....................242

EK -2

TARİH ŞUURU 245
Tarih Şuuru Kazanmak İçin 245
Tarihten Güç Almadan İlerlemek Mümkün Değildir 249
Tarih Şuuru, Sürekli Müracaat Edilmesi Gerekli Olan Bir Kaynaktır 256
Konu ile İlgili Bazı Kaynaklar 259

İSTİFADE EDİLEN KAYNAKLAR 261

1- NİÇİN GÜZEL AHLÂK SAHİBİ OLMALIYIZ?

"Hiç bir anne baba, çocuğuna güzel ahlâktan daha güzel bir miras bırakmamıştır." (Tirmizî, Birr, 33)

Niçin Güzel Ahlâk?

Dinimiz İslâm kadar güzel ahlâka önem veren başka hiçbir din ve sistem yoktur. Bu anlamda Efendimiz "İslâm, güzel ahlâktır." buyurmuştur. Güzel ahlâk sahibi olmak, Müslüman olmanın en güzel bir tezahürüdür. Allah Resûlü'nün güzel ahlâka teşvik eden pek çok güzel sözü vardır.

Mesela, "Mü'minlerin imanca en olgun olanı, ahlâkı en güzel olanıdır." sözü ile güzel ahlâkın inanç üzerindeki önemini belirten Efendimiz, şu hadisi ile de kendisine yakın olmanın yolunun güzel ahlâktan geçtiğini belirtmektedir: "İçinizden en çok sevdiklerim ve kıyamet gününde bana en yakın olanlarınız, ahlâkı en güzel olanlarınızdır."

Yüce kitabımız Kur'ân'da adalet, verilen sözde durmak, bağışlayıcı olmak, alçak gönüllülük, ana-babaya itaat, güvenirlilik, sevgi, kardeşlik, barış, doğruluk, cömertlik, merhamet, müsamaha, tatlı dilli olma, güler yüzlülük, temiz

kalplilik gibi güzel ahlâka teşvik eden pek çok âyet bulunmaktadır. Bununla beraber zulüm, gösteriş, haset, gıybet, çirkin sözlülük, asık suratlılık, cimrilik, bencillik, kıskançlık, kibir, kin, kötü zan, israf, bozgunculuk... gibi kötü huy ve davranışlardan nehyeden pek çok âyet de bulunmaktadır ki bunlar dinimizin güzel ahlâka ne kadar büyük önem verdiğini göstermektedir.

Peki niçin güzel ahlâk sahibi olmalıyız? Bunu birkaç maddede ele alalım:

1. Çünkü dinimiz ibadetlerin yanı sıra özellikle de insanlar arası ilişkilere büyük önem vermiştir ve güzel ahlâka sahip olmayanların dinini tam olarak yaşamaları mümkün değildir.

2. Çünkü güzel ahlâkı Efendimiz temsil ediyordu. Cennete ehil hâle gelmek için onun ahlâkı ile ahlâklanmak gerekir. Allah, Kur'ân-ı Kerim'de Peygamber Efendimiz'in bütün müminler için en güzel örnek olduğundan bahseder. Başka bir âyette de "Muhakkak ki sen güzel ahlâk üzeresin" buyrulur. Ancak Efendimiz'in güzel ahlâkını örnek almakla onun yaşadığı gibi yaşamak mümkündür.

3. Çünkü mümin, güzel ahlâk ile ibadette derinleşmiş insanların derecesine yükselebilir. Bunu Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde şöyle anlatır: "Kişi güzel ahlâkı sayesinde gece ibadet eden ve kavurucu sıcakta susuzluk çeken oruçlunun derecesine ulaşır." Bunu yanlış anlamamak gerekir. İbadet, insanın Allah'a olan kulluğunu göstermesi açısından çok önemlidir. Bununla beraber insanların içinde yaşayan bir müminin insanlar arası ilişkilerde dikkat etmesi

gereken davranışlara riayet etmesi de gerekir. Bunu yaptığı zaman, başka bir ifade ile güzel ahlâk sahibi olduğu zaman ibadetleri en kamil ve tam manada yerine gelmiş olur.

4. Çünkü güzel ahlâk müminin cennete girmesine vesiledir. Allah Resûlü Efendimiz, kendisine insanları en çok Cennet'e koyacak olan amel sorulunca "Allah'a takva ve güzel ahlâk."[1] buyurmuştur ki bu da ibadetle beraber güzel ahlâkın ne derece önemli olduğunu ve insanları cennete götürecek bir özellik taşıdığını belirtir.

5. Çünkü güzel ahlâk, iman ve inancın olgun ve kâmil olduğunu gösterir. Efendimiz bir müminde bulunamayacak iki hasletten bahseder ve bunların cimrilik ile çirkin ahlâk olduğunu belirtir. Yine Efendimiz, müminlerin iman bakımından en güzel olanlarının, ahlâken en güzel olanlar olduğunu da beyan eder.

6. Güzel ahlâk aynı zamanda Allah'a karşı yapılan bir kulluktur. Yani güzel ahlâk sahibi olmak demek ibadet etmek demektir. Zira Efendimiz yorulmadan yapılan en kolay ibadetin, boş laf konuşmamak ve güzel ahlâk olduğunu ifade etmiştir.

7. Çünkü güzel ahlâk Allah'ı ve O'nun sevgili Resûlü'nü sevmenin bir alametidir. Kıyamette Efendimiz'e en yakın olanların, ahlâkı en güzel olanlar olduğunu anlatan hadis bunu açık bir şekilde ortaya koyar. Allah bir kulu sevdiği zaman ona güzel ahlâk nasib eder.

8. Çünkü güzel ahlâk, güneşin kırağıyı erittiği gibi günahları yok eder, bitirir. Su, nasıl buzu eritirse güzel ahlâk da

---

1 Tirmizî, *Birr* 62.

günahları eritir. Efendimiz kötü ahlâkın da sirkenin balı bozduğu gibi güzel amelleri bozacağını belirtir.

O halde Efendimiz'in yaptığı şu duayı yapalım: "Ya Rabbi! Senden, sıhhat ve afiyet ve emanete hıyanet etmemek ve güzel ahlâk ve kaderden razı olmak istiyorum. Ey merhamet sahiplerinin en merhametlisi! Merhametin hakkı için, bunları bana ver!"

Efendimiz'in Güzel Ahlâkı Nasıldı?

Az önce güzel ahlâkı en mükemmel şekilde Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in temsil ettiğini ifade ettik. Şimdi bizlere de örnek olması açısından Efendimiz'in güzel ahlâkından bazı kesitler sunmak istiyoruz.

İki Cihan Güneşi, Nezaket Âbidesiydi

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) etrafındaki insanların kötü, kaba, alaycı söz ve davranışlarına karşı engin bir nezaket örneği göstermiş, muhataplarına yumuşaklıkla yaklaşmıştı. Huzurunda bulunan hiç kimse Allah'ın Elçisi'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine karşı kaba veya küçümseyici bir tavrını dahi hissetmemişti. O'nun ağzından kırıcı ve incitici sözler çıkmıyordu. İmayla dahi olsa kimseye hakaret veya küçük düşürücü ifadeler kullanmamıştı.

"İçinizden en iyi olanınız şahsiyet ve ahlâk olarak en iyi olanınızdır." buyuran Efendimiz, kişinin arkadaşlarına karşı nazik davranmasının hayırlı bir iş, her hayırlı işin de bir sadaka olduğunu söylüyordu. Bir defasında ashabına cennette içi dışından, dışı da içinden görülebilen yüksek köşkler

bulunduğunu müjdelemişti. Bunu işiten bir bedevî, bu binaların kimler için olduğunu sorunca Peygamber Efendimiz, bunların nezaket sahibi kimseler ve tatlı konuşanlar için olduğunu söyledi.

Hz. Âişe diyor ki: Bir gün Allah Resûlü odama girdi, kıbleye döndü ve ellerini açarak şöyle dua etti: "Allah'ım! Ben bir beşerim, şayet kullarından birini üzüp incitmişsem, beni bu yüzden cezalandırma."

Peygamberimize yakınlığıyla bilinen Enes b. Mâlik anlatıyor: "Allah Resûlü'ne on yıl hizmet ettim, bana hiç öf demedi. Yaptığım bir şey için "Bunu niye yaptın?" yapmadığım bir şey için de "Bunu niye yapmadın?" demedi." Çünkü O, yine Enes b. Mâlik'in ifadesiyle, insanların en güzel ahlâklısı idi.

Peygamberimiz, Gereksiz Konuşmalardan Kaçınırdı

Peygamberimiz, daima güler yüzlü, iyi ve yumuşak huylu idi. Kaba ve katı yürekli değildi. Bağırıp çağırmaz, kötü laf etmez, başkalarını ayıplamazdı. Hoşlanmadığı şeyleri görmezlikten gelirdi. Ondan bir şey uman hayal kırıklığına uğramazdı. Kendisini üç şeyden men etmişti: Münakaşa, mübalağa ve gereksiz konuşmalardan. Şu üç hususta da halk ile münasebeti kesmişti: Kimseyi ayıplamaz, başkasının kusurlarını araştırmaz, sevap ümit ettiği mevzuun dışında konuşmazdı. Konuştuğunda muhatapları sanki başları üzerinde kuş varmış gibi başlarını eğerek ve dikkatle O'nu dinlerlerdi. O konuştuğunda meclistekiler susar, O sustuğunda da halk konuşurdu.

Resûlullah'ın huzurunda çekişilmezdi. Ashabının güldüğüne güler, hayret ettiğine de hayret ederdi. Yabancı birisi konuşma ve isteğinde kaba davrandığında sabır gösterirdi. Arkadaşları böyle bir yabancıya çıkıştıklarında kendilerine: "İhtiyaç sahibini gördüğünüz vakit ona yardım ediniz." buyururdu.

Kişinin Hatasını Yüzüne Vurmazdı

Allah Resûlü muhatabını asla mahcup etmezdi. Bazı hatalara göz yumar, beğenilmeyen hareket ve davranışta bulunan olsa bile onu mahcup etmez, hatalarını yüzüne vurup utandırmazdı. Hiç kimseyi kusurları sebebiyle -bilhassa başkalarının yanında- küçük düşürmezdi. Peygamber Efendimiz muhataplarına karşı son derece yumuşak ve müsamahalı davranırdı.

Allah Resûlü, yanında oturan bir kimsenin net olarak anlayabileceği şekilde, tane tane konuşurdu. Kötü söz söylemez, çirkin iş yapmazdı. Sokakta bağırmaz, kötülüğe kötülükle karşılık vermez, insanları rahatsız edici hâl ve tavırlarda bulunmazdı.

Hediyeleşmeye Önem Verirdi

Peygamberimiz, hediyeleşme üzerinde ısrarla durmuştur. Hediyeleşmenin sevgiyi artırdığına dikkat çeken Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) hem hediye alır hem de karşılığında bir şeyler hediye ederdi. Hediyeleşmenin insanları nasıl birbirine yaklaştırıp sevdirdiğini anlatmak için de: "Hediyeleşiniz; zira hediye, kalpteki kin ve nefreti yok eder." buyurmuştur. Verilen hediyenin küçük görülmemesini ve

kabul edilmesini istemiştir.

Peygamberimiz, hediyeye mutlaka karşılık verilmesini tavsiye etmiştir: "Kime bir hediye gelirse, karşılıkta bulunsun. Verecek bir şeyi olmazsa senâda bulunsun. Kim senâda bulunursa teşekkür etmiş olur. Kim de (senâ etmez) ketmederse nankörlük etmiş olur."

Peygamberimiz özellikle kendisine gelen heyetlere hediye vermeyi ihmal etmezdi. Bu tarz hediyelerin öneminden dolayı ölüm döşeğinde şu tavsiyede bulunmuştu: "Size gelecek heyetlere, benim yaptığım şekilde hediye verin." Çünkü kendisi hediyeyle pek çok gönle girmiş ve hediyeyi İslâm'ın anlatılması ve sevdirilmesinde önemli bir vesile olarak kullanmıştır.

Muhtaçları Sevindirirdi

Hz. Bilal'i (radıyallahu anh), Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in müezzini olarak biliriz. Halbuki Hz. Bilal'e (radıyallahu anh) Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından verilmiş bir başka görev vardır ki; o da gelen ziyaretçilerle ilgilenmesidir. Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir Müslüman'ı zor durumda gördükçe Hz. Bilal'i çağırır, onun yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarını gidermesini emrederdi. Hz. Bilal (radıyallahu anh), ihtiyaçlarını giderecek bir şey bulamazsa borç bulur, bu vazifeyi ifa ederdi. O borç da sonradan ödenirdi.

Bir keresinde bir muhacir kafilesi çıplak ayakla ve üstlerinde sadece yalın bir elbise olduğu halde Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanına gelmişti. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunların hâline üzülmüş, Hz. Bilal'den (radıyallahu anh)

ezan okumasını istemiş, cemaat toplandığında bu muhacir insanlara yardım edilmesi çağrısında bulunmuştu. Sahabiler de bu çağrıya kulak vermiş ve onları giydirecek para kısa sürede toplanmıştı.

O, Daima Halkın İçinde Halktan Biriydi

Allah Resûlü otururken, kalkarken daima Allah'ı anardı. Oturmak için belli bir yeri ve makamı yoktu. Halkı da böyle bir yer edinmekten men ederdi. Bir topluluğun yanına vardığında boş bulduğu yere oturur ve bunu emrederdi.

Huzurunda oturan herkesle ilgilenirdi. Öyle ki hiçbir fert başkasına kendisinden daha çok iltifatta bulunduğu zannına kapılmazdı. Herhangi bir ihtiyacı için birlikte oturduğu veya ayakta dikildiği kimse kendiliğinden ayrılmadıkça onu bırakıp gitmezdi. İhtiyaçlarını iletenlerin ya isteklerini kabul edip yerine getirir, yahut tatlı sözlerle yol gösterirdi.

Müsamahasına ve güzel huylarına güvenen halk O'na sığınmıştı, onların babası olmuştu. Herkes, hak konusunda huzurunda eşitti. Meclisi hilim, haya, sabır meclisi idi. O'nun bulunduğu yerde sesler yükselmez, kimsenin şerefiyle oynanmaz, kimsenin ayıbından söz edilmezdi. Halk eşitti, aralarındaki üstünlük takva ile idi. Ashabı alçakgönüllü idi. Yaşlıya hürmet, küçüğe sevgi gösterirlerdi. İhtiyaç sahiplerini nefislerine tercih eder, yabancıyı korurlardı.[2]

2 Zaman Gazetesi Ailem Dergisi, sy. 174, s. 17-20.

OKUMA PARÇASI

Terbiye ve Genç

"Terbiye başlı başına bir güzelliktir ve kimde olursa olsun takdir edilir. Evet, cahil dahi olsa, terbiyeli olduğu takdirde sevilir. Millî kültür ve millî terbiyeden mahrum milletler, kaba, cahil ve serseri fertlere benzerler ki, bunların ne dostluğunda vefa, ne de düşmanlıklarında ciddiyet olmaz. Böylelerine güvenenler, hep inkisar-ı hayale uğrar; bunlara dayananlar, er-geç desteksiz kalırlar.

* * *

Bir üstada çıraklık yapmamış ve sağlam bir kaynaktan terbiye almamış mürebbî ve mürebbiyeler (eğitimci), başkalarının yollarına fener tutan körler gibidirler. Çocukta görülen arsızlık, şımarıklık, bağrında geliştiği kaynağın bulanık olmasından meydana gelmektedir. Ailedeki duygu, düşünce ve hareket intizamsızlığı, katlanarak çocuğun ruhuna akseder. Tabiî, ondan da topluma...

* * *

Terbiye ile imdadına koşulacağı âna kadar genç, yetiştiği çevre, heves ve zevkin pervanesi; ilim, basiret ve mantığın uzaklarında dolaşan bir deli ve kanlıdır. Genci, geçmişiyle bütünleştirip geleceğe hazırlayacak olan iyi bir terbiye, onu müstakbelin Ömerleri hâline getirecektir.

* * *

Bir milletin yükselip alçalması, o millet içindeki genç kuşakların alacakları ruh ve şuura, görecekleri talim ve terbiyeye bağlıdır. Gençleri iyi yetiştirilmiş milletler, her zaman terakki etmeye namzet olmalarına karşılık, onları ihmal etmiş milletlerin tedennileri ise kaçınılmazdır.

* * *

Bir milletin geleceği hakkında kehanette bulunmak isteyenler, o milletin gençlerine verilen terbiyeye baksalar, hükümlerinde yüzde yüz isabet ederler.

* * *

Bir milletin ıslâhına fenaları imha etmekle değil, nesilleri millî kültür ve millî terbiye ile insanlığa yükselterek hizmet edilmelidir. Din, tarih şuuru ve gelenekler halitasından ibaret mukaddes bir tohumu yurdun dört bir bucağında çimlendirmedikten sonra, imha edilen her fenanın yerinde birkaç tane yenisi ot gibi bitecektir.

* * *

Mekteplerde en az diğer dersler kadar terbiye ve millî kültür üzerinde de durulmalıdır ki, vatanı cennetlere çevirecek sağlam ruh ve sağlam karakterli nesiller yetişebilsin. Tâlim (öğretim) başka, terbiye (eğitim) başkadır. İnsanların çoğu muallim olabilir ama, mürebbî olabilen çok azdır.

* * *

En lüzumlu olduğu hâlde en az üzerinde durulan dersler, millî kültür ve millî terbiye dersleridir. Bir gün dönüp bu yolu işletmeye koyulursak, milletin terakkisi adına en isabetli kararı vermiş olacağız.

* * *

Her insanın geleceği, çocukluk ve gençlik çağlarındaki intiba ve tesirlerle sımsıkı alâkalıdır. Çocuklar ve gençler, yüksek duygularla coşup şahlanacakları bir iklimde yetişiyorlarsa, zihnî ve fikrî durumları itibarıyla diri, ahlâk ve fazilet itibarıyla da örnek olmaya namzet sayılırlar.

* * *

İnsan, duygularının pes şeylerden uzak olduğu ölçüde insandır. Kalbi kötü duyguların baskısı altında, ruhu nefsanîliğin cenderesine takılmış kimseler, sûretâ insan görünseler de düşünmek icap edecektir. Terbiyenin bedene ait olan kısmını hemen hemen herkes bilir ama; asıl işe yarayan fikrî ve hissî terbiyeyi anlayan çok azdır. Oysa ki, birinci şık terbiye ile daha ziyade kas güçleriyle beden insanları, ikinci şıkla ise ruh ve mânâ insanları yetişir."[3]

Konu ile İlgili Bazı Kaynaklar

- İftar Vakti (Güzel Davranış Hikâyeleri -6), Muştu Yayınları
- Yardımsever Kardeşler (Güzel Davranış Hikâyeleri -7), Muştu Yayınları
- Anne Eli (Güzel Davranış Hikâyeleri -1), Muştu Yayınları
- Günün İyiliği (Güzel Davranış Hikâyeleri -8), Muştu Yayınları
- Sevmek Sevilmek (Güzel Davranış Hikâyeleri -9), Muştu Yayınları
- Bir Müslüman'ın Yol Haritası (İman-İbadet-Ahlak), Işık Yayınları
- Ahlâki Mülahazalar, Nil Sesli Yayınlar
- Peygamberimizin Yüce Ahlakı (Peygamber Sevgisi -99), Nil Sesli Yayınlar

[3] http://tr.fgulen.com/content/view/12031/3/ .

- Okul Öncesi Ahlak Eğitim Seti, Muştu Yayınları
- Gencin Yol Rehberi -1 - (İman İbadet Ahlâk), Muştu Yayınları
- Gencin Yol Rehberi -2 - (İman İbadet Ahlâk), Muştu Yayınları
- Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi ve Öğretimi, Işık Akademi Yayınları
- Allah Sevgisi Yolunda Peygamber Ahlâkı, Rehber Yayınları
- Peygamberimizin Yüce Ahlâkı, Nil Sesli Yayınlar
- Şemail, Işık Yayınları

Sorular

1- Anne babanın çocuğuna bırakacağı en güzel miras nedir?

a- Ev b- Araba

c- Güzel ahlâk d- Para

2- Peygamber Efendimiz müminlerin en güzel ahlâklı olanlarının hangi bakımdan en olgun müminler olduklarını belirtmiştir?

a- İbadet bakımından

b- İman bakımından

c- Aile hayatı bakamından

d- Sosyal hayat bakımından

3- "Kişi .... sayesinde gece ibadet eden ve kavurucu sıcakta susuzluk çeken oruçlunun derecesine ulaşır." hadisinde noktalı yere hangi ifade gelmelidir?

a- Güzel ahlâkı

b- Anne-Babası

c- Arkadaşları

d- Kendine güveni

4- Peygamber Efendimiz'e, insanları en çok Cennet'e koyacak olan amel sorulunca Efendimiz'in bu soruya verdiği cevapta belirttiği iki husus aşağıdakilerden hangisidir?

a- Takva ve güzel ahlâk

b- Susmak ve güzel ahlâk

c- Terbiye ve dua

d- Namaz ve güzel ahlâk

5- Efendimiz'e on yıl hizmet ettiği için kendisine "Hâdim-i

Nebevî" denilen ve bu zaman zarfında Peygamberimizin kendisine "öff" bile demediği sahabi efendimiz kimdir?

a- Abdullah b. Mes'ud b- Hz. Ali
c- Zeyd b. Harise d- Enes b. Malik

6- "Peygamber Efendimiz iki şey arasında tercihte kaldığında -günah değilse- .... tercih ederdi." cümlesinde noktalı yere hangi ifade gelmelidir?

a- Zor olanı b- Kolay olanı
c- Meşakkatli olanı d- Sevaplı olanı

7- *Hediye verilen kişi en azından ne yapmalıdır?*

a- Hediye verene sena ve teşekkür etmek
b- Hediyeyi almamak
c- Sena etmemek
d- Hiçbiri

8- Efendimiz'in müezzini olduğu gibi ziyaretçileri ile ilgilenmekle de görevli sahabi efendimiz kimdir?

a- Enes b. Malik b- Zeyd b. Harise
c- Bilal-i Habeşi d- Ebû Mahzure

9- "En lüzumlu olduğu hâlde en az üzerinde durulan dersler, ... dersleridir." cümlesinde boş yere hangi ifade gelmelidir?

a- Sayısal b- Yabancı Dil
c- Sözel d- Milli Kültür ve Milli Terbiye

10- Çocukta görülen şımarıklık genelde nereden kaynaklanır?

a- Ailedeki düşünce intizamsızlığı
b- Yetiştiği kaynağın bulanık olması
c- Ailedeki duygu ve hareket kargaşası
d- Hepsi

2- ANNE BABA HAKKI

"Baba -diğer rivayetlerde ana- cennetin orta kapısıdır. Dilersen bu kapıyı zayi et, dilersen muhafaza et."[4]

Anne Baba Hakkı

Dünyaya gelmemize vesile olan anne ve babamız, sebepler dairesi içinde bizim hayat kaynağımızdır. Her insan, güçsüz ve aciz bir konumda iken, Rabbimizin lütfu keremiyle, anne ve babasının o engin şefkat ve merhamet dolu sinesinde hayata adım atar. Belli bir yaşa kadar da onlar bizim için her türlü fedakârlığı yaparlar. Yemez yedirir, giymez giydirirler. Evlatları için her türlü zorluğa göğüs gererler. Onlar, bizim ilk rehberlerimizdir.

Anne ve baba, bir insanın en başta hürmet etmesi gereken en önemli iki kudsî varlıktır. İslâm'ın anne ve babaya verdiği değer çok büyüktür. Fakat asrımızda yıkılıp giden pek çok değer gibi anne ve babaya karşı saygı ve hürmet de yıkılıp gitti. Ne yapsak haklarını ödeyemeyeceğimiz anne ve babalarımız adeta birer yük gibi kabul edilir oldu.

---

4 Tirmizî, *Birr* 3; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* 5/197.

Halbuki Rabbimiz, anne ve babaya çok ama çok kıymet vermiştir. Cenâb-ı Hakk'ın kıymet verdiği bu iki önemli kıymete evladın değer vermemesi büyük bir talihsizliktir. Mevzuumuzu bir âyet-i kerimeyle açmaya çalışalım:

"Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine "öf" bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle. Onlara merhametle tevazu kanadını indir ve: "Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de Sen onlara (öyle) rahmet et!" diyerek dua et."[5]

Ayet-i kerimede Allah (celle celâluhû), kullarına, anne ve babalarına karşı iyilikle muamelede bulunmalarını emretmektedir. Burada peygambere inanma bile konu edilmemiş, önemine binaen sadece Allah'a ibadet edilmesi gerektiği hakikatinden hemen sonra anne ve babaya iyi davranma konusunda tahşidatta bulunulmuştur. Herhangi bir karışıklığa yer vermemek için de Allah'a ibadet kaydı konulduktan sonra anne-babaya sadece "ihsan" kaydı konulmuştur. Yani ibadet Allah'a, ihsan ise anne-babaya yapılacaktır.

Ayet-i kerimede "Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa" buyrulmaktadır. Burada zihinlere "Acaba böyle buyrulmasının sebeb-i hikmeti ne olabilir?" şeklinde bir soru gelebilir. Bu soruyu şöyle cevaplandırmak mümkün: Evvela âyetin en başında anne ve babaya ihsanın önemli olduğu bildirilmişti. Bu ifadelerde ise, yaşlılık dönemine ulaşırlarsa o zaman anne-babaya yapılacak ihsanın pahasına paha

5 İsra, 17/23-24.

ilave edileceği ve böylelikle ihsanın, altın iken zebercet kakmalı olacağı haber verilmektedir. Çocuklar gibi duygusallaşıp nazlandıkları, daha ziyade duyguları ile hareket edip, değişik beklentilere girdikleri yaşlılık döneminde onlar, Hakk nazarında kendisine eş ve ortak koşmamaya denk bir hak elde etmektedirler.

On, yirmi, otuz, kırk hatta elli.. sene beraber yaşamış olan bu çiftlerden biri yalnız kalınca, hayat arkadaşının göçüp gitmesi, onun iç dünyasında büyük fırtınalar meydana getirir. Hayatlarını huzur ve saadet içinde geçirmiş kimseler, çok defa mezarlarda hayat arkadaşlarının başında ağlarken görülürler. Hayat arkadaşının -kadın olsun, erkek olsun- gidişi ile meydana gelen boşluğu doldurmak artık çocuklarına kalmıştır. Onu alıp -adı huzurevi bile olsa- bir yere götürüp atmakla onun içindeki boşluk doldurulamaz ve ona zulmedilmiş olur. Zira sadece yaşlılığın ya da arkadaşlarının birer birer göçüp mezara gitmesi ve her göçenin ona ölümü hatırlatması gurbetiyle birlikte, bir de eşini kaybetmesiyle onun içinde büyük bir boşluk meydana gelmekte ve ruhunu müthiş bir yalnızlık sarmaktadır.

İşte bu boşluğu da ancak onun çocukları doldurabilir. Onun için Kur'ân, bu âyet-i kerimede onların her ikisine birden veya ikisinden biri yalnız kaldığı zaman ihsanla muamelede bulunulmasını emretmektedir.

Kur'ân'ın burada kullandığı "ihsan" tabiri çok önemlidir. Bu tabir, aynı zamanda "Hakk'ı görüyor gibi ibadet yapmak" mânâsına da gelmektedir. Dolayısıyla çocukların da, anne ve babalarına iyilikte bulunurken, Allah görüyor

gibi davranmaları gerekmektedir. Onlardan sadece biri değil her ikisi birden de çocuklarının himayelerine muhtaç hâle gelebilirler. Onlar, belki bir dönemde birbirleriyle teselli olurlar ama çalışıp bir iş göremezler. Evlat, birisine bakacakken ikisine birden bakmak zorunda kalacaktır. Öyle ise bir yönüyle ikisinin birden kalması, evlat için bir külfet ve bir masraf; diğer yönüyle birinin göçüp gitmesiyle diğerinin yalnız kalması, onlar için bir gurbet, bir hasret ve bir hicrandır.

Kur'ân, sesini bir kat daha yükselterek âyetin devamında, "Kendilerine 'öf' bile deme!" buyurmaktadır. Bu söz ile onlara karşı sergilenebilecek davranışların en küçüğü ifade edilerek, en büyüğünün yapılmasına set çekilmektedir. Mesela, anne veya babanın müspet bir teklifi karşısında evlat hiçbir şey söylemese, sadece "öf be" dese, o evlat bu kadarcık sözüyle bile adeta dünyasını yıkmış demektir. Hele hele bunun ötesinde anne-baba dövülemez, sövülemez, hangi mazeretle olursa olsun huzur evi tesellileriyle hicran ve hasrete atılamaz. Aksine onlara en iyi şekilde bakılması, sevgiye en fazla muhtaç oldukları yaşlılık dönemlerinde sevgi ve muhabbetle gönüllerinin hoş tutulması gerekir.

Ayetin devamında ses bir perde daha yükseltilerek, "Onları azarlama", onlarla ve onların yanında konuşurken sert konuşma, buyrulmaktadır.

Kur'ân-ı Kerim, bu ifadelerin ardından da, "İkisine de güzel söz söyle, yani "vicdanları hep iyilik ve güzelliğe açık olanlar nasıl davranırsa öyle davran" diyerek evladın anne ve babasına karşı nasıl davranması gerektiğini öğretmektedir.

Daha sonra Kur'ân, sesini bir perde daha yükseltip, "Şefkat ve merhametle onların yanında tevazu kanatlarını yerlere kadar indir." dedikten sonra bununla da yetinmeyip, "Ve: "Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de Sen onlara (öyle) rahmet et!" diyerek dua et." buyurmaktadır. Nitekim Hz. İbrahim (aleyhisselâm) de, "Ey Rabbimiz! (Amellerin) hesap olunacağı gün beni, anababamı ve mü'minleri bağışla!"[6] diyerek dua etmiştir.

Ayet-i kerimedeki, "Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse" ifadesiyle insanın dünyaya ilk gelişi nazara verilmekte ve evlâda, o küçükken anne-babasının onu terbiye ettikleri, bazen karın, kucak ve göğüste bazen de sırtta taşıdıkları; onun için rahatlarını terk ettikleri ve yine onun için bir ev, bir araba, bir meslek ve mutlu bir gelecek temin edebilme düşünceleriyle hayatlarını programladıkları hatırlatılmakta ve onun yapması gerekenin ise sadece bir şükran ifadesi olduğu bildirilmektedir.

---

[6] İbrahim, 14/41.

Anne babaya "öff" bile denilemez

"Şayet onlardan her ikisi veya birisi yaşlanmış olarak senin yanında bulunursa sakın onlara hizmetten çekinme, "öff!" bile deme, onları azarlama…"[7]

Allah u Teâlâ bu âyetle bir evladın anne babasına nasıl davranması, ne şekilde hitap etmesi konusunda ona yol gösteriyor. Bir evlat anne-babaya karşı, bırakın hakaret etmeyi, dövmeyi, kalplerini kırmayı ve onları yalnızlığa terk etmeyi, onlara karşı "öff" kelimesini bile kullanamaz. Kur'ân, ana-babaya saygısızlığın minimum çizgisini çizmiştir. Onlara "öff" kelimesini bile kullanmak yasak iken nasıl onlara saygısızca hitaplar, hakaretler, rencide edici davranışlar ortaya koyabiliriz? Bu açıdan "öff" kelimesinden ağır sayılabilecek her türlü davranış anne babaya karşı bir saygısızlık ve onlara karşı bir başkaldırı anlamını taşır.

Anne babaya hürmet konusu çok hassas ve önemli bir konudur. Bu konuyu hiçbir insan hafife almamalıdır. Eğer basit bir mesele olsaydı, Cenâb-ı Hak da bu konu üzerinde bu kadar durmaz ve onlara karşı saygı konusunda bu kadar ince bir hat çizmezdi.

Anne babaya karşı saygı ve itaat konularında sadece dinî ve millî terbiyeden uzak kalmış insanlar değil, bazen din adına, millet adına hizmet ettiğine inanan insanlar da çok ciddi hatalar yapabilmektedir. Oysaki insan bir taraftan Allah'ın razı olduğu işlerle meşgul olurken diğer taraftan da O'nun hoşnut olmadığı şeyleri yaparak iyiliklerini daha bu dünyada iken tüketmemelidir.

---

7 İsrâ, 17/23.

Anne-Babaya Bakmak Evladın Vazifesidir

Burada bir hususa dikkatlerinizi çekmek istiyoruz. Anne ve babanın çocuklarına karşı tavır ve davranışları, fıtrî bir davranıştır. Allah (celle celâluhû), onlara çocuklarına bakıp yetiştirmelerini emretmeseydi bile onlar yine de onlara bakacak ve bunun için rahatlarını terk edeceklerdi. Zira Cenâb-ı Hak, sövüp dövseler, hatta eziyet etseler bile kendisinin birer emaneti olan çocuklarını büyütmeleri için anne-baba denilen Hakk kapısının hizmetçilerine, şefkat ve merhameti bir avans olarak vermiştir.

Şu ibretli hikaye de bu hakikate güzel bir misal teşkil etmektedir: Annesine karşı isyan edip baş kaldıran bir genç, önce annesini dövüp hırpalayarak incitir; sonra da hıncını alamayıp onu keser. Keserken de bıçağı parmağına kaçırır ve gayr-i iradî olarak "anacığım!" der. Onun bu feryadı üzerine annesinin ciğeri de, "yavrum!" diyerek oğlunun parmağına sarılır.

Evet, ana-baba işte budur. Çocukları dövüp söverek, değişik hakaretler savurarak onları incitse de onlardan hep aynı ses yükselir, "yavrum!" der, inlerler. Onların böylesine şefkat ve merhamet dolu hâllerine bakılınca Cenâb-ı Hakk'ın er-Rahmân, er-Rahîm isimlerinin onlarda tecelli ettiği, Rahmânu'r-Rahîm'in canlı ve çok şefkattar birer mümessilleri oldukları müşahede edilir. Bu hâl, anne ve babanın tabiatının bir yansımasıdır.

Cenâb-ı Hakk, anne ve babaya şefkat ve merhamet avansını vererek evlatlarını sevdirmiş, gerektiğinde onların hamallığını yaptırarak sırtlarına yüklemiş ve taşıttırmıştır. Bu bir anne-baba olma hakikati ve anne-baba fıtratıdır. Çocuğun tavrı ise, bir hakikat değil, bir hak; bir fıtrat değil bir vazifedir.

Anne-baba, vaktiyle yaptıkları bin bir türlü iyilik ve hizmetin karşılığını alma hakkına sahip, çocuk ise, anne-babasına karşı onların bu hakkını ödemekle mükelleftir.[8]

Hatta ve hatta anne-baba iman dairesi içinde birisi olmasa bile durum yine de değişmez. İşte size bir misal: Ebû Bekir (radıyallahu anh)'in kızı Hz. Esma şöyle naklediyor:

Henüz müşrik olan annem yanıma geldi. (Nasıl davranmam gerekeceği hususunda) Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den sorarak: "Annem yanıma geldi, benimle (görüşüp konuşmak) arzu ediyor, anneme iyi davranayım mı?" dedim. Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem):

"Evet, ona gereken hürmeti göster." buyurdu.[9]

Anne

Anne inleyen bir ney, anne hicrandan yumak,
Gözleri buğulu, nemli ve her zaman zâr zâr..
Kaderidir annenin ocaklar gibi yanmak,
Hep hüzünle eser onun ikliminde rüzgâr.

Kuşlar gibi titrer hep o ay yüzlü nevhayâl,
Simasında sürekli yarınlar endişesi..
Her mevsim ayrı bir ızdırap, ayrı bir melâl;
Nağmeleri tıpkı hasret-iştiyak bestesi...

Sînesi sımsıcak, çehresi de îmâlıdır,
İkliminde ne büyülü râyihalar eser.!
Duyguyla süzülmüş gözleri hep hummâlıdır,
Altın şakaklarında sarı güller gibi ter...

---

8 Ali Demirel, Zaman Ailem Dergisi, sy. 111, s. 14-15.

9 Buhârî, *Hibe* 28, *Edeb* 8; Müslim, *Zekât* 50 (1003); Ebû Dâvûd, *Zekât* 34, (1668)

Rahmet-zahmet iç içe; bilmez geçen zamanı:
Fark etmez yazı, kışı ve rengârenk bahârı,
Tül tül gurûbu, şafakların söktüğü ânı;
Her zaman duman dumandır o nazlı efkârı..

Bir kuluçka gibi sancılı gecelerinde,
Hep şefkatle çarpan kanat sesleri duyulur.
Hislerin öldüren amansız pençelerinde,
Matkaplar salınmış gibi yüreği oyulur.

Çok olsa da elemi, şekvâsı işitilmez,
Bir Eyyûb sabrıyla göğüsler en olmazları;
Onda ızdırap bitmez, acılar dinmek bilmez,
Sönmeyen bir azimle aşar aşılmazları.

Kanmaz aslâ sevmeye, o sevgiye susuzdur,
Şâire "su" dedirten hisle "evlât" der inler.
Herkes derin uykularda, o hep uykusuzdur,
El açar Yaradan'a kim bilir neler diler..!

Ufku her zaman bir hummâ ile buğuludur,
Durmaz, bir süvâri gibi koşar doludizgin;
O, yeryüzünde en ululardan da uludur,
Sînesi, meleklerin sînesi kadar engin...

....
....
....
....

Zambaklar gibi sihirli çehrende,
Varlığımı saran uhrevî ışık;
Duydum ne duyulmazları sînende!.
Sen bir rüyâsın benim için artık...

Nûru öteden pırıl pırıl sîmân,
Ukbâ derinlikleriyle büyülü;
Tülleniyor hülyâlarımda her an,
Ölümsüz rûhunun bembeyaz tülü.

Bir yâd-ı cemilsin, kabrin sîneler,
Hep hazan yaşadın; ölüm bahârın..
Duâyla gerilmiş bütün gönüller,
Sen'in arkandaki vefâdarların...

Ana-Babanın Hakkı Ödenemez

Yukarıda da ifade edildiği gibi, çocuğun anne-babasına karşı tavrı bir hak ve bir vazifedir. O hak ödenemez, hiç bir şeye feda edilmez ve onun katiyyen ihmale tahammülü yoktur. Nitekim Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Hiçbir evlat, babasının hakkını, babasını köle olarak bulup satın alması ve (daha sonra) onu azat etmesi dışında ödeyemez."[10] buyurarak bu hakikate işaret etmektedir.

Peygamber Efendimiz annenin fedakârlıklarını pek çok hadisi şerifiyle dile getirmiştir. Hazreti Ebû Hureyre'nin rivayet ettiğine göre bir gün Efendimize bir kişi gelip "En çok kiminle vakit geçirip, yanında olmalıyım?" diye sorunca O, "Annen" buyurdu. Sahabî bu soruyu Efendimiz'e tam üç kez sorar. O da her soruya aynı cevabı verir. Ancak dördüncü sorusuna "Baban" diye karşılık verir.[11] Allah Resûlü bu sözüyle annenin hakkının baba hakkından her zaman önde bulunduğunu ifade etmiştir.

10 Müslim, *Itk*, 25; Ebû Dâvûd, *Edep*, 129; Tirmizî, *Birr*, 8; İbnu Mace, *Edep*, 1.

11 Buhârî, *Edeb* 2; Müslim, *Birr* 1.

M. Fethullah Gülen Hocaefendi "Anne" başlıklı yazısında onun fedakârlıklarına şu ifadelerle değinir: "…Bir düşünün; bizim için onlar, ne uzun hazırlıklar dönemi geçirmiş. Ne aşılmaz zorluklara toslamış ve neleri aşmış? Ne çetin hadiselerle pençeleşmiş, ne kadar hayâl ve melâl ile otu-rup kalkmış? Ne hülya ve rüyâlarla dolup boşalmış, ne kadar yeis (ümitsizlik) ve inkisarlarla (kırılmalar) burkulmuş?. Ne zorluk ve sıkıntıları göğüslemiş ve kaç türlü çileyle preslenmiş?. Ne sancılar çekmiş ve ne kadar inlemiş? Kaç defa çığlık çığlığa ağlamış ve ne kadar ağlama dindirmiş? Kaç defa merhametle coşmuş ve kaç defa merhamete ihtiyaç hissetmiş? Hâsılı bizim için ne değerli şeyler harcamış ve ne emekler sarfetmiş... Sarfetmiş ve sonra da herhangi bir beklentiye girmemişlerdir...

Evet bizi, varlığa ermenin hemen her safhasında kucaklayan, koklayan, öpüp öpüp okşayan, teessür ve infiallerimizi yatıştırıp sıkıntılarımızı paylaşan; yemeyip yediren, giymeyip giydiren, açlığını-tokluğunu, açlığımız-tokluğumuz içinde hissedip yaşayan, mutluluk ve saadetimiz adına insanüstü bir gayretle akla-hayale gelmedik zorluklara katlanan.. bize, vücudumuzun gelişmesi, irâdemizin kuvvetlenmesi, zekâmızın incelip keskinleşmesi, ufkumuzun uhrevîleşmesi yollarını gösteren.. bütün bunları yaparken de açık-kapalı herhangi bir beklentiye girmeyen bir varlık varsa, işte o anadır."[12]

Anne ve baba, çocuklarının dünyaya gelmeleri için birer vesiledirler. Cenâb-ı Hakk o çocukları "İnsan neyden yaratıldığına bir baksın! (O su) sırt ile göğüs kafesi arasından

---

12 Gülen, M. Fethullah; *Yeşeren Düşünceler*, s. 15-16.

çıkar."[13] âyet-i kerimesinde de ifade edildiği gibi onları birer vesile kılarak yaratmıştır. Dolayısıyla onların hayat bulmalarına vesile olmaları sebebiyle çocukları üzerinde hakları vardır. Adeta anne ve baba, madde aleminde ölü iken yiyip içerek, onları ihya etmekte, belirli merhalelerden sonra canlılığa giden yola yöneltmekte ve adeta esir konumunda bulunan çocuklarını hürriyete kavuşturmaktadırlar.

Evet, anne-babanın hakları hiçbir zaman ödenemez. Çünkü "İnsan, daha küçük bir canlı hâlinde var olmaya başladığı günden itibaren, hep anne-babanın omuzlarında ve onlara yük olarak gelişir. Bu hususta ne anne ve babanın çocuklarına karşı olan şefkatlerinin derinliğini tayine ne de onların çektikleri sıkıntıların sınırını tespite imkân yoktur. Bu itibarla, onlara hürmet ve saygı, hem bir insanlık borcu hem de bir vazifedir."[14]

---

13 Tarık, 86/5-7.

14 Gülen, M. Fethullah; *Ölçü veya Yoldaki İşıklar*, s. 142.

Fedakarlığın Böylesi

"Bebeğimi görebilir miyim?" dedi yeni anne. Kucağına yumuşak bir bohça verildi ve mutlu anne, bebeğinin minik yüzünü görmek için kundağı açtı ve şaşkınlıktan adeta nutku tutuldu! Anne ve bebeğini seyreden doktor hızla arkasını döndü ve camdan bakmaya başladı. Bebeğin kulakları yoktu...

Muayenelerde, bebeğin duyma yetisinin etkilenmediği, sadece görünüşü bozan bir kulak yoksunluğu olduğu anlaşıldı.

Aradan yıllar geçti, çocuk büyüdü ve okula başladı. Bir gün okul dönüşü eve koşarak geldi ve kendisini annesinin kollarına attı. Hıçkırıyordu...

Bu onun yaşadığı ilk büyük hayal kırıklığı idi;

Ağlayarak: "Büyük bir çocuk bana ucube dedi..."

Küçük çocuk bu şekilde büyüdü. Arkadaşları tarafından seviliyordu ve oldukça da başarılı bir öğrenciydi. Sınıf başkanı bile olabilirdi; eğer insanların arasına karışmış olsaydı.

Annesi, her zaman ona "Genç insanların arasına karışmalısın." diyordu, ancak aynı zamanda yüreğinde derin bir acıma ve şefkat hissediyordu...

Delikanlının babası, aile doktoruyla oğlunun sorunu ile ilgili görüştü;

– Hiçbir şey yapılamaz mı, diye sordu.

Doktor:

– Eğer bir çift kulak bulunabilirse organ nakli yapılabilir, dedi.

Böylece genç bir adam için kulaklarını feda edecek birisi aranmaya başlandı. İki yıl geçti bir gün babası :

– Hastaneye gidiyorsun oğlum, annen ve ben sana kulaklarını verecek birini bulduk ancak unutma bu bir sır, dedi.

Operasyon çok başarılı geçti ve artık onun da kulakları vardı. Yeni görünümüyle psikolojisi düzelen genç, okulda ve sosyal hayatında büyük başarılar elde etti. Daha sonra evlendi ve diplomat oldu. Yıllar geçti, bir gün babasına gidip sordu:

– Bilmek zorundayım, bana bu kadar iyilik yapan kişi kim? Ben o insan için hiçbir şey yapamadım...

"Bir şey yapabileceğini sanmıyorum." dedi babası, "Fakat anlaşma kesin, şu an öğrenemezsin, henüz değil..."

Bu derin sır yıllar boyunca gizlendi. Ancak bir gün açığa çıkma zamanı geldi...

Hayatının en karanlık günlerinden birinde, annesinin cenazesi başında babasıyla birlikte bekliyordu. Babası yavaşça annesinin başına elini uzattı; kızıl kahverengi saçlarını eliyle geriye doğru itti; annesinin kulakları yoktu...[15]

Evet, anne işte bu. O, gerektiğinde yavrusu için canını bile seve seve feda eder. Onların bu destansı fedakârlıklarının karşılığını elbette Cenâb-ı Hak ahirette kat be kat verecektir.

Anne-Baba Hakkı Mevzuunda Efendimiz Ne Buyuruyor?

Şu hadis-i şerifler, İnsanlığın İftihar Tablosu'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) anne-baba hakkı mevzuundaki hassasiyetini göstermesi adına çok manidardır:

15 www.karakalem.net internet sitesinden.

Bir Sahabi, cihada katılmak için Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) huzuruna gelerek O'ndan izin ister. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), o kişiye -hayatta olduklarını bildiği halde- "Annen baban hayatta mı?" diye sorar. Sahabi, "Evet" cevabını verince Rahmet Peygamberi (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Onlara (hizmet de cihad sayılır), sen onlara hizmet ederek cihad yap" buyurur.[16]

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), o Sahabinin anne-babasının hayatta ve bakım ve görüme muhtaç olduklarını bilmektedir. O Sahabi, i'lâ-yı kelimetullah için cihada gitmek istemektedir. Cihad meydanında ise, hem şehit hem de gazi olma ihtimali vardır. Cihad, Allah'ın yüce adının bayraklaşacağı ve onun üzerinde bir vazifenin olmadığı büyük bir idealdir. O kadar ki, bir gün "Ey Allah'ın Resûlü! Allah yolunda yapılan cihada hangi amel denk olur?" diye soranlara O (sallallâhu aleyhi ve sellem), "(Başka bir amelle), ona güç getiremezsiniz!" buyurur. Soruyu soranlar, aynı soruyu ikinci ve hatta üçüncü sefer tekrar sorarlar. Nebiler Serveri ise her defasında aynı cevabı verip: "(Başka bir amelle) ona güç getiremezsiniz!" der ve sonra şunu ilâve eder: "Allah yolundaki mücâhidin misâli, gündüzleri ve geceleri hiç ara vermeden oruç tutup, namaz kılan, Allah'ın âyetlerine de itaatkâr olan ve cihaddan dönünceye kadar namaz ve oruçtan hiç gevşemeyen kimse gibidir."[17]

İşte böylesine kendisine denk bir vazifenin olmadığı cihada gidilirken Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), cihad

---

[16] Bkz. Buhârî, *Cihad* 138, *Edeb* 3; Müslim, *Birr* 5; Ebû Dâvûd, *Cihad* 33; Neseî, *Cihad* 5; Tirmizî, *Cihad* 2.

[17] Bkz. Buhârî, *Cihad* 2; Müslim, *İmâret* 110; Tirmizî, *Fedâilu'l-Cihâd* 1; Nesâî, *Cihâd* 17; Muvatta, *Cihâd* 1.

için kendisinden izin isteyen kişiye arkada bıraktığı muhtaç anne ve babasının hicranlı durumunu nazar-ı itibara alarak "Onlara (hizmet de cihad sayılır), sen onlara hizmet ederek cihad yap!" buyurmuştur.

Müslim'in bir diğer rivayetinde Sahabi, "Sana, hicret ve cihad etmek ecrini de Allah'tan istemek şartı üzerine biat ediyorum." der. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Anne ve babandan sağ olan var mı?" diye sorar. Sahabi, "Evet, her ikisi de sağ" deyince, "Yani sen Allah'tan ecir istiyorsun!?" der. Sahabinin "Evet" cevabı üzerine de, "Öyleyse anne ve babanın yanına dön. Onlara iyi bak, (Allah'ın rızası ondadır)" buyurur.

Başka bir rivayette Sahabi, "Ağlamakta olan anne ve babamı da geride bıraktım" der. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Öyleyse onların yanına dön, onları nasıl ağlattıysan öyle güldür, (Allah'ın rızası bundadır)" buyurur.

Evet, anne ve babalarını bir yerlere götürüp bırakan ve onları terk eden talihsizler, vakit geçmeden onlara dönmeli ve onları ağlattıkları gibi güldürmelidirler. "Huzurevi" gibi boş tesellilere kapılmamalı ve kendilerine bağırlarını açan anne ve babalarını hicran ve hasret dolu bu yerlerden alarak bağırlarına basmalıdırlar. Zira onlar, evlatlarıyla birlikte olmak, torun sevgisi ile hayat bulmak ve her şeylerini paylaşabileceği insanların bulunduğu bir sıcak yuvada yaşamak isterler.

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), cihad veya hicret için izin istemeye gelen nice kişiyi anne ve babalarının bakım ihtiyaçları, yalnızlık ve hasretleri, yaşlılıkları

ve düşkünlüklerini nazara alarak anne ve babalarının hayatta olup olmadıklarını sormuş sonra da onlardan bazılarını anne ve babalarına bakmaları için geri çevirmiş, bazılarına da değişik tavsiyelerde bulunmuştur. Mesela, "Ey Allah'ın Resûlü, ben gazveye (cihad) katılmak istiyorum, bu konuda sizinle istişare etmeye geldim." diyen Hz. Câhime'ye (radıyallahu anhâ) "Annen var mı?" diye sormuş, onun "Evet" cevabı üzerine de, "Öyleyse ondan ayrılma, zira cennet onun ayağının altındadır." buyurmuştur.[18]

---

18 Bkz. Nesâî, *Cihad* 6.

Ana-Babasını Razı Edenin Duası Makbuldür

Hazreti Ömer'in oğlu Abdullah'ın (radıyallahu anh) naklettiğine göre, Peygamberimiz geçmiş ümmetlerden üç kişinin başına gelen bir olayı onlara anlatmış ve bununla çok önemli dersler vermiştir:

"Sizden önce yaşayanlardan üç kişi yola çıktılar. Akşam olunca geceleme ihtiyacı, onları bir mağaraya sığındırdı. Dağdan kayan bir taş yuvarlanıp, mağaranın ağzını üzerlerine kapadı. Aralarında; "Bizi bu kayadan, salih amellerimizi şefaatçi kılarak Allah'a yapacağımız dualar kurtarabilir!" dediler. Bunun üzerine birincisi şöyle dedi: "Benim yaşlı ebeveynim vardı. Ben onları çok kollar, akşam olunca onlardan önce ne ailemden ne de hayvanlarımdan hiçbirine yedirip içirmezdim. Bir gün ağaç aramak için uzaklara gitmek zorunda kaldım. Eve döndüğümde ikisi de uyumuştu. Hayvanların sütlerini sağdım, hâlâ uyuyorlardı. Onlardan önce aileme ve hayvanlarıma yiyecek vermeyi uygun bulmadım, onları uyandırmaya da kıyamadım. Geciktiğim için çocuklar ayaklarımın arasında kıvranıyorlardı. Ben ise süt kapları elimde, onların uyanmalarını bekliyordum. Derken şafak söktü. "Allah'ım! Bunu senin rızan için yaptığımı biliyorsan, bizim yolumuzu kapayan şu taştan bizi kurtar!" dedi. Taş bir miktar açıldı. Ama çıkacakları kadar değildi.

İkinci şahıs da şöyle dedi: "Allah'ım! Benim bir amcakızım vardı. Onu herkesten çok seviyordum. Ondan

faydalanmak istedim. Ama bana iltifat etmedi. Fakat gün geldi kıtlığa uğradı, bana başvurmak zorunda kaldı. Ona, kendisini bana teslim etmesi karşılığında yüz yirmi dinar verdim, kabul etti. Arzuma nail olacağım sırada: "Allah'ın mührünü, gayr-ı meşru olarak bozman sana haramdır!" dedi. Ben de ona temasta bulunmaktan kaçındım ve insanlar arasında en çok sevdiğim kimse olduğu hâlde onu bıraktım, verdiğim altınları da geri almadım. "Allah'ım! Eğer bunları senin rıza-ı şerifin için yapmışsam, bizi bu sıkıntıdan kurtar." dedi. Kaya biraz daha açıldı. Ancak onların çıkabilecekleri kadar açılmamıştı.

Üçüncü şahıs da dedi ki: "Allah'ım! Ben işçiler çalıştırıyordum. Ücretlerini de hemen veriyordum. Ancak bir tanesi ücretini almadan gitti. Ben de onun parasını onun adına işletip kâr ettirdim. Öyle ki çok malı oldu. Derken yıllar sonra çıkageldi ve: "Ey Allah'ın kulu! Bana olan borcunu öde!" dedi. Ben de: "Bütün şu gördüğün sığır, davar, deve, köleler senindir. Git bunları al götür!" dedim. Adam: "Benimle alay etme!" dedi. Ben tekrar: "Ben kesinlikle seninle alay etmiyorum. Git hepsini al götür!" diye tekrar ettim. Adam hepsini aldı götürdü. "Allah'ım! Eğer bunu senin rızan için yaptıysam, bize şu hâlden kurtuluş nasip et!" dedi. Kaya açıldı, çıkıp yollarına devam ettiler."

Evet hadis-i şerifte görüldüğü gibi, çaresiz kalan üç kişi yaptıkları samimi amelleri şefaatçi kılarak Allah'a yalvarmış, Allah da onlara kurtuluş kapısını açmıştır. Her birinin yaptığı davranış çok ekstra ve çok faziletli davranışlardır. Özellikle konumuz ile ilgili olan örnekten yola çıkarsak ana-babaya hizmetin ve onları razı etmenin, insana en darda kaldığı zaman dilimlerinde bir sır kapısı araladığını görüyoruz. Anne babasına hizmette kusur etmeyen, onları kendi çocuklarına tercih eden bir insanın yaptığı duayı Allah kabul etmiş ve onun mağaradan çıkmasına izin vermiştir.

Anne ve Babama Bakmaya Gücüm Yetmiyor!

Hz. Ebû Hureyre'nin (radıyallahu anh) rivayet ettiği bir başka hadis-i şerifte Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Ramazan girip çıktığı halde günahları affedilmemiş olan insanın burnu sürtülsün. Anne ve babasına veya bunlardan birine yetişip de onlar sayesinde cennete girmeyen kimsenin de burnu sürtülsün. Ben yanında zikredildiğim zaman bana salât okumayan kimsenin de burnu sürtülsün!"[19]

Nebiler Serveri (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu hadis-i şerifin anne ve baba ile ilgili kısmında, anne ve babası hayatta iken onlara eriştiği ve onların ihtiyaçlarını karşılayıp gönüllerini hoş tutarak rızalarını kazanma imkânı doğduğu halde, bu imkânları değerlendirmeyenlerin akıbetlerinden korkup titremeleri gerektiğini, onların anne ve babalarının rızasını kazanamadıkları için kendilerine yazıklar edip çok büyük fırsatlar kaçırdıklarını bildirmiş ve "Onların yüzleri yerde sürüm sürüm olsun." diyerek beddua etmiştir. Oysa ki Nebiler Serveri (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Ey Allah'ın Resûlü! Anne ve babanın çocukları üzerindeki hakları nedir?" diye soran bir adama: "Onlar senin (hem) cennet ve (hem de) cehennemindirler"[20] buyurmuştur.

Evlat için anne ve baba, değerlendirirse cennete, kıymetini bilip değerlendirmezse cehenneme gitmeye birer vesiledirler. Nitekim "Baba, cennetin orta kapısıdır. Dilersen bu

---

[19] Tirmizî, *Da'avât* 110.

[20] Bkz. İbn Mâce, *Edeb* 1.

kapıyı terket, dilersen muhafaza eyle."[21] hadis-i şerifi de bu hakikate işaret etmektedir.

Üstad Bediüzzaman da, evlerinde bulunan yaşlı anne-baba veya diğer akrabalarından dolayı geçim endişesine düşenlere, "*Ey derd-i maişetle mübtela olan insan! Belki senin hanendeki bereket direği ve rahmet vesilesi ve musibet dâfiası, hanendeki o istiskal ettiğin ihtiyar veya kör akrabandır. Sakın deme: 'Maişetim dardır, idare edemiyorum.' Çünkü onların yüzünden gelen bereket olmasaydı, elbette senin dıyk-ı maişetin daha ziyade olacaktı.*" diyerek o ihtiyarların, bulundukları ev için birer bereket sebebi ve rızkın artmasına vesile olduklarını söylemekte ve Rahmet Peygamberi'nin (sallallâhu aleyhi ve sellem) "Beli bükülmüş ihtiyarlarınız olmasa idi, belalar sel gibi üstünüze dökülecekti."[22] sözü ile meseleye ayrı bir boyut kazandırmaktadır.[23]

Dolayısıyla bir evlad, her hâlükârda anne babasına bakmak için gayret göstermelidir. Anne ve baba, hayatlarının son dönemlerinde bunasalar ve onlardan yaşlılıkları ve birtakım hastalıkları sebebiyle zahiren hoş olmayan değişik hâl ve hareketler meydana gelse bile evlatları tarafından hiçbir zaman hor ve hakir görülmemeli, bilakis her zaman sabır, hürmet ve sevgi gösterilmelidir.

Zira o anne ve babanın ihtiyarlık anlarında bakım ve görüme muhtaç kaldıkları evladı da bir zamanlar onlara muhtaç idi. Anne ve babası onun hiç bir şeye aklının ermediği çocukluk döneminde, altının temizlenmesinden karnının

---

21 Tirmizî, *Birr* 3.

22 Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, 3/345; Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, 5/432.

23 Bkz. Mektubat, 21. Mektup.

doyurulmasına, geceleri uykunun en tatlı olduğu anlarda kalkıp onun ihtiyaçlarını görmek için uykularını bölmelerinden etrafı kırıp dökmesine kadar onun yaptığı bütün taşkınlıklara karşı tahammül göstermiş ve sabretmişlerdir. "Kim ömrünün uzamasını ve rızkının çoğalmasını arzu ediyorsa anne ve babasına iyilik yapsın. Akrabasını ziyaret edip onlarla münasebetini sıkı tutsun."[24] hadis-i şerifi de anne ve babanın evlatları için birer bereket kaynağı olduklarını bildirmektedir.

Anne-babaya iyilik insanı günah kirlerinden kurtaran en iksirli bir arınma kurnasıdır. Günahlarının ağırlığından şikayetçi olanlar çevrelerinde bulunan anne ve babalarına iyilikle bu ağırlıklardan kurtulup Allah'ın huzuruna kalb-i selim ile gitme fırsatını yakalayabilirler. Abdullah İbn Abbâs'ın dediği gibi "Allah'a yakınlaşıp onun sevdiği kullar arasına girmek için anaya iyilik yapmak ve onun rızasını almaktan daha tesirli bir şey bilmiyorum."[25]

---

24 Ahmed b. Hanbel, 3/266.

25 Buhârî, *el-Edebü'l-Müfred*, 1/15; el-Beyhakî, *Şuabü'l-imân*, 6/205.

OKUMA PARÇASI

Yaşanmış Bir Olay

Hanbelî mezhebinin imamı Ahmet İbn Hanbel'in oğlu Abdurrahman, babasından naklen şöyle bir olay anlatır: Bir gün bir kadın Mahled İbn Hüseyin'in yanına gelerek oğlunun Rumlara esir düştüğünü söyler. Oğlunu esaretten kurtarmak için fidye vermesi gereklidir. Fakat kadının, oğlunun fidyesini vermesi mümkün değildir. Çünkü kadın çok fakirdir. Kadın, Mahled İbn Hüseyin'den fidye parasını verebilecek bir insan bulmasını ve kendisine yardım etmesini talep eder. Kadın, oğlunun esaretiyle birlikte gece gündüz durmadan onu düşünmektedir. Yemekten içmekten kesilmiş bir hâldedir. Mahled İbn Hüseyin'in, hem oğlunun güvenliği hem de annenin sağlığı için yardım etmesi gerekmektedir.

Mahled İbn Hüseyin bir süre sessizce bekler. Ciddi bir teveccühle Rabb'ine yönelir ve samimi bir dua eder. Bu arada annesi de sürekli oğlu için dua etmektedir.

Birkaç gün sonra aynı kadın oğlu ile birlikte çıkagelir. Kadın Mahled İbn Hüseyin'e dua ede ede huzuruna varır. Ona minnetlerini, şükranlarını sunar. Çünkü oğlu esaretten kurtulmuştur. Oğlundan başından geçenleri Mahled'e anlatmasını ister. Evladı da başlar anlatmaya: "Bir grup esirle beraber Rum meliklerinin esareti altında idik. Akşam güneş battıktan sonra esirlerle birlikte çalıştığımız alandan zindanlarımıza dö-

nüyorduk. Birden ayağımdaki prangalar çözülüp yere düştü." Genç adam bu olayı anlatırken olayın olduğu gün ve saati de Mahled'e söyledi. Bu esir gencin verdiği zaman dilimi, tam olarak annesinin Mahled'in yanına gelmesi ve ikisinin genç için yapmış oldukları duanın vaktine tevafuk ediyordu.

Genç anlatmaya devam etti. "Başımızdaki görevli prangalarımın çözüldüğünü görünce kalktı ve bana 'Pranganı kırdın, öyle mi?' diye seslendi. Ben de 'Hayır, ben kırmadım kendisi çözüldü.' dedim. Görevli bu işe çok şaşırdı ve arkadaşını çağırarak olayı ona da anlattı. Sonra demircileri çağırıp prangamı tamir ettirdiler ve prangayı tekrar ayaklarıma kilitlediler. Birkaç adım attıktan sonra ayağımdaki pranga tekrar yere düştü. Görevliler bu olaya çok şaşırdılar ve bu olayı yorumlamaları için rahipleri çağırdılar. Rahipler gelince bana 'Annen hayatta mı?' diye sordular. Ben 'Evet, annem yaşıyor.' diye cevap verdim. Bunun üzerine 'Annesinin duası kabul olmuş ki prangalar kilit kabul etmiyor.' dediler ve beni serbest bıraktılar. Yol azığımı temin ettiler. Giymem için yeni elbiseler verdiler. Ve beni Müslümanların cephesinin bulunduğu yere kadar götürüp bıraktılar."

(Evet, işte yaşanmış bir olay. Emin olun daha bunun gibi binlerce kabul olmuş ana-baba duası vardır. Peygamberimiz anne babanın duasının, Allah'a perdesiz ulaştığını söylemiş ise, bu duanın gerçekleştiğini pek çok defa göreceğiz demektir. Bundan dolayı annelerimizin, babalarımızın hayır dualarını almalıyız. Hayır işlerine koşarken, hizmet gayeli programlara giderken bile hep onların dualarını arkalarımıza bir güç olarak almalıyız ki Allah işlerimizi rast getirsin.)

Anne-Babaya Hürmet Affa Vesiledir

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) şu hadis-i şerifi de anne ve babaya hürmetin ehemmiyetini dile getirmesi açısından önemlidir: "Sizden önce yaşayanlardan üç kişi yola çıktılar. (Akşam olunca) geceleme ihtiyacı onları bir mağaraya sığındırdı ve içine girdiler. Dağdan (kayan) bir taş yuvarlanıp, mağaranın ağzını üzerlerine kapadı. Kendi aralarında: "Sizi bu kayadan, ancak salih amellerinizi şefaatçi kılarak Allah'a yapacağınız dualar kurtarabilir!" dediler.

Bunun üzerine birincisi şöyle dedi: "Benim ihtiyar anne ve babam vardı. Ben onları çok kollar, akşam olunca onlardan önce ne ailemden ne de hayvanlarımdan hiçbirini yedirip içirmezdim. Bir gün ağaç ararken evimden oldukça uzaklaşmıştım. Eve döndüğümde ikisi de uyumuştu. Onlar için sütlerini sağdım. Hâla uyumakta idiler. Onlardan önce aileme ve hayvanlarıma yiyecek vermeyi uygun bulmadım, onları uyandırmaya da kıyamadım. Geciktiğim için çocuklar ayaklarımın arasında kıvranıyorlardı. Ben ise süt kapları elimde, onların uyanmalarını bekliyordum. Derken şafak söktü: "Ey Allah'ım! Bunu senin rızan için yaptığımı biliyorsan, bizim yolumuzu kapayan şu taştan bizi kurtar!" Taş bir miktar açıldı. Ama çıkacakları kadar değildi.

İkinci şahıs şöyle dedi: "Ey Allahım! Benim bir amca kızım vardı. Onu herkesten çok seviyordum. Ondan kâm almak istedim. Ama bana yüz vermedi. Fakat gün geldi kıtlığa uğradı, bana başvurmak zorunda kaldı. Ona, kendisini bana teslim etmesi mukabilinde yüzyirmi dinar verdim; kabul etti. Arzuma nail olacağım sırada: "Allah'ın mührünü, gayr-ı

meşru olarak bozman sana haramdır!" dedi. Ben de ona temasta bulunmaktan kaçındım ve insanlar arasında en çok sevdiğim kimse olduğu halde onu bıraktım, verdiğim altınları da geri almadım. Ey Allah'ım, eğer bunları senin rıza-yı şerifin için yapmışsam, bizi bu sıkıntıdan kurtar." Kaya biraz daha açıldı. Ancak onlar çıkabilecek kadar açılmadı.

Üçüncü şahıs dedi ki: "Ey Allahım! Ben işçiler çalıştırıyordum. Ücretlerini de derhal veriyordum. Ancak bir tanesi (bir farak pirinçten ibaret olan) ücretini almadan gitti. Ben de onun parasını onun adına işletip kâr ettirdim. Öyle ki çok malı oldu. Derken (yıllar sonra) çıkageldi ve: "Ey Abdullah! Bana olan borcunu öde!" dedi. Ben de: "Bütün şu gördüğün sığır, davar, deve ve köleler senindir. Git bunları al götür!" dedim. Adam: "Ey Abdullah! Benimle alay etme!" dedi. Ben tekrar: "Ben kesinlikle seninle alay etmiyorum. Git hepsini al götür!" diye tekrar ettim. Adam hepsini alıp götürdü. "Ey Allah'ım! Eğer bunu senin rızan için yaptıysam, bize şu hâlden kurtuluş nasip et!" dedi. Kaya açıldı, çıkıp yollarına devam ettiler."[26]

Hadiste bahsi geçen birinci kişinin anne babası için yaptığı fedakarlık, ilgi ve alaka Cenâb-ı Hak katında hora geçen bir amel olmuştur. Buradan şu sonucu çıkarmamız mümkündür: Anne-babasının duasını ve rızasını alan bir kimsenin sırtı yere gelmez. Hem bu dünyada hem de ahirette mutlu olur.

Ayrıca bu dünya halk tabiriyle "etme-bulma dünyası"dır.

---

[26] Buhârî, *Enbiya* 50, *Büyû'* 98, *İcâre* 12, *Hars* 13, *Edeb* 5; Müslim, *Zikr* 100; Ebû Dâvud, *Büyû'* 29.

Herkes anne ve babasına olumlu ya da olumsuz nasıl davranmışsa, çocuklarından da aynı muameleyi görecektir. Nitekim bu konuya işaret eden bir sözünde Peygamberimiz (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: "Siz babalarınıza iyilikte bulunun, çocuklarınız da size iyilik yapsın. Siz iffetli yaşayın kadınlarınız da iffetli yaşasınlar."[27]

Günümüzde evladından şikayet edenler, genellikle anne ve babalarına yaptıklarının karşılığını görmektedirler. Bu evladın anne ve babasına yaptığının dünyevî karşılığıdır. Ahiretteki karşılığı ise azabla mukabele görmektir ki, âyetin ifadesiyle "Ahiret azabı, elbette daha şiddetli ve daha süreklidir."[28] İşte bu azaba maruz kalmak istemeyen kişi, tevbe kapısı açıkken tevbe etmeli, anne ve babasına karşı iyilikte bulunmalı ve bu mevzuda başkalarına da örnek olmalıdır.

---

27 et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, 1/299; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/171.

28 Tâhâ, 20/127.

OKUMA PARÇASI

Bir Evladın Anne ve Babasına Karşı Vazifeleri Nelerdir?

Anne ve babaya iyilik konusuna gerek Kur'ân-ı Kerim'de ve gerekse hadislerde gösterilen önemi gördükten sonra onlar için müşahhas olarak neler yapabiliriz sorusu akla gelmektedir. Bunu iki ana başlık altında detaylandırabiliriz. Hayatta oldukları süre içerisinde evlada düşen başlıca sorumluluklar ve vefatlarından sonra evlada düşen başlıca sorumluluklar.

1) ***Ana-baba hayatta iken yerine getirilmesi gereken başlıca sorumluluklar***

a. Ziyaret etmek

b. Her türlü ihtiyaçların karşılayıp, hizmetlerini görmek

c. Günah olmayan emirlerini yerine getirip itaat etmek

d. Şefkat ve sevgi ile yaklaşmak, yumuşak huylu davranmak

e. Saygıda kusur etmemek.

f. Uykularını bölüp uyandırmamak

g. Yanlarına girileceği zaman izin almak

h. Ebeveynin hidayetini istemek ve bu konuda gayret etmek.

2) Ana-babanın vefatından sonra yerine getirilmesi gereken başlıca sorumluluklar

a) Vasiyetlerini yerine getirmek

b) Onlar için dua ve istiğfar etmek

c) Onlar adına sadaka vermek

d) Hac vb. ibadetlerini kaza etmek

e) Akrabaları ziyaret etmek

f) Kabirlerini ziyaret etmek.

Ana-babaya karşı gelip onlara isyan etmek, Allah'ın hoşlanmadığı büyük günahlardan biri olarak kabul edilir. Anne baba ve akrabaları ile ilişkilerini koparan insan, üzerinde Müslüman sıfatı değil münafık sıfatı taşıyor demektir. Çünkü Muhammed Sûresi 22 ve 23. âyetlerinde münafıkların davranışlarından bahsedilirken onların sıla-i rahmi terk ettikleri belirtilmektedir.

Böyle büyük bir suç işleyen evlat Allah'ın rahmetinden nasipsiz kalmak, dualarının kabul olmaması ve Cennet'e girememek gibi musibetlerle yüz yüze gelebilir. Bundan dolayı dünya ve ahiret mutluluğuna ulaşmak isteyen her insan öncelikle anne ve babasını razı etmelidir. Şurası kesinlikle unutulmamalı ki onlar bizi yetiştirirken "çocuk günü" deyip de senenin sadece bir günü bizimle ilgilenmediler. Büyüyüp ayaklarımızın üzerinde duruncaya kadar hatta son nefeslerine kadar gecelerini gündüze katıp çalıştılar ve bizim için ömür tükettiler. Öyleyse bize düşen vazife, dinimizin ebeveynimiz hakkında isteklerini bütünüyle yerine getirmek ve gece gündüz demeden onları razı etmektir.[29]

---

[29] Daha detaylı bilgi için bkz. Furkan Adil, *Kudsî Varlık Anne-Baba*, s. 117-159.

Önce Sizi Yaratan Allah'a, Sonra da Bu Yaratmada Birer Vesile Olan Anne ve Babaya Teşekkür Edin!

Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerim'de, "Biz insana, annesine babasına iyi davranmasını emrettik. Zira annesi onu nice zahmetlerle karnında taşımıştır. Sütten kesilmesi de iki yıl kadar sürer. İnsana buyurduk ki: "Hem Bana hem de annene, babana şükret; unutma ki sonunda Bana döneceksiniz."[30] buyurmaktadır.

Rabbimiz bu âyetle bize şu mesajı veriyor: Biz, bir zaman evladı anneye babaya emanet ettiğimiz gibi, şimdi de anne ve babayı evlada emanet ettik ve onlara iyi davranmasını tavsiye ettik. Çünkü annesi onu taşırken sancı, ızdırap ve doğum esnasında ölümle burun buruna gelme gibi binbir türlü sıkıntı içinde sıkıntıya katlanmıştır. Annesi onu dünyaya getirdikten sonra da ayakları üzerine doğrulması için iki sene bağrına basıp emzirmektedir. İşte bundan dolayı önce sizi yaratan Allah'a, sonra da bu yaratmada birer vesile olan anne ve babaya teşekkür edin.

Dikkat edilecek olursa Cenâb-ı Hak, kendisine karşı yapılması gereken teşekküre, anne ve babayı da ortak yapmakta ve onların kendisiyle birlikte aynı hakkı paylaştıklarını bildirmektedir. Zira anne ve babaya kamil mânâda teşekkürde bulunan insan, Allah'a karşı teşekkürle gerilmeye de hazır demektir. Bunun aksine onları hiçe sayıp, bir an evvel ölmelerini arzu eden bir insanın ise Allah'a karşı ciddi bir irtibatı olduğu söylenemez. Nitekim âyetin sonunda Cenâb-ı Hak, "ileyye'l-masîr - sonunda bir gün Bana dönüp geleceksiniz."

[30] Lokman, 31/14.

buyuruyor. Yani bu ifade adeta şu manaya geliyor: Benim tarafımdan yaratılıp Benim rızkımı yediğiniz halde başkalarının önünde eğildiğinizden ve sizi yetiştirip büyüttükleri halde anne ve babanızı hor ve hakir görüp kendi hâllerine terk ettiğinizden dolayı bunun hesabını size "büyük buluşma günü" soracağım.

Bir sonraki âyet-i kerimede ise anne ve babaya itaat mevzuunda farklı bir noktaya işaret edilerek şöyle buyrulmaktadır: "Eğer onlar, şerik olduğuna dair hiçbir bilgin olmayan şeyi Bana ortak sayman için seni zorlarlarsa sakın onlara itaat etme! Ama o durumda da kendileriyle iyi geçin, makul bir tarzda onlara sahip çık! Bana yönelen olgun insanların yolunu tut! Sonunda hepinizin dönüşü Bana olacak ve Ben işlediklerinizi tek tek size bildirip karşılığını vereceğim"[31]

Bilmediklerinden ötürü sizi Allah'a eş ortak koşmaya zorlarlarsa bu meselede onları dinlemeyeceksiniz. Çünkü Allah hakkı her şeyden evvel gelir. Ama onlar müşrik dahi olsalar, onlara dünyada iyilik yapmaktan, gönüllerini hoş tutmaktan ve Allah yolunda verilmesi gereken mücadelenizi böyle bir idare anlayışı içinde sürdürmekten geri kalmayacaksınız.

Hz. Ebû Bekre'nin (radıyallahu anh) rivayet ettiği şu hadis-i şerif ise meseleye daha farklı bir buud kazandırmaktadır: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm: "Size büyük günahların en büyüğünü haber vereyim mi?" buyurmuş ve bunu üç kere tekrar etmişlerdi. Biz: "Evet" deyince: "Allah'a şirk koşmak, anne ve baba haklarına riayetsizlik, cana kıymak!" buyurdular. Bu sırada dayanmış durumda idi, doğrulup: "Haberiniz

[31] Lokman, 31/15.

olsun! Yalan söz, yalan şahitlik!" dedi ve bunu o kadar tekrar etti ki, "Keşke sussa artık!" temennisinde bulunduk."[32]

Dikkat edilecek olursa hadis-i şerifte anne-babaya isyan, en büyük günahlardan olan Allah'a şirk koşmak, cana kıymak, yalan söz ve yalan yere şahitlik yapmakla aynı çizgide mütalaa edilmektedir. Dolayısıyla burada anne-baba hakkı; Allah hakkı, fert ve toplum hakkı aynı kategoride ele alınmaktadır.

Son olarak ifade edeceğimiz Asr-ı saadette cereyan eden şu hadise de anne-baba hakkına riayet etmenin ehemmiyetini gözler önüne sermektedir: Peygamber Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kişi gelip, ölmek üzere olan fakat kendisine kelime-i tevhid telkin edildiği halde bir türlü dili dönüp şehadet getiremeyen bir gencin olduğunu haber verir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), o kişi "Namaz kılar mıydı?" diye sorar. "Evet" cevabı üzerine de hemen ayağa kalkar ve beraberindekilerle birlikte doğruca o gencin evine gider. Gencin yanına yaklaşarak ona, "Haydi La ilahe illallah de" der. Gencin "Buna gücüm yetmiyor, söyleyemiyorum" cevabı üzerine Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), ferasetiyle o gencin annesiyle arasında bir kırgınlık olabileceğini hisseder ve annesini çağırtarak aralarında herhangi bir hoşnutsuzluğun bulunup bulunmadığını sorar. Bunun üzerine kadın ağlayarak oğlunun kendisini devamlı rencide ettiğini, ona karşı içinde bir kırgınlık bulunduğunu ve bunu bir türlü aşamadığını söyler. Bundan sonra Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), kadına "Biz şimdi buraya büyük bir ateş yaksak ve sana, "Bu

---

[32] Buhârî, *Şehâdât*, 10, *Edeb*, 6, *İsti'zân*, 35, *İstitâbe*, 1; Müslim, *İmân*, 143; Tirmizî, *Şehâdât*, 3.

oğlunu affedersen, onu salıvereceğiz, aksi takdirde onu bu ateşte yakacağız" dersek, sen oğlunu bağışlar mısın?"

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) "aksi takdirde onu bu ateşte yakacağız" sözü, kadının oğluna karşı olan kırgınlık buzlarını eritir ve Allah ve Resûlü'nü şahit göstererek oğlundan razı olduğunu söyler.

Bundan sonra Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) gence dönerek, "Haydi ey genç! Allah'tan başka hiçbir ilah bulunmadığına, bir olduğuna, ortağı bulunmadığına, Muhammedin de onun kulu ve Resûlü olduğuna şehadet getir" der. Genç daha Nebiler Serveri (sallallâhu aleyhi ve sellem)'nin sözü biter bitmez hemen kendisine telkin edilen bu sözleri hiç zorluk çekmeden söyler. Onun şehadet kelimesini söylediğini duyan ve bu neticeden oldukça memnun kalan Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) tebessüm ederek şöyle buyurur:

"Beni vesile kılarak bu genci cehennem ateşinden kurtaran Allah'a hamd olsun."

Netice olarak, günümüzde ayaklar altında ezilip çiğnenen anne-baba hakkına dinimizin verdiği yüce kıymet ölçüsünce riayet etmek ve daha onlar hayatta iken Allah'ın ve Resûlullah'ın hoşnutluğunu kazanmaya çalışmak her evladın görevidir.

Sen Bu Yaptığınla Annenin Seni Dünyaya Getirirken Çektiği Bir Sancının Bile Hakkını Ödemiş Olmuyorsun!

Peygamber sohbetlerinden istifade etmiş ve sahabe halkasına girmiş talihli bir insan olan Hazreti Muaz İbn Cebel'e "Ebeveynin çocuklar üzerindeki hakkı nedir?" diye sorulduğunda "Mal ve evlat adına neyin varsa tüketsen de onların hakkını ödeyemezsin." diye cevap vermiştir.

* * *

Said İbn Ebî Bürde, babası Ebû Bürde'nin İbn Ömer'den (radıyallahu anh) *işittiği bir olayı bizlere nakllediyor. Bir gün İbn Ömer annesini sırtında taşıyan ve Kabe'yi tavaf eden bir Yemenli adam görür. Adam hem annesini sırtında taşır hem de "Ben annemin binek olarak kullandığı zelil bir deveyim…" diye söylenmektedir. İbn Ömer'i görünce ona "Acaba bu davranışımla, annemin hakkını ödemiş oluyor muyum? " diye sorar. İbn Ömer de "Hayır, kesinlikle! Sen bu yaptığınla annenin seni dünyaya getirirken çektiği bir sancının bile hakkını ödemiş olmuyorsun!" diye karşılık verir.*

* * *

Adaletiyle dünyaya nam salmış, insanlığın tanımış olduğu nadide simalardan Hazreti Ömer'e (radıyallahu anh) *bir gün bir adam gelip şu soruyu sorar: "İhtiyaçları-*

nı karşılamaktan aciz, yaşlı bir annem var. Onu sırtımda taşıyor, abdestini aldırıyorum. Bütün bunları yaparken de ona hiçbir zaman minnet etmedim, başına kakmadım. Acaba bu yaptıklarımla annemin hakkını ödemiş olur muyum?" Hazreti Ömer (radıyallahu anh) "Hayır" diye cevap verir. Soruyu soran adam: "Sırtımı ona binek yaptım, kendimi ona adadım. Hâlâ nasıl hakkını ödeyemem?" diyerek hayretini ortaya koyar. Hazreti Ömer bunun üzerine şu çarpıcı tespitte bulunur: "Bu söylediğin şeyleri annen de senin için yapmıştı. Fakat o bütün bunları yaparken senin hayatta kalmanı ve yetişip büyümeni temin etmek için yapıyordu. Fakat sana gelince, sen annene hizmet ederken onun ne zaman öleceğini gözlüyorsun!"

* * *

Yine Hazreti Ömer (radıyallahu anh) annesini sırtında taşıyarak Kâbe'nin etrafında tavaf yaptıran bir adam görür. Bu adam hem annesini sırtında taşır hem de "Annemi sırtımda taşıyorum. Fakat gerçekte hamal olan odur. Çünkü bana bol bol süt verip beni besledi." anlamında bir şeyler mırıldanmaktadır. Bu tabloyu gören Hz. Ömer (radıyallahu anh), "Bu adamın yaptığı fedakârlığı görünce annemin üzerimdeki haklarını daha iyi anladım. Şu adamın yaptığı iyiliği kendi anneme yapmak bana (en kıymetli deve cinsi olan) kırmızı develere sahip olmaktan daha hoş gelirdi." demiştir.

Hazreti Ömer bu olayda bir hasretini dile getirir. Eğer annesi hayatta olsaydı bir deve gibi annesini sırtında taşımak istediğini belirtir. Bu davranışı karşısında kendisine bugün bizim kullandığımız en lüks otomobiller teklif edilseydi de yine annesini sırtında taşımayı tercih edeceğini vurgulamaktadır.

* * *

Ebû Nevfel naklediyor:

"Bir gün bir adam Hz. Ömer'in (radıyallahu anh) yanına geldi ve cinayet işlediğini söyledi.

Hz. Ömer, "Eyvah! Çok yazık. Peki cinayeti kasden mi yoksa hata ile mi işledin?" diye sordu. Adam cinayeti hatayla işlediğini söyleyince Hz. Ömer (radıyallahu anh) ona ebeveyninin hayatta olup olmadığını sordu. Adam babasının sağ olduğunu söyleyince Hz. Ömer ona şu tavsiyede bulundu: "Vakit kaybetmeden git ve babana hizmet et. Onu razı etmek için elinden geleni yap."

Bu sözünden sonra Hz. Ömer (radıyallahu anh) sözünü şöyle tamamladı: "Allah'a yeminle söylüyorum ki eğer annesi hayatta olup ona hizmet etseydi, bu adamı ebediyen cehennem ateşinin yutmayacağı konusunda ümitvar olurdum."

* * *

Ana-babaya iyilik etmek de insanı Cennet'e götüren bir burak vazifesi görür. Cenneti kazanabilmek ve ona rahatça ulaşabilmek için mümin olmak ve ebeveynimizin gönlünü almak gerekiyor. Eğer onlar bizden razı olmazlarsa cennete ilk girenler arasında bulunmama gibi bir tehlikeyle karşı karşıyayız demektir. Çünkü onların rızasını almak Allah'ın rızasını almaktır. Onların gönüllerini kırmak Cenâb-ı Hakk'ın hatırını kırmaktır. Böyle davranan insanlar da cennete ilk giren insanlardan olma bahtiyarlığına eremeyeceklerdir. Müminlerin annesi Hz. Âişe'nin (radıyallahu anhâ) bize haber verdiği bir rivayete göre; Resûl-i Ekrem Efendimiz rüyasında Cennete girdiğini görmüş ve orada bir Kur'ân sesi işitmişti. Efendimiz cennettekilere, "Bu kimdir?" diye sorduğunda, "Hârise b. Nu'mân'dır." cevabını almıştı.

Bu sahabi Ensârdan olup Bedir, Uhud, Hendek savaşı başta olmak üzere bütün savaşlara katılmış gazi bir sa-

habidir. Sahabenin önde gelen fazilet abidelerinden biridir. Bütün bu üstün vasıflarına rağmen Peygamberimiz bu rüyasını anlattıktan sonra onun cennete giriş sebebini şöyle açıklamıştı:

"İşte anne-babaya iyiliğin karşılığı böyledir."

Efendimiz bu cümleyi üç kez tekrar ettikten sonra "Çünkü Hârise anasına karşı çok saygılıydı, onun üzerine titrerdi."[33] demişti.

İşte Peygamber Efendimiz'den hepimize cennetin anahtarlarından birinin nerede bulunabileceğine dair ibretlik bir ders. Yitirdiğimiz cennete ulaşmak istiyorsak evlerimizde beraber yaşadığımız babalarımızın ellerinden tutup, annelerimizin ayaklarına yapışalım. Tutup yapışalım ki onlar bizi cennete sürükleye sürükleye götürsünler.

Konu ile İlgili Bazı Kaynaklar

- Cennetten Bir köşe Aile, *Ümit Ergül*, Gülyurdu Yayınları
- Annem İlk Öğretmenim, *Şemsinur Özdemir*, Gülyurdu Yayınları
- Kudsi İki Varlık Anne Baba, *Furkan Adil*, Rehber Yayınları
- Taçsız Sultan Anne, *Heyet*, Gülyurdu Yayınları

33 Ebû Ya'lâ, *el-Müsned* 7/399; en-Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 5/65.

Sorular

1- Anne babalarımıza öf bile dememememiz gerektiği Kur'ân'da hangi sûrede geçer?

a- İsrâ Sûresi, 23-24. âyetler

b- Bakara Sûresi, 285-286. âyetler

c- Yasin Sûresi, 44-45. âyetler

d- Alî İmrân Sûresi, 66-67. âyetler

2- "Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de Sen onlara (öyle) rahmet et!" şeklinde çocukların anne babalarına iyi sözler söylemelerini emreden âyet aşağıdakilerden hangisidir?

a- Fatiha Sûresi, 2. âyet

b- Kevser Sûresi, 1. âyet

c- Fil Sûresi, 3. âyet

d- İsrâ Sûresi, 24. âyet

3- Anne babalarda Allah'ın en çok hangi isminin izleri görülmektedir?

a- Celil

b- Mütekebbir

c- Rahman ve Rahim

d- Cemil

4- İman etmediği halde Peygamberimizin kendisine annesine gereken hürmeti göstermesini istediği sahabi kimdir?

a- Hz. Ebû Bekir

b- Hz. Hârise

c- Hz. Esma

d- Hz. Cabir

5- Anne babasına karşı iyilik yaptığından dolayı Peygamberimizin kendisini Cennette Kur'ân okurken gördüğü sahabi efendimiz kimdir?

a- Hârise b. Numan
b- Ali b. Ebi Talib
c- Ebû Hureyre
d- Zeyd b. Hârise

6- Anne babanın hakkının ödenemeyeceğini bildiren Peygamberimiz, babanın hakkının ancak nasıl ödenebileceğini belirtmiştir?

a- Babasına her gün dua etmesi
b- Babasını köle olarak bulup satın alması ve azad etmesi
c- Babasına yaşladığında bakması
d- Babasını hacca götürmesi

7- "Allah'a yakınlaşıp onun sevdiği kullar arasına girmek için anaya iyilik yapma ve onun rızasını almaktan daha tesirli bir şey bilmiyorum" diyerek anne baba hakkının önemini belirten sahabi efendimiz kimdir?

a- Abdullah b. Ömer
b- Abdullah b. Amr
c- Abdullah b. Mesud
d- Abdullah b. Abbas

3- DOSTLUK VE ARKADAŞLIK

"İnsan, arkadaşının dini üzeredir. O halde her bireriniz kiminle arkadaşlık yaptığına dikkat etsin!" (Hadis-i Şerif)

İnsan, sosyal bir varlıktır. Hayatını devam ettirebilmesi için diğer insanlara muhtaçtır. Bu, bir ilahi kanundur. Allah, insanı öyle yaratmıştır. Dolayısıyla her insan, hayat yolculuğunda önüne çıkması muhtemel maddî-manevî engelleri aşabilmesi için insanlara ihtiyaç duyar.

Bu insanlar içinde bazıları vardır ki onlara karşı kendimizi daha yakın hissederiz. Çünkü onlar bizim dost ve arkadaşlarımızdır. Ne zaman başımız sıkışsa Hızır gibi yetişip yardımımıza koşarlar. Evet, onlar bizim ilk rehberlerimizdir.

Dinimizde Dostluk ve Arkadaşlığın Önemi

Dost, "sevilen kimse, sevgili, yâr" mânâsında Farsça bir kelime olup, dini literatürde sadakat, uhuvvet, sohbet gibi kelimelerle ifade edilmiştir. Sadakat ve dostluk gösteren

kimseye ise "arkadaş" denir. Dostluk, insanlar arasında sevgi ve samimiyete dayalı engin bir bağlılıktır.

Dostsuz, arkadaşsız hayat olmaz. Hayat dostlukla, dostlarla anlam kazanır. Hele yüce bir davaya gönül veren insan için dost çok önemlidir.

1- Kur'ân-ı Kerim'de Dost ve Arkadaş

Kur'ân-ı Kerim'e baktığımızda dost ve arkadaş anlamında en çok "velî" kelimesinin geçtiğini görüyoruz. "Mü'min erkekler ve mü'min hanımlar birbirlerinin dostudurlar." buyuran Rabbimiz, dostluğun, bütün mü'minlerin bir vasfı olduğunu/olması gerektiğini ifade eder.[34]

Çünkü bütün mü'minler esasen kardeştir.[35] Bu noktada Efendimiz'in dönemindeki Ensar-Muhacir kardeşliği, dostluğu dillere destandır. Kur'ân-ı Kerim bu destansı dostluğu, onların önceleri birbirine düşman iken Allah'ın gönüllerini kaynaştırmasıyla dost ve kardeş oldukları şeklinde anlatır.[36]

Kur'ân-ı Kerim'de yine dostluk anlamına gelen "hulle" ifadesinin geçtiğini görüyoruz. Hulle, kalbin derinliklerine nüfuz ederek kökleşen engin dostluk anlamına gelir. Bu ifadeyi kullanarak Allah, Hz. İbrâhim'i dost (halîl) edindiğini anlatır.[37]

Bizim için ideal dost, Rabbimiz başta olmak üzere

---

34 Tevbe, 9/71.

35 Hucurât, 49/10.

36 Âl-i İmrân, 3/103.

37 Nisâ, 4/125.

Efendimiz'in de razı olduğu arkadaştır. Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerim'inde böylesi insanları "ne güzel arkadaş" olarak ifade eder: "Kim Allah'a ve Resûlü'ne itaat ederse işte onlar, Allah'ın nimetlerine mazhar ettiği nebîler, sıddîkler, şehitler, salih kişilerle beraber olacaklardır. Bunlar ne güzel arkadaşlar!"[38]

O yüzden dost seçerken doğru dürüst insanlardan seçmeliyiz. Nitekim bunu bizden bizzat Rabbimiz istiyor: "Ey iman edenler! Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakının ve dürüst insanlarla beraber olun."[39] Dostlarımız hayırlı insan olmalı. Dost seçerken onların hayırlı insanlar olması gerektiğini Rabbimiz bize şu dua ile anlatıyor: "Ya Rabbî! Bana hikmet ver ve beni hayırlı kulların arasına dahil eyle!"[40]

Evet, arkadaşımız hayırlı olmalı. Şeytan, insanı kendisine ve kendisi gibi şeytansı insanlara arkadaş olmaya çağırır. "Mallarını halka gösteriş için harcayıp Allah'a ve âhiret gününe iman etmeyen kimseleri de Allah elbette sevmez. Şeytan kimin arkadaşı olursa, artık o arkadaşların en kötüsüne düşmüş demektir."[41] âyet-i kerimesi bu hakikati dile getirir. Başka bir âyet-i kerimede ise şeytanın arkadaşı insanların, diğer insanları türlü türlü oyunlarla kandırıp onları yoldan çıkardığı anlatılır.[42]

---

38 Nisâ, 4/ 69.
39 Tevbe, 9/119.
40 Şuarâ, 26/83.
41 Nisâ, 4/ 38.
42 Fussılet, 41/25.

Dost

Bilsem ki bu benim cânım hiç yol aldı mı dost!
Almayıp yâd ellerde âvâre kaldı mı dost!

Dağınık bitkin hâlim; derbeder, bîmecâlim;
Yakup gibi melâlim hep sürüp gitsin mi dost!

Dağa dayandı yollar; kesti önümü çöller,
Elimde solgun güller; pörsüyüp solsun mu dost!

Vurdu yokuşa düzler; her hâlimde pürüzler,
Sönüp gitti gündüzler; böylece kalsın mı dost!

Bir küçücük inâyet; lutfeyle az siyanet,
Etmezsen eğer himmet, böyle ağlasın mı dost!

Hüsn-ü zan emrin senin, zannı o ki afvola;
Afvolmazsa ya n'ola, böylece yansın mı dost!

2- Hadis-i Şeriflerde Dost ve Arkadaş

Hadis-i şeriflere baktığımızda Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) dostluk ve arkadaşlığa çok önem verdiğini görüyoruz.

Müminin bir kardeşiyle dostluğu rıza eksenli olmalıdır. Yani o, Allah'tan dolayı kardeşini sever, onunla dostluk ve arkadaşlık kurar. Efendimiz bir hadislerinde bu hakikati şöyle dile getirir: "İman ipinin (kulpunun) en güçlüsü, Allah için dostluk ve Allah için düşmanlıktır. Yine Allah için sevmek ve Allah için nefret duyup buğz etmektir."[43]

Nitekim Allah için yapılan samimi dostluklar ebedlere kadar devam ederken, temelinde menfaat yatan dostluklar

43 *Mişkâtu'l-Mesâbih*, hadis no: 5014; Süyûtî, *el-Câmiu's-Sağîr*, 1/69.

daha dünyada iken bitebilmektedir. Birbirini Allah için sevip dost olmak hiçbir zaman menfaate bağlı olamaz. "Müttakiler (takva sahibi kimseler) dışında dünyadaki bütün dostlar, o gün birbirine düşmandır."[44] âyeti, dünyada Allah için yapılan dostlukların dışındaki arkadaşlıkların ahirette düşmanlığa dönüşeceğini açıkça ifade etmektedir.

Ayrıca Allah'ın gölgesi dışında hiçbir gölgenin bulunmadığı mahşer meydanında himaye edeceği insanlardan biri de "birbirini Allah için seven insanlar"[45] şeklindeki hadisi şerif de Allah için birbirini sevenlerin mükâfatını haber vermektedir.

Evet mümin Allah için dostluk kurmalı ve dostu onu Allah'a götürmelidir. Allah'a götüren dost, elbette hayırlı bir dosttur. Efendimiz hayırlı dostu bir hadislerinde şöyle enfes bir teşbihle anlatıyor: "İyi ve kötü arkadaşın hâli, güzel koku satan attarla körükçünün hâline benzer. Attar, ya sana güzel kokusundan verir ya sen paranla ondan satın alırsın ya da güzel kokusundan koklamış olursun. Körükçü ise ya elbiseni yakar ya da kötü kokusundan rahatsız olursun."[46]

"İnsan, arkadaşının dini üzeredir" buyuran Efendimiz, dost ve arkadaş seçiminde de alabildiğine dikkatli olmamızı ister.[47] Çünkü iyi dost insanı cennetlere, kötü dost ise uçurumlara götürür.

Dostluk iki vücutta müşterek bir ruh gibidir. Dostlarımız, bizim dünya ve ahiret sermayemizdir. Onlar bize hem bu

---

44 Zuhruf, 43/67.

45 Bkz.: Buhârî, *Ezan* 36.

46 Buhârî, *Zebâih* 31, *Buyû'* 38; Müslim, *Birr* 146.

47 Ebû Dâvûd, *Edeb* 16; Tirmizî, *Zühd* 45.

dünya hem de ahiret saadeti kazandıran önemli kıymetlerdir. Peygamber Efendimiz, bu hakikati bir hadislerinde şöyle dile getiriyorlar:

"Allah'ın kulları arasında bir grup var ki, onlar ne peygamberlerdir ne şehitlerdir. Üstelik kıyâmet günü Allah indindeki makamlarının yüceliği sebebiyle peygamberler ve şehidler onlara gıpta ederler." Orada bulunanlar sordu: 'Ey Allah'ın Resûlü, onlar kimdir, bize haber verir misin?' "Onlar, aralarında kan bağı ve dünya menfaati için birbirlerine bağlı olmadıkları halde, Allah'ın nûru (Kur'ân) adına birbirlerini sevenlerdir. Allah'a yemin ederim ki onların yüzleri mutlaka nurdur. Onlar bir nur üzeredirler. Halk korkarken onlar korkmazlar; insanlar üzülürken onlar üzülmezler." Ardından da şu âyeti okudu: "İyi bilin ki, Allah'ın velîlerine/dostlarına korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir."[48]

---

48 Yûnus, 10/62; Ebû Dâvud, *Büyû'* 78.

OKUMA PARÇASI

Nasıl ki Sen Arkadaşını Allah İçin Seviyorsan, Allah da Seni Çok Seviyor!

Akif ile Ali birbirine seven çok samimi iki arkadaştı. Birbirlerini canları kadar seviyorlardı. Herkes onların bu dostluklarına gıpta ile bakıyordu.

Aynı zamanda onlar aralarında bir sözleşme imzalamışlardı. Tabi bu manevî bir sözleşmeydi. Akif bu sözleşmeye "hayırhahlık sözleşmesi" diyordu. Hayırhah, kişiyi devamlı hayra çağıran, kardeşinde görmüş olduğu kusurları sırf Allah rızası için yüzüne karşı söyleyen ve bu kusurları düzeltmesi için kendisine yardımcı olan arkadaş demekti.

Onlar şuna inanıyorlardı: Herkesin bir hayırhah edinmesi, kusurların düzeltilmesi için çok tesirli çarelerden birisidir. Çünkü kişiye hakikati hatırlatan ve devamlı hayra çağıran bir hayırhahının olması onun istikametini korumasına yardımcı olacaktır. Bu maksatla Akif, bir gün arkadaşı Ali'yi karşısına alarak ona şunu söyledi:

– Seninle bir sözleşme imzalamak istiyorum.

– Ne sözleşmesi. Hayırdır.

– Bende gördüğün her türlü yanlış ve eksikleri yüzüme karşı söylemen için sana yetki veriyorum.

– Bunu ancak bir şartla kabul edebilirim. Sen de bende gördüğün kusurları söyleyeceksin.

– Tamam. Oldu bu iş.

Böylece iki arkadaş aralarında bir hayırhahlık sözleş-

mesi imzaladılar. Artık onlar birbirlerinin hayırhahı olmuşlardı.

Aradan yıllar geçmişti. Geçen bu yıllar iki samimi dostun samimiyetinden asla bir şey koparmamıştı. Ancak o yıl ikisini de üzen bir gelişme olmuştu. Akif iş için komşu bir şehre taşınmak zorunda kalmıştı. Birbirlerini teselli ediyorlardı. Kendi aralarında şöyle bir söz vermişlerdi: Sık sık birbirlerini ziyaret edeceklerdi. Çünkü bu dostluk ebedlere kadar devam edecekti.

Artık onlar farklı şehirlerde oturuyorlardı. Aradan bir ay geçmişti. Ali, dostu Akif'i ziyaret etmek istedi. Çünkü onu çok özlemişti. Onun adını andığında burnun kemikleri sızlıyordu. Daha fazla sabretmek istemiyordu. Bu düşünceyle yola koyuldu.

Yolda ilerlerken esrarengiz bir adamla karşılaştı. Adam yolun kenarında oturuyor, sanki Ali'ye bir şeyler söylemek istiyordu. Ali, adamın yanına gelerek selam verdi. Adamla tanıştı. Aslında bu adam insan şekline girmiş bir melekti. Ancak bunu Ali bilmiyordu. Adam sordu:

– Nereye gidiyorsun evladım?

– Arkadaşımı ziyarete gidiyorum.

– Arkadaşın sana büyük bir iyilik yapmış olmalı. Herhalde ona teşekkür borcunu ödemeye gidiyorsundur.

– Hayır! Söylediğiniz gibi ona bir teşekkür borcum yok. Onu Allah için seviyorum ve Allah rızası için onu ziyarete gidiyorum.

– Ne güzel! Sana bir sır vereceğim. Beni iyi dinle. Ben Allah'ın sana gönderdiği bir elçiyim. Nasıl ki sen arkadaşını Allah için seviyorsan şunu bil ki, Allah da seni çok seviyor.[49]

---

49 Müslim, *Birr*, 38; Müsned, 2/292; Hadiste iki adam şeklinde geçen kıssa, yeni bir tasarrufla Akif ve Ali ismindeki iki kimse için kurgulanmıştır.

Allah Kimlerin Dostudur?

Kur'ân-ı Kerim'de Cenâb-ı Hak, mü'minlerin velîsi, yardımcısı ve dostu olduğunu anlatır.[50] Peki bu dostluk bütün müminleri içine alır mı? Yoksa birtakım vasıflara sahip müminler mi Allah'ın dostudur? Allah, kendisine hakkıyla iman ettikten sonra kendisinin râzı olacağı sâlih amelleri işleyen kullarını dost edinir.[51]

Yani Allah sâlih kimselerin, kendisine karşı kulluk ve sorumluluk bilinci duyan, O'ndan hakkıyla korkup sakınan takvâ sahibi kullarının dostudur, velîsidir.[52] Gerçek dost Allah'tır. İnsanlar Allah'tan başka mutlak velî/dost ve yardımcı bulamazlar.[53]

Yukarıda Rabbimiz'in salih amel işleyen müminleri dost edineceğini ifade ettik. Peki bu salih ameller nelerdir? Kur'ân-ı Kerim'de bu sorunun cevabını bize şöyle verir: Müslüman olmak, Allah'a ve Peygamberine İslâm'ın istediği şekilde inanmak, namaz kılmak, zekât vermek, yaptıklarının hesabını verecek şekilde ihsan sahibi olmak.[54]

Sözün burasında şöyle bir soru soralım: Allah'ın dostluğunu kaybeden insanlar var mıdır veya yaptıkları yanlış tercih ve kötü amellerden dolayı kimler Allah'ın dostluğunu kaybederler?

---

50 Bakara, 2/257; Âl-i İmrân, 3/68.

51 En'âm, 6/127.

52 Câsiye, 45/19; A'râf, 7/196.

53 Tevbe, 9/116; En'âm, 6/70; Kehf, 18/26; Ankebût, 29/22.

54 Mâide, 5/55-56; Bakara, 2/112.

Allah, dalâlette olanların, sapıklığa düşüp yanlış yollara gidenlerin velîsi değildir. Bazı insanlar vardır ki onlar, Allah'ın gönderdiği peygamberlere ve onların dâvetlerine rağmen yanlış yolda bulunmakta direnirler. Allah bu kimseleri kendi hatalı tercihleri ile baş başa bırakır, onların başka bir velîsi de olmaz.[55]

Bunun dışında Allah, kendisine karşı kulluk etme noktasında büyüklük taslayan kibirli insanların,[56] kötülük yapanların, fenalıkta bulunanların dostu ve yardımcısı değildir.[57]

Cenâb-ı Hak, iman nimetinden sonra inkâra sapan ve iman etmediği halde iman etmiş gibi davranan münafıkların dostu (velîsi) değildir. Onlar yeryüzünde kendileri için bir yardımcı da bulamazlar.[58]

Allah, inkâr eden ya da kendisine şirk koşup hak dinden yüz çevirerek yeryüzünde haksızlık ve zulüm yapan zalimlerin de velîsi değildir.[59]

Dost'la Halvet

Hakk'a kul olanlar kula kul olmaz;
Kulluğa erenler yollarda kalmaz.
Rûhlarında vuslat, rûhlarında haz,
Âlem aldansa da onlar aldanmaz.

55 Şûrâ, 42/44; İsrâ, 17/97.
56 Nisâ, 4/173; Câsiye, 45/7-10.
57 Nisâ, 4/123.
58 Tevbe, 9/74; Ahzâb, 33/17.
59 Şûrâ, 42/8; Hûd, 11/20.

Baş koyup da o eşikte bekleyen,
Dost düşünüp, dost deyip, dost söyleyen;
Hep şevkle şahlanıp aşkla inleyen,
Yüz hazan görse de sararıp solmaz.

Üveykler gibi şahlanan rûhuyla,
Pürneş'e ve meleklerle kol kola,
Uzayıp Sonsuz'a ulaşan yola,
Girip yol alanlar asla yorulmaz...

Rûhâniler gibi kanat çırparak,
Akıl ermez ufuklarda uçarak;
Gidip sır kapılarını açarak,
Hak'la halvet olur; olur ayrılmaz.

Niçin İyi Arkadaş Edinmeliyim?

İslâm âlimlerinden İmam Şârânî Hazretleri, "Ben namaz kılmayan insanlarla oturup kalktığım zaman duygularımın dumura uğradığına şahit oldum." diyor. O yüzden bir mümin oturup kalktığı insanların; secdesiz başların, paslı vicdanların ve yıkılmış gönüllerin, kendi içinde neleri alıp götürdüğünü hesap etmelidir. Bunu hesap ederse, ruh ve gönül planında onunla aynı yolda olmayanlarla münasebetini ancak onları irşada matuf olabileceğine inanır. Allah'ı ve Resûlullah'ı anlatabilmek için irtibatı devam ettirmemizde bir mahzur olmamakla beraber, sırf gönül eğlendirmek için böyle insanlarla beraber olmamalıdır.

Haramı yiyen ve haram konusunda hiçbir sınır tanımayan kötü insanların yaydığı radyoaktif tesir müminin kalbî hayatını öldürebilir. Kur'ân-ı Kerim'de cehenneme gidenlere, onların cehenneme girmelerinin sebebinin

sorulacağı, onların ise bu soruya şöyle cevap verecekleri anlatılıyor: "Biz namaz kılanlardan değildik. Fakirleri doyurmaz, onların ihtiyaçlarıyla ilgilenmezdik. Batıl sözlere dalanlarla beraber biz de dalardık. Bu hesap gününü yalan sayardık."[60]

Onlar dünyada iken yanlış dostlar edinmişler, o kimseler de onları uçurumlara sürüklemiştir. Sâdi bunu, "Kötü arkadaş kara yılandan daha kötüdür. Onun tesirine girersen seni cehenneme sürükler. İyi arkadaş ise seni alır cennete götürür." şeklinde anlatır. O yüzden kötü insandan yılandan kaçar gibi kaçmalıdır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de dünyada iken kötü arkadaş edinen kişinin ahirette pişmanlığını dile getirip şöyle feryat edeceğini haber veriyor: "O gün zalim, parmaklarını ısırarak şöyle der: "Eyvah! Keşke o Peygamberle birlikte yol tutsaydım. Eyvah! Keşke falanı dost edinmeseydim!"[61]

Mümin, salih arkadaşlara sahip olmalı, onlarla oturup kalkmalıdır. İyi arkadaş edinme çok önemlidir. Çünkü insan her zaman kendi kendine ayakta duramaz. İnsan, hem kendinin çevre kazıkları hem de orta direği olamaz. Kişi, bir orta direk gibi kendi varlık çadırını omuzlarına aldığı zaman bir iki arkadaşın da o çadırın çevresini tutan kazıklar gibi olmasını istemelidir. Çünkü ancak böyle olursa ayakta durabilir. Kubbedeki taşlar baş başa verince dökülmez. Aksi takdirde taşı, en küçüğü bile havaya asılsa düşer. Bu açıdan Efendimiz, "Yalnız, şeytandır. İki kişi de şeytandır. (Çünkü bir fenalıkta ittifak etme imkânı vardır.) Ama üç kişi cemaattir."[62] buyurur.

[60] Müddessir, 74/40-46.

[61] Furkan, 25/27-28.

[62] Ebû Dâvûd, *Cihâd* 79; Tirmizî, *Cihâd* 4.

Efendimiz, bize böyle bir atmosfer tavsiye ettiğine göre, atmosferimizi o hâle getirmeliyiz. Bu, "ortamı kendinize benzetme" demektir. O zaman bize düşen, her zaman salih arkadaşlarla beraber olmamızdır. Ki onlar, bir hataya meylettiğimiz zaman bizi düzeltsinler, bir yanlış karşısında bizi ikaz etsinler. Çok defa da biz onlardan hicap edip çekindiğimizden dolayı fena duygularımızı baskı altına alalım.

Salih bir mümin, diğer mümin kardeşine "Gözlerine, kulaklarına çok dikkat etmiyorsun!" dese, o mümin, belki yokuş aşağı giden bir arabanın fren yemesi gibi bir hayli sarsılır, bir sağ sol yapar, yalpalar ama bu, hiç de önemli değildir. Çünkü o mümin aldığı bu ikazla kendisine gelir. Bu, iyi arkadaşlarla beraber olmanın mükâfatıdır.

Bugün En İyi Arkadaşım Yüzüme Tokat Attı!

Bir zamanlar iki arkadaş çölde yolculuk yapıyorlardı. Yolun bir yerinde aralarında tartışma çıktı ve arkadaşlardan birisi diğerinin yüzüne tokat attı. Tokat yiyen arkadaşın canı yanmış, kalbi kırılmıştı; ama hiçbir şey demedi. Sadece eğilip kuma şunları yazdı:

"Bugün en iyi arkadaşım yüzüme tokat attı."

Yürümeye devam ettiler. Suları bitmek üzereydi. Neyse ki sonunda bir vahaya ulaştılar. Doya doya su içtiler, mataralarını doldurdular. Sonra suda yıkanmaya karar verdiler. Tokat yemiş olan arkadaş, suyun balçıklı kısmına takıldı. Git gide batıyordu. Ama arkadaşı hemen atılıp onu kurtardı. Suda boğulmanın eşiğinden kurtulan arkadaş, biraz ötedeki bir kayanın yanına gitti ve kayanın üzerine şu yazıyı kazıdı:

"Bugün en iyi arkadaşım hayatımı kurtardı."

Diğeri sordu:

Senin canını yaktıktan sonra kumun üstüne yazmıştın. Şimdi ise bir kayanın üstüne yazıyorsun. Neden?"

Arkadaşı ona şöyle cevap verdi:

"Birisi bizi incittiğinde, bunu kumun üstüne yazmalıyız. Ta ki affedicilik rüzgârları onu kolayca silebilsin. Fakat birisi bize iyilik yaptığında onu kayanın üstüne nakşetmeliyiz ki ne öfke ne intikam rüzgârları onu oradan silemesin.[63]

[63] Murat Çiftkaya, *Gökkuşağı Öyküleri*, s. 27, Timaş Yayınları.

İyi Bir Dost Olmak İsteyen Kimse Hangi Hususlara Dikkat Etmeli?

İnsan, dost olabilmeyi bilmelidir. Dost olmasını bilen insan, dost almasını da bilir. Hiç kendinize sordunuz mu, gerçekten iyi bir dost veya arkadaş mısınız? Veya soruyu değiştirip şöyle soralım: İyi bir dost veya arkadaş olmak isteyen bir kimse hangi hususlara dikkat etmeli? İsterseniz bunları madde madde izah etmeye çalışalım.

1. Arkadaşlarınızı lüzumsuz yere haksız tenkitten, kırıcı sözlerden kaçının. Çünkü yersiz tenkitler arkadaşınızın size karşı soğumasına yol açar.

Ünlü devlet adamı ve düşünür Benjamin Franklin, insanî ilişkilerindeki başarısının sırrını şöyle anlatır:

"Her değersiz adam, durmadan tenkit eder. Durmadan şikâyet eder. Durmadan suçlar. Ben hiç kimsenin kusurundan, kötülüğünden bahsetmedim. Herkesin iyi tarafları vardır. Ben hep o iyi tarafları anlattım. Benim başarımın en önemli sırrı budur."

Eğer bir arkadaşınız ve dostunuz olmasını istemiyorsanız onları yersiz yere tenkit edip kırıcı sözler söyleyin.

2. Arkadaşlarınızı güzel bir iş yaptığında takdir edin, onlara abartı ve yalana kaçmadan iltifatta bulunun. Her insan takdir edilmekten, iltifattan hoşlanır. İnsan, ihsanın kuludur. Yani insan kendisine ilgi alaka gösterip takdir eden insana karşı ister istemez yakınlaşır, onunla dostluk kurmak ister. Ayrıca kişinin takdir edilmesi kendisine olan güveni de artırır ve o kimse daha iyi olmaya gayret eder.

3. Asık suratlı olmayın, mütebessim, gülümser bir simaya sahip olun. Çünkü Efendimiz öyleydi ve bizden de mütebessim

bir çehreye sahip olmamızı istiyordu.[64] Güler yüzlü insan, etrafına neşe ve huzur saçar, insanları kendisine çeker.

4. Cömert olun, yedirin, içirin. İkram edilen bir bardak çay, paylaşılan bir bisküvi bile pek çok dostluğun kapısını aralamıştır. O yüzden Efendimiz'in ahlâkıyla ahlâklanmanın gereği daima verici olun. Hocaefendi'nin ifadesiyle "Dost ve arkadaşlarını aziz tutup onlara ikramda bulunan kimse, düşmanlarına karşı bir sürü müdafaacı ve kendine arka çıkacak kimseler kazanmış olur."[65]

5. İnsanlarla selâmlaşın, merhabayı eksik etmeyin. Sıcak bir selamlaşma ile ayaküstü kısa bir merhabalaşma insanlar arasında dostluğu pekiştirir. Bu konuda Efendimiz'in "Yaptığınız zaman birbirinizi seveceğiniz bir ameli size haber vereyim mi? Aranızda selamı yayınız." [66] ifadeleri kulağımıza küpe olmalı.

6. Bağışlayıcı, kusurları örtücü olun. Her insan hata yapar. Önemli olan hata ve kusurları affedebilmektir. Rabbimiz, sevdiği kullarının güzel ahlâklarını anlattığı bir yerde şöyle buyurur: "O takva sahipleri ki, ...öfkelerini yutarlar ve insanların kusurlarını affederler. Allah, iyilik edenleri sever."[67] Mümin, Yunus'un yaklaşımıyla dövene elsiz, sövene dilsiz ve gönül kırana karşı gönülsüz olmakla vazifelidir.

Evet, iyi bir arkadaş kırıcı olmayan, takdir edici, mütebessim, paylaşımcı, bağışlayıcı, fedakâr ve güvenilir olmalı.

Dostluk ve arkadaşlığın gereklerinden birisi olan fedakârlıkla alakalı iki kardeş arasında geçen şöyle bir hadise anlatılır:

---

64 Tirmizî, *Şemail-i Şerif*, s. 199-207.

65 M. Fethullah Gülen, *Ölçü veya Yoldaki Işıklar*, s. 139.

66 Müslim, *İman*, 93, 94.

67 Âl-i İmran, 2/134.

İki erkek kardeş babalarından kalma çiftlikte çalışırlardı. Kardeşlerden biri evliydi ve çok çocuğu vardı. Diğeri ise bekârdı. Her günün sonunda iki erkek kardeş ürünlerini ve kârlarını eşit olarak bölüşürlerdi. Günün birinde bekâr kardeş kendi kendine:

– Ürünümüzü ve kârımızı eşit olarak bölüşmemiz hiç de hakça değil. Ben yalnızım ve pek fazla gereksinimim yok, der.

Böylelikle her gece evinden çıkıp bir çuval tahılı gizlice erkek kardeşinin evindeki tahıl deposuna götürmeye başlar. Bu arada evli olan kardeş kendi kendine:

– Ürünümüzü ve kârımızı eşit olarak bölüşmemiz hiç de hakça değil. Üstelik ben evliyim. Bir eşim ve çocuklarım var ve yaşlandığım zaman onlar bana bakabilirler. Oysa kardeşimin kimsesi yok. Yaşlandığı zaman hiç kimsesi yok bakacak, der.

Böylece evli olan kardeş de her gece evinden çıkıp bir çuval tahılı gizlice erkek kardeşinin tahıl deposuna götürmeye başlar. İki erkek de yıllarca ne olup bittiğini bir türlü anlayamazlar. Çünkü her ikisinin de deposundaki tahılın miktarı değişmiyordu.

Sonra bir gece iki kardeş gizlice birbirlerinin deposuna tahıl taşırken çarpışıverirler. O anda olan biteni anlarlar ve çuvallarını yere bırakıp birbirlerini kucaklarlar.[68]

İşte yaşamayı değil, yaşatmayı kendisine hayat biçimi olarak kabul etmiş adanmış bir ruhun destansı kardeşlik ve dostluk örneği...

68 Murat Çiftkaya, *Bilgelik Öyküleri*, s. 35, Timaş Yayınları.

Geleceğini Biliyordum.. Geleceğini Biliyordum…

Bir savaşın en kanlı günlerinden biridir. Bir asker, en iyi arkadaşının az ileride kanlar içinde yere düştüğünü görür. İnsanın başını bir saniye bile siperin üzerinde tutamayacağı bir durumda, kurşun yağmuru altındadırlar.

Asker teğmene koşar ve "Komutanım, arkadaşım yaralandı, müsade ederseniz onu alıp gelebilir miyim?.." diye sorar.

Komutan, "Delirdin mi sen?" dercesine bakar ona, "Gitmeye değer mi?. Arkadaşın delik deşik olmuştur... Yaşaması mümkün değil, çoktan ölmüştür bile. Kendi hayatını da tehlikeye atmış olursun, gitme!" der. Asker çok ısrar edince teğmen "Peki!" der.. "Git o zaman…"

Vefa abidesi asker o korkunç ateş yağmuru altında arkadaşına ulaşır. Onu sırtına alıp koşa koşa döner. Birlikte siperin içine yuvarlanırlar.

Teğmen, kanlar içindeki askeri muayene eder; sonra da onu sipere taşıyan arkadaşına döner ve "Sana, 'hayatını tehlikeye atmana değmez', demiştim. Bu zaten ölmüş.." diye söylenir.

Bu sitemi işiten asker, "Değdi komutanım, gittiğime değdi; hatta ölseydim, öldüğüme de değerdi" der. Teğmen sorar. "Nasıl değdi? Bu adam ölmüş görmüyor musun?.." deyince vefa insanı cevap verir:

"Gene de değdi komutanım. Çünkü yanına ulaştığımda arkadaşım henüz yaşıyordu. Her tarafından kanlar akıyordu; ama beni görünce çok sevindi, tebessüm

etti; belki bir cümlelik canı kalmıştı, son nefesinde şöyle dedi: "Geleceğini biliyordum dostum!.. Geleceğini biliyordum.."

Bir dostun bir dosta en büyük sitemi şu satırlar olsa gerek:

"Vefa umarken ondan
Doldu gözüm hicrandan
Kaldım yaya dermandan…"

Peki, bu sitemi işitmemek içi ne yapmalı? Dostlarınızı daima vefa ile hatırlayın. İlk arayıp soran, ilk el uzatan, ilk mesaj çeken, ilk kucaklayan siz olun. Şunu da unutmayın: Kula vefası olmayanın Hakk'a vefası olmaz.

Dünyadaki Dostluk ve Arkadaşlık Ahirette de Devam Edecektir

Tefsir âlimi Kurtubî, "*Müttakîler dışında dünyadaki bütün dostlar, o gün birbirine düşmandır.*" (Zuhruf, 43/67) âyetinin tefsirinde, Sa'lebî'nin bu âyetle alakalı şöyle bir olay anlattığını belirtir:

Mü'min iki dost ve kafir iki dost vardır. Bu iki dost mü'minden birisi vefat edip cennetle müjdelenir. Bu zat dünyadaki dostunu hatırlayarak şöyle der: "Ey Allah'ım! Şüphesiz filanca benim dostumdur. Bana, Sana ve Resûlüne itaati, hayrı emreder, kötülükten men eder, benim hiç şüphesiz Sana kavuşacağımı haber verirdi. Ey Allah'ım! Benden sonra onu sapıklığa düşürme ki, bana gösterdiğin nimeti ona da gösteresin. Benden hoşnut olduğun gibi ondan da hoşnut olasın." der.

Sonra diğeri de ölür ve ruhları bir araya gelir de, "Her biriniz kardeşi hakkında söyleyeceğini söylesin." denir. Her

ikisi de birbirinden razı olduğunu haber verince Cenâb-ı Hak ikisi için: “Ne güzel kardeş, ne güzel arkadaş, ne güzel dost!” buyurur.

Bu sefer de iki dost kâfirden biri öldüğü zaman ve yerinin ateş olduğu haber verildiğinde ise, dünyadaki dostunu hatırlayarak, “Ey Allah’ım! Benim dostum olan falanca bana, Sana ve Resûlüne isyanı, kötülüğü emreder, hayırdan meneder, Sana kavuşmayacağımı bana söylerdi. Ey Allah’ım! Benden sonra onu hidayete erdirme ki, bana gösterdiğin cezanın bir mislini de ona gösteresin!” der.

Cenâb-ı Hak da onlardan her biri için, “Ne kötü kardeş, ne kötü arkadaş, ne kötü dost!” buyurur. Bunun üzerine onlar birbirine lânet etmeye başlarlar.[69]

Demek ki dünyadaki dostluk ve arkadaşlık âhirette de devam ediyor. Öyleyse unutmayalım burada kurduğumuz arkadaşlıklar ahirette de devam edecek. Dolayısıyla kurmuş olduğumuz dostluklara “uhrevî arkadaşlık” diyebiliriz.

Sahabeden Hz. Enes b. Malik (radıyallahu anh) rivayet ediyor:

Cennet ehli Cennet’e girip, ayrılmış yerlerine (köşklerine) oturduklarında, (dünyadaki samimi) din kardeşlerini özlediklerinden dolayı birbirlerini görmek ister. Bu düşünce esnasında birinin serîri (koltuk) diğerinin serîrine, diğerinin serîri öbürünün yanına (anında) gider.

Onlar buluşunca her ikisi de köşklerine yaslanarak, sohbete ve dünyada aralarında olan şeyleri karşılıklı konuşmaya başlarlar. Birisi şöyle der: Ey Kardeşim! Hatırlar mısın biz

69 Kurtubi, *el-Cami li-ahkâmi’l-Kur’ân*, 16/109.

dünyada falan mecliste sohbet yerinde veya camide hâlisane Allah'a dua etmiştik (Kur'ân okumuştuk, sohbet dinlemiştik), işte Allah da bizi (orada) bağışladı.[70]

Netice itibariyle arkadaşımızı, dostumuzu seçerken çok dikkatli olmalıyız. Unutmayalım ki, seçtiğimiz dostumuz sadece bu dünyamızı değil ahiretimizi de ilgilendiriyor. Dostunu iyi seçemeyenlerin hem bu dünyası hem de âhireti harap olabilir.

---

70 Suyûtî, *el-Fethu'l-Kebîr*, 1/79.

Dost ve Arkadaşlık Üzerine Önemli Ölçüler

1. İnsanın sadık arkadaşa ihtiyacı, diğer zarurî ihtiyaçlarından daha ehemmiyetsiz ve geri değildir. Dost ve ahbapları itibariyle huzur ve emniyet içinde bulunan bir fert, diğer birçok hususlarda da güvene ermiş sayılır.

2. Akıllı bir insan, çevresiyle münasebetleri bozulduğunda, onlarla arasındaki hoşnutsuzluğu çarçabuk giderip, dostluğunu yenilemesini bilen insandır. Bundan daha akıllısı da, titizlik gösterip dostlarıyla hiçbir zaman uyumsuzluğa düşmeyen kimsedir.

3. Arkadaşlar arasında, sevgi ve alâkanın devamı, meşrû yol ve makul işlerde birbirlerine karşı gösterecekleri anlayış düşüncesine bağlıdır. Düşünce ve davranışlarında birbirlerine karşı fedakâr olamayan kimselerin dostlukları da kısa ve geçici olur.

4. Bir insanın dostlarına karşı sadakati, onların acılarını vicdanında duyup, lezzetlerini, kendi lezzetleri gibi bildiği ölçüdedir. Dostlarının ağlamasıyla ağlayamayan, onların gülmesiyle gülemeyen vefalı dost sayılamaz.

5. Gerçek dostluk ve kardeşlik, dost ve kardeşlerin dünyevî durumlarının parlak olmadığı günlerde dahi, onlarla münasebetini devam ettirdiği nispette belli olur. Kötü günlerde ve tehlike anında, dostlarının yanında bulunmayan birinin, dostlukla alâkası yoktur.

6. Çevresiyle sık sık çekişip tartışanların dostları da az olur. Dostlarının hem çok hem de vefalı olmasını arzu eden kimse, onlarla gereksiz münakaşalardan katiyen kaçınmalıdır.

7. Dostluk, her şeyden evvel bir gönül işidir. Onun riya ve aldatmacalarla elde edileceğini sananlar hep aldanmışlardır. Böylelerinin çevresinde, tabasbus ve yaltaklanmaya aldanmış üç-beş safderûn, muvakkaten toplansa bile, uzun süre dostluklarını devam ettireceklerine katiyen ihtimâl verilemez.[71]

Konu ile İlgili Bazı Kaynaklar

- Büyük Dostluk (Çıtır ile Pıtır Serisi-1), Muştu Yayınları
- Hızır ve Dostları, Işık Yayınları
- Sevinç Yılı (Peygamber Dostları Serisi), Muştu Yayınları
- Kaynayan Taşlar (Peygamber Dostları Serisi), Muştu Yayınları
- Kayıp Zırh (Peygamber Dostları Serisi), Muştu Yayınları
- Bir Tas Çorba (Peygamber Dostları Serisi), Muştu Yayınları
- Gerçek Müşteri (Peygamber Dostları Serisi), Muştu Yayınları
- Kırılan Kalp (Peygamber Dostları Serisi), Muştu Yayınları
- Görünmeyen Dostlar (İnanç Serisi), Muştu Yayınları
- Barla Dostları, Işık Yayınları
- Allah Resûlünün Sadık Dostu Hazreti Ebubekir (Asr-ı Saadet Serisi-3), Muştu Yayınları
- Dost İkliminde Yetişen Gül: Vefa, Rehber Yayınlari
- Eski Dostlar (Deyimlerle Fabllar Serisi - 3), Gonca Yayınları
- Yol Arkadaşı (Peygamber Dostları Serisi), Muştu Yayınları
- Büyük Dostluk (Çıtır İle Pıtır Serisi-1), Muştu Yayınları
- En Yüce Dost (Allah'ın Güzel İsimleri), Muştu Yayınları
- Kupi Yeni Arkadaşıyla (Kupi'nin Maceraları), Muştu Yayınları
- Kuzu Arkadaşım (Küçük Selim Serisi -6), Muştu Yayınları
- Tehlikeli Oyun (Dört Arkadaş Serisi 6), Muştu Yayınları

71 M. Fethullah Gülen, *Ölçü veya Yoldaki Işıklar*, s. 139-140.

- Hasta Ziyareti (Dört Arkadaş Serisi 5), Muştu Yayınları
- Yürüyen Taş (Dört Arkadaş Serisi 4), Muştu Yayınları
- Dikenli Yol (Dört Arkadaş Serisi 3), Muştu Yayınları
- Yaramaz Tay (Dört Arkadaş Serisi 2), Muştu Yayınları
- Fidan Yiyen Bozoğlak (Dört Arkadaş Serisi 1), Muştu Yayınları
- Yol Arkadaşı (Peygamber Dostları Serisi), Muştu Yayınları
- Yeni Arkadaş (Güzel Anadolum Serisi- 7), Gonca Yayınları
- Bedrin Aslanı Hazreti Hamza (Sevgili Peygamberimiz'in Arkadaşları- 8), Muştu Yayınları
- Dahi Komutan Hazreti Halid Bin Velid (Sevgili Peygamberimiz'in Arkadaşları- 9), Muştu Yayınları
- Talihli Ev Sahibi Hazreti Ebû Eyyub el-Ensari (Sevgili Peygamberimiz'in Arkadaşları- 10), Muştu Yayınları
- Peygamberimiz'in İki Reyhanı Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (Sevgili Peygamberimiz'in Arkadaşları- 7), Muştu Yayınları
- Hazreti Mus'ab İbn-i Umeyr (r.a.) (Sevgili Peygamberimiz'in Arkadaşları- 6), Muştu Yayınları
- Hazreti Ebû Zer (r.a.) (Sevgili Peygamberimiz'in Arkadaşları- 5), Muştu Yayınları
- Hazreti Ali (r.a.) (Sevgili Peygamberimiz'in Arkadaşları- 4), Muştu Yayınları
- Hazreti Osman (r.a.) (Sevgili Peygamberimiz'in Arkadaşları- 3), Muştu Yayınları
- Hazreti Ömer (r.a.) (Sevgili Peygamberimiz'in Arkadaşları- 2), Muştu Yayınları
- Hazreti Ebû Bekir (r.a.) (Sevgili Peygamberimiz'in Arkadaşları- 1), Muştu Yayınları

Sorular

1- "Peygamber Efendimiz dönemindeki .... ile .... arasındaki kardeşlik dillere destandır." cümlesinde boşluk olan yerlere hangi ifadeler gelmelidir?

a- Ensar-Muhacir

b- Mekke-Medine

c- Hz. Ali-Hz. Ömer

d- Hz. Osman-Hz. Ali

2- Kur'ân-ı Kerim'de "Allah'a ve Resûlü'ne itaat edenlerin aşağıdaki hangi grupla beraber olacakları ifade edilmektedir?

a- Allah'ın nimetlerine mazhar ettiği nebîler

b- sıddîkler,

c- şehitler,

d- Hepsi

3- Kur'ân-ı Kerim'de arkadaşların en kötüsü olarak vasıflandırılan kimdir?

a- Şeytan　　b- Cinler

c- Periler　　d- Hiçbiri

4- İnsan, bir kişiyle dostluk kurarken neyi esas almalıdır?

a- Nefsin arzusunu　　b- Ailesinin tercihini

c- Allah'ın rızasını　　d- Dünya menfaatini

5- Namaz kılmayan insanlar ile oturup kalktığında manevî duygularının köreldiğini söyleyen İslâm âlimi kimdir?

a- İmam Gazali　　b- İmam Şarani

c- İmam Malik　　d- İmam Şafii

6-Aşağıdaki ifadelerden hangisi dostluk kavramı ile ilgili değildir?

a- Arkadaş
b- Yâr
c- Sevgili
d- Şerik

7- Arkadaşlık kavramı ile ilgili olmayan şık hangisidir?

a- Hillet (Hulle)
b- Uhuvvet
c- Veli
d- Adavet

8- Allah için yapılan dostlukların dışındaki arkadaşlıkların ahirette düşmanlığa dönüşeceğini bildiren âyet hangi sûrede geçmektedir?

a- Fatiha
b- Zuhruf
c- İhlâs
d- Asr

9- İyi ile kötü arkadaşın hâli hadiste kimlere benzetilmiştir?

a- Attar ile körükçüye
b- Attar ile imama
c- Körükçü ile çiftçiye
d- Attar ile çiftçiye

10- Aşağıdaki cümlelerden hangisi yanlıştır?

a- Allah, kibirlilerin dostu değildir.
b- Allah kötülük yapanların dostu değildir.
c- Allah münafıkların dostu değildir.
d- Allah mazlumların yardımcısı değildir.

4- YARDIMLAŞMA

"Veren al alan elden üstündür."[72]

Yardımlaşma Mümin Ahlâkıdır

Yardımlaşma, her şeyden önce mü'minin bir şiarıdır. Zira yardımlaşma, onun ahlâk ve karakteri hâline gelmiştir. O, elindeki imkânlar nispetinde daima vermeyi, yardım etmeyi fazilet kabul eder. Rabbimiz, Kur'ân-ı Kerim'de böyle davrananlar için mükâfat olarak Cennet'i vaad ediyor:

"Allah, mü'minlerden mallarını ve canlarını, kendilerine (verilecek) cennet karşılığında satın almıştır."[73]

Yapılan her şey, Allah için yapılmış olsa bile sonuç itibariyle, hayır adına yapılan yardımlaşmanın neticesi yani alınacak olan sevap, yine o işi yapan şahsa dönmektedir. Zira bütünüyle bunların karşılığını Allah, eksiksiz bir şekilde verecektir. Bunu ifade eden başka bir âyetiyle Kur'ân, bize şu teminatı veriyor:

"Hayır olarak harcadıklarınız, kendi iyiliğiniz içindir.

---

72 Müslim, *Zekât* 97, (1036); Tirmizî, *Zühd* 32, (2344).

73 Tevbe, 9/111.

Yapacağınız hayırları ancak Allah'ın rızasanı kazanmak için yapmalısınız. Hayır olarak verdiğiniz ne varsa; karşılığı size tam olarak verilir ve asla haksızlığa uğratılmazsınız."[74]

Diğer bir âyet-i kerimede ise müminler, yardıma, hem de sahip oldukları şeylerin en kalitelisini, en güzelini vermeye davet edilir: "Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe iyiliğe nail olamazsınız."[75]

Yardımlaşma duygusu dinimizin esasları arasındadır. Dinde yardımlaşmanın zekât, fıtır sadakası, infak, sadaka, borç verme, mümin kardeşinin maddî-manevî bir sıkıntısını giderme, yaşlı bir insanın koluna girip onu yolun karşısına geçirme, harçlığını arkadaşıyla paylaşma gibi değişik boyutları vardır. Rabbimiz, kuluna yardım elini uzatmasını, kulunun diğer kullarına olan yardım şartına bağlamıştır. Bakınız bu hakikati Peygamber Efendimiz bir hadislerinde nasıl dile getiriyor: "Kim bir kulun dünyevî sıkıntısını giderirse, Allah da onun uhrevî sıkıntılarını giderir. Kim zorda kalmış birini kurtarırsa, Allah da onu dünyevî ve uhrevî zorluklardan kurtarır. İnsan, insanın yardımında olduğu müddetçe, Allah da o kulun yardımına koşar."[76]

Yardımlaşma Alışkanlık Hâline Getirilmeli

İçinde yaşadığımız maddî dünyada, manevî değerlerin öne çıkarılması, böylece madde ve mana dengesinin ayarlanması, ayrı bir ehemmiyet arz etmektedir. Zira maddeyle mananın

74 Bakara, 2/272.

75 Âl-i İmran 3/192.

76 Buhârî, *Mezalim*, 3.

beraber ve dengeli olmadığı bir dünyada, sosyal huzurdan bahsetmek mümkün değildir. Manayı terk edip maddenin peşinde koşan nice milletler vardır ki, aradıkları maddeyi elde etmişlerdir, ancak elde ettikleri bu maddenin çarkları arasında ezilip kalmaktan da kurtulamamışlardır. Nitekim oralarda tamamen ferdî bir hayat yaşanmakta, yardımlaşma, muhtacın elinden tutma gibi manevî duygular terk edilmektedir.

Halbuki mü'min, Allah ahlâkıyla donanmasının bir gereği olarak, daima vericidir. O, başkalarının huzur içinde yaşayabilmesi için elindeki imkânları rahatlıkla ve bütünüyle seferber eder. Bir başka yaklaşımla, maddî-manevî vermek, mü'minde bir ahlâk hâline gelmiştir.

Yardım etme alışkanlığını temin etmenin yolu, daha küçük yaşlardan itibaren çocuğu vermeye alıştırmaktan geçmektedir. İnanan insan verme endeksli bir plan ve programla çocuklarını eğitmeli, kendisi soğuktan tir tir titrerken bile yeri geldiğinde ayakkabısı veya ceketini, olmayan bir arkadaşına verebilme faziletine ulaştırmalı ve böylelikle yardımlaşma duygusunun ruhunda taht kurmasını temin etmelidir.

Bütünüyle bunlar, çocuğun vermeye alıştırılmasına bağlıdır. Başkalarına verilecek bütün hediyeleri, çocuğun önünde, yanında veya onun eliyle vermekle, aynı zamanda vermenin manasına tercüman olmak suretiyle yardımlaşma duygusunun, onların gönlünde mayalanması temin edilmiş olacaktır. Böylelikle neticede, ümmet-i Muhammed'in dertleriyle titreyen uyanık ve hassas gönüllerle etrafın sarıldığına şahit olunacak ve bu noktadaki gayretlerin heba olup boşa gitmediği müşahede edilecektir.

Vermeye engel birçok etkenin varlığı da düşünülecek olursa mü'min, hiçbir zaman, geniş imkânlara sahip olayım ve o zaman vereyim diye beklememeli, o an elindeki imkânlar nispetinde vermeyi alışkanlık hâline getirmelidir. Şu unutulmamalıdır ki, Allah (celle celâluhû) onu, ileride elde edip vermeyi düşündüklerinden değil, o an elinde bulundurduğu kıymetlerinden hesaba çekecektir.

Rabbimiz, "İyilikte ve kötülükten sakınmakta birbirinizle yardımlaşın; günah ve düşmanlıkta yardımlaşmayın"[77] buyuruyor. Dinimizde zekât vermekten tutun da mümin kardeşine tatlı söz ve güler yüzle davranmaya kadar her şeyin iyilik kapsamı içine alındığını düşünürsek, dinimizin yardımlaşma sınırını ne kadar geniş tuttuğunu daha iyi kavrıyoruz.

Herkes İmkânı Nispetinde Yardım Yapmakla Mükelleftir

Hemen herkes, bedeniyle bir kısım mükellefiyetler altında olduğu gibi elinde bulunan imkânlar yönüyle de aynı şekilde vazifelerle yükümlü tutulmuştur. Bu mükellefiyetler neticesinde ortaya çıkan sonuç, insanların, ileride kazanıp harcayacaklarıyla değil, o anda ellerinde bulunan imkânları, Allah yolunda harcamakla yükümlü oldukları şeklindedir. Başka bir ifadeyle herkes, Cenâb-ı Hakk'ın kendisine bahşettiği imkânlarla, O'na kullukla mükelleftir. Beş kuruşu olan beş kuruşun, beş bin lirası olan da beş bin liranın içinde, Allah'ın rızasını araştırmalı ve iyi bir kul olmaya çalışmalıdır.

77 Maide, 5/2.

Hususiyle günümüzde, Rabbimiz'in ve Efendimiz'in adlarının dünyanın dört bir köşesine duyurulması istikametinde herkes, sahip bulunduğu imkânları seferber etmelidir. Biri elindeki bir kase yoğurtla koşarken diğeri Sultan Süleyman'ın servetiyle iştirak etmeli ve neticede hep beraber umumi bir kalkınma hamlesi yaşanmalıdır. Zaten sahip olduğu imkânlarla kendini bu davaya adayan biri, Allah katında kendisinden kat kat fazla himmet ortaya koyanlar kadar sevaptan istifade edecektir.

Zira Allah katında, ortaya konulan şeyin miktarı değil, onu ortaya koyarken, içinde bulunulan tavır ve durum önemlidir. Bediüzzaman'ın değerlendirmeleri içinde, ihlâslı bir zerre amel, içinde ihlâs olmayan binlerce amele tercih edilmektedir. Onun içindir ki bazen bir kase yoğurt, Sultan Süleyman'ın Süleymaniye Camii'nden daha ağır gelebilir. Öyleyse vermenin yanında ihlâslı olmak da oldukça önemlidir.

Verme konusunda ihlâslı olmak kadar kişinin sevmiş olduğu şeylerden vermesi de ayrı bir önem arz eder. Nitekim "Sevdiğiniz şeyleri infak etmedikçe iyilikte zirveye ulaşamazsınız"[78] âyet-i kerimesi bu hakikati ifade etmektedir. Bununla ilgili olarak sahabeden Hz. Enes İbn Malik (radıyallahu anh) şunları anlatmaktadır:

"Ebû Talha, zenginlik olarak ensarın en ileri gelenlerindendi. En çok sevdiği malı da mescid-i Nebevi'nin karşısındaki Beyruha isimli yer idi. Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) oraya girer ve onun temiz suyundan içerdi.

78 Al-i İmran, 3/92.

"Sevdiğiniz şeyleri infak etmedikçe iyilikte zirveye ulaşamazsınız." âyeti nazil olunca Ebû Talha (radıyallahu anh), Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) giderek: Allah kitabında "Sevdiğiniz şeyleri infak etmedikçe iyilikle zirveye ulaşamazsınız." buyuruyor. Benim en çok sevdiğim malım Beyruha'dır. Öyleyse o şu andan itibaren Allah için sadakadır. Mükafat ve iyiliğini Allah'tan umuyorum. İstediğin gibi tasarruf et yâ Resûlallah!" dedi.

Buna mukabil Resûlallah (sallallâhu aleyhi ve sellem): "Ne güzel! bu, ecri bol, mükafatı Ahirette kazandıran bir maldır. İşte bu kazandıran maldır. Onunla ilgili söylediklerini işittim. Ancak bana kalırsa sen, onu akrabaların arasında paylaştır." buyurdular ve Ebû Talha, onu akrabaları ve amcaoğulları arasında taksim etti."[79]

Evet, buradan anlaşıldığına göre mümin, çok sevdiği bir şeyi Allah yolunda vermekle, Allah'ın lütuflarına bir nevi davetiye çıkarmış ve O'nu memnun edecek bir yola girmiş olmaktadır. Bu şekilde hem halk hem de Hak ondan razı olmaktadır.

---

[79] Müslim, *Zekât*, 42, 43.

OKUMA PARÇASI

Verme Mevzuunda Kur'ân'ın Destanlaştırdığı Sahabi: Ebû Akil

Sahabe arasında, Medine'nin şerefli ensarından Ebû Akil isminde ve neyi nerede vereceğini çok iyi bilen bir yiğit vardı. Fakirliğine rağmen gelip, elindeki ve avucundakini Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) *önüne döktüğünden dolayı, münafıklarca horlanıp kötüleniyordu. Hâlbuki o, bütün bunlara aldırmıyor, boynunda ipi Medine'nin pazarlarında dolaşıyor ve sırtına aldığı eşyayı bir yerden başka bir mekana taşımak suretiyle hamallık yapıyordu. Bunun karşılığında aldığı üç-beş dirhemi ikiye ayırıyor, bir kısmını etrafındaki muhtaçlara dağıttıktan sonra diğer yarısını da Allah Resûlü'ne* (sallallâhu aleyhi ve sellem) *getiriyordu. Onun bu hareketini gören münafıklar, ortalığı karıştırmak için "Allah'ın bu adamın sadakasına ne ihtiyacı var ki!" diyor ve onu eleştiri oklarına hedef hâline getiriyorlardı. Bunu yapan aynı kaypak zihniyet, zenginlerin bol bol tasaddukları karşısında da "riyakarlık yapıyorlar" yaftasını yapıştırmaktan çekinmiyordu.*[80] *Kur'ân-ı Kerim onların bu ikili oynamalarına dikkat çekerek, Ebû Akil'i övücü mahiyette şöyle buyurmaktadır.*

"Sadakalar hususunda, mü'minlerden gönüllü verenleri ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanları çekiştirip onlarla alay edenler var ya, işte onları

80 Bkz. İbn Kesîr, *Tefsir*, 4/125 vd.

Allah maskaraya çevirmiştir. Ve onlar için elem verici bir azab vardır."[81]

Ebû Akil, boynunda ipi olduğu dönemde vermesi gerekeni ortaya getirmiş ve cömertce vermesini bilmişti. Şüphesiz ki bu destansı hareketinin ecrini de ötede alacaktı.

Yardımlaşma Neler Kazandırır?

Cömertlik, sanıldığı gibi maddî kayba sebebiyet vermemekte, aksine insana, manevî kazançlar yanında maddî imkânlar olarak da pek çok fayda sağlamaktadır. Onunla insan, bir taraftan sosyal hayatta itibar kazanırken diğer yandan, hem canı hem de malı itibariyle bir korunmanın altına girmektedir. Allah'ın rahmet hazinelerine müracaat manası da taşıyan cömertlikle, bereket kapılarının açıldığına şahit olunmakta ve sanıldığının aksine, mana yanında maddî huzurun da yaşandığı bilinmektedir. Bunlardan bazılarını, ana başlıklar hâlinde vermemiz gerekirse;

1. Yardımlaşma Saygınlığı Artırır

İnsanın, devamlı verici olması ve ihtiyacı olsa bile mü'min kardeşini kendi nefsine tercih ederek ona vermesi, toplum içinde saygınlığının artmasına vesiledir. Allah'a yaklaşmanın bir vesilesi de sayılan böyle bir hareketle mü'min, kendisi farkında olmasa bile Rabbi katındaki yerinin ağırlığını adeta kullar arasında hissettirmektedir. İşte size yaşanmış bir misal:

Hz. Ömer (radıyallahu anh) dönemidir ve ganimetler, devlet hazinesine adeta Nil ve Fırat gibi akmaktadır. Hz. Ömer'in,

81 Tevbe, 9/79.

Hz. Ebû Ubeyde, Hz. Muaz İbn Cebel ve Hz. Huzeyfe gibi sahabi efendilerimize yakınlık gösterdiği bilinmektedir. Bu yakınlığı anlayamayıp "Niçin Ebû Ubeyde'ye Ömer, 'kardeşim' diyor? Niçin gidip altında incecik bir hasır bulunan bu insanlarla daha çok konuşuyor? Niçin çiçeği burnunda bir delikanlı Muaz İbn Cebel, Ensar ve Muhacirin önde gelenleri arasında yer alıyor? Huzeyfe niye mümtaz ve müstesnadır?" diyenlere karşı Hz. Ömer (radıyallahu anh), işin gerçek mahiyetini anlatacak bir ders hazırlamıştı.

Her birine içinde altın olan keselerle bir elçi gönderdi. Daha gelen elçiler ayrılmadan, gönderilen altınların oracıkta dağıtılıverdiğine şahit oldular. Adeta birbirleriyle anlaşmışlar gibi üçü de aynı hareketi yapıyor ve Hz. Ömer'in kendilerine olan teveccühlerinde ne kadar haklı olduğunu gösteriyorlardı.[82]

Halbuki kendileri fakr u zaruret içinde yaşıyorlardı denilse seza idi. Mesela Suriye önlerinde Hiraklius'a karşı savaşan Hz. Ebû Ubeyde, ancak iki günlük ihtiyaçlarını giderecek bir mala sahip olabiliyordu.

Nitekim Şam önlerine gelen Hz. Ömer, komutanlarına, "Kardeşim Ebû Ubeyde nerede?" diye sorar. "Şimdi gelir." derler. Biraz sonra, iplerle bağlı bir devenin üzerinde Ebû Ubeyde gelir, selam verir ve etrafıyla ilgilenmeden doğruca evine gider. Üzerinde sadece kılıç, kalkan ve bir de azığı vardır. O'nun bu hâlini gören Hz. Ömer, gördükleri karşısında gözyaşlarını tutamaz, peşinden gider ve, "Ne olurdu biraz da kendine baksaydın, belli bir mala sahip olsaydın!" der. Aldığı

---

82 Askalânî, *İsâbe*, 1/469.

cevap, Hz. Ömer'i gördüklerinden daha çok hayrette bırakacaktır; "Ey mü'minlerin emiri! Durum gayet açık. İşte bunlar, bize yetiyor da artıyor!" [83]

O'nun bu istiğna dolu hayatı karşısında koca Ömer, şu tarihi hükmünü verecek ve insanlık tarihinin kulaklarına küpe diye asacaktır: "Hepimizi değiştiren şu dünya, seni asla değiştiremedi."[84] Nasıl değiştirsin ki onlar, birbirlerine benzeyen öyle kardeşlerdir ve onlar için almak, en nefret ettikleri şeydir. İşte bunlar, İslâm'ın ortaya koyduğu dengenin semereleriydi ve mü'min, vermek için coşarken almadan olabildiğince kaçıyordu.

Evet, yardım yapanla yapılan arasında sevgi ve ülfet doğar. Yardım yapılarak topluma kazandırılan kişiler kin, haset, düşmanlık gibi kötü duygulardan kurtulur; zenginlerin mallarında gözü olmaz. Çünkü onların, fakirin hakkını verdiklerini, dinin emirlerine uyarak en geniş ölçüde yardım ellerini çevrelerindeki insanlara uzattıklarını bilirler.

2. Malı Bereketlendirir

Ayet ve hadislerden anlaşıldığına göre verilen mal eksilmeyip aksine ihlâs nispetinde bereketlenip artmaktadır. Mesela Hz. Ebû Bekir Efendimiz, çoğu defa malının tamamını infak ettiği halde Allah'ın lütfuyla her defasında tekrar tekrar servet sahibi olmuştur. Nitekim Allah yolunda infâk edilen mal, tıpkı budanan bir ağacın daha canlı ve verimli bir hâle gelmesi gibi bereketlenip artmaktadır. Rabbimiz bu hakikati Kur'ân-ı Kerim'de şöyle dile getiriyor:

---

83 Askalânî, *İsâbe*, 3/589.

84 İbn Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, 5/206.

"Mallarını Allah yolunda harcayanların hâli, yedi başak bitiren ve her başağında yüz dâne bulunan bir tek tohumun hâli gibidir. Allah kime dilerse, ona kat kat verir. Allah, ihsânı bol olan, hakkıyla bilendir."[85]

Büyüklerimiz infak edilmeyip elde tutulan malı dura dura bozulup kokuşmuş suya benzetirler. Şeyh Sâdî ne güzel söyler:

"Para yığmakla yükseleceğini sanma. Duran su fenâ kokar. Bağışlamaya çalış. Akan suya gök yardım eder. Yağmur yağdırır, sel gönderir, onu kurutmaz."

Bu gerçeği Mevlânâ Hazretleri bir sözünde şöyle dile getirir:

"Ekin eken, önce ambarı boşaltır, ama sonra hâsılâtı pek çok olur. Tohumu ambarda tutan ise, sonunda onu farelere yem eder."

Bir hadislerinde Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), mü'minin dünya görüşü de diyebileceğimiz prensipleri anlatırken aynı konuya değinmekte ve sadaka ve zekât vermekle, malda herhangi bir eksikliğin meydana gelmediğini ve gelmeyeceğini bildirmektedir:

"Üç şey var ki, üzerine yemin ederek size teminat veririm: Sadakadan dolayı hiçbir kulun malı eksilmez. Zulme maruz kalıp da sabreden kulun Allah, izzetini artırır. Dilencilik kapısını açan kimse için Allah, fakirlik kapısını açar. Size bir söz sözyleyeceğim, onu iyice hıfzedin: Dünya dört kişi içindir;

85 Bakara, 2/261.

1. Allah'ın kendisini mal ve ilimle rızıklandırdığı kimse: Onun hakkında Rabbinden korkar, onunla akrabalarının arasındaki bağı kuvvetlendirir ve onda Allah'ın hakkının olduğunu da bilir. İşte bu, en büyük mertebedir.

2. Allah'ın kendisine ilim verip de mal vermediği kimse ki o, sadık niyetle şöyle der: "Şayet benim de malım olsaydı falan kimse gibi davranırdım." Bu kimse de niyetine göre muamele görür ve mükafat itibariyle ikisi eşittir.

3. Allah'ın kendisine ilim vermeyip de mal verdiği kimse ki o, malını bilgiden yoksun ve sorumsuzca harcar, onun hakkında Rabbinden korkmaz, akrabalık bağlarını korumaz ve onda bulunan Allah hakkını gözetmez. Bu, en çirkin ve kötü menzildir.

4. Allah'ın ne mal ne de ilim verdiği kimse ki o, şöyle temennide bulunur: "Şayet benimde malım olsaydı falan kimse gibi davranırdım." Bu da niyetine göre muamele görür ve günah noktasında her ikisi de eşittir."[86]

3. Toplum İçinde Huzuru Temin Eder

Toplum içindeki ihtiyaç sahiplerinin tespit edilerek ellerinden tutulması, geleceğin huzur dolu dünyası adına yapılmış en güzel yatırımdır. Böylelikle, çaresizlikten meşru olmayan yollara başvurarak toplum içinde kargaşaya sebebiyet verecek hareketlerin önü alınmış ve huzurun bozulması, daha baştan önlenmiş olacaktır. Yardım yapmakla yoksullar korunmuş olur. Onların maddî ihtiyaçlarının giderilmesi ile fenalık yapmaları önlenir. Çünkü fakirlik ve açlık, zayıf

86 Tirmizî, *Zühd*, 17; *Müsned*, 4/231.

karakterli insanları çoğu zaman kötülüğe sürükler; hırsızlık yaptırır; haksızlığa iter.

Pek çok hadislerinde Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizlere, toplum içinde huzursuz fertler bulunduğu müddetçe o cemiyetin diğer fertlerinin de istedikleri huzura kavuşamayacaklarını anlatmaktadır. Öyleyse topyekun bir cemiyetin saadet ve huzuru, bütünüyle fertlerinin saadet ve huzuruna bağlıdır. Bugün fakirden kaçırıp vermeyenler, yarın on, hatta yüz katını rüşvet olarak verseler bile, ortaya çıkacak çalkantılardan kurtulma imkân ve fırsatını bulamayacaklardır. Öyleyse ferdin huzur ve saadeti, birbirinden ayrılmayacak kadar toplum hayatının huzur ve saadetiyle sımsıkı irtibatlı ve birbirine bağlıdır.

Yardımlaşma, zenginlerle fakirler arasındaki uçurumu kapatacağı gibi aralarında böyle bir sevgi ve saygı bağının kurulmasına da sebep olur.

4. Fazilet Yarışına Vesile Olur

Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem); "Veren el alan elden üstündür." buyurmuştur. Böylece müslümanlara, yardım edilen değil yardım eden kişi olmalarının daha iyi olduğunu bildirmiştir. Sıkıntı ve darlık zamanlarında müslüman kardeşlerinden yardım, anlayış ve sevgi görenler, sıkıntılarını atlatınca çalışıp kazanmaya, alan değil veren kişiler olmaya bakacaklar. Böylece toplumda bir fazilet yarışı başlayacaktır.

OKUMA PARÇASI

Ekmeği Paylaşmak Ekmekten Daha Lezzetlidir

Günün son dersinin sonuna gelinmişti. Öğrenciler çıkmak için sabırsızlanıyordu. Defter ve kitaplarını çantalarına koydular. Zil çalar çalmaz, dışarı çıkmak için hazırdılar. Yalnız, Ali hazırlanmamıştı. Gecikmek için de elinden geleni yapıyordu. Nihayet zil çaldı. Öğrenciler bir anda kapıya yöneldi. Ali, yerinden kalkmadı. Ağır ağır eşyasını topladı. Bir yandan göz ucuyla öğretmenine bakıyor, bir yandan da arkadaşlarının gitmesini bekliyordu.

Öğretmeni, onun bu hâlini fark etti:

– Hayrola Ali, dedi. Eve gitmeyecek misin?

Ali, son arkadaşının da çıktığını görünce cevap verdi:

– Sizinle konuşmak istiyordum öğretmenim.

– Peki, dedi öğretmeni. Ne söyleyeceksin bakalım?

– Ahmet arkadaşımız var ya…

– Evet, ne olmuş Ahmet'e?

– Durumları pek iyi değil galiba. Annesi, beslenme çantasına pekiyi şeyler koymuyor.

– Eee?

– Ona yardım etmek istiyorum. Ama benim yardım ettiğimi bilirse üzülür. Günde bir simit parası biriktirip her hafta size versem, siz de ona verseniz?

Cebinden bir avuç bozuk para çıkarıp öğretmenin masasının üzerine koydu. Nurhan Öğretmen, paraya dokunmadı. Sandalyesine oturup düşündü. Ali hakkındaki bilgilerini yokladı. Bildiği kadarıyla ailesinin durumu

pek iyi değildi. Bu çalışkan ve sevimli öğrencisi, ne kadar da iyi niyetli ve düşünceliydi. Zengin bir ailenin çocuğu değildi. Buna rağmen yardım etmek istiyordu. Üstelik yardım ettiğinin bilinmesini istemiyordu.

Nurhan Öğretmen:

– Dur bakalım Ali, dedi. Bildiğim kadarıyla sizin de maddî durumunuz pekiyi değil. Yanlış mı biliyorum?

– Doğru biliyorsunuz öğretmenim. Babam gündelikçi. Çoğu zaman iş bulamıyor. Ama ben de çalışıyor, para kazanıyorum.

– Nerede çalışıyorsun?

– Simit satıyorum.

Nurhan Öğretmen yine durup düşündü. İyiliğin bu kadarına ne demeliydi şimdi? Bunun gerçekleşmesi zordu. Onu, bundan vazgeçirmek için bir çare bulmalıydı. Bunu yaparken, sevimli öğrencisini de kırmamalıydı. Onunla biraz daha konuşursa, belki bir yolunu bulurdu.

Nurhan Öğretmen, Ali'ye döndü:

– Büyüyünce ne olmak istiyorsun, diye sordu.

– Çok zengin bir işadamı…

– Niçin?

– İnsanlara daha çok yardım etmek için…

– Güzel, dedi Nurhan Öğretmen. Bak şimdi Ali, Ahmet'in ailesinin durumu pek iyi değil, bu doğru. Ama sizinki de bundan pek farklı değil. İstersen acele etme. Çok zengin olduğun zaman insanlara yardım edersin. Olmaz mı?

– Olmaz, dedi Ali. Şimdi yapmalıyım.

– Neden olmaz?

– Üç sebepten dolayı olmaz.

– Birincisi: Bu para zaten benim değil. İyilik ettiğim için Allah, beni insanlara sevimli gösteriyor. İnsanlar da bundan etkileniyor, daha çok simit alıyorlar. Bu sayede

gün boyu çalışanlardan bile fazla simit satıyorum. Hele mahallede Hasan Amca var, her gün iki simit alıp güvercinlere veriyor.

İkincisi: "Ağaç yaş iken eğilir." deniliyor. Şimdiden iyilik yapmayı öğrenmezsem büyüdüğümde hiç yapamam. Şimdiden iyilik yapmayıp bunu zenginlik günlerime ertelersem, zengin olduğum günlerde de daha zengin olduğum günlere erteler kendimi kandırmış olurum.

Üçüncüsü ise daha önemli: Büyüdüğüm zaman çok zengin bir işadamı olmak istiyorum. Zamanında yatırım yapmayanlar büyük işadamı olamazlar.

Nurhan Öğretmen, karsısında büyük biri varmış gibi dinliyordu:

– Bu sonuncusunu pekiyi anlayamadım, dedi.

– Açıklayayım öğretmenim, dedi Ali. Şimdi, çok zengin olmadığım için, ancak günde bir simit parası kadar yardım edebiliyorum. Bundan fazlasını veremem. Allah, Cennet'i gücü kadar iyilik edene veriyor. Şimdi gücüm bu olduğuna göre, Cennet'in fiyatı birkaç simit parası kadardır. Eğer zengin olmadan ölürsem birkaç simit parasıyla Cennet'e girebilirim. Bundan daha kârlı bir yatırım olur mu?

Nurhan Öğretmen'in gözleri dolmuştu. Başını "Evet" anlamında sallarken Ali'yi evine yolladı.

Sınıfa geri dönerken okulun boşaldığını fark etti. Eşyalarını toplamak için masasına döndüğünde Ali'nin bıraktığı paraların masa üstünde kaldığını fark etti. Sandalyesine gayri ihtiyari oturdu ve paraları eline aldı.

Hiçbir para ona bu kadar kıymetli gelmemişti. Sanki elinde dünyanın en kıymetli incilerini, yakutlarını, elmaslarını tutuyordu. Hatta bu paralar onlardan bile kıymetliydi. Bu paralar, bu bozuk simit paraları, Cenneti satın alabilecek paralardı. Sanki hiç bırakmak istemeyen bir duygu ile sımsıkı kavradı bu bozuk simit paralarını.

Oturduğu yerden kalkamadı Nurhan Öğretmen. İçinin dolduğunu, Tarif edilemeyen duygulara boğulduğunu hissetti. Birden boşalan sağanak yağmurlar gibi ağlamaya başladı. Ağladı... Ağladı... Ağladı.

Kendine geldiğinde aksam olmuştu. Yavaş adımlarla sınıftan çıkıp okuldan ayrılırken bekçi Sadık "Bozuk simit paraları ile cenneti satın almak! Bozuk simit paraları ile cenneti satın almak!" diye Nurhan öğretmenin sayıkladığını duydu. Bekçinin hayretler içinde, "Ne dediniz hocam?" demesini bile duymayan Nurhan öğretmen, bekçinin şaşkın bakışları altında akşamın alaca karanlığına karışıvermişti.[87]

Evet etrafınıza baktığınızda daha pek çok Ali'ler, Ayşe'ler göreceksiniz. Bize düşen onları bulup ihtiyaçlarını giderebilmektir. Maddî durumunuz iyi değilse bile, bir ekmeği paylaşabilmek bile büyük bir erdemdir.

Unutmayın, ekmeği paylaşmak ekmekten daha lezzetlidir.

Yardımlaşmada Birbirinizle Yarışın!

Gerek Kur'ân'ın bu noktadaki emir ve tavsiyelerinden gerekse hadislerde yerini bulan ifadelerden hareketle Sahabe-i Kiram efendilerimiz, her biri bir cömertlik yarışına girmişçesine ve heyecanla başkalarının imdadına koşmuşlar ve daha fazla hayırda bulunabilmenin mücadelesini vermişlerdir.

Zaten içlerinde tutuşan iman meşalesiyle önleri aydınlanan bu gönül insanlarından, farklı bir uygulama da beklenemezdi. Şayet bugün biz de, sosyal hayatımızda hayır adına bir hareketlenme bekliyorsak, her alanda olduğu gibi bu meselede de Sahabeyi örnek almalı ve onlar gibi verme

87 Asım Yıldırım.

yolunda kahramanlar yetiştirmeliyiz. Bugün için, farklı yer ve zamanlarda oluşan değişik yardımlaşma organizasyonlarında, bunun misallerini görüyor olmamız, istikbalimiz adına ümit kaynağı olmaktadır. Örneklerini kendi içinden çıkarmada muvaffak olan milletlerin, istikbal adına varacağı noktayı kestirmek çok zor olmasa gerek. Bugün bizim, sayılarla ifade edebildiğimiz müşahhas misalleri Sahabe, umuma yaymış ve "yarışacak insanlar işte bunun için yarışmalı" diyerek ulaşılmaz bir cömertlik eforu sergilemişlerdir.

Maddî imkânsızlıklar sebebiyle cihada katılamadığından dolayı gözyaşı döken ve bu sebeple samimiyetleri, Kur'ân'da âyet olarak yerini bulup bize anlatılan bu Altın Nesil, hayır elde etmede ciddi bir yarış içindeydi. Bu sebeple zenginlerin, mallarıyla geldikleri noktaya kendilerinin ulaşamadıklarını ve dolayısıyla sevap itibariyle de hep onlardan geri kaldıklarını bildiren fakir Sahabilere karşı Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), onları da aynı dereceye ulaştıracak ameller tavsiye etmiş, aynı tavsiyeyi duyduktan sonra onu, kendileri de uygulayan zenginlere karşı da, bunun bir lütf-u ilahi olduğu tenbihinde bulunmuştur:

Hadiseyi Ebû Hureyre (radıyallahu anh) anlatıyor:

Muhacirlerin fakirleri Resûlullah'a gelerek;

"Mal-mülk sahipleri yüce derecelere ve ebedi nimetlere ulaştılar" dediler. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem);

"Neden?" diye sordu. Onlar,

"Bizim gibi namaz kılıyor, oruç tutuyorlar. Aynı zamanda onlar tasaddukta da bulunuyor, biz aynı şeyi yapamıyoruz.

Onlar, köle azad ediyor biz bu imkâna sahip değiliz" cevabını verdiler. Bunun üzerine Resûlü Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem),

"Size, sizi geçenlerin derecesine ulaştıracak, sizden sonrakileri de geçecek ve sadece sizin yaptığınızı yapanların sizi geçebilecekleri bir şey öğreteyim mi?" buyurdular.

"Evet yâ Resûlallah" dediler. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem),

"Her namazın arkasından 33 defa Sübhânallah, 33 defa Elhamdülillah ve 33 defa da Allahü Ekber derseniz (bunu elde edersiniz)" buyurdular. Aradan belli bir zaman geçince fakir muhacirler yine Resûlullah'a geldiler ve,

"Bizim yaptıklarımızı, mal-mülk sahibi zengin kardeşlerimiz de işitmiş ve bizim yaptıklarımızı yapıyorlar." deyince Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem),

"Bu, Allah'ın dilediğine verdiği bir fazlıdır"[88] buyurdular.

Gerçi Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) başka bir hadisleriyle, onların bu endişelerini de dindirecek ve kendilerine sevap kazanma yollarını da gösterecekti. O'nun bu istikamette verdiği müjdeye göre, mal ve mülkü olmadığı halde, mal ve mülkünü Allah yolunda harcayanlara bakarak ve içten gelerek halis bir niyetle "Benim de olsaydı, ben de falan gibi dağıtır, verirdim." ufkuna ulaşanlar da, aynen diğerleri gibi sevap kazanmaktadırlar. Halis niyetin ölçüsü olması bakımından, elindeki 100 lirada 10 lirayı verebilenin, milyarda milyonu verebileceği kıyası önemli olsa gerektir.

88 Buhârî, *Ezan*, 155; *Deavât*, 17; Müslim, *Mesâcid*, 142; *Zekât*, 53; Müsned, 2/419.

Sahabenin genelinde aynı havanın hakim olması yanında biz, sadece Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer'in, ellerindeki imkânları Allah yolunda sarf etme yarışını anlatan meşhur hadiseyi zikretmekle yetinelim: Hz. Ömer (radıyallahu anh) anlatıyor:

Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), bizden tasaddukta bulunmamızı istemiş ve bu, tam da elimde mal bulunduğu bir zamana denk gelmişti. Kendi kendime, "Ebû Bekr'i geçersem işte bugün geçerim." dedim ve malımın yarısını alarak Resûlullah'a götürdüm. Bana; "Ailene ne bıraktın?" diye sordu. Ben de, "Bunun bir mislini" cevabını verdim.

(O esnada) Ebû Bekr, elindeki malının hepsini alıp getirdi ve Resûl-ü Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem), aynı soruyu O'na da sordu. Ebû Bekr (radıyallahu anh) ise, "Onlara Allah ve Resûlü'nü bıraktım." dedi. Bunun üzerine, hayır yarışında ebediyyen Ebû Bekr'i geçemeyeceğimi anladım.[89]

İşte onlar vermeyi böyle anlamışlardı ve hayatlarını bu yörünge istikametinde devam ettirerek Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazanmışlardı.

---

89 Tirmizî, *Menâkib*, 16; Dârimî, *Zekât*, 26.

OKUMA PARÇASI

Birlikte Yaşama Ahlâkı

Îsar ruhunu yaşatmak lâzım. Başkalarının hissiyâtıyla, başkalarının ihtiyacıyla kendimizi doğrudan mesul görmeliyiz. Yanımıza gelen her insana, ihtiyacını giderme adına aç mı, açık mı, istirahati mi gerekiyor, sormalıyız, yedirmeliyiz, içirmeliyiz. Bu duygu çok önemli. Ama maalesef, pek çok insanda "başkaları için yaşama ruhu"nu tam mânâsıyla göremiyorum. Bu da beni çok üzüyor. Sofradasın, arkadaşının önünde ekmeği yok, sofraya uzak kalmış, kimsenin bunu görememesi beni pek üzüyor.

Bir de bizimle beraber çalışan, hizmet veren elemanları soframızdan ayrı bırakmak, onlarla aynı sofrayı paylaşmamak doğru değildir. Bize düşen, insan olarak herkesi aziz bilmek ve aziz tutmaktır. Ayrıcalığa düşmek bizim ahlâkımızla, peygamberî ahlâkla bağdaşmaz.

Ayrı mekânlarla, ayrı makamlarla, ayrı imkânlarla kendinizi insanlardan ayırmayın. İnsanları küçük görmeyin. Ne iş yaparlarsa yapsınlar, herkesi aziz bilin, aziz tutun; yemeğinizi, sofranızı onlarla paylaşın. Farklı muamelelere girmekten sakının. "Fâni dünya" demek kolay; fakat onun fânî olduğunu hissetmek çok zordur. Rabb'im hissettirsin.[90]

---

90 M. Fethullah Gülen, *Gurbet Ufukları* (Kırık Testi-3), s. 51.

Yardım Yapılırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar Nelerdir?

Yukarıda bahsettik. Yardım, Hak katında olduğu gibi halk katında da insanı değerli kılan önemli bir ameldir. Bu önemli ameli yerine getirirken elbette dikkat etmemiz gereken bazı hususlar vardır. Aksi takdirde dikkatsizce yapılan bazı yardımların çoğu zaman arzu edilen sonucu vermediği ortadadır.

Onun için bilhassa şu hususlara dikkat etmek gerekir:

1. Her şeyden önce yardım Allah rızası için yapılır. Temelinde Allah rızası gözetilmeden yapılan yardımlar Allah indinde makbul değildir. Bir yardımın içine riyâ ve gösteriş veya birtakım çıkar düşünceleri giriyorsa o yardım rıza eksenli bir yardım değildir.

Bakınız Rabbimiz, Kur'ân-ı Kerim'de bu konuda bizi nasıl ikaz ediyor: "Malınızdan hayır adına her ne harcarsanız kendi menfaatiniz içindir. Zira siz, ancak Allah rızasını gözeterek verirsiniz. Böylece hayra dâir her ne verirseniz onun sevabı tam olarak size ödenir. Hakkınız yenmez ve size zulmedilmez."[91]

2. Yardım yapılacak kişiler iyi seçilmeli, gerçekten ihtiyaç sahibi kimseler olup olmadığı titizlikle araştırılmalıdır. Nice ihtiyacı olmadığı halde dilenciliği kendisine meslek edinen insanlar duygu sömürüsü yaparak haksız kazanç elde ediyorlar. Nice gerçek ihtiyaç sahibi kimseler de ihtiyaçlarını dile getirmekten çekindikleri için kimseye bir şey söyleyemiyor, kendilerine uzanacak bir el bekliyorlar.

91 Bakara, 2/272.

Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: "Sadakalarınızı o fakirlere verin ki, onlar, Allah yolunda çalışmaya koyulmuşlardır; öteye beriye koşup kazanamazlar. Dilenmekten çekindikleri için, tanımayanlar, onları zengin zannederler. Ey Resûlüm! Sen onları yüzlerinden tanırsın. Onlar iffetlerinden ötürü insanları rahatsız edip bir şey istemezler. Siz malınızdan bunlara ne harcarsanız, muhakkak Allah onu hakkıyla bilicidir."[92]

3. Kendimizin kullanmadığı, bir işe yaramayan şeyler yardım diye başkalarına verilmemeli. Yani insan, vermeyi düşündüğü malın, aynı durumda olup kendisine verildiğini düşünerek tavrını kontrol altına almalı, kendisinin kabul etmeyeceği kalite veya miktardaki bir şeyi başkasına vermemelidir. Kur'ân, bu noktada bizi şöyle ikaz ediyor:

"Ey iman edenler! Kazandıklarınızı iyilerinden ve rızık olarak yerden size çıkardıklarımızdan hayra harcayın. Size verilse, gözünüzü yummadan alamayacağınız kötü malı, hayır diye vermeye kalkışmayın. Biliniz ki Allah zengindir, övgüye lâyıktır."[93]

Konuyla alakalı şu hadis de ibret vericidir:

Asr-ı saadette bazı kimseler, hurma salkımlarından bir miktar getirip Mescid-i Nebevi'ye bırakırlardı. Ondan fakir olanlar alır, ihtiyaçlarını giderirlerdi. Bir gün Allah Resûlü mescide girer ve oraya, uygun olmayan bazı salkımların konulduğunu görünce, elindeki asâ ile işaret ederek: "Şu sadakanın sahibi isteseydi, daha temizini tasadduk ederdi. Yine

92 Bakara, 2/273.

93 Bakara, 2/267.

bu sadakanın sahibi, kıyamet gününde de böyle kalitesiziyle mukabele görecektir." buyurur.[94]

4. Yapılan yardımlar hiç bir şekilde başa kakılarak yapılmamalıdır. Böylesi bir yardımın kişiye kazandıracağı bir hayır yoktur. Cenâb-ı Hak, Kur'ân'da başa kakılarak yapılan yardımı mü'min olmayan kimselerin işleri olarak anlatıyor:

"Ey iman edenler! Allah'a ve Ahiret Gününe inanmadığı halde insanlara gösteriş olsun diye infak eden kimse gibi sadakalarınızı başa kakma ve eziyetle iptal etmeyiniz. Onun durumu, üzerinde toprak olup, yağmur yağdığında cascavlak kalan taş gibidir. Onlar, kazandıklarından hiçbir şeyde istedikleri gibi tasarruf edemezler. Allah, kafir güruha hidayet edici değildir."[95].

5. Yardımın küçüğü, büyüğü olmaz. Kişi az dahi olsa yaptığı yardımları küçük görmemeli, kendisini zorlayarak en üst seviyede yardım etmeyi hedeflemelidir. Peygamber Efendimiz, "Kardeşini güler yüzle karşılamaktan ibâret de olsa hiçbir iyiliği hor görme!"[96] buyurarak, hiçbir yardımı küçük görmememiz gerektiğini ifade buyurmuşlardır.

6. Yardım ötelenmemeli, ertelenmemelidir. Bu konuda, "Hele biraz daha bekleyeyim!" düşüncesi yanlıştır. Eldeki imkânlar nispetinde ihtiyaç sahiplerine derhal yardım yapılmalı, beyhude zaman geçirilmemelidir.

7. Zekât dışında yardım konusunda esas olan gizlilik prensibidir. Nitekim zekât farz bir ibadettir ve farz ibadetlerde

---

94 Ebû Dâvûd, *Zekât*, 17.

95 Bakara, 2/264.

96 *Riyazü's-Sâlihîn*, 1/159.

açıklık esastır. Ancak zekât dışında yardım yapılırken gizlilik prensibine dikkat edilmeli, yardıma riya karıştırılmamalıdır. Bu konuda Rabbimiz şöyle buyuruyor: "Eğer sadakaları gizler de onları öylece fakirlere verirseniz, bu, sizin için daha hayırlıdır ve günâhlarınızdan bir kısmını örter"[97]

Peygamber Efendimiz de bir hadislerinde, sağ elinin verdiğini sol eli duymayacak şekilde gizli sadaka verenlerin, âhirette arşın gölgesinde gölgeleneceklerini haber vermiştir.[98]

Buraya kadar saydıklarımızın yardım eden kişilerin dikkat etmesi gereken bazı hususlardı. Yardım bekleyen kişiler ise, ihtiyacından fazlasını istememeli, yardımı ihtiyacı nispetinde kabul etmeli, başka ihtiyaç sahiplerinin de bulunabileceğini akıldan çıkarılmamalıdır. Ayrıca yapılan yardım azımsamadan, nankörlük yapılmadan kabul edilmeli, yardım yapan kimseye teşekkür ve duâ ile karşılık verilmelidir.

Konu ile İlgili Bazı Kaynaklar

- Yardımsever Kardeşler (Güzel Davranış Hikayeleri - 7), Muştu Yayınları
- İyilik Meleği, Gonca Yayınları

97 Bakara, 2/271.

98 Tecrid, 2/620.

Sorular

1- *Yapılan yardımın tam olarak bir "iyilik" olabilmesi için neye dikkat edilmelidir?*

a- Sevdiğimiz şeylerden verip yardım etmemiz
b- Kullanmadığımız ve işe yaramayan şeyleri yardım olarak vermemiz
c- Fazla olan ve kalitesiz şeyleri yardıma muhtaçlara vermemiz
d- Hiçbiri

2- Hadislerde Allah'ın bir kula "yardım etmesi" hangi şarta bağlanmıştır?

a- Kulun kendi işlerini yerine getirmesi
b- Kulun başka bir insana yardımda bulunması
c- Kulun işlerini düzenli olarak yapması
d- Kulun kendi işini zamanında yapması

3- Aşağıdakilerden hangisi yardımlaşmak ile ilgilidir?

a- Sadaka
b- Zekât
c- Karz-ı hasen (Allah için borç verme)
d-Hepsi

4- Aşağıdaki yardımlaşmalardan hangisi doğru değildir?

a- İyilikte yardımlaşma
b- Kötülükten sakınmakta yardımlaşma
c- Düşmanlıkta ve günahta yardımlaşma
d- Dostlara ihtiyacını gidermede yardımlaşma

5- Çok sevdiği Beyruha isimli bahçeliği Allah yolunda infak eden sahabi efendimiz kimdir?

a- Enes b. Malik

b- Ebû Talha

c- Ebû Akil

d- Abdurrahman b. Avf

6- Hamallık yaparak elde ettiği kazancı fakirlere dağıtan ve Efendimiz'e veren ve böylece "Allah yolunda verme"de destanlaşan sahabi efendimiz kimdir?

a- Ebû Akil

b- Ebû Talha

c- Abdurrahman b. Avf

d- Hz. Ebû Bekir

7- Bütün malını Allah yolunda harcayan, Peygamberimizin kendisine "Geriye ne bıraktın?" diye sorunca da "Allah ve Resûlü'nü bıraktım!" cevabını veren sahabi efendimiz kimdir?

a- Hz. Ömer

b- Hz. Ebû Bekir

c- Hz. Abdurrahman b. Avf

d- Ebû Zerr

8- "Kardeşini güler yüzle karşılamaktan ibâret de olsa hiçbir iyiliği hor görme!" hadisi bize ne anlatır?

a- Hiç bir yardımı küçük görmememiz gerektiğini

b- Yardımı ertelemememiz gerektiğini

c- Yardımları gizli olarak vermemiz gerektiğini

d- Yardım yapılacak kişinin araştırılması gerektiğini

9- Aşağıdakilerden hangisi yardımlaşma ile ilgili özelliklerden biridir?

a- Îsâr (Başkasını kendine tercih etme)

b- Fedakarlık (Allah için başkasını düşünmek)

c- İnfak ve cömertlik (Allah için vermek)

d- Hepsi

10- Sadece iki günlük ihtiyaçlarını giderecek bir mala sahip olan ve Hz. Ömer'in onun bu tutumu karşısında "Hepimizi değiştiren şu dünya, seni asla değiştiremedi." dediği sahabi efendimiz kimdir?

a- Hz. Ebû Zerr

b- Hz. Ebû Ubeyde

c- Hz. Huzeyfe

d- Hz. Muaz b. Cebel

5- DOĞRULUK, DÜRÜSTLÜK VE YALAN SÖYLEMEME, SÖZÜNDE DURMA

"Kalbi doğru olmadıkça kişinin imanı doğru olmaz. Dili doğruları söylemedikçe de kalbi doğru olmaz. Komşusu kötülüğünden emin olmadıkça da kişi cennete giremez." (Hadis-i Şerif)

Sadakat Nedir?

Sadakat, doğru olmak, sözünde durmak, dürüstlük ve sözünü yerine getirmek anlamlarına gelir. Bunun dışında sadakatin, kardeşinin Allah rızası için iyiliğini isteme ve ona hayırhah olma, dostluk, ahde vefâ, verilen sözü yerine getirmek, emanetlere riayet etmek, üzerine aldığı vazifeleri yerine getirmek gibi manaları da vardır. Sadakatin zıddı hıyanettir.

Hâinlik ise olgun bir müslümana yakışmaz. Müslümanlar, karşılıklı işlerinde, başka insanlarla olan her türlü ilişkilerinde sadâkat ahlâkı üzere, doğru ve dürüst olmalıdırlar. Aynı kökten gelen sıdkın (doğruluğun) zıddı ise yalandır.

Doğruluk; sözde, düşüncede ve davranışta gerçekleşir. Müminler, doğruluk ve dürüstlükten asla taviz vermezler.

Kur'ân-ı Kerim'de, doğruluk ve istikametin üstünlüğü, önemi çok net bir şekilde belirtilmiştir. Cenâb-ı Hak şöyle buyuruyor: "Ey iman edenler, Allah'a karşı gelmekten sakının ve hep doğru söz söyleyin!"[99] Bu âyet-i kerîme inançlı bir insanın her zaman dürüst olması gerektiğini bildirmektedir.

İlerleyen satırlarda sadakatin bütün bu manalarını daha detaylı inceleyeceğiz.

Doğru Yol Nedir, Doğru İnsan Kimdir?

Doğruluk, ahlâkî vasıfların tamamını kendisinde toplayan bir kavramdır. Bu vasfın anlaşılması ise doğru yolun anlaşılmasına bağlıdır. Öyleyse doğru yol nedir? Biz, her gün namazlarımızda günde en azından kırk defa okuduğumuz Fatiha sûresiyle Rabbimize, "Bizi doğru yola, Sana doğru varan yola ilet. Nimet ve lütfuna nail ettiklerinin yoluna ilet. Gazaba uğrayanların ve sapkınlarınkine değil."[100] diyerek O'ndan doğru yolu talep ediyoruz.

Ayet-i kerimeden doğru yolun Cenâb-ı Hakk'ın insanlara rehber olarak göndermiş olduğu peygamberlerin yolu olduğu anlaşılıyor. Dolayısıyla bizim için doğru yol, Efendimiz'in yoludur, yani İslâm yoludur. Doğru insan, Allah'ın emirlerine uyan, O'nun rızası istikametinde yaşayan ve insanların hak ve hukuklarına riâyet eden insandır.

Doğru yol, Efendimiz'in yolu olduğuna göre en doğru insan elbette Efendimiz'dir (sallallâhu aleyhi ve sellem). Bundan dolayı,

[99] Ahzab, 33/70

[100] Fatiha, 1/6-7

doğru olmak isteyen bir mümin, Peygamber Efendimiz'in ahlâkını kendisine rehber edinmelidir.

Efendiler Efendisi "el-Emin"di

Zamanla duvarları yıpranan Kâbe, Kureyş kabilesi tarafından tamir edilip yenileniyordu. Kendi aralarında bir iş bölümü yapmışlardı. Bu şekilde kabileden her kabile Kâbe'nin inşâsına iştirak etmek şerefine ermiş oluyordu. Kabe'nin inşası bitmişti. Sıra Hacerü'l-Esved'i yerine yerleştirmesine gelmişti. Her bir aile bu şerefe kendilerinin nâil olmasını istiyordu. Bu yüzden aralarında tartışma çıkmış, mesele kavgaya, hatta birbirlerine kılıç çekmeye kadar varmıştı. Kan dökülmesi an meselesiydi.

Neden sonra Kureyş'in en yaşlısı olan Ebû Ümeyye b. Muğire şöyle bir teklifte bulundu: Sabah olduğunda Safâ kapısından girecek ilk kişiyi hakem tayin edelim. Onun dediğini kabul edelim.

Herkes bu teklifi makul bulup kabul etti. Sabah olmuştu. Gözler pür dikkat kesilmiş, kapıdan ilk girecek kişiyi bekliyordu. Bu sırada kapıdan Nebiler Serveri Sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in geldiğini görünce hepsi birden sevindiler. Çünkü onun doğruluğunda, dürüstlüğünde hiçkimsenin zerre kadar şüphesi yoktu. Bu yüzden O'na "el-Emin (kendisine güvenilen, itimat edilen, sadık olan)" diyorlardı.

Efendimiz'e meseleyi arz ettiler. Allah Resûlü, bu büyük şerefin yalnız kendisine has olmasını istemiyordu. Oradakilerden genişçe bir yaygı istedi. Yaygı gelince Efendimiz, hacerü'l-

esved'i alıp yaygının üzerine koydu. Sonra her bir aile reisine yaygının bir ucundan tutmalarını rica etti. Bu şekilde hacerü'l-esved'i konacağı yere taşımak şerefine her kabile nail olmuştu. Daha sonra kendisi yaygının üzerinden Hacerü'l-Esved'i alarak mübarek elleriyle onu yerine yerleştirdi.

Kendisine kırk yaşında peygamberlik gelmişti. Fakat O'nun kırk yaşına kadar yaşadığı nezih hayatı adeta peygamberliğin alt yapısı gibiydi. O, Peygamberliğinden önce de doğruydu, sadıktı, güvenilirdi Peygamberliğinden sonra da. Onun lügatinde yalanın yeri yoktu.

İşte size bir misal: Sahabeden Hz. Muğîre İbn Şu'be anlatıyor. O zaman henüz İslâm'la şereflenmemiştim. Ebû Cehil ile beraber bir yolda yürüyorduk. Bir aralık Peygamberimiz karşımıza çıktı. Biz alabildiğine bir laubalilik içindeydik. O ise kendisine yakışır bir vakar ve eda ile yanımıza geldi. Bize hak ve hakikati anlattı. Ebû Cehil, "Senin peygamber olduğunu kabul etsek zaten dinine girer arkandan yürürdük. Seni kabul etmiyoruz." dedi. Bunun üzerine Allah Resûlü ayrıldı ve gitti. Sonra benimle baş başa kalan Ebû Cehil bana şöyle dedi: "Aslında O'nun getirdiği haberlerin hepsi doğru. O yalan söylemez. Çünkü şimdiye kadar hiç yalanına şahit olmadık. Fakat Abdülmüttalipoğulları, "Sikâye bizden, sidâne bizden, rifâde (sikaye hacılara su dağıtma, sidane Kabeyi koruma, rifade hacılara yemek dağıtma görevi) bizden, bir de kalkıp peygamberlik de bizden!" derlerse buna dayanamam.

Bu, Allah Resûlü'nün doğruluk adına sinelerde nasıl bir yer tuttuğunu göstermesi açısından önemli bir itiraftır. Tevrat'ta Efendimiz'in vasıflarını okuyan Abdullah b. Selam,

bizzat Allah Resûlü'nün simasını gördüğünde, "Vallahi bu simada yalan yok" demiş, dize gelip "Lâ ilâhe illallah Muhammedun Resûlullah" diyerek müslüman olmuştur.

Daha sonra sahâbe olma şerefine eren bir zat anlatıyor: Cahiliye devrinde Allah Resûlü'yle bir yerde buluşmak üzere sözleşmiştik. Ben verdiğim sözü unuttum. Üç gün sonra hatırladığımda koşarak anlaştığım yere gittim. Baktım ki Allah Resûlü orada. Bana ne kızdı ne de darıldı. Sadece, "Ey genç! Bana meşakkat verdin. Üç gündür seni burada bekliyorum." dedi.

Bir misal daha verelim: İslâm'ın ilk şehitlerinden Hz. Yasir ile Hz. Sümeyye'nin oğlu Hz. Ammar evine gelir. Anne ve babası, "Oğlum! Nerdeydin?" diye sorarlar. Ammar cevap verir: "Peygamber Hz. Muhammed'in yanındaydım." "Peygamber mi o?" derler, "Evet! Allah'tan, Kitap'tan bahsediyor."

Bunun üzerine Hz. Yasir şöyle der: "Muhammed, Mekke'de kırk yaşına kadar bir tek yalanı duyulmayan bir insandır. İnsanlara karşı yalan söylemeyenin Allah'a karşı yalan söylemesi hiç mümkün değildir!" der ve hemen orada Müslüman olur.

Hayatında yalanın semtine bile uğramadığı sadakat abidesi Efendimiz'in doğruluğunu anlatmaya devam ediyoruz. Allah Resûlü zaman zaman nükte ve şakalar yapıyordu. Ancak O (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunda bile doğruluğu ön plana çıkarıyordu. Sahabe Efendilerimiz hilaf-i vâki beyanla, bilmeyerek mizah yaptıklarında Peygamberimiz onları ikaz etmiştir. Çünkü mizah bile olsa mümin her zaman doğru olmalı, doğruyu konuşmalıdır. Yalan, imandan daha ziyade küfre yakındır. Şöyle veya böyle yalan söyleyen her kişi, küfre

doğru bir adım atmış demektir. Yalan söylemekle kafir olunmaz ama yalan bir nifak alametidir. Bu konuyu ileride daha detaylı inceleceğiz.

Evet yalan, bir söze girdiğinde onu mizah olmaktan çıkarır. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu mevzuda kendisinin mizahını da misal verir. Mesela, kendisine on veya on bir yaşlarında teslim edilen Hz. Enes'i bazen "Zü'l-üzüneyn - İki kulaklı!" diyerek çağırır. İşte bu, doğruyu konuşmadır. Fakat birine makam münasebetiyle iki kulaklı demek farklı bir mana ifade edebilir. Efendimiz burada doğru konuşmuştur ve O (sallallâhu aleyhi ve sellem) mizahlarında bile dosdoğru olmasını bilmiştir.

Mesela başka bir defasında huzuruna yaşlı bir kadın girmiştir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun o saf hâlini görmüş, o aydınlık çehresine bakmış ve nüktesiyle sevindirmişti. Kadın, Efendimiz'e cennetle alakalı bir arzusunu ifade edince Nebiler Serveri de: "İhtiyarlar cennete giremez." demiştir. Kadın ağlayınca Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Ona söyleyin ki cennete, bu yaşlı hâliyle giremez." demiştir.

İşte Efendimiz bu mizahında da önce zihnî bir gerilime sevk etmiş sonra da söyleyeceğini söylemiştir. O, bütün mizahlarında hilaf-i vâki beyâna kapıları kapalı tutmuştur. Zira O (sallallâhu aleyhi ve sellem), hep doğru söylemiştir.

Doğruların Yardımcısı Allah'tır

Doğruluk, başkalarının maslahatını gözeterek, onlara doğru bilgi ulaştırmaktır. Doğru olmak, hem doğru söylemek hem doğru düşünmek hem de doğru davranış göstermektir. İnsan her işte doğru olanı bildirmeli, kendi zararına

veya yakınları aleyhine olsa bile doğru sözü söyleyebilmelidir. Doğru sözlü olmanın verdiği güven duygusu, toplum fertleri arasındaki bağların çözülmesini, aralarındaki dayanışmanın kaybolmasını önler. Ayrıca doğru insan kendi kendisiyle çelişkiye düşmez. Kısacası yalancılıktan doğabilecek bütün psiko-sosyal problemlerin önü alınmış olur. Doğruluk, insanların iç dünyalarını huzura kavuşturur. Özellikle de mü'minlerin gönüllerini. Çünkü Allah, doğruların, doğru olanların yardımcısıdır.

Bu hakikati ifade eden şöyle bir misal anlatılır:

Hasan Basri Hazretlerinin yaşadığı şehirde zalim bir vali vardır. Bu vali bir gün adamlarını göndererek kendisine rahatsızlık verdiğini düşündüğü Hasan Basri Hazretleri'ni yakalatmak ister. O da bir vakit ders verdiği Habib-i Acemi Hazretleri'nin kulübesine gelip saklanır. Valinin adamları gelip hışımla:

– Hasan Basri'yi (radıyallahu anh) gördün mü, diye sorarlar.

O gayet sakin:

– Evet, der

– Nerede?

– İşte şu kulübemde...

Adamlar kulübeye girer. Fakat bir türlü Hasan Basri Hazretleri'ni bulamazlar. Dışarı çıkınca tehdit edip:

– Ya şeyh, niçin yalan söylüyorsun, derler.

– Ben yalan söylemedim.. Siz göremedinizse, benim suçum ne?

Tekrar kulübeye girip ararlar. Fakat yine bulamayıp gerisin geriye giderler. Onlar gidince, Hasan Basri Hazretleri:

– Ey Habib! Biliyorum ki Rabb'im senin hürmetine beni onlara göstermedi. Fakat yerimi niçin söyledin, hocalık hakkı yok mudur, der.

Hazreti Habib mahcup bir şekilde şu ibretli sözleri söyler:

– Ey Üstadım! Sizi bulamamaları benim hürmetime değil, doğru söylediğimizdendir. Çünkü bilirsiniz ki, doğruların yardımcısı Allah'tır. Eğer yalan söyleseydim, sizi de beni de götürürlerdi.

Mü'min, verdiği sözde durur, emâneti yerine getirir, işini sağlam yapar, yalandan uzak durur, aldığı vazifeyi yerine getirir, emâneti ehline verir. Allah'a ibâdet ve itaatinde tam bir 'sadâkat' ahlâkı sergiler. Rabbine kalbinden bağlıdır. O'nun huzurunda O'nu kandırmaya, başkasına tapınmaya, ibâdetinde hile yapmaya yeltenmez.

Ziya Paşa şöyle diyor:

"İnsana sadâkat yaraşır görse de ikrah
Yardımcısıdır doğruların Hazret-i Allah."

Gencin birisi Kâbe'de hep, "Ey doğruların yardımcısı olan Allah'ım, ey haramdan sakınanların yardımcısı olan Allah'ım, sana hamdü sena ederim." diye dua eder. Bu durum herkesin dikkatini çeker. Birisi, "Neden hep aynı duayı yapıyorsun, başka bir şey bilmiyor musun?" der. O da anlatır:

7-8 sene önce yine Kâbe'de iken içi altın dolu bir torba buldum. Tam 1000 altın vardı. İçimden bir ses (Bu altınlarla, şunları şunları yaparsın) diyordu. Hayır dedim kendi

kendime, bu benim değil, başkasının malı, kullanmam haram olur dedim. Bu sırada birisi, "Şöyle bir torba bulan var mı?" diye bağırıyordu. Çağırdım onu, nasıl bir torbaydı, içinde ne vardı diye sordum. Torbayı tarif etti ve içinde 1000 altın vardı dedi. Al öyleyse torbanı diyerek verdim. Adam torbayı açıp içinden bana 30 altın verdi.

Pazara gittim. Temiz yüzlü genç bir esiri överek satıyorlardı. Gencin temizliği dikkatimi çekti. Yanlarına gittim, bu köle için ne istiyorsunuz dedim. 30 altın dediler. Adamdan aldığım 30 altını verip genci satın aldım. Bir iki yıl geçti. Genç çok çalışkan, çok edepli idi. Onu aldığıma çok memnun olmuştum. Bir gün onunla giderken karşıdan iki üç kişi geliyordu. Genç bana dedi ki, (Efendim, ben Fas emirinin oğluyum. Bu gelenler babamın adamları. Beni buldular. Senden beni satın almak isterler. Sen iyi bir insansın, onlara 30 bin altından aşağıya satma) dedi.

O kişiler yanıma geldi, bu esiri bize satar mısın dediler. Satarım dedim. 60 altın verelim dediler. Olmaz dedim. İyi ama sen bunu 30 altına almadın mı? Biz sana iki mislini veriyoruz dediler. Öyleyse gidin pazardan alın dedim. Artıra artıra 20 bin altına kadar çıktılar. 30 binden aşağı olmaz dedim. Çaresiz kabul ettiler. Altınları verip, genci alıp gittiler. Ben o 30 bin altınla, işyerleri açtım, ticaret yaptım, daha çok zengin oldum. Bir gün bana arkadaşlar, çok zengin bir ailenin iyi bir kızı var. Babası yeni vefat etti. Onunla seni evlendirelim dediler. Ben de olur dedim. Nikah kıyıldı. Deve yükleri çeyizini getirdiler. Çeyiz arasında bir torba dikkatimi çekti. Kıza, bu nedir dedim. İçinde 970 altın var, babam Kâbe'de bunu kaybetmiş, bulan gence 30 unu vermiş. Kalanını da bana

hediye etti, çeyizine koyarsın dedi. Demek ki bulduğum altınlar benim rızkım imiş, vermese idim haram yoldan gelecekti, şimdi helal yoldan yine bana geldi.

Kur'ân Doğruluğu Emrediyor

Olgun insan, bile bile söylemiş olduğu yalan sözle vicdanının, hele hele imanının sesi arasında çatışmaya girer. İşte doğruluk, bu tür çelişkilere düşmekten, huzursuzluktan insanı kurtarır. Hz. Peygamberimiz, bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurur: "Bil ki, doğruluk sükûnet (gönül huzuru), yalan ise şüphe ve tereddüt verir."[101] Doğruluk, aynı zamanda diğer ahlâkî erdemlerin yolunu açan, insanı ahlâkî değerlere sahip çıkmaya sevk eden anahtar bir karakterdir. Nitekim Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem); "Doğruluk insanı iyiliğe götürür..."[102] buyurmuştur.

"Bana şu altı şey hakkında tekeffülde bulunun (söz verin) ben de size Cennet'i tekeffül edeyim:

– Konuştuğunuz zaman doğru konuşun!

– Va'dettiğiniz zaman yerine getirin!

– Emanette 'emin' olun!

– Apış aranızı koruyun!

– Gözlerinizi harama yumun!

– Ellerinizi haramdan uzak tutun."[103]

---

101 Tirmizî, *Kıyâmet* 60

102 Müslim, *Birr* 105; Buhârî, *Edeb* 69

103 Müsned, 5/323

Sâdık kimse, sözünde duran kimsedir. Onun içi ve dışı birdir. Yalan söylemez, hile yapmaz, kimseyi aldatmaz, işini düzgün yapar. Gittiği yol doğru bir yoldur. Mü'min, önce özünde (kalbinde) sâdık olmalıdır. Kalbinde yalana, hileye, düşmanlığa, hileye, fitneye yer vermemelidir. Ondan sonra da sözünde doğru olmalıdır. Konuşurken yalana, uydurmaya ve iftiraya başvurmamalıdır. Yalanın zararları açıktır, doğruluğun faydaları ise tartışılmayacak kadar çoktur. Mü'min, sonra da işinde doğru olmalıdır. İşini düzgün yapmalı, hileden ve aldatmadan uzak durmalıdır.

Çok doğru olan, doğruluğun en güzelini yapanlara, Allah'tan gelen vahyi tereddütsüz kabul edenlere 'sıddîk' denir. Nitekim Hz. Ebû Bekir'in lakabı Sıddîk idi. Sıddîk olanlar asla yalan söylemezler. Onlar, itikatlarında (inançlarında) doğrudurlar ve bunu fiilleriyle (amelleriyle) pekiştirirler. "Kitap'ta İbrahim'i de an. Çünkü O, sıddîk bir nebî idi.."[104] Allah'a ve O'nun Resûlüne hakkıyla iman edenler, Allah katında 'sıddîk'lar ile şehidlerdir, sıddîk ve şehidlik mertebesine erenlerdir.[105]

Allah (celle celâluhû), Kur'ân-ı Kerim'de bütün insanları iman etmeye ve sâdık kimseler ile beraber olmaya dâvet eder.[106] Sâdık olanların, İslâm'ı, Kur'ân'ı ve O'nu tebliğ eden peygamberi tasdik edip tam bir bağlılıkla ibâdet edenlerin mükâfatını Rabbimiz verecektir. Sıdktan uzak kalan iki yüzlü münâfıklara ise azâbını tattıracaktır.[107]

---

104 Meryem, 19/41
105 Hadîd, 57/19
106 Tevbe, 9/119
107 Ahzâb, 33/24

Sâdık olan kadınlar ile sâdık olan erkeklere Rabbimiz büyük bir ecir ve mükâfat hazırlamıştır. Çünkü onlar imanlarında doğru idiler ve hakkı gönülden tasdik ederler.[108] İman edenler sıdk sahibi sâdıklardır. Onlar Allah'ın katından gelen sâdık bir dâveti 'tasdik' ettiler ve 'musaddık/doğrulayan, doğru kimse' oldular. Rabbimiz onları şöyle övüyor: "Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse, işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberler, sıddîklar (doğrulayanlar), şehidler ve sâlihlerle beraberdir. Ne iyi arkadaştır onlar."[109]

"Sadîk" arkadaş demektir. Yani arkadaşını doğrulayan, ona doğru davranan, ona sadâkatle bağlanan en yakın dost demektir. Arkadaş anlamındaki bu kelimenin 'sıdk-doğruluk' kelimesinden gelmesi, oldukça dikkat çekicidir.

Sözün burasında bir sadakat abidesinden, Allah dostlarının piri Abdülkadir Geylanî Hazretler'nden bahsedelim. O, bize her ne şart ve durumda olursa olsun, asla yalan söylemeyip doğruluktan bir an bile olsa ayrılmamanın erdemini öğretir.

Abdülkadir Geylanî okul çağına gelince ilim öğrenme adına yollara koyulur. Annesi ona çok düşkündür ama söz ilimden açıldı mı boynunu büker. Rahmetli babasından kalan altınların yarısını kardeşine ayırır, yarısını cepkenin astarına diker. Ve ona:

– Sakın yalan söyleme, der.

İleride velilerin sultanı olacak küçük Abdülkadir, küçük bir kervanla yurdundan ayrılır. Bağdat'a doğru yol alınır. Dağlar, vadiler, çöller gerilerde kalır. Kervan epeyce yol

108 Ahzâb, 33/35

109 Nisâ, 4/69

alır, fakat yolda birdenbire kervanın önünü eşkiyalar kesiverir. Kervanda bulunan herkes donup kalır.

Eşkıya merhamet bilmez adamlardan oluşmaktadır. Yol kesen, kervanları soyan, ne bulursa talan eden insanlardan...

Kervanın önünde bir duvar gibi duran bu kalabalık:

– Kıpırdamayın ve neyiniz varsa hemen önünüze atın diye gürler.

Herkesi dehşetin sardığı ve korkunun pençe pençe sıktığı bir andır. Ne tek kelime söyleyecek mecal ne de karşı koyacak bir kuvvet vardır.

Azılı eşkıya sürüsü ne varsa talan etmeye başlar. Toplanan mallar, eşkıya reisinin önünde büyük bir yaygı üzerine yığılır. Sanki eşyalardan bir tepe meydana gelmiştir.

O sırada azılı haydutlardan biri gelip Abdülkadir'in karşısına dikilerek:

– Ey derviş kılıklı çocuk, der, senin de üzerinde bir şeycikler var mı?

Kendi küçük fakat yüreği dağlardan büyük nur çocuk:

– Var, der, kırk altınım var. Eşkiya:

– Git oradan fakir çocuk, kırk altını sen rüyanda bile görmemişsindir!

Haydutlardan bir başkası söze karışır:

– Peki nerede altınların?

Abdülkadir'in verdiği cevap eşkiyayı daha bir hayrete sevk eder:

Koltuğumun altında, kaftanıma dikili!

Eşkıya derhal kanlı pençesini çocuğun eteğine takıp gürler:

– Yürü!

– Nereye?

– Reisimizin huzuruna!

– Reis de kim oluyor?

– Soru sorma da yürü!

Ve ceylan bakışlı çocuk çete reisinin huzuruna götürülür. Haydutların başı çocuğu süzer ve sorar:

– Ey çocuk! Kırk altınım var diyormuşsun, doğru mu bu?

– Evet!

– Altınlar nerede?

– Kaftanımda dikili.

O an hemen bir bıçak darbesiyle küçük Abdülkadir'in kaftandan paraları söküp alırlar. Haydutların reisi hayretini gizleyemez ve tekrar edip durur:

– Ey çocuk! Nasıl oluyor da orada altın olduğunu bize itiraf ediyorsun?

Abdülkadir Geylanî tatlı bir tebessümle cevap verir:

– Annem bana her işte doğru olmamı ve Allah'ın rızasını gözetmemi tembih etti. Doğruluk emniyet, yalancılık hıyanettir. Hıyanet edemezdim!

Gözünü ve yüreğini kan ve günah bürümüş olan eşkıya reisi, beyninden vurulmuşa döner. Dakikalarca derin derin nur çocuğun güzel yüzüne bakar. O masum yüzdeki ifade, eşkıya reisinin katı ve taş kesilmiş yüreğini yumuşatır. Haydut'un gözleri birden bulut hâlini alır ve yaşlar akıtmaya başlar:

– Bakınız, der, bu çocuk annesine verdiği sözde bu kadar vefa gösterir ve ona hıyanet edemezken, ben bunca zamandır Allah'ın sözüne ve emirlerine hıyanet etmekteyim. Vah bana! Yazık bana! İşte şu andan itibaren bütün kötülüklerime ve bütün günahıma tövbe ediyorum. Bu güzel çocuk beni zulmetten nura çıkardı.

Kalbi bir kayadan daha sert ve daha katı olan reisin gözlerinin yaşlarla dolması ve yanakları üzerine gözyaşı incilerini akıtıvermesi diğer şakileri de harekete geçirir. Hep bir ağızdan avaz avaz bağırırlar:

– Ey reis! Bugüne kadar yol kesmekte, adam soymakta ve eşkıyalıkta başımız idin. Şimdi de tevbe ve iyiliğe dönmekte reisimiz ol! Biz yine seninle beraberiz ve emrine boyun eğeriz. Reis ıslak gözlerini şakilere dikip:

– O halde, der, kervanda kimden ne aldınızsa hepsini tek tek sahiplerine verin ve gelin hep birlikte buracıkta günahlarımıza tevbe edelim!

Şakilerin sesi vadilerde gümbür gümbür çağlar:

– Emrin başımız üstüne!..

Hemen o an, kervandan alınan mallar, paralar ve altınlar sahiplerine geri verilir ve kervan selametle uğurlanır. Kalpleri taştan daha sertleşmiş bu şakiler, gönül aynasındaki günah kirlerini tevbe süngeri ile silmeye koyulurlar. Kalpleri şimdi kadifeden daha yumuşak oluvermiştir. Buna sebep de harika çocuğun doğru sözlülüğü ve ahdine sadık kalmasıdır.

O nur yumağı çocuk hem kendi altınlarını hem kervan halkını hem de şakileri kurtarmış bulunuyordu.

OKUMA PARÇASI

Kur'ân Ahlâkına Sahip Osmanlı Toplumundan Doğruluk Örnekleri

Çeşitli vesilelerle Türkiye'de bulunan yabancıların ortak bir görüşü vardır. Müslüman bir Türk ile iş yaptıklarında mukaveleye gerek olmadığını, sözün yeterli olduğunu ifade ederler. Elbette bu durum Türk-İslâm ahlâkının doğal bir sonucudur. Kur'ân ahlâkına sahip olan Müslümanlar Bakara Sûresi'nde "... ahidleştiklerinde ahidlerine vefa gösterenler..." şeklinde tarif edilir. Ayetin devamında ise "İşte bunlar, doğru olanlardır ve muttaki olanlar da bunlardır."[110] şeklinde buyrulur.

Fransız generallerinden Comte de Bonneval, Türkler'in dürüstlüğüne hayran kaldığını şöyle belirtmiştir:

"Haksızlık, tekelcilik, hırsızlık gibi suçlar Türkler arasında adeta yok gibidir. Kısacası ister vicdani bir akideden, ister ceza korkusundan mütevellit olsun, o kadar dürüstlük gösterirler ki, insan çok defa Türklerin doğruluğuna hayran kalır."

Bir Türk tüccarın dürüstlük konusundaki titizliği başka bir kaynakta şöyle dile getirilir:

"Yabancı bir kumaş tacirinin Osmanlı ülkesine gelerek bir kumaş imalathanesinin mallarını beğenip hepsini almak istedikten sonra mal sahibinin kumaş toplarını denklerken bir top kumaşı ayırdığını görüp bu hareketi-

---

110 Bakara, 2/177

nin sebebini sorması üzerine, Osmanlı esnafı "Onu sana veremem, kusurludur." cevabını vermiştir.

Yabancı tacirin "Ziyanı yok, önemli değil" demesine rağmen Osmanlı esnafı o kumaş topunu vermemekte direterek, "Benim malımın kusurlu olduğunu söyledim biliyorsunuz. Fakat siz onu kendi memleketinizde satarken, alıcılarınız orada benim bunları size söylemiş olduğumu bilmeyeceklerdir. Böylece de müşterilerinize kusurlu mal satmış olacağım. Neticede Osmanlı'nın gururu, şeref ve haysiyeti rencide olacak, bizi de hilekâr sanacaklardır. Onun için bu sakat topu asla size veremem..." diyerek kumaşı vermeyişinin sebebini izah etmiştir."

Türkleri diğer milletlerden ayıran özelliklerden birisi Türklerin hile ve yalan bilmemeleridir. İslâm dini, Türkler'in güzel ahlâkî nitelikleri benimsemelerini, kötüleri ise reddetmelerini sağlamıştır. Bu gerçek 19. yüzyıla ait bir kaynakta şöyle anlatılır:

"Milli seciyeyi halkın orta tabakasında, yani sanatlarıyla yaşayan ve zenginlerle fakirler arasındaki zümreyi teşkil eden insanlar arasında aramalıyız. İşte bu tabakaya mensup olan Türkler arasında içtimaî ve ailevi faziletler, kendi ihtiyaçlarına ve nazikâne muaşeret kaidelerine uygun bir tahsil seviyesiyle birleşir. Namuskârlık Türk tüccarının vasfıdır... Rumlarla karışık olmayan Türk köylerinde hayatın masumiyetiyle örf ve adetlerin sadeliği pek şayanı dikkattir ve hilekârlıkla dolandırıcılık oralarda tamamıyla meçhuldür." (İngiliz yazar T. Thornton)

Fransız seyyah Du Loir'ın 17. yüzyıldaki şu tespiti konuyu özetler mahiyettedir:

"Hiç şüphesiz ki ahlâk bakımından Türk siyasetiyle medenî hayatı bütün cihana örnek olabilecek vaziyettedir."

Müslüman Sözü ve Özü Doğru Olandır

Müslüman sözünde ve özünde doğru insandır. Bunu sağlamak ve korumak için de özen gösterir. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), bu ahlâkın özellikle çocuklukta yerleşmesine ehemmiyet göstermiştir. Anne-babanın çocuğa yalan söylemek gibi bir yanlışlığa düşmemesi için onların çocukları ile olan ilişkilerini kontrol etmiş ve bazı genel prensipler koymuştur. Meselâ, hangi sûrette olursa olsun anne-babanın çocuklarını aldatması, onlarla olan muamele ve münasebetlerinde umursamaz bir tavır takınması doğru değildir.

Abdullah b. Âmir anlatıyor: Bir gün annem beni çağırdı. Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) da evimizde oturuyordu. Annem:

"Gel, sana bir şey vereceğim!" dedi. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) anneme:

"Ona ne vereceksin?" dedi. Annem:

"Bir hurma vereceğim." cevabını verdi. Bunun üzerine Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

"Haberin olsun, eğer ona bir şey vermeyecek olsaydın, sana bir yalan günahı yazılırdı."[111]

Ebû Hureyre'den (radıyallahu anh) rivayet edildiğine göre Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmaktadır: "Kim bir çocuğa 'Buraya gel, sana bir şey vereceğim.' der de, sonra vermezse bir yalan günahı yazılır."[112]

[111] Ebû Dâvûd, *Edeb* 80; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/447.

[112] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/452.

Müslüman'ın sözü gibi özü de doğru olmalı, o iç dünyasını da kötü duygu ve düşüncelerden arındırmalıdır. Daha açık bir ifade ile Müslüman düşündüğü gibi konuşmalı, konuştuğu gibi olmalıdır. Sözü ile özü arasında bir ayrılık olmamalıdır. Böyle olduğu takdirde olgun mümin olur ve çevresine güven verir.

Özde doğruluğu şu hadis-i şerif ne güzel ifade ediyor: "Kişinin imanı doğru olmaz kalbi doğru olmadıkça. Kalbi doğru olmaz dili doğruları söylemedikçe. Kişi cennete giremez komşusu kötülüğünden emin olmadıkça."[113] Bu açıdan Sevgili Peygamberimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) dilin ve kalbin uyum içerisinde olmasını ve her ikisinin de istikamet üzere bulunmasını tavsiye etmektedir.

Müslüman'ın sözü ve özü doğru olunca işi de doğru olmalıdır. Müslüman'ın işinde hile ve haksızlık olmamalıdır. Ebû Hureyre'den (radıyallahu anh) gelen bir rivayet şöyledir: "Peygamberimiz bir gün bir buğday yığınını görmüş, mübarek elini onun içine daldırdığında buğdayın üst kısımlarının kuru alt kısımlarının ise yaş olduğunu fark etmiş ve buğday sahibine:

"Bu ne?" diye sormuştur. Ekin sahibi:

"Onu yağmur ıslattı, ey Allah'ın Resûlü" deyince, Peygamberimiz: "O ıslak kısmı insanların görmesi için onu diğer buğdayların üstüne koysa idin ya. Bizi aldatan bizden değildir!" buyurmuştur.[114]

Söze ve özü doğru olan kişi ticari muamelelerinde de doğru olur veya doğru olmalıdır. Şunda şüphe yok ki böylesi

---

113 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/198.

114 Müslim, *İman* 43.

kimseler, doğru ve dürüst olarak ticaret yaparlarsa bu onların aynı zamanda kurtuluşlarının da garantisi gibidir. Ebû Said el-Hudrî'nin rivayetine göre Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur:

"Emin ve doğruluktan ayrılmayan ticaret ehli peygamberler, sıddikler, şehitler ve salihlerle beraberdir."[115]

İnsanların en hayırlıları olan büyük sahabe neslinin temel özelliklerinden belki de en önemlisi doğruluk ve dürüstlüğün onların ayrılmaz bir parçası olmasıydı. Doğruluk ve dürüstlük bu büyük insanların iç ve dış dünyalarında çok geniş bir huzur ve güven atmosferi meydana getirmiştir. Ebu'l-Havrâ anlatıyor: Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hasan'a (radıyallahu anhumâ):

"Resûlullah'tan (sallallâhu aleyhi ve sellem) neyi ezberledin?" diye sordum. O da şunu söyledi:

"Sana şüphe veren şeyi bırak, şüphe vermeyen şeye bak! Zira doğruluk gönül yatkınlığı, yalan ise kuşkudur."[116]

Benzer bir rivayet ise şöyledir: Süfyan İbn Abdillah es-Sakafi anlatıyor:

"Ey Allah'ın Resûlü, bana İslâm hakkında öyle bir bilgi ver ki, bana yetsin ve sizden başka kimseye İslâm'dan sormaya hacet bırakmasın" dedim. Şu cevabı verdi:

"Allah'a inandım de, sonra da dosdoğru ol."[117]

İster büyüklerin çocuklara, isterse çocukların kendi akranlarına olsun verdikleri sözlerde durmalarını sağlama da

---

115 Tirmizî, *Büyu'* 4, (1209); İbn Mace, *Ticarat* 1 (2139).

116 Tirmizî, *Kıyâmet* 61, (2520); Nesai, *Eşribe* 50, (8, 327, 328).

117 Müslim, *İman* 62, (38)

doğruluk ahlâkının yerleştirilmesi açısından oldukça ehemmiyetlidir.

Bu konuda Bediüzzaman Hazretleri'nin şu tespitleri rehberimiz olmalıdır:

"Sual: Her şeyden evvel bize lâzım olan nedir?

Cevap: Doğruluk.

Sual: Daha?

Cevap: Yalan söylememek.

Sual: Sonra?

Cevap: Sıdk, ihlâs, sadâkat sebat, tesanüd.

Sual: Yalnız?

Cevap: Evet.

Sual: Neden?

Cevap: Küfrün mahiyeti yalandır. İmanın mahiyeti sıdktır. Şu bürhan kâfi değil midir ki, hayatımızın bekâsı, imanın ve sıdkın ve tesanüdün devamıyladır." (Münâzarât, s. 103)

Evet bir Müslüman özünde, sözünde, işinde, kısacası hayatın her alanında doğru olmalıdır. Bu da ancak kuvvetli bir imanla gerçekleşir.

Allah Dostları Doğrulukla Alakalı Ne Buyuruyorlar?

Doğruluğun üstünlüğüyle alâkalı mana büyüklerinin aşağıdaki nasihatlerine kulak verelim:

Doğruluk emanettir. Yalancılık hıyanettir. (Hazret-i Ebû Bekir)

Oğlum, yalandan sakın, o serçe eti gibi tatlıdır. Ondan az kimse kurtulur. (Lokman Hekim)

Allah indinde en büyük hata, yalan konuşmaktır. (Hazret-i Ali)

Yalancı ile cimri Cehenneme girer. Fakat hangisi daha derine atılır, bilmem. (Şabi)

Doğru ile yalan, biri diğerini çıkarıncaya kadar kalbde boğuşur. (Malik bin Dinar)

İçi dışına, sözü işine uymamak, nifaktandır. Nifakın temeli ise yalandır. (Hasan-ı Basri)

Ashab-ı kiram indinde yalandan daha kötü bir şey yoktur. Çünkü onlar, yalanla imanın bir arada bulunamayacağını bilirlerdi. (Hazret-i Âişe)

İstikamet (her işte daimi doğruluk), kerametten üstündür. (Seyyid Abdülhakim Arvasi)

Hazret-i Lokmana, (Bu dereceye ne ile kavuştun?) diye sual ettiler. (Doğruluk, emanete riayet ve bana gerekmeyeni bırakmakla) diye cevap verdi.

Seyyid Abdülkadir Geylani hazretleri, "Bu işe başladığınızda, temeli ne üzerine attınız? Hangi ameli esas aldınız da böyle yüksek dereceye ulaştınız?" diye soranlara buyurdu ki: (Temeli doğruluk üzerine attım. Hiç yalan

söylemedim. İçim ile dışım bir oldu. Bunun için işlerim hep rast gitti.)

En güzel amel doğruluk, en çirkini de yalancılıktır.

Dünyada doğru insan görmedim diyen; eğer kendisi doğru olsaydı, doğru olanları bulurdu.

İslâm dini, üç temel üzerindedir. Bunlar; hak, sadakat ve adalettir. Bir insanda üç şey bulunduğu vakit, onun salih bir insan olduğu anlaşılır. Bunlar, nefsani arzulardan uzak olmak, Allah rızası için doğruluk, helal ve temiz yemektir. (Abdülhakim Arvasi)

Sadık Kimse Sır Tutmasını Bilir

Sır, kişiye verilen bir emanettir. Sadık bir kimse her emanette olduğu gibi bu konuda da emin olan kimsedir. Böyle bir kimse kendisine emanet olarak verilen sırrını açığa çıkarmaz. Başkalarıyla paylaşmaz. Çünkü o, "Sırrın senin esirindir, açıklarsan esiri olursun." hakikatini bilir.

Hz. Ali'nin ifadesiyle sır saklamak, bir irade imtihanıdır. Bu imtihanı kazanamayan, hayatta hiçbir imtihanı kazanamaz. Kendisine doğruluğu rehber edinen bir sır ehli, iradesinin hakkını vererek sırlarını saklamasını, aksi takdirde telafisi mümkün olmayan durumların ortaya çıkacağını bilir.

Kişinin kendisini ilgilendiren sırların olabileceği gibi, aileyi, ülkeyi, ülküyü, milleti, şirketleri ilgilendiren sırlar vardır. Peygamber Efendimiz de sır tutma konusuna ayrı bir ehemmiyet vermiş, sahabilerini bu konuda eğitmiştir. Bir misal verelim:

Abdullah b. Cafer (radıyallahu anh) anlatıyor: "Bir gün Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beni bineğinin arkasına aldı

ve bana sır olarak bir söz söyledi. Ben onu hiçbir kimseye söylemem."[118]

Bir defasında Peygamber'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hizmetinde olan Hz. Enes, annesinin yanına dönmekte gecikmişti. Bunun üzerine annesi:

"Niye geciktin?" diye sordu. Enes:

"Allah Resûlü, beni bir konu için göndermişti." dedi. Annesi:

"Konu neydi?" diye sordu. Hz. Enes:

"O bir sırdır" dedi. Bu cevap üzerine anlayışlı, zeki ve basiretli bu kadın, çocuğa sır tutmasını öğretme konusunda anne-babalara bir ders verecek mahiyette şu sözleri söyledi:

"O halde Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) sırrını hiçbir kimseye söyleme!"[119]

Şimdi de M. Fethullah Gülen Hocaefendi'nin sır tutma konusunda değerlendirmelerine kulak verelim:

Sır, karşı konulmaz bir güç kaynağı ve bozguna uğratılamayan bir ordu gibidir. Sır bir namustur; onu koruyan -ister kendisine isterse de başkalarına ait olsun- namusunu korumuş olur. Onu fâş eden ise, şeref ve haysiyetini açıkta bırakmış ve ona değerince itibar etmemiş sayılır. Bazı işler vardır ki, onlarda sır Hızır'a benzer; gizli kaldıkça insan inayet görür.

İnsanın, sırrını emanet edeceği kimse, kendisine namus emanet edilecek kadar emin ve onu muhafaza hususunda,

---

[118] Müslim, *Hayz* 79; Ebû Dâvûd, *Cihad* 44; İbn Mace, *Taharet* 23; Darimi, *Vudu* 5; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/204.

[119] Buhârî, *İstizan* 46; Müslim, *Fedâilu's-Sahabe* 145 (2482).

kendi namusunu korumadaki titizliği kadar da hassas olmalıdır. Emin olmayana emanet, sırrı namus bilmeyene de sır verilmemelidir.

Sır tutma ve başkalarının sırrına saygılı kalma, tamamen irade ve idrakle alâkalı insanî bir meziyettir. İradesiz kimselerin sır tutmaları beklenemeyeceği gibi, yaptığı işlerin ve söylediği sözlerin akıbetini idrak edemeyecek kadar safderun kimselerin de ketum olmaları düşünülemez.

Bir insanın, emanet ettiği sırrını birkaç defa fâş etmiş birisine, yine de sır vermesi, onun idraksizliğini ve sırdaş seçimindeki aczini gösterir. İnançla gönlü oturaklaşmış ve gözü açılmış birisi, hayatında bu kadar aldatılıp, bu kadar kandırılmamalı!

İnsan, açıklama yapma lüzumu görülen yerlerde kendisine düşeni anlatmalı, boş yere kalbinin kapağını açarak sırlarını fâş etmekten de katiyen sakınmalıdır. Öyle, her yerde, ulu orta kalbindeki sırları saçıp gezenlerin, günün birinde hem kendilerini hem de içinde bulundukları toplumu önünü alamayacakları bir tehlikeye sürükleyecekleri, kat'iyen hatırdan çıkarılmamalıdır.

İnsan, kendisine ait gizli şeyleri şurada-burada fâş etmekten fevkalâde sakınmalıdır. Hele bunlar, çirkin, sevimsiz ve netice itibarıyla da fayda getirmeyen şeyler ise... Zira bu hâl, çok defa dostları utandırıp, düşmanları da sevindirebilecek uygunsuz durumların doğmasına sebebiyet verebilir.

Sineler, sırlar için birer sandukça olarak yaratılmışlardır. Akıl onların kilidi, irade de anahtarıdır. Bu kilit ve anahtarda arıza olmadığı sürece, sandukçanın içindeki cevherleri kimsenin bilmesine imkân yoktur...

Başkasının sırlarını size taşıyan birisi, sizin sırlarınızı da, başkalarına taşıyabilir. Bu sebeple, öyle kimselerin, en ehemmiyetsiz hususiyetlerimize dahi vâkıf olmalarına katiyen fırsat verilmemelidir.

Sır vardır, ferdi ilgilendirir; sır vardır, aileyi; sır da vardır ki, bütün bir toplum ve milleti... Ferdî bir sırrın fâş edilmesiyle ferdî haysiyet; ailevî bir sırrın açığa çıkmasıyla ailevî haysiyet; topluma ait bir sırrın ifşâ edilmesiyle de millî haysiyetle oynanılmasına fırsat verilmiş olur. Zira sır, sinelerde kaldığı müddetçe sahibi için bir kuvvet olmasına karşılık, başkalarının eline geçince, onun aleyhine kullanılmaya müsait bir silah hâline gelir. Onun içindir ki, atalarımız: 'Sırrın senin esirindir; fâş edersen esiri olursun.' demişlerdir.

Bir prensip olarak sırrın benimsenmesini gerektiren nice kıymetli işler vardır ki, onu temsil edenlerin sır tutmayışından, o işte bir adım ileriye gidilememiş, hatta bazen müteşebbisler için ciddî rizikolara da sebebiyet verilmiştir. Hele bu iş, milletin hayat ve bekasıyla alâkalı nazik mevzulardan ise.[120]

Yalan Söylemek Niçin Büyük Günahtır?

Dinimiz yalan ve yalancılığı günahların en büyüklerinden birisi olarak kabul eder. Bir hadislerinde Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Size büyük günahların en büyüğünü haber vereyim mi?" buyurur ve bunu üç kere tekrar eder. Sahabe efendilerimiz, "Evet." deyince: "Allah'a şirk koşmak, anne-baba haklarına riayetsizlik, cana kıymak!" buyururlar. Ardından da "Haberiniz olsun! Yalan söz, yalan

[120] M. Fethullah Gülen, *Sızıntı*, Mart 1983, 5/50.

şahitlik." diyerek yalanın da büyük günahlardan olduğunu üstüne basa basa tekrarlayarak ifade eder.[121]

Yalan niçin büyük günahlar içinde ifade ediliyor? Çünkü yalan, pek çok büyük günahı tetikleyebilecek potansiyele sahip bir günahtır. Diğer büyük günahlar ise kendi başına müstakil bir günahtır. Ancak yalan neredeyse bütün büyük günahlarla irtibatlıdır. Meselâ, büyük günahlardan birisi olan içkiyi için kimse, şuurunu kaybettiği için yalan söylemeye hazır hâle gelir. Kumar oynayan, kaybettiklerini almak için yalana başvurur.

Örnekleri çoğaltabiliriz. Rabbimiz Kur'ân-ı Kerim'de, "Yalan sözden sakınınız."[122] "Ey İman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin."[123] buyurarak bu çirkin günah hakkında bizi ikaz eder. "Çünkü kizb, (yalancılık) küfrün esasıdır, kizb nifakın (münafıklığın, iki yüzlülüğün) birinci alâmetidir, kizb Kudret-i İlâhiye'ye (Allah'ın gücü ve kuvvetine) bir iftiradır, kizb hikmet-i Rabbaniye'ye zıttır. Yüksek ahlâkı tahrip eden kizbdir, İslâm âlemini zehirlendiren ancak kizbdir, insanlık âleminin ahvalini fesada veren kizbdir, insanları kemalâttan (manevî-ahlâkî terakkiden) geri bırakan kizbdir, İslâmiyet'in esası doğruluktur, sıdktır, imanın hassası (özü, özelliği) sıdktır, bütün kemalâta götüren doğruluktur, yüce ahlâkın hayatı doğruluktur.."[124]

Yalanın küçüğü büyüğü olmaz. Yalan, yalandır. Yalanın pembesi, yeşili de olmaz. Küçük küçük söylenen yalanlar,

---

121 Buhârî, *Şehadet*, 10; Müslim, *İman*, 143

122 Hac, 22/30

123 Ahzâb, 33/70

124 Nursi, *İşârâtü'l-İ'caz*, 93.

zamanla insana yalancılığa götürür. Taviz tavizi doğurur. Baştan küçümsenerek söylenen minik yalanlar, insanda alışkanlık hâline gelebilir. Neticede de o insan daha büyük yalanlar söylemeye başlar ve Allah katında yalancı hükmünü alır.

Efendimiz bir hadislerinde bu hakikati şöyle dile getiriyor:

"Yalandan sakının. Yalan insanı günaha, o da Cehennem'e götürür. Kişi durmadan yalan söyler ve yalan araştırırsa Allah katında yalancılardan yazılır."[125]

O yüzden bir mümin yalan konusunda alabildiğine hassas olmalı, yalana karşı tavır almalıdır. Nasıl mı? Fethullah Gülen Hocaefendi'ye kulak verelim. Bakınız Hocaefendi ne diyor:

"Diyelim ki önümüzde duran bir kırmızı halı var. Konuşurken "mavi halı serili" demek açıkça bir yalandır. Çünkü söylediğimiz söz gerçeğe uygun düşmemiştir. Diyelim ki saat dokuza üç dakika var. O sırada birisi size saatin kaç olduğunu sordu. Siz de "Saat dokuz." dediniz, işte bu bir yalandır. İşin doğrusu o esnada saatiniz kaçı gösteriyorsa onu aynen ifade etmektir. Bir kısım beyanlar da vardır ki, onlar da gizli yalan sayılırlar. Meselâ, Allah rızası için yapılan işlerde, başkalarının kuvve-i mâneviyesini takviye adına anlatılan şeyler bazen abartılarak anlatılır; bu bir mübalâğadır ve zımnî, gizli yalandır. Hattâ bu gibi yalanlar, mübalâğalar gayrelullaha dokunabilir, dolayısıyla da o işin bütün bütün bereketini de alıp götürür. Bundan başka da ruhlar ve ruhaniler de bundan ızdırap duyarlar. Kalbî ve ruhî hayat hazan görmüş gibi yaprak yaprak sararır ve solar. Şimdi eğer bir insan bu türden bile olsa. yalan söylüyorsa, o insanda münafıklıktan bir alâmet var demektir." (Gülen, *Fasıldan Fasıla* 2/277)

---

125 Buhârî, *Edeb*, 69.

Yalan söylemek, Münafığın Birinci Alametidir

İsterseniz öncelikle münafığın tarifini yapalım. Münafık, gerçek anlamda iman etmemiş olup Müslüman gibi görünüp Müslüman gibi yaşayan kimseye denir. Sözü özüne uymayan, olduğundan farklı görünen insan münafıktır.

Biz münafığı ikiye ayırırız. Birincisi itikadî münafık, ikincisi amelî münafık. İtikadî münafık, kendisini Müslüman gibi gösterip İslâm'a ve müminlere düşmanlığını gizleyen kimsedir. "İnsanlardan bazıları da vardır ki, inanmadıkları hâlde "Allah'a ve Âhiret Günü'ne inandık" derler."[126] âyeti kerimesi bu hakikati dile getirir.

Amelî münafık ise İslâm'a ve onun esaslarına inandığı halde hal ve tavırlarında nifak alameti taşıyan kimsedir. Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde, "Münafığın alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, vaad ettiğinde vaadinden döner, kendisine bir şey emanet edildiğinde emanete hıyanet eder."[127] buyurarak her iki münafığın da en temel vasıflarını dile getirmiştir.

Hadiste de açıkça görüldüğü gibi yalan söylemek bir nifak alâmetidir. Hem de nifak alametlerinin birincisidir. Ancak Müslümanlar buna gereği kadar hassasiyet göstermemekte ve gün içinde değişik yalanlara başvurabiliyor. Mesela derse geç kalan öğrenci geç kalmasının gerçek sebebini gizleyerek bir ceza almamak için değişik yalanların ardına sığınabiliyor. Bir arkadaşımız bizi telefonla arıyor, ancak o kişiyle görüşmek istemiyoruz. Telefonu yanımızda bulunan kişiye

---

126 Bakara, 2/8

127 Tirmîzî, *Îman*, 14.

açtırıp "şu an burada yok.. toplantıda.." türünden yalanlar söylettirebiliyoruz. Herhangi bir meselede tamamen kendimiz haksız olduğumuz halde haklı görünmek için bin bir türlü yalanlar uydurabiliyoruz.

Halbuki mesele çok ciddidir. Mümin, yalan konusunda alabildiğine hassas olmalıdır. "Ey insanlar, pervanenin ateşe atılması gibi sizi yalanın peşine düşmeye sevk eden şey nedir?"[128] buyuran Efendimiz yalanın her türlüsü hakkında dikkatli olmamızı ikaz buyurur.

Yalan Söyleyen Kendisini Ele Verir

İnsanlar çeşitli sebeplerden dolayı yalan söyleyebilirler. Yapılan araştırmalar neticesinde çocukların yalan söyleme sebepleri arasında daha çok şu hususlar ön plana çıkıyor: Övünmek, kendini üstün göstermek, ilgi çekmek, sevgi sağlamak, menfaat elde etmek, utanmak, çekinmek, alay edilmekten korkmak, cezalandırılmaktan çekinmek, acı ve üzüntü verici şeylerden kurtulmak, statü kaybetme endişesi, hepsinden de önemlisi büyükleri ve çevresindeki diğer çocukları taklit etmek.

Yetişkinlerin yalan söyleme sebepleri arasında ise şu hususlar dile getiriliyor: Bir çıkar elde etmek veya zarardan kurtulmak, kin beslediği kimseden intikam almak, düşmanını gözden düşürüp kendini haklı göstermek, aşağılık duygusu nedeniyle kendini başkalarına kabul ettirebilmek, yalanı alışkanlık hâline getirmek, iyilik yapmak düşüncesiyle yalan söylemek.

Yalan söyleyen insan neticede kendisini ele verir. İnsan ağzıyla yalan söyleyebilir ama bedeniyle asla söyleyemez; tüm

128 Tirmizî, *Birr*, 26.

vücudunu yalana teslim edemez; buna en güzel kıvamda yaratılan fıtrat müsaade etmez. Bu sebeple söylediğinde dürüst olmayan birinin, davranışlarıyla sözlerinin doğru olmadığı konusunda bazı ipuçlarıyla kendisini ele vermesi kaçınılmazdır.

Yalan söylerken insanların davranışlarında gözlenen farklılıklar çok sayıda araştırmaya konu olmuştur. Bu araştırmalardan çıkan sonuçlar şöyle özetlenebilir:

1. Yalan söyleyen kişilerin yaptıkları jestler azalmaktadır. Normal olarak el jestleri ifâdeyi güçlendirmek amacıyla yapılır. Kişi, büyük çoğunlukla konuşulan kelimelerin anlamını artırmak için yaptığı el hareketlerinin farkında değildir. İnsan konuşurken elini salladığını bilir, ancak ellerinin gerçekte tam olarak ne yaptığını bilmez.

Ellerinin bir şeyler yaptığını bilmek, ancak ne yaptığını tam olarak bilmemek, kişiyi şüpheye düşürür ve böylece ellerin hareketleri azalır. Belki de insan, içinde yaşadığı çelişkiden ötürü, ellerinin kendisini ele vereceğinden çekinir ve ellerini ya cebine sokar, ya üzerine oturur veya bir eliyle diğerini tutar. Bu kendi kendine temas, zor zamanda anne elinin tutulması yerine geçerek, iç gerginliği de hafifletir.

2. Yalan söyleyen kişinin elini yüzüne götürme ve yüz çevresine değdirme sayısı artmaktadır. Bir konuşma sırasında insan elini arada sırada yüzüne götürür. Ancak, kişinin samimi olmadığı bir görüşme sırasında bu jestin sayısında büyük ölçüde artış görülmektedir. Elin yüze gitmesi sırasında yapılan hareketler çeneyi tutmak, dudaklara bastırmak, ağzı örtmek, burna deymek, yanağı ovuşturmak, gözün altını kaşımak, kulak memesini çekmek ve saçla oynamaktır. Bir yalan sırasında bütün bu jestlerin sayısında

artış görülmekle beraber ağzı örtmek ve burna değmek jestlerinde âdeta patlama olur.

İnsan, yalan söylerken neden ağzını kapatır? Bunu tahmin etmek çok zor değildir. İnsan, ağzından çıkacak kelimeleri tutmak ve yaptığını örtmek ihtiyacındadır. Elin ağzı örtmesi, çeşitli biçimlerde olur. Parmak dudakların üzerinde trampet çalabilir, işaret parmağı üst dudak üzerinde durabilir veya el ağzın hemen yanında durabilir. Çocuklar yalan söylerken elleriyle ağızlarını kapatırlar. Hiç şüphesiz yetişkinler için elin ağza gitmesi, kişinin yalan söylediği konusunda tek belirleyici hareket değildir. Kişi söylediği konusunda tereddüt içindeyse, hata yapmaktan korkuyorsa, zaman kazanmak istiyorsa da eli ağız çevresinde olabilir. Bu sebeple elin burna gitmesi, ağzı örtmesine kıyasla daha gelişmiş, ince ve soyutlanmış bir harekettir. Ağzı örtmeye gelen el, hemen yukarıda bulunan burna uzanır ve böylece daha sembolik ve stilize bir hareket yapılmış olur.

Yalan söyleyen veya ağzından çıkanlar konusunda yeterince samimi olmayan bir insanın elinin burnuna gitmesinin en önemli sebebi fizyolojiktir. Çünkü yalan söylediği sırada bir iç gerginlik yaşayan insanın bedeninde birçok fizyolojik değişiklik olur. Kan basıncının yükselmesi, kalp atış (vurum) sayısının artması, ter bezi faâliyetlerinin artması gibi yalan söylerken kaydedilen fizyolojik değişikliklerin yanı sıra burunda bir kaşınma duygusu yaşanır. Coldoni'nin ünlü masalında yalan söyleyen Pinokyo'nun burnunun büyümesi sebepsiz değildir. Yazar, son derece önemli bir gerçeği yakalamış ve abartarak çocuk literatürüne geçirmiştir.

3. Yalan söyleyen bir insanın konuşurken beden hareketlerinde bir artış olmaktadır. Yalan söylendiği zaman duyulan

rahatsızlık ve huzursuzluk, özellikle otururken kişinin durumunda değişiklik yapmasına, oturduğu koltukta öne-arkaya veya sağa-sola hareket ederek pozisyon değiştirmesine sebep olmaktadır. Bu pozisyon değişikliğinin ardında, büyük bir ihtimalle, "Keşke başka bir yerde olsaydım!" duygusu yatmaktadır. Oturur durumda artan beden hareketleri televizyondaki açık oturum, panel veya sohbet türü programlarda sık sık görülmektedir. Yalan konusunda çok tecrübeli olan politikacılar bile kendilerini güç durumda bırakan sorular karşısında koltuğun sınırlarını zorlayan hareketler ve koltuk üzerinde mini gezintiler yapmaktadır.

4. Yalan söyleyen bir kişinin el jestleri azalırken, el sallama hareketi artmaktadır. Belki de böylece kişi, elini silkme biçiminde hafif hafif sallayarak, sözleriyle ilgili sorumluluğun kendisine âit olmadığını anlatmak istemektedir.

5. Yalan söyleyen bir insanın yüz ifâdesi büyük çoğunlukla normale çok yakındır. Bu alanda uzmanlaşmadan, bir kişinin mimiklerine bakarak yalan söylediğini anlamak çok güçtür. Yüz ifâdesinde yalanı ele veren en önemli ipucu, kişinin gözlerini konuştuğu kişiden sık sık kaçırmasıdır.

Sıralanan sebeplerden ötürü bu işaretleri yalan söylemenin âşikâr ve kesin delilleri olarak değil; beynimizin içindeki düşünceler ve gerçek duygularla, dış dünyaya yansıyan ifâdelerin bir çelişkisi olarak kabul etmek daha yerinde olur. Bu çelişki, açık bir yalan olabileceği gibi, samimiyetsizlik, tereddüt ve şüphe de olabilir.[129]

[129] Zuhal Baltaş-Acar Baltaş, *Bedenin Dili*, s. 143-144.

OKUMA PARÇASI

Ka'b b. Mâlik (r.a.): "Ben Doğruluğumla Kurtuldum"

Doğruluk deyince Ka'b b. Mâlik hatırlamamak mümkün değildir. Hz. Ka'b, kılıcı kadar sözü, sözü kadar da kılıcı keskin bir insandı. Şairdi. Şiirleriyle kafirlerin moral dünyalarını alt-üst edebilirdi.. Akabe'de gelip Allah Resûlü'ne biat etmişti. Dolayısıyla da Medine'nin ilklerindendi. Fakat Tebuk seferine katılamamıştı. Şimdi siyer kitaplarına kendi serencamesini kendi ağzından icmal ederek anlatalım:

"Herkes muharebeye davet edildi. Çünkü mücadele çetin olacaktı. Fakat Allah takdir etmedi ve sadece tatbikattan ibaret bir hareket olarak kaldı. Böyle olacağı bildirilmiş veya bildirilmemişti ama Allah Resûlü bu muharebeye ayrı bir ehemmiyet veriyordu.

Herkes gibi ben de hazırlıklarımı tamamladım. Hatta o güne kadar hiç bir harbe bu kadar iyi hazırlanmamıştım. İki Cihan Serveri hareket komutunu verdi ve ordu harekete geçti. Ben kendi kendime: Nasıl olsa onlara yetişirim, diye beraber çıkmadım. Hiç de bir işim yoktu. Fakat kendime olan güvenim beni alıkoyuyordu. Bugün-yarın-öbür gün, derken günler gelip geçiverdi. Artık Allah Resûlü'ne yetişmem mümkün değildi. Mecburen bekleyecektim.. ve bekledim de. Hem de her saati günler süren bir bekleyişle bekledim.

Nihayet, Allah Resûlü'nün seferden dönüşü her yan-

dan duyulmaya başladı. Zaten her defasında öyle olurdu. Medine, O'nun dönüşüne yakın yeniden bir kere daha canlanırdı. İşte şimdi yine herkesin yüzünde bir beşâşet vardı; Allah Resûlü dönüyordu...

Nihayet beklenen vakit geldi. Ordu Medine'ye avdet etti. Efendimiz de mutâdı olduğu üzere evvela mescide uğrayıp iki rekat namaz kılmış ve halkla görüşmeye başlamıştı. Herkes bölük bölük mescide geliyor, ziyaret ediyor ve harekete iştirak etmeyenler de özür beyanında bulunuyorlardı. Benim durumumda olanlardan da çoğu mazeret bildirmiş ve Allah Resûlü tarafından mazeretleri kabul edilmişti. Ben de aynı şeyi yapabilirdim. Zira, içlerinde ikna kuvveti ve söz söyleme kabiliyeti en güçlü olanlardan biriydim. Ama, nasıl olur da hiçbir mazeretim olmadığı halde Allah Resûlü'ne yalan söyleyebilirdim. Yapmadım, yapamadım. Karşılaştığımızda, İki Cihan Serveri kalbimi delip geçen bir buruk tebessümle karşıladı beni. Ve 'neredeydin?' dedi. Durumumu olduğu gibi eksiksiz anlattım. Başını çevirdi ve dil ucuyla: 'Kalk git!" dedi.

Dışarı çıktım. Kavmim etrafımı sardı: "Sen de bir mazeret söyle, kurtul!" dediler. Dedikleri bir aralık kalbime yatar gibi de oldu. Fakat birden kendime geldim ve sordum: Benim durumumda olan başkaları var mı? "Var" dediler ve iki isim söylediler. İkisi de Bedir'e iştirak etmiş namlı, şanlı sahâbeler arasında bulunuyorlardı: Mürâre b. Rebî ve Hilâl b. Ümeyye. Evet onlar da hiçbir mazeret beyan etmeyerek doğruyu söylemişler ve benim durumuma düşmüşlerdi. -Estağfirullah- İntizar koridoruna girmişlerdi. Benim için kendilerine ittiba edilecek insanlardı ikisi de.. ben de onlara uymaya karar verdim; mazeret ileri sürmekten vazgeçtim.

Üçümüz hakkında bir emir yayımlandı. Artık hiçbir

Müslüman bizimle görüşüp, konuşmayacaktı. Diğer iki arkadaşım evlerine kapanıp, durmadan gece gündüz ağlıyorlardı. Ben, aralarında en genç ve kuvvetli olandım. Sokağa, çarşıya, pazara çıkıyor ve namaz vakitlerinde de mescide gidebiliyordum. Ancak benimle kimse konuşmuyordu. Vaktimin çoğunu mescitte geçiriyordum. Allah Resûlü'nden bir tebessüm yakalayabilmek için uzun uzun beklediğim oluyordu.. heyhat ki, her gün evime hicranla dönüyordum; O, yüzünden hiç tebessüm eksik olmayan insan, bir kere olsun, bana bakıp tebessüm etmemişti. Selâm veriyordum; acaba dudakları kımıldayacak mı diye gözlerimi dudaklarına dikiyordum. Gel gör ki en hafif bir kımıldama olmuyordu.

Çok defa namaz kılarken gözümün ucuyla O'na bakıyordum. Namaza başladığımda bana bakıyordu. Fakat namazımı bitirince hemen benden gözünü kaçırıyordu. Tam elli gün böyle geçecekti. Bütün insanlar ve bulunduğum yer bana öylesine yabancılaşmıştı ki, kendimi yabancı bir ülkede zannetmeye başladım.

Bir gün Ebû Katâde -ki amcamın oğluydu. Onu çok severdim. O da beni canı kadar severdi- onun bahçesinin duvarından atlayarak yanına sokuldum. Selâm verdim, selâmımı almadı. Sordum: Allah için söyle, benim Allah ve Resûlü'nü sevdiğime inanmıyor musun? O hiç cevap vermedi. Sözümü üç defa tekrar ettim. Üçüncüsünde de: "Allah ve Resûlü bilir." dedi ve yanımdan ayrıldı. Dünya başıma yıkılmıştı. Ebû Katâde'den bu sözü hiç beklemiyordum. Gözlerim doldu ve hıçkıra hıçkıra ağladım.

Yine bir gün Medine sokaklarında yapayalnız dolaşırken; sokaklarda bir adamın beni soruşturduğunu duydum. Sorduğu şahıslar işaretle beni göstermişlerdi. Adam yanıma geldi elinde de bir mektup vardı. Mek-

tup bana aitti. Gassân melikinden geliyordu. Melik beni, kendi memleketine davet ediyordu. Mektubunda: "İşittim ki sahibin seni yalnız bırakmış.. bize gel; senin gibilerin bizim nezdimizde kadri yüksektir..." gibi sözler ediyordu. "Bu da bir imtihan.", dedim ve mektubu yırtarak ateşe attım.

Kırkıncı gündü. Allah Resûlü bir adam göndermişti. Gelen şahıs bizim, hanımlarımızdan uzak durmamız gerektiğini söylüyordu. Boşayayım mı, ne yapayım dedim. -Ah vefasına kurban olduğum insan!- 'Sadece uzak dur.', dedi ve gitti. Hanımıma kendi evlerine gitmesini söyledim. Bu arada Hilâl'in hanımı gidip, hizmet etmek kaydıyla izin istemişti. Hilâl yaşlı bir insandı. Kendi işini göremiyordu. Ve Allah Resûlü onun hanımına izin vermişti. Bazıları benim de aynı şekilde izin almamı istediler. Fakat kabul etmedim. Zira Allah Resûlü'nün böyle bir teklifi nasıl karşılayacağını bilemiyordum.

Derken bir müddet de böyle geçmiş ve tam elli gün dolmuştu. Artık dayanamaz hâle gelmiştim. Dünyam kararmış ve kabir kadar daralmıştı. Her zaman yaptığım gibi evimin damında sabah namazını kılmış, oturuyordum. Birisinin yüksek sesle ismimi söylediğini duydum. Ses: "Müjde Ka'b!" diyordu. İşi anlamıştım. Hemen secdeye kapandım. O gün sabah namazından sonra Allah Resûlü affımızı ilân etmişti. Mescide koştum, herkes ayağa kalkmış beni tebrik ediyordu. Talha boynuma sarıldı, yüzümü, gözümü öpüyordu. Sanki yeniden bir Akebe yaşıyordum. Allah Resûlü'nün huzuruna gelip elini tuttum. O da benim elimi tutmuştu. -O anda cennetle müjdelenseydi dahi zannediyorum bu kadar sevinmeyecekti- Allah Resûlü: 'Allah sizi affetti.' buyurdular. Ve hakkımızda inen şu âyeti okudular:

"Ve (Allah o tevbeleri) geri bırakılan üç kişinin de tevbelerini kabul etti. Yeryüzü, genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı. Nihayet yine Allah'tan yine Allah'a sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Sonra (eski hâllerine) dönmeleri için Allah onların tevbesini kabul etti. Çünkü Allah Tevvâb'tır Rahîmdir."[130]

O bu âyeti okuduktan sonra Resûlullah'a hitaben, Ya Resûlallah! Ben doğrulukla kurtuldum.. bundan böyle ömrüm oldukça da doğrudan başka bir şey söylemeyeceğime, söz veriyorum, dedim."[131]

Konu ile İlgili Bazı Kaynaklar

- Saadet Asrında Doğruluk ve Sadakat, *Yusuf Karagöl*, Muştu Yayınları
- Hz. Ebû Bekir: Sadakatin Zirve İsmi, *Bekir Burak*, Rehber Yayınları

---

[130] Tevbe, 9/118

[131] M. Fethullah Gülen, *Sonsuz Nur*.

Sorular

1- *"Sadakat'ın zıddı ....'tir." Boş yere gelmesi gereken kelime nedir?*

a- Dürüstlüktür b- İhanettir

c- Doğruluktur d- Dalalettir

2- Aşağıdakilerden hangisi "doğruluk" ile direk alakalı değildir?

a- Dürüstlük b- Ahde vefa (Sözünde durmak)

c- Doğru olmak d- Şükür

3- Allah Resûlü'nün simasını gördüğünde, "Vallahi bu simada yalan yok" diyerek Müslüman olan sahabi efendimiz kimdir?

a- Abdullah b. Amr

b- Abdullah b. Ömer

c- Abdullah b. Mes'ud

d- Abdullah b. Selam

4- Efendimiz'in kırk yaşına kadar yalan söylemediğini ifade ederek Müslüman olan (Hz. Ammar'ın da babası) sahabi efendimiz kimdir?

a- Zeyd b- Yasir

c- Ebû Bekir d- Ebû Kuhafe

5- Efendimiz'in hayatı oyunca yalan söylemediğini Ebû Süfyan'dan öğrenen Roma İmparatoru kimdir?

a- Hirakl b- Fars

c- Amalika d- Hiçbiri

6- "Sıddîk" hangi sahabi Efendimiz'in lakabıdır?

a- Hz. Ebû Bekir   b- Hz. Ömer
c- Hz. Osman   d- Hz. Ali

7- Yalan söyleyen insanın davranışlarında farklılıklar gözlenir. Aşağıdakilerden hangisi bunlardan değildir?

a- Yalan söyleyen kişinin jestleri azalır
b- Yalan söyleyenin elini yüzüne götürme sayısı artar
c- Yalan söyleyenin beden hareketleri artar
d- Yalan söyleyen kişi muhatabının güzünün içine bakar

8- "Doğru ile yalan, biri diğerini çıkarıncaya kadar kalpte boğuşur." sözü kime aittir?

a- Malik b. Dinar   b- Hz. Ali
c- Hz. Ömer   d- Hz. Huzeyfe b. Yeman

9- Tebuk seferine katılamayıp "Doğruluğum ile kurtuldum!" diyen sahabi efendimiz kimdir?

a- Malik b. Dinar   b- Sa'd b. Ubade
c- Ka'b b. Malik   d- Zeyd b. Harise

10- "Emin ve doğruluktan ayrılmayan ………….. peygamberler, sıddîkler, şehitler ve salihlerle beraberdir." Hadisindeki boş yere hangi ifade gelmelidir?

a- Talebeler   b- Âlimler
c- Tüccarlar   d- Âbidler

6- ÂDÂB-I MUÂŞERET

Edeb bir tâc imiş Nûr-u Hüdâ'dan,
Giy o tâcı, emin ol her belâdan…

Âdâb-ı Muâşeret Ne Demektir?

"Âdâb" ifadesinin aslı Arapça olup "edep" kelimesinin çoğuludur. Edep, sözlükte davet, iyi tutum, incelik, kibarlık, hayranlık ve takdir anlamlarına gelir. Edeb terim manası itibariyle, "Bir toplumda örf, adet ve kural hâlini almış iyi tutum ve davranışlar veya bunları kazandıran bilgi" şeklinde tarif edilir.[132]

Esasında âdâb, ahlâk, terbiye ve nezaket kurallarının bütününe verilen bir ad olup İslâm'ın güzel saydığı söz ve davranışlardır. Bu itibarla edep, insanların kendisine davet olunan bütün hayır, zarafet ve güzel ahlâk demektir.

Başka bir tarifiyle âdâb, Allah'ın ve Peygamber'in emir ve yasaklarına uygun biçimde hareket etmek demektir. Bir mümin için en ideal âdâb kuralları, Kur'ân'da öğretilen ve

132 T.D.V. *İslâm Ansiklopedisi*, 10/412, İst. 1994.

İnsanlığın İftihar Tablosu'nun sünneti ile tatbik edilip yaşanan âdâbtır.

"Muâşeret" karışmak, arkadaş olmak ve beraber yaşamak manalarına gelir. Âdâb-ı muâşeret ise bir insanın toplum hâlinde medeniyet üzere yaşaması için uyması gerekli olan ahlâk, terbiye, nezaket ve görgü kuralları şeklinde tarif edilir.

Cenâb-ı Hak insanı hem maddî hem de manevî donanım açısından en güzel sûrette yaratmıştır.[133] Onu dünyaya göndermiş ve dünyanın bütün nimetlerini önüne sermiştir. Göndermiş olduğu kitaplar ve peygamberler vesilesiyle de ona hak ve hakikatleri göstermiş, birtakım ahlâkî kural ve disiplinleri öğretmiştir.

Bu noktada elbette bizim en önemli rehberimiz Peygamber Efendimiz'dir. Cenâb-ı Hakk'ın kendisi hakkında "Gerçekten sen, çok büyük bir ahlâk üzeresin."[134] buyurduğu Efendimiz, bir hadislerinde ahlâkın güzelliklerini tamamlamak için gönderildiğini söylemiştir.[135] O'nun eşsiz hayatında oturuşundan kalkışına, yürümesinden tebessüm etmesine, nezaketinden karakterine kadar örnek almamız gereken pek çok görgü kuralı vardır. Bu kuralları ilerleyen satırlarda bir bir vermeye çalışacağız.

"İki haslet vardır ki bir mü'minde asla beraber bulunmazlar: Cimrilik ve kötü ahlâk."[136] buyuran Efendimiz, güzel

133 Tîn, 95/4.

134 Kalem, 68/5.

135 Muvattâ, *Hüsnü'l-Hulk* 8; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 2/381.

136 Tirmizî, *Bir* 41, (1963).

ahlâka çok önem veriyor, "İnsanlara karşı iyi ahlâklı olun!" şeklinde ashabına uyarılarda bulunuyordu.[137]

Edeb ve güzel ahlâk hakkındaki Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) emir ve yasakları herkesi ilgilendirmektedir. Bu sebeple, edeb verme ve terbiye etme konumunda olan her kişinin de bu emir ve yasakları önce şahsında tatbik etmesi, daha sonra da terbiyesi altında bulundurduğu kişileri bu güzel ahlâk ile ahlâklandırmaya çalışması gerekir.

Şimdi âyet-i kerime ve hadis-i şerifler ışığında bir Müslüman'ın sahip olması gereken adâb-ı muâşeret kurallarını başlık başlık incelemeye çalışalım:

1. Hilim Sahibi Olma

Hilim; yumuşak huylu, heyecana kapılmayıp öfkeyi yenme, nefsine hâkim olup kızmama ve gücü yettiği halde affetme, tahrik edici sebepler karşısında soğukkanlılığı koruma, ağırbaşlı olma gibi anlamlara gelir.

Hilim, güzel ahlâkın temelini oluşturur. Biz de o yüzden görgü kurallarına hilim sahibi olmadan başladık. Hilim sahibi olan bir insan, yumuşak huylu, ağır başlı, soğukkanlılığını koruyup öfkesine yenik düşmediği için toplum içinde uzlaştırıcı olur. Nitekim kusurları görmeme, insanları bağışlama, iletişim adına herkese açık olma gibi tavırların hemen hepsi bu temel vasıftan kaynaklanır.

Bu vasfa sahip insanların çok olduğu bir toplumda problemler en aza inmiş olur. O yüzden her şeyden önce hilim sahibi olmaya çalışmalıyız.

137 Muvatta, *Hüsnü'l-Hulk* 1.

Şüphesiz ki, insanların en halimi, en yumuşak huylusu, Hz. Aişe annemize, "Ey Âişe, yumuşak davran. Zira yumuşaklık bir şeyde bulunursa mutlaka onu süsler, bir şeyden çıkarsa onu da çirkinleştirir."[138] buyuran Peygamber Efendimiz'dir. Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerim'de, "Allah'ın bir rahmet eseridir ki, sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer huysuz ve katı kalpli birisi olsaydın muhakkak onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi."[139] buyurarak Efendimiz'i bu sıfatından dolayı övmüş, bizlere de Efendimiz'in şahsında nasıl bir karaktere sahip olmamız gerektiği konusunda mesajlar göndermiştir.

Peygamberimiz, tebliğ vazifesini yaparken hakaretler, sözlü sataşmalar, bin bir türlü tahriklere rağmen yumuşaklığını koruyor, vazifesine devam ediyordu. Yine böyle İslâm'ı anlattığı bir esnada, o sırada kendisini dinleyen birisi şöyle anlatıyor:

"Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) Allah'ın bir olduğunu, O'na inananların kurtulacaklarını ilân ediyordu. Ebû Cehil de onun üzerine toprak atıyor, "Ey insanlar, bu adamı dinlemeyin, sizi dininizden vazgeçirmeye çalışıyor. Sizi putlarımız olan Lât ve Uzza'dan uzak tutmak istiyor." diye yaygara yapıyordu. Peygamberimiz ise bu tahriklere hiç aldırmıyor, bir kere olsun dönüp Ebû Cehil'in yüzüne bile bakmıyordu. O kendi görevini yapmaya çalışıyordu."[140]

Yine bir gün Peygamberimiz, Sahabîlerden hasta olan Hz. Sa'd bin Ubade'yi ziyarete gidiyordu. Yolda münafıkların

---

138 Müslim, *Birr* 78, (2594); Ebû Dâvûd, *Cihad* 1, (2578), *Edeb* 11 (4808).

139 Âl-i İmran, 3/159

140 Mevlânâ Şibli, *Asr-ı Saadet* (Terc: Ö. Rıza Doğrul) 2/108, İst. 1974.

elebaşlarından Abdullah bin Ubey'in de bulunduğu bir topluluğa rast geldi. Orada bir müddet durdu. İbn Ubey, Peygamberimiz'e sataşmaya başladı. Ve küstahça, "Dikkat etsene adam, hayvanın yerden toz kaldırıyor, buradan uzaklaş, hayvanın bizi rahatsız ediyor!" diyerek ileri geri konuşmaya başladı. Peygamberimiz oradakilere selâm verdikten sonra bazı şeyler anlattı. İbn Ubey, halkın Peygamberimiz'i dinlediğini görünce iyice çığırdan çıktı ve "Bize Müslümanlıktan bahsedip durma, sana gelen olursa ona istediğini anlatırsın!" diyerek, hakarete varan sözler sarf etmeye başladı. Fakat Peygamberimiz onun âdâb dışı davranışlarına bir karşılık vermiyor, anlatmaya devam ediyordu. Buna karşılık büyük şair Abdullah bin Revaha ayağa kalkıp: "Ya Resûlallah, buraya her zaman geliniz, bize konuşma yapınız, sizi çok seviyoruz!" diyerek sevincini dile getirdi.

Bu sırada Müslümanlarla münafıklar arasında tartışma başladı. Kavga edecek duruma geldiler. Çok sakin davranan ve hiç öfkelenmeyen Peygamberimiz, onları yatıştırdı ve daha sonra oradan ayrıldı, yoluna devam etti.[141]

Peygamberimiz'in yüce vasıfları Kur'ân'dan önce indirilen hak kitaplarda da yer alıyordu. Mesela Yahudi âlimleri, Peygamberimiz'in Tevrat'ta bulunan pek çok sıfatını bizzat gözleriyle görüp tanımışlardı. Bu Yahudi bilginlerinden birisi, "O'nun Tevrat'ta, övülen sıfatlarından, kendisinde görmediğim, denemediğim, hilim sıfatından başka hiçbirisi kalmamıştı." diyerek, bunu da denemek ister ve sonrasını şöyle anlatır:

---

141 Müslim, *Cihad* (Hadis no: 3357).

"Ben Peygamberimiz'i, alışveriş sonunda belli bir vade ile otuz dinar borçlandırmıştım. Borcun tahsiline daha bir gün varken gidip:

"Ya Muhammed, hakkımı öde. Zaten siz Abdülmuttalip oğullarının âdeti borçlarını zamanında ödemeyip, uzatıp durmaktır." dedim. Bunun üzerine Hz. Ömer bana,

"Ey pis Yahudi, vallahi Resûlullah'ın evinde olmasaydın, senin gözünü patlatırdım!" dedi. Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ömer'e,

"Ey Hafs'ın babası, Allah seni bağışlasın. Biz senden, başka türlü bir davranış beklerdik. Bana, onun bende olan hakkını güzellikle ödememi söyleyecektin; ona da, alacağını tahsil ederken yardımcı olacaktın ve daha nazik davranmasını söyleyecektin." buyurdu. Bu Yahudi devamla şöyle anlatıyor:

Benim Resûlullah'a karşı cahilce, kaba ve sert davranışım, Resûlullah'ın yumuşaklığını arttırmaktan başka bir şey yapmadı. Bana,

"Ey Yahudi, sana borcumu yarın sabah ödeyeceğim." buyurduktan sonra Ömer'e,

"Ey Hafs'ın babası, onu yarın sabahleyin istediği hurma bahçesine götür, beğenirse kendisine şu kadar ver. Verirken de sana şu kadar fazla veriyorum de. Eğer bu bahçedekine razı olmazsa, falan bahçeden şu kadar ver." buyurdu.

Ertesi gün Hz. Ömer beni hurmasını beğendiğim bahçeye götürdü. Oradan Resûlullah'ın dediği kadar hurma verdi. Emrettiği fazlalığı da ekledi. Yahudi, Peygamberimizdeki

alacağını bu şekilde tahsil ettikten sonra kelime-i şehadet getirdi ve Müslüman oldu. Niçin Müslüman olduğunu da Hz. Ömer'e şöyle açıkladı:

"Ey Ömer, biliyor musun, Resûlullah'a niçin böyle davrandım? Çünkü Resûlullah'ın Tevrat'ta yazılı özelliklerini ve ahlâkını bütünüyle onun üzerinde gördüm. Görmediğim sadece hilmi ve yumuşaklığı kalmıştı. Bugün de hilmini denedim, onu da aynen Tevrat'ta yazılı olduğu şekliyle buldum. Sen şahit ol, şu hurmayı ve servetimin yarısını fakir Müslümanlara bağışlıyorum."

Daha sonra bu Yahudi ailesinden yaşlı bir adamın dışında herkes Müslüman oldu. Peygamberimiz'in sabrını ve yumuşaklığını sadece bir hadisede göstermesi dahi pek çok insanın iman etmesine sebep olmuştu.[142]

Efendiler Efendisi'nin hilim ve yumuşak huyluluğunu gösteren bir örnek var ki bunu anlatmadan geçmek istemiyoruz. Hz. Enes bin Mâlik anlatıyor:

"Peygamberimiz'le birlikte yürüyordum. Üzerinde Necran kumaşından yapılmış sert yakalı ve kaba bir hırka vardı. Bedevinin biri koşarak geldi, Peygamberimiz'in arkasından yetişti ve cübbesini şiddetli bir şekilde çekti. Peygamberimiz'in hırkası yırtıldı ve yakası boynunda kaldı. Adamın kuvvetli çekişinden dolayı elbisenin sertliği Peygamberimiz'in boynunda iz bırakmıştı. Sonra bedevi:

"Yâ Muhammed! Develerimi buğdayla yükle. Çünkü sendeki mal ne senindir, ne de babanındır."

---

142 İbn Sa'd, *Tabakat*, 1/360.

Bedevinin yaptığı, çok kaba ve görgüsüzce bir davranıştı. Peygamberimiz üzüldü. Bedeviye döndü ve:

"Önce beni incittiğin için özür dile" dedi. Bedevi:

"Hayır, özür dilemiyorum" şeklinde karşılık verdi. Oysa Peygamberimiz bedeviye bir nezaket dersi vermek istiyordu. Fakat adam hiç de oralı değildi. Peygamberimiz, bedevinin kabalığına bakmayarak Sahabîlerine döndü:

"Bu adamın develerinin birine arpa, diğerine hurma yükleyin." buyurdu. Adam sevinerek gitti. Sahabîler de Peygamberimiz'in bu güzelliğine hayran kaldılar.[143]

Peygamberimiz her konuda olduğu gibi, hilmi ve yumuşaklığı ile de en öndeydi. Bize yakışan da elbette her şeyden önce hilim sahibi bir insan olabilmektir.

[143] Buhârî, *Libas* 18, Humus 19, *Edeb* 68.

Bir Rüya, Dört Ders

Bir peygamber bir gece şöyle bir rüya gördü.

Rüyasında kendisine denildi ki; Sabahleyin çıkan ilk şeyi ye; ikinci şeyi sakla; üçüncü şeyi kabul et; dördüncü şeyi kırmayıp üzme ve beşinci şeyden de kaç, uzak dur.

Sabah olunca karşısına çıkan ilk şey yüksek bir dağ olunca önce biraz tereddüt ederek ne yapacağını şaşırdı. İçinden "Nasıl olur? Rabbim bunu yememi emretti" dedi. Fakat daha sonra "Allah bana yapamayacağım şeyi emretmez" diyerek yemek kasdıyla dağa doğru yürümeye başladı. Fakat dağa yaklaştığında küçüldüğünü, iyice yanına varınca da baldan tatlı bir lokma hâline geldiğini görerek onu yiyiverdi ve arkasından da Allah'a hamdetti.

Bir süre yürüdükten sonra karşısına bir altın tas çıktı. "Bana bunu saklamam emredilmişti." diyerek altın tası yerde kazdığı yere gömdü. Fakat biraz ilerledikten sonra dönüp arkasına baktığında altın tasın yine meydana çıktığını gördü. Bunun üzerine geri dönüp onu yeniden gömdü. Aynı şeyi iki veya üç defa yapmak zorunda kaldığı halde biraz yürüdükten sonra geri dönüp bakınca altın tasın yine meydana çıktığını gördü. Fakat "Ben Rabbimin emrini yerine getirdim." diyerek artık geri dönmedi.

Biraz daha yürüyünce bir kuşla karşılaştı. Kuşu bir doğan kovalıyor ve yakalamaya çalışıyordu. Bu yüzden kuş kendisine, "Ey Allah'ın peygamberi beni kurtar!" dedi. O da kuşun dileğini kabul ederek onu yerine koyup sakladı. Fakat az sonra doğan karşısına dikilerek, "Ey Allah'ın peygamberi, karnım acıkmıştı, onun için sabah-

tan beri bu kuşu kovalıyordum ve az önce onu yakalamak üzereydim. Beni rızkımdan ümitsiz bırakma." dedi.

Doğanın bu sözleri karşısında peygamber ne yapacağını şaşırdı. İçinden "Karşılaştığım üçüncü şeyi kabul etmem emredilmişti, ettim. Karşılaşacağım dördüncü şeyi de hayal kırıklığına uğratmamam emredildi. Karşıma çıkan dördüncü şey bu doğan olduğuna göre şimdi ne yapayım?" diye içinden geçirdi. Bir süre düşündükten sonra bıçağı eline alıp kendi budundan bir parça keserek doğana doğru attı. Doğan da kendisine atılan eti kaparak uçup gitti. Arkasından yeninde sakladığı kuşu da salıverdi.

Yoluna bir süre daha devam edince karşısına beşinci olarak bir leş çıktı. Peygamber almış olduğu emir uyarınca bu leşten hızla uzaklaştı:

Gece olunca, "Ya Rabbi, bana emrettiklerini yaptım. Şimdi bana bunların mahiyetlerini açıkla." diye dua ederek uykuya daldı. Bunun üzerine rüyasında kendisine şöyle dendi:

– İlk karşına çıkıp da yediğin şey, öfkedir. O işin başında dağ gibidir, fakat sabrederek baskı altına alınca baldan tatlı olur.

İkinci karşılaştığın şey, iyi ameldir. Onu ne kadar saklarsan sakla, yine açığa çıkar.

Üçüncü karşılaştığın şeyin manası şudur: Sana emanet edilen şeye hıyanet etmemelisin.

Dördüncü olarak karşılaştığın şey, sana biri senden bir şey isteyince onun dileğini yerine getirmeye çalışman gerektiğini, bu yolda gerekirse muhtaç olduğun bir şeyi bile feda etmen icap ettiğini hatırlatmak içindi.

Beşinci olarak karşılaştığın şey, gıybettir. Başkaları hakkında gıybet edenlerden uzak dur."

Evet, mümin hilim sahibi olup öfkeye kapılmamalı, hep hayırlı ameller peşinde koşmaya çalışıp edep yörüngeli bir hayat yaşamalıdır.

2. Yaşlılara Hürmet Gösterme

"Küçüklerine şefkat göstermeyen, büyüklerine değer ve saygı göstermeyen bizden değildir."[144] buyuran Peygamber Efendimiz, dinimizde büyüklere saygı, küçüklere ise sevginin önemli bir prensip olduğunu vurgulamıştır.[145]

Yaşlılara karşı hürmet ifadeleri kullanma, toplu taşım araçlarında onlara yer verme, bir toplumda önce onlara söz verme, onların yanında ses tonunu yükseltmeme, saygı dışı hâl ve tavırlarda bulunmama, öncelik hakkını onlara verme adaptandır.

Herkes bir gün yaşlanacak. Yaşlılara hürmet eden kişi yaşlandığında hürmet görür. Bakınız bu hakikati Efendimiz nasıl dile getiriyor: "Herhangi bir genç yaşlılığından dolayı bir ihtiyara hürmet ederse, Yüce Allah da yaşlandığında ona hürmet edecek kimseler halk eder."[146]

Unutmayalım ki, içimizdeki ihtiyarlar adeta bir paratoner vazifesi görmekte, onlar sayesinde rızkımız artmakta, bela ve musibetlerden uzak bir hayat yaşamaktayız:

"Beli bükülmüş ihtiyarlar, süt emen bebekler, otlayan hayvanlar olmasaydı belâlar sel gibi üstünüze dökülecekti."[147]

Edepdir kişinin daim libası
Edepsiz insan üryana benzer.

"Edep insan için bir urba, bir elbisedir.
Edepli olmayan ise, çıplak demektir."

---

[144] A.y.

[145] Tirmizî, *Cihad* 24; Ebû Dâvûd, *Cihad* 70.

[146] Tirmizî, *Birr* 15; Ebû Dâvûd, *Edeb* 58.

[147] Acluni, *Keşfü'l-Hafâ*, 2/230.

3. Selâm Verme Âdâbı

Selam, insanlar arasında kaynaşmayı sağlayan, sevgiyi artıran bir dostluk alametidir. Aynı zamanda sünnettir. Selamı vermek sünnet, almak ise farzdır. Bir hadis-i şerifte şöyle buyurulur:

"Siz iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olamazsınız. Size bir şey göstereyim mi ki, onu yaptığınız zaman birbirinizi sevmiş olursunuz: Aranızda selâmı yayınız."[148]

Selâm verme âdâbını maddeler hâlinde şöyle ifade edebiliriz:

1. Bir topluluğun yanına girilirken konuşulmadan önce "es-selâmu aleykum" diye selâm verilir.

2. İçinde insan olmayan bir yere girildiği zaman "esselâmu aleynâ ve alâ ibadillahissalihîn" denir.

3. Karşılaşıldığında selâm verildiği gibi; ayrılırken de selâm verilebilir. Zira Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem): "Sizden biriniz, meclise geldiği zaman selâm verdiği gibi, ayrılırken de selâm versin."[149] buyurmaktadır.

4. Karşılaşan iki kişiden küçük olan büyüğe, az olan topluluk çok olan topluluğa, gençler yaşlılara, biniti üzerinde olanlar yayalara, yürüyenler oturanlara, arkadan gelenler önden gidenlere selâm verirler.

5. Bir topluluğa verilen selâma: "Ve aleykümüsselâm" diye içlerinden birisi karşılık verirse, diğerlerinden selâm alma

[148] Müslim, *İman* 22; Ebû Dâvûd, *Selâm* 1; Tirmizî, *İstizan* 43.

[149] Tirmizî, *İstizan* 15.

görevi düşmüş olur. Fakat o topluluk içinden hiçbiri karşılık vermezse, hepsi sorumlu olur.

6. Selâm vermekte "merhaba" lafzı da kullanılmıştır. Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) misafirlerine "merhaba" demiştir. "Rahabe" fiilinden gelen bu söz; "genişlik ve rahatlığa kavuştun, huzur içinde oturabilirsin" manasınadır.

7. Selâma hemen cevap vermeli, mümkün olduğunca cevabımızı selâm verene duyurmalıdır.

8. Selâm veren kişinin selâmı duymazlıktan gelinmemelidir.

Selâm vermenin uygun olmadığı bazı durumlar da söz konusudur. Bunları şöylece sıralayabiliriz:

1. Selâm, Allahû Teâla'nın (celle celâluhû) güzel isimlerinden birisi olması sebebiyle temiz olmayan yerlerde söylenmez.

2. Herhangi bir haramı işleyen kimseye selâm verilmez.

3. Kur'ân okuyan, hadis rivayet eden ve ilim müzakeresinde bulunan kimselere -bu hayırlı işin kesintiye uğramaması için- selâm verilmez. Ancak o iş bitmişse selâm verilir.

4. Ezan okuyan, namaz kılan ve kâmet getiren kimseye selâm verilmez.

5. Selâma karşılık veremeyecek durumda olanlara selâm vermek mekruhtur.

6. Selâm verip almak, bir dostluk belirtisidir, sevgi alâmetidir. Fakat selâm verirken aşağı doğru bükülmek mekruhtur.

Selamdan sonra musafaha etme yani el sıkışma da sünnettir. Nitekim Peygamber Efendimiz, musafahanın selâmlaşmanın tamamlayıcısı olduğunu bildirilmiştir.[150] Başka

---

[150] Tirmizî, *İstizan* 31; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/260; Ayrıca bk. Nisa, 4/86.

bir hadislerinde ise iki Müslümanın karşılaştığı zaman, birbirleriyle musâfaha edip, Allahû Teâla'dan (celle celâluhû) birbirleri hakkında mağfiret talep etmeleri durumunda daha yerlerinden ayrılmadan Allah'ın ikisinin de günahlarını affedeceğini ifade buyurmuştur.[151]

Edeb ehl-i ilimden hâlî olmaz
Edebsiz ilim okuyan âlim olmaz.

"Edep varsa ilim de var demektir. Fakat edepsiz bir insan kütüphaneler yutsa yine âlim sayılamaz."

4. Hapşırma Âdâbı

Hapşırma her insanda olan fiziki bir hadisedir, bir ihtiyaçtır. Peygamber Efendimiz böylesi bir durumda bize bir âdâb olarak şunu öğretmiştir: Bir Müslüman aksırdığında, "Elhamdülillâh" der. Yanındaki Müslüman kardeşi de: "Yerhamükâllah - Allah sana rahmet etsin" diye dua eder. Bunun üzerine aksıran kişi de: "Yehdînâ ve yehdîkümullah - Allah, bizleri de sizleri de hidayet üzere bulundursun." diyerek karşılık verir.

Hapşıranın ağzı ve burnundan çıkabilecek şeylerle etrafını rahatsız etmemesi için eli veya koluyla yüzünü kapaması da hapşırmanın adaplarındandır.

5. Yemek Yeme Âdâbı

Rabbimiz, Kur'ân-ı Kerim'de biz kullarına verdiği nimetlerden yiyip içmemizi, ancak israf etmememizi ifade buyurmaktadır.[152] Yemek yerken âdâb kabilinden şu hususlara azami dikkat edilmelidir:

---

[151] Ebû Dâvûd, *Edeb* 153.

[152] A'raf, 7/31

1. Yemekten önce ve sonra eller mutlaka yıkanmalı.

2. Yemeği sağ elle yemeli, başlarken besmele çekmeli, önünden yemeli ve yemek bitince "Elhamdülillah" denmeli...

Hz. Ömer b. Ebî Seleme (radıyallahu anh) anlatıyor: Ben Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) eğitim ve gözetimi altında henüz bir çocuktum. Yemek kabından gelişigüzel yiyordum. Bunun üzerine bana: "Ey çocuk! Besmele çek, sağ elinle ve önünden ye!" buyurdu. Artık ondan sonra hep öyle yedim.[153]

3. Besmele unutulmuş olup yemek esnasında akla gelirse, "Bismillahi evvelehû ve âhirahû" denilir.

4. Yerken acele edilmemeli, yemek iyice çiğnenmeli, lokmalar peş peşe yutulmamalı.

5. Yemeğe önce yaşça veya mevkice büyük olan kişinin başlaması uygundur.

6. Önündeki yemeği soğutmak için, yemeğin içine üflenmemeli. Başkalarında tiksinti uyandıracak hâl ve tavırlarda bulunulmamalı. Ağızda yemek varken konuşmamalı ve gülmemeli.

7. Başkasının lokmasına ve yediğine bakmamalı.

8. Yemeği yapana teşekkür etmeli. Sofra kurulurken ve kaldırılırken yardımcı olunmalı.

---

[153] Buhârî, *Et'ime* 2; Müslim, *Eşribe* 108; İbn Mace, *Et'ime* 8; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/26.

OKUMA PARÇASI

Yemek Daveti Konusunda Efendimiz'in Verdiği Dersler

Kur'ân-ı Kerim'de: "Ey iman edenler! Yemeğe izin verilmeksizin, vaktine de bakmaksızın, Peygamber'in evine girmeyiniz. Fakat dâvet edildiğinizde girin. Yemeği yiyince hemen dağılın, yemekten sonra sohbete dalmayın. Çünkü bu hareketiniz Peygamber'i rahatsız ediyor, lâkin utandığından, size karşı bir şey söylemiyordu. Oysa Allah, gerçeği açıklamaktan çekinmez."[154] hükmü beyan buyurulmuştur. Bu âyet-i kerîmede yer alan pek çok hususlardan görebildiğimiz iki temel unsur bulunmaktadır. Bu unsurlar;

1. Yemek için bir davetin ya da iznin bulunması,

2. Yemekten sonra fazla lafa ve söze dalınmadan müsaade istenmesidir.

Bu âyet-i kerîme, Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in evine vakitli vakitsiz giren ve yemek yemeden ayrılmak istemeyenler hakkında nazil olmuştur. Ancak İslâm bilginleri, hükmün İslâmî edeb olarak bütün müminlerin evlerine teşmil edilebileceği kanaatindedir. Dolayısı ile davet edilmeden herhangi bir ziyafete iştirak edilmemesi gereği açıktır.

Hz. Ebû Şuayb (radıyallahu anh) bir gün ashab arasında Resûl-i Ekrem'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) görünce, yüzünden karnının aç olduğunu anlamıştır. Hemen kasap olan hizmetçisine:

"Bize beş kişilik bir yemek hazırla! Beşinci kişi ben olmak üzere Resûlullah'ı (sallallâhu aleyhi ve sellem) davet etmek istiyorum." dedi. Sonra Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sel-

154 Ahzâb, 33/53

lem) yanına yaklaşarak dâvet teklifini izhar etti. Birlikte eve giderlerken, arkalarından bir adam takip ederek geldi. Evin kapısı önüne varınca Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem):

"Bu zat bizim arkamıza takılıp geldi. İstersen kabul et, istersen geri gönder." buyurdu. Ebû Şuayb (radıyallahu anh):

"Hayır, yâ Resûlallah, ona da izin veriyorum." dedi.[155]

Dikkat edilirse, Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu hâdisede, İslâmi bir edebi talim etmiştir. Şurası muhakkaktır ki; müminler birbirlerine ikram etmekten zevk duyarlar. Ancak davet ve izin konusu kat'î naslarla beyan buyurulmuştur. Bu açıdan bakıldığında habersiz gelen bir misafirin ev sahibini "Acaba ne ikram etsem?" endişesine sevk edebileceği görülür. Dolayısı ile böyle bir davranışın manevî eziyet hâline gelmesi de mümkündür.Ancak bir Müslüman, din kardeşinin davetine uyar ve onun vermiş olduğu ziyafette yer alır. Böylece aralarındaki sevgi ve yakınlık artmış olur. Bir hadis-i şerîfte şöyle buyurulmaktadır:

"Davet edildiğiniz zaman bu davete icabet edin."[156]

Davet edildiği halde icabette bulunmama yani daveti reddetme de hoş görülmeyen davranışlardandır. Şimdi aktarmaya çalışacağımız hadis-i şerif de hem davete icabet etmemenin hem de davetsiz bir şekilde sofralarda yer almanın hiç de güzel bir davranış olmadığını belirlemektedir. Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyuruyor: "Kim davet edildiği halde icabet etmezse, Allah ve Resûlü'ne isyan etmiş olur. Kim de davetsiz olarak bir sofrada oturursa hırsız olarak girer, yağmacı olarak çıkar."[157]

---

155 Buhârî, *Et'ime* 57, 34, *Buyu'* 21, *Mezalim* 14; Müslim, *Eşribe* 138, (2036); Tirmizî, *Nikâh* 12, (1099).

156 Buhârî, *Nikâh* 71, 74; Müslim, *Nikâh* 103, (1429); Tirmizî, *Nikâh* 11, (1098); Ebû Dâvûd, *Et'ime* 1, (3736,).

157 Buhârî, *Nikâh* 71, 74; Müslim, *Nikâh* 103, (1429); Tirmizî, *Nikâh* 11, (1098); Ebû Dâvûd, *Et'ime* 1, (3736,); Abdülkadir Halit, *Âdâb-ı Muaşeret*, s. 25.

6. Temizlik ve Tuvalet Âdâbı

Efendimiz'in ifadesiyle, Rabbimiz temizdir, temizliği sever.[158] Zaten Allah'a kul olmanın, O'nun huzurunda durmanın ve O'nun sevgisini kazanmanın ilk şartı temizliktir. Dinin direği olan namaza girebilmenin dış şartı olarak da temizlik yine ilk plânda yer almaktadır.

Peygamberimiz Efendimiz'in hayatı boyunca temizliğe azamî derecede dikkat ettiğini, toplum huzuruna çıkarken temiz ve güzel elbiseler giydiğini, güzel kokular süründüğünü, soğan ve sarımsak gibi başkalarını rahatsız edebilecek yiyecekleri yemekten açındığını görüyoruz.

Efendimiz, beden temizliğine önem verdiği kadar "Çevrenizi temiz tutunuz."[159] buyurarak çevre temizliğine de önem vermiştir. Bir defasında Allah Resûlü: "Lânetlenmiş iki şeyden sakının!" buyurduğunda ashab: "Ya Resûlallah o iki şey nedir?" diye sormuşlar, Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: "İnsanların gelip geçtiği yola ve gölgelendiği yere abdest bozmaktır." buyurmuşlardır.[160]

Yine Efendimiz, ister gece isterse gündüz mutlaka ağız-burun ve diş temizliği yapmış,[161] dişleri temizlemenin sadece ağız sağlığına değil ama aynı zamanda Allah'ın (celle celâluhû) hoşnutluğuna sebep olduğunu ifade buyurmuş,[162] ayrıca, yı-

---

158 Tirmizî, *Edeb* 41.

159 Tirmizî, *Edeb* 41.

160 Müslim, *Taharet* 68; Ebû Dâvûd, *Taharet* 15; Ahmet bin Hanbel, *Müsned* 2/372.

161 Müslim, *Taharet* 20,21, (237).

162 Nesai, *Taharet* 5, (1, 10).

kadığı mübarek azalarını bir havlu ile kurulama konusunda da hassas davranmıştır.[163]

Tuvalet âdâbıyla alakalı şu hususlara bilhassa dikkat edilmeli:

1. Tuvalete girmeden önce paçalar sıvanıp, çoraplar çıkarılmalı.

2. Tuvalete girmeden önce "Allahümme innî eûzü bike mine'l-hubsi ve'l-habâis - Allah'ım (celle celâluhû) pislikten ve pis şeylerden Sana sığınırım." demeli.

3. Sol ayak ile girmeli, sağ ayak ile çıkmalı.

4. İhtiyacı ayakta değil, oturarak gidermeli. (Ayakta bevl; böbreklere zarar verir, namazın sıhhatine mani olur, kabir azabının çoğu da bundandır.)

5. Tuvalette konuşmamalı, bir şeyler yememeli, oyalanmamalı, uhrevî şeyler düşünmemeli.

6. Temizliği sol elle yapmalı. (Maşrapa, musluk, kapı sağ elle, fırça sol elle tutulur.)

7. Tuvaletten çıkmadan temizlik kontrolü yapılmalı. (Elleri yıkamak, tuvaleti pis bırakmamak.)

8. Tuvaletten sonra istibrâ (yeterli miktarda beklemek) yapmalı.

7. Toplantı Âdâbı

Hepimiz günlük hayatımızda değişik toplantılar yaparız. Toplantılarımızın âyet ve hadislerin ruhuna uygun olması açısından aşağıdaki prensipler gözden uzak tutulmamalı:

---

163 Tirmizî, *Taharet* 40, (53).

1. Toplantının yeri ve zamanı önceden tespit edilmeli ve toplantıya zamanında gidilmeli.

2. Toplantı yeri ev sahibi tarafından düzenlenmeli. (Toplantı yerinin en verimli hâle getirilmesi, temizlik, ses, ışık ve sıcaklık vb. ayarlama)

3. Toplantının geç başlama durumu olursa vakit değerlendirilmeli. (Okuma, dinleme vb.)

4. Toplantıya hazırlıklı gidilmeli. (Üzerimize düşen görevleri yapmak, kalem, kâğıt vb.)

5. Kendi fikrimizi güzel bir tarzda anlatmalı, kabul görmezse diretmemeli.

6. Kılık kıyafet, toplantının atmosferini ve dikkatini dağıtacak tarzda olmamalı. Daima güler yüzlü olmalı, gereksiz yere konuşmamalı.

7. Kendisinden yaşça ve bilgice yüksek olanlara hürmet edilmeli.

8. Bir ihtiyaç gerekmedikçe dışarı çıkılmamalı. Çıkılacaksa bile izin istemeli. (Önceden ayarlanabilecek işler toplantı içine sarkıtılmamalı.)

9. Kalabalık içinde iki kişi arasında kimsenin anlamayacağı şekilde gizli gizli konuşulmamalı.

10. Telefonu toplantı mahallinin dışına bırakmalı, kapatmalı ya da sesini kısmalı.

11. Toplantıyı boğmayacak şekilde ikram hazırlanmalı ve uygun bir şekilde takdim edilmeli.

12. Önemli bir sebeple toplantıya katılamayacaksak mutlaka izin istemeli.

13. Toplantıya çorapsız ve bozuk kılık kıyafetle, sakal bıyığa karışmış bir halde gelinmemeli.

14. Toplantı esnasında söz verilmişse ve bizim fikrimize müracaat edilmişse konuşmalı. Her ağızdan bir ses çıkmamalı.

15. Kusurlar umumî söylenmeli, topluluk içerisinde fert mahcup edilmemeli.

16. Toplantıda alınan kararlar akla yatmadıysa veya anlaşılmadıysa o anda söylenmeli ki mesele açığa kavuşsun. Toplantı bittikten sonra katiyyen alınan kararın kriteri yapılmamalı.

İlim ilim bilmektir
İlim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsin
Ya nice okumaktır.

8. İnsanlarla Konuşma veya Nasihat Âdâbı

İnsanlar, konuşarak anlaşırlar. Güzel bir konuşma, tatlı bir söz, kalplerin kapılarını açar. Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de: "Kullarıma söyle: (Herkesle) en güzel şekilde konuşsunlar."[164] buyurarak bizden güzel bir üslupla konuşmamızı istemiştir.

Bir müslümana düşen görev, muhatabı kim olursa olsun ne dediğinin farkında olarak karşı tarafı kırmadan meramını anlatabilmesidir. Efendimiz şu sözü her zaman kulağımıza küpe olmalı: "Kötü söz; girdiği meclisi kirletir, çirkin gösterir."[165]

---

[164] İsrâ, 53

[165] Tirmizî, *Birr* 47.

Şimdi de madde madde dikkat etmemiz gereken hususları sıralayalım:

1. Selam ile söze başlamalı. Hâl hatır sormalı.

2. Muhataba göre edep ifadeleri kullanmalı. (İsimlere bey, abi, hoca, abla, hanım vb. ekleme)

3. Kendinden büyüklere siz diye hitap edilmeli. Senli benli konuşmamalı.

4. Saygı ve sevgi içeren sıcak ifadeler ve ses tonu kullanılmalı. Sözleriyle kimsenin gönlünü kırmamalı.

5. Çağıran kişiye "buyurun, efendim vb." edepli şekilde karşılık vermeli.

6. Rahatsızlık verecek şekilde konuşmamalı. (Çok yüksek, çok kısık sesle vb.)

7. Bir insanı (bulunduğu ortamda) överken ve eleştirirken aşırıya gitmemeli.

8. Gerekmedikçe konuşmamalı.

9. Gıybet etmemeli, lâf taşımamalı. Galiz, ahlâk dışı ifadelerden sakınılmalı.

10. Bir şey sorulduğunda biliyorsak kısa ve net cevap vermeli, eğer bilmiyorsak varsayımlar getirerek cevap vermemeliyiz.

11. Başkalarına da söz hakkı vermeli. Başkalarının bizi dinlemesini istiyorsak önce dinlemesini öğrenmeliyiz.

12. Konuşmanın etkili olması, konuşan kişinin anlattıklarına inançla sarılmasına, içten davranmasına ve bunu dinleyenlere hissettirebilmesine bağlıdır. Zira kendimizin bile

inanmadığı bir nasihate, başkalarını inandırmak üzere etkili bir konuşma yapabilmemiz imkânsızdır.

9. Misafir Ağırlama Âdâbı

İnsanlar arasında birbirini daha iyi tanımanın, problemleri paylaşmanın, kardeşlik bağlarının güçlenmesinin yerleşmesine yardımcı olan önemli sebeplerden birisi ziyaretlerdir. O yüzden dinimiz müslümanların birbirlerini ziyaret etmesine ayrı bir ehemmiyet vermiştir. Peygamber Efendimiz bir hadislerinde, Allah için bir hastayı veya bir Müslüman'ı ziyaret eden kişinin Cennetteki yerini hazırladığı müjdesini vermiştir.[166]

Bir mümin, en başta anne-baba ve akrabaları olmak üzere, bütün sevdiklerini ziyaret etmeli, onları acı ve tatlı günlerinde yalnızlığa terk etmemelidir. Buna dinimizde sıla-i rahim denmektedir. Sıla-i rahim, akraba ve yakınları ziyaret etme, hâllerini ve hatırlarını sorma anlamlarına gelir. Maalesef günümüzde pek çok değerimiz gibi akraba ve yakınlarla görüşme ahlâkı da unutulmak üzere. Yeni yetişen nesiller dede, nine, amca, teyze, hala sevgisinden uzak yetişiyor.

Peygamber Efendimiz'in, yapıldığı takdirde kişinin Cennete girmesine vesile olacağını haber verdiği sıla-i rahim;[167] sadece akrabaları ziyaret etme değil, aynı zamanda her türlü hayır işlerinde akraba ve yakınların görülüp gözetilmesi anlamına da gelir.

Pek çok âyet-i kerime ve hadisi şerifte sıla-i rahmin, namaz, zekât gibi farz ibadetlerden hemen sonra anılması,

---

[166] Tirmizî, *Birr* 64.

[167] Buhârî, *Zekât* 1.

meselenin dindeki önemini göstermektedir. Burada sadece bir âyet-i kerimeyi verelim: "Adını anıp Kendisini vesile ederek birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'a saygısızlık etmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakınınız. Allah sizin üzerinizde tam bir gözeticidir."[168]

Sıla-i rahmin birkaç derecesi vardır:

1. En aşağı derecesi akrabalarımıza karşı tatlı sözlü, güler yüzlü olmak; karşılaştığımızda selâmlaşmayı, hâl-hatır sormayı ihmal etmemek; daima kendileri hakkında iyi şeyler düşünmek ve hayır dilemektir.

2. İkinci derecesi ise onların ziyaretlerine gitmek ve çeşitli konularda yardımlarına koşmaktır. Bunlar daha çok bedenî hizmetlerdir. Özellikle yaşlıları zaman zaman yoklayarak, yapılacak işleri varsa onları takip etmek kendilerini sevindirecektir.

3. Sıla-i rahmin üçüncü ve en önemli derecesi ise akrabalara malî yardım ve destek sağlamaktır.

Evet bize düşen aşağıda verdiğimiz genel ziyaret kurallarına uyarak büyüklerimizi ve sevdiğimiz kimseleri başta bayramlar olmak üzere, sık sık ziyaret edip onlarla irtibatı koparmayarak hayır dualarını almaktır.

Ev Sahibinin Dikkat Etmesi Gereken Esaslar

1. Misafiri gelen kişi, misafiri bizzat karşılamalı ve uğurlamalı.

2. Güler yüzlü, saç/sakal tıraşlı, üst başı düzgün olarak misafir karşılanmalı.

---

[168] Nisâ, 4/1

3. Güzel elbise ile karşılamalı. (Pijama, şort, atlet, şalvar vb. ile karşılama olmamalı)

4. Misafirin evde kullanacağı bölümlerin temiz, düzenli, ses-ışık-sıcaklık-koku ayarlanmış olmalı. (Misafir odası, yemek odası, wc, banyo vb.)

5. Ev halkı, gelen misafire "hoş geldiniz" vb. ifadelerle misafir geldiğine memnuniyetini bildirmeli.

6. Misafiri yalnız bırakmamalı veya sıkmamalı

7. Misafire ikramda özen gösterilmeli. İkram edilecek şey ne olursa olsun bir sehpaya, yoksa uygun bir yere konmalı. Memnuniyet havası oluşturulmalı.

8. Misafirle ilgilenilmeli. İhtiyacı olup olmadığı sorulmalı, ihtiyaçları karşılanmalı.

9. Misafirin yanında başkasını azarlamamalı, çekiştirmemeli.

10. Misafirin üzerinde ceket, palto varsa alınıp asılmalı.

11. Terlik bulundurup, misafir girerken hemen takdim edilmeli.

12. Misafir uygun bir odaya, dağınık olmayan rahatça hareket edebileceği bir ortama alınmalı.

13. Misafir bizim değil de bir büyüğümüzün ise yanında bulunmamız icap ediyorsa bulunmalıyız. Özel bir şey görüşmek için gelebileceğini hesap etmeliyiz.

14. Eğer içerde bulunmamızda bir mahzur yoksa ev sahibinden daha fazla misafirle konuşmamalı. Zira gereksiz bir şekilde lafa karışmak hiç uygun değildir.

15. O anda çok sıkıntılı ânımız dahi olsa gelen misafire bunu belli etmememiz gerekir ki kendisinden rahatsız olduğumuz anlamını çıkarmasın.

16. Misafiri bir odaya aldıysak şuna çok dikkat etmeliyiz: Yanında biz bulunamayacaksak, mutlaka onunla ilgilenebilecek, oturabilecek biri olmalı. Odaya tek başına terk edip gitmek misafir açısından hiç de hoş olmaz.

17. Eğer uzaktan gelmiş ise hiç sormadan bir sofra hazırlanmalı ve sunulmalıdır. Tek olunsa bile ona eşlik edilmelidir.

18. Birlikte otururken sık sık saate bakılmamalı ki hemen git anlamı çıkarılmasın.

19. Onun yanında gizli konuşmamalı ve gülünmemeli.

20. Kapıdan misafirin bulunduğu yere başkalarının kafalarını sokup çıkarması uygun değildir. Kapı ya hiç açılmamalı veya açıldığı takdirde bir hâl hatır sorulmalı. Vaktimiz sınırlı ise hemen müsaade istemeli ve özür dileyerek çıkılmalı.

21. Misafir giderken üzerine ne giyecekse tutulmalı ve geldiğinden memnun olduğumuzu belirtmeliyiz.

22. Kapıdan çıkarken gidinceye kadar kapıda beklemeli ve çıkınca hemen kapı kapatılmamalıdır.

23. Eğer misafir gece kalacak ise yatacağı yer ayarlanmalı, nevresim, çarşaflar temiz olmalı, gece kıyafeti, havlu tedarik edilmeli.

Misafirin Dikkat Etmesi Gereken Kurallar

1. Ziyaret etmek istediğimiz hanenin kapısında kapı açılınca içeriyi görecek şekilde durmamalı.

2. Kapı üç defa çalınır da açılmazsa ısrar edilmemeli. Peygamberimiz "Sizden biriniz üç defa izin ister de ona izin verilmezse geri dönsün."[169] buyuruyor. Telefon da bu bağlamda düşünülebilir.

3. Eve girerken ve çıkarken selam verilmeli. Boş eve girerken de selam verilmeli.

4. Davete geç kalmamalı, erken de gitmemelidir.

5. Misafirliğe giderken, temiz ve düzgün elbiseler giyilmeli.

6. Misafirliğe mümkünse hediye ile gitmeli.

7. Misafirliğe gidilen evin kapısı çalınmalı, ev sahibi izin verdikten sonra içeri girilmeli.

8. Misafir sağına soluna bakmamalı, sıkıntı vermekten çekinmeli. Ev sahibinden izinsiz bir başka misafire bir şey ikram etmemeli. Ev sahibinin gösterdiği yere oturmalı. Lavabo ve tuvalete gitmek için izin istenmeli.

9. Gelen yemekte kusur bulmamalı. Bir kusuru olsa da söylememeli.

10. Misafir arzu ettiği şeyleri istememeli, gelen ile iktifa etmeli, "Şu var mı?" diye belli bir yemek istememelidir. Eğer ev sahibi, birkaç yemek ismi sayıp (hangisini hazırlayalım) diye sorarsa, külfetten uzak, zahmetsiz olanını tercih etmeli.

---

169 Buhârî, *Büyû'* 9.

11. Misafirliğe gidilen kimsenin yaş, akrabalık veya hastalık gibi durumları göz önünde bulundurularak, konuşma şekline dikkat etmeli. Özellikle yaşlılar ve hastalar, sık sık ve kısa süreli ziyaret edilmelerini beklerler. Bu bakımdan bu kimselerin ziyareti diğerlerine göre daha fazla yapılmalı.

12. Dinî inanış, siyasî görüş farklı olsa da, ev sahibini veya oradakileri üzecek sözler söylememeli.

13. Misafir, gönül hoşluğu ile ve memnuniyetini ifade edecek şekilde ayrılmalı.

14. Ev sahibinden izinsiz veya habersiz evi terk etmemeli.

15. Ev sahibinin işi varsa, misafirliği uzatmadan müsaade isteyerek ayrılmalı.

16. Bir sebeple misafirliğe gidilemeyecekse mutlaka ev sahibine önceden haber verip izin istemeli.

Ziyaret Etmek Sünnettir

Ashab-ı Kiram'dan, Hz. Kays b. Sa'd'ın anlattığına göre, Resûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *bir gün kendilerini ziyaret etmiş, evlerinde bir müddet bulunmuş, kendileri için dua etmiş ve evden ayrılmıştır. Hz. Abdullah b. Kays* (radıyallahu anh)*: "Resûlullah* (sallallâhu aleyhi ve sellem) *Ensar'ı, ya tek tek veya topluca ziyaret ederdi. Tek tek ziyaret ettiği zaman evlerine giderdi. Topluca ziyaret etmek istediği zaman Mescid'e gelirdi."*[170] *demektedir.*

Başka bir hadiste de yine Resûlullah'ın Ensar'dan bir aileyi ziyaret ettiği, evlerinde yemek yediği, namaz kıldığı ve kendilerine dua ettiği belirtilmektedir.[171]

Ashabın büyüklerinden Hz. Selman (radıyallahu anh) *Medâin'den Şam'a kadar gidip Hz. Ebû'd-Derdâ'yı ziyaret etmişti.*[172]

Kûfe'den Medine'ye kendisini ziyaret etmek için gelen arkadaşları ile Hz. Abdullah b. Mes'ud (radıyallahu anh) *arasında şu konuşma geçmiştir:*

Hz. Abdullah b. Mesud: "Oturup dertleşiyor musunuz?"

Arkadaşları: "Bunu hiç terk etmiyoruz."

Hz. Abdullah b. Mesud: "Birbirinizi ziyaret ediyor musunuz?"

---

170 Y. Kandehlevî, *Hadislerle Müslümanlık*, 3/103, 1115.

171 Buhârî, *Edeb* 65.

172 Buhârî, *Edeb* 65.

Arkadaşları: "Evet, Ey Ebû Abdurrahman, hatta bazılarımız, Müslüman kardeşini bir müddet görmezse ta Kûfe'nin öte başına yürüyerek gidip onun hâlini hatırını soruyor."

Hz. Abdullah b. Mesud: "Siz böyle devam ettiğiniz müddetçe huzur içinde yaşarsınız."[173]

Yukarıda aktarmaya çalıştığımız rivayetler ışığında, Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Müslümanları sık sık ziyaret ettiğini görmekteyiz. Ayrıca Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) devamlı olarak ashabının hâl ve hatırını sormuştur. O'nun (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu davranışını gören Müslümanlar birbirlerini ziyaretten geri durmamış, o devrin kısıtlı ulaşım imkânlarını hiçe sayarak bir şehirden diğerine Allâh rızasını gözeterek ziyarete gitmişlerdir. [174]

10. Sohbet Âdâbı

Sohbet, ortak bir dille dertleşmek ve hayatı paylaşmaktır. Bu paylaşımda yürekler benzer duygu ve heyecanlarla, hep aynı meseleler etrafında çarpar. Peygamber Efendimiz, ashabını öncelikle Dâru'l-Erkam'da yapmış olduğu sohbetlerle yetiştirmiş ve onları geleceğe hazırlamış, daha sonra da bu sohbetlerini hayatının sonuna kadar devam ettirmişti.

Özellikle felaket ve helaket asrında yaşayan bizlerin günümüzde ekmek ve su kadar sohbete ihtiyacımız vardır. Öyleyse zaman zaman yakın dost ve arkadaşlarımızla bir araya gelmeli, ilmine, irfanına güvendiğimiz insanları çağırıp onlardan istifade etme yoluna gitmeliyiz.

Sohbetlerimizde şu hususlara dikkat etmeliyiz:

---

[173] Kandehlevî, *a.g.e.*, 3/1038.

[174] Abdülkadir Halit, *Âdâb-ı Muaşeret*, s. 37.

1. Sohbet başlamadan evvel sohbet yeri ayarlanmalı, sehpa ve bir bardak su hazır bulundurulmalı.

2. Sohbet başlamadan sohbete manen hazırlık yapılmalıdır.

3. Sohbet esnasında sohbetin havasını bozacak hâl ve tavırlardan sakınmalıdır. Gayr-i ihtiyâri olarak gelen esneme, hapşırma gibi durumlarla zorunlu konuşmalar belli bir edeple yapılmalıdır.

4. Oturmalarımıza dikkat etmeli. Edep dışı oturmalarda bulunmamalıyız.

5. Şayet ihtiyaç varsa sohbet bitiminde konuşmacıya sorular sorulmalı.

6. Sohbet bittiği zaman sohbeti yapan konuşmacı kalkmadan kalkılmamalı ve ortalıklarda dolaşılmamalı.

7. Sohbetten sonra gideceksek müsaade istenilmeden gidilmemeli.

11. İlim Öğrenme Âdâbı

Bir mümin, tabiri caizse ilim avcısıdır. Çünkü ilim öğrenmek, Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ifadesiyle farzdır.[175] Dinimiz, ilk inen âyetin verdiği mesaj doğrultusunda okuyup bilgi sahibi olmaya ciddi ehemmiyet vermiştir. Bilgi sahibi olmakla alakalı Efendimiz'in şu mübarek sözleri dikkat çekicidir: "Hikmet ve ilim müminin yitik malıdır, onu nerede bulursa alır."[176] "İlim Çin'de (Çin gibi uzak bir yerde) de olsa alınız."[177]

---

[175] İbn Mâce, *Mukaddime* 17.

[176] Tirmizî, *İlim* 19.

[177] Münâvî, *Feyzu'l-Kadir*, 1/542.

Rabbimiz Kur'ân-ı Kerim'de "(Ey Muhammed) De ki: hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür."[178] buyururken ilim sahibi insanları diğer insanlardan ayrı tutarak onların yerinin ayrı olduğunu ifade buyurmuştur.

Nitekim bu âyetin verdiği mesajı destekler mahiyetinde Peygamber Efendimiz bir hadislerinde iki şeyin gıpta edilmeye değer olduğunu, bunlardan birisinin, Allah'ın kendisine mal verip de, o malı Allah yolunda harcamaya muvaffak kıldığı kimse, diğerinin ise kendisine hikmet (ilim) verilip de, o ilim gereğince hükmetmesi ve başkasına da o ilmi öğretmesi nasip edilen kimse olduğunu ifade buyurmuştur.[179]

Evet, her mümin eğitim ve öğretim konusunda istekli olacak, devamlı sûrette okuyup ilmini artıracak, ilminin gereğini yapıp onu hayatına yansıtacak ve aynı zamanda öğrendiklerini başkalarıyla da paylaşacaktır.

Bunu yaparken de elbette âdâb kabilinden ilim elde etme noktasında bilmemiz gereken bazı esaslar var:

1. Öğrenmenin katiyen anne-baba zoruyla olduğu düşünülmemeli.

2. Başarısızlık ilk anda gözü korkutmamalı.

3. Derse hazırlıklı ve istekli girilmeli.

4. Öğretmen can kulağıyla dinlenmeli.

5. Anlaşılmayan konular mutlaka tekrar sorulmalı.

---

[178] Zümer, 39/9

[179] Buhârî, *İlim* 15.

6. Başarılı öğrencilerle başarının sırlarına ilişkin istişareler edilmeli.

7. Her zaman düzenli ve programlı olunmalı.

8. Ders çalışmak için rahat edilebilecek yer seçimi önemsenmeli.

9. Elden gelen gayret gösterilmeye çalışılmalı.

10. Dersi tam anlamadan diğer konulara geçilmemeli.

11. Öğrenilenler pratik itibarı ile uygulanabilir düzeyde ise uygulanmalı.

12. Öğrenmekten soğutacak, bilgi düşmanı yapacak kişilerle ilişki kesilmeli.

13. Öğretenlere karşı saygılı ve mütevazı olunmalı.

İnsanlara ilmi götürmede bir köprü vazifesi gören öğretici konumundaki insanların da dikkat etmesi gereken birtakım prensipler vardır. Onları da şöylece sıralayabiliriz:

1. Branşında en ileri seviyede bilgi sahibi olmalı, yenilikleri takip etmeli, hazırlanmadan derse girmemelidir.

2. Konuyu öğrencinin anlayacağı seviyeye indirerek anlatmalı, meseleyi zor göstererek öğrencinin cesaretini kırmamalıdır.

3. Ahlâkıyla, yaşayışıyla, davranışlarıyla ve sözleriyle öğrencilerine örnek olmalı, onlar üzerinde saygı uyandırmalıdır. Unutulmamalıdır ki "Saygı istenmez, verilir." Öğrencilerini sık sık azarlayan, onlardan saygı isteyen ve bunu temin etmek için baskı uygulayan öğretmenler en az sevilen öğretmenlerdir.

4. Öğretmen, kendi mesleğini sevmeli, bildiklerini "en iyi" şekilde anlatmanın gayreti içinde olmalıdır.

5. Öğretmen, öğrencilerine bir baba, bir anne şefkatiyle yaklaşmalı, çalışkanları şımartıp tembelleri küçük düşürmemelidir.

6. Öğrencilerin her kusurunu, arkadaşları önünde tek tek sayarak onları küçük düşürmemeli, affedici ve hoşgörülü olmalıdır.

7. Gerektiğinde öğrencilerin problemleriyle meşgul olmalı, onları dinlemeli, acılarına ve üzüntülerine ortak olmalıdır. Ancak bunu yaparken, ilmin şerefini ayağa düşürecek derecede öğrencileriyle lâubali olmamalıdır.

8. Notu bir tehdit vasıtası olarak kullanmamalı, not verirken de adil olmalıdır.

9. Zengin sofralarından, veli ziyafetlerinden, pahalı hediyelerden uzak durmalı, haysiyet ve şerefini muhafaza etmelidir.[180]

---

180 Abdülkadir Halit, *Âdâb-ı Muaşeret*, s. 126-127.

OKUMA PARÇASI

İlim Yolu, Cennet Yoludur

Yaşayışına düzgün bir yön vermek ve başkalarına Allah'ın rızasını gözeterek öğretmek için ilim tahsil eden kimse Allah yolundadır ve Allah'ın hoşnut olduğu bir işle meşgul demektir. Kesir İbn Kays (radıyallahu anh) anlatıyor: Ben Dımaşk (Şam) Camii'nde Ebû'd-Derdâ'nın yanında oturuyordum. Bir adam geldi ve:

"Ey Ebû'd-Derdâ, Peygamberimiz'den rivayet ettiğini duyduğum bir hadis-i şerif için Peygamberimiz'in şehri olan Medine-i Münevvere'den geldim." dedi. Ebû'd-Derdâ, adamın esas geliş maksadının bu olup olmadığını öğrenmek için ona:

"Şam'a ticaret için gelmiş olabilir misin?" diye sordu. Adam:

"Hayır, öyle bir iş için gelmiş değilim." dedi. Ebû'd-Derdâ:

"Hadis öğrenmekten başka bir iş için gelmedin, öyle mi?" diye sordu. Adam:

"Hayır, rivayet ettiğini duyduğum hadisi senden dinlemekten başka iş için gelmedim." dedi. Ancak böyle bir cevabı, yani adamın gerçekten de Allah rızasını gözettiğini anladıktan sonradır ki Ebû'd-Derdâ şöyle söyledi:

"Ben Allah'ın Peygamberinden işittim, şöyle buyurmuştu: 'Her kim bir yola girer ve onda ilim isterse, Allah onun için cennete giden bir yolu kolaylaştırır.

Melekler ilim öğrenenlere, yaptıklarından hoşlandıkları için, kanatlarını gererler. Göklerde ve yerde olanlar, hatta sudaki balıklar, ilim öğrenen kimseye Allah'tan yardım ve bağış dilerler. İlim sahibinin âbid'den (ibadet edenden) üstünlüğü, ayın diğer yıldızlardan üstünlüğü gibidir. Âlimler, peygamberlerin varisleridir. Peygamberler ne dinar ne de dirhem miras bırakmadılar, ancak ilim miras bıraktılar. Şu halde o ilmi alan büyük paye almış demektir."[181]

Bu hadis-i şeriften şu hususları öğrenmekteyiz:

1. İlim öğrenmek için harcanan çaba, Allah yolunda harcanmış bir çabadır ve insanı cennete götürür. Daha açık bir ifade ile ilim yolu cennet yoludur ve ne güzel bir yoldur. Bu yola giren kimseye melekler yardımcı olur. Yalnız melekler değil, yerde ve göktekiler bu öğrenciye dua eder, Allah'ın onu bağışlamasını isterler.

2. Âlim ile âbidin farkı ay ile yıldızlar arasındaki fark gibidir. Çünkü bilgin bir insan, bilgisi ile çevresini aydınlatır ve içinde yaşadığı topluma hatta bütün insanlara ışık tutar, yol gösterir. Abid ise her ne kadar yaptığı nafile ibadetler övülmeye değer ise de başkalarına bir yararı olmaz. İbadeti ancak kendisine yarar sağlar. İlmi tercih eden ise, öğrendiği bilgi ile hem kendisine hem de çevresine yararlı olur.

3. Âlimlerin, peygamberlerin varisleri olduğu da müjdelenmektedir. Peygamberler miras olarak ilimden başka bir şey bırakmamışlardır. Âlimler de ilim öğrenme yolunu seçmekle peygamberlerin varisleri olmak gibi bir şerefi kazanmış olmaktadırlar. [182]

---

181 Buhârî, *İlim* 10; Ebû Davut, *İlim* 1; Tirmizî, *İlim* 19; İbn Mâce, *Mukaddime*, 17.

182 Abdülkadir Halit, *Âdâb-ı Muaşeret*, s. 120.

Konu ile İlgili Bazı Kaynaklar

- Âdâb-ı Muaşeret, Abdülkadir Halit, Rehber Yayınları
- Görgü ve Nezaket Kuralları, Eyüp Özdemir, Muştu Yayınları
- Karikatürlerle Okulda görgü ve Nezaket Kuralları, Eyüp Özdemir, Gonca Yayınları

Sorular

1- Hangi tür kurallar âdâb-ı muaşeret içinde yer almaz?

a- Ahlâk

b- Terbiye

c- Nezaket

d- Ukubat

2- Aşağıdakilerden hangisi âdâb-ı muaşereti belirleyen hususlardan değildir?

a- Peygamberimizin sünneti

b- Örf

c- Gelenek ve göreneklerimiz

d- Kanun ve yönetmelikler

3- Bir müminde asla birlikte bulunmayan iki özellik nedir?

a- Cömertlik ve kötü ahlâk

b- Cimrilik ve kötü ahlâk

c- Zühd ve gıybet

d- Düşmanlık ve hilim

4- "Yumuşak huylu olma, heyecana kapılmayıp öfkeyi yenme, nefsine hâkim olup kızmama"yı en iyi ifade eden şık hangisidir?

a- Vefa

b- Nezaket

c- Hilim

d- Haya

5- "Küçüklerine şefkat göstermeyen, büyüklerine değer vermeyen ve saygı göstermeyen ...." hadisinin sonu nasıl bitmektedir?

a- Bizden değildir.

b- Cehennemdeki yerine hazırlansın.

c- Kimseye veyl olsun.

d- Kimseye lanet olsun.

6- Peygamberimiz, cennete girmenin yolunun iman etmeye, iman etmenin de müminlerin birbirlerini sevmesine bağlı olduğunu belirttiği hadiste insanların birbirlerini sevmesini sağlayan faktör olarak neyi belirtmiştir?

a- Hilim sahibi olmak

b- Büyüklere merhamet etmek

c- Selamlaşmayı yaymak

d- Nazik ve kibar olmak

7- Selam verme sırasıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

a- Küçük olan büyüğe selam vermelidir.

b- Az olan topluluk çok olan topluluğa selam vermelidir.

c- Oturanlar yürüyenlere selam vermelidir.

d- Gençler yaşlılara selam vermelidir.

8- "Yerhamükallah" ifadesi âdâb-ı muaşeretin hangisi ile ilgilidir?

a- Yemek yeme âdâbı

b- Selam verme âdâbı

c- Sohbet âdâbı

d- Hapşırma âdâbı

9- Aşağıdakilerden hangisi yemek yeme âdâbına uygun değildir?

a- Yemeği üfleyerek soğutmak

b- Önünden yemek

c- Sağ el ile yemek

d- Besmele ile başlamak

10- "Peygamber Efendimiz, ashabını öncelikle .... yapmış olduğu sohbetlerle yetiştirmiş ve onları geleceğe hazırlamış, daha sonra da bu sohbetlerini hayatının sonuna kadar devam ettirmişti." cümlesindeki boş bırakılan yere hangi ifade gelmelidir?

a- Dâru'n-Nedve'de

b- Dâr-ı Mus'ab'da

c- Dâru'l-Erkam'da

d- Kâbe'de

EK-1
KİTAP OKUMANIN ÖNEMİ

İlim öğrenmekten maksat, bilginin insanoğluna mürşit ve rehber olması ve öğrenilen şeylerle, insanî kemâlâta giden yolların aydınlığa kavuşturulmasıdır. Binaenaleyh, ruha mâl edilmemiş ilimler, sahibinin sırtında bir yük; insanı ulvî hedeflere yöneltmeyen mârifet de, bir kalb ve düşünce hamallığıdır…

* * *

Okumak, öğrenmek demektir. Okumak, ilim demektir. O, anlama gücünü geliştirmek demektir. O, hayatın belli bir döneminde başlayıp biten bir etkinlik değildir. Bütün bir hayat boyunca sürüp gider. Okuma, bilgisizliği ve yanlış inançları yenen tek güçtür. "Okuma tutkuların en soylusudur." O, insanın kendini tanımasıdır. Okuma, insanların birbiriyle olan ilişkilerini yönlendirir. Okumayı bilmeyenler çoğu kez nasıl davranacaklarını da bilemezler.

Okumak insana niçin yaşadığını öğretir. O bazen ağlatır, bazen güldürür. Ama her hâlükârda insana, insan olduğunu hatırlatır. Okumak insana kendi iç dünyasını açar. Okumak insanın küçük dünyasının sınırlarını genişletir, onu

kutlu insanlarla buluşturur, onların nasıl "kutlu" olduklarını fısıldar ve onlar gibi olmanın yollarını gösterir.

Okumak, adeta uzun keyifli bir yolculuğa çıkmak gibidir. Önce bir menzil, bir güzergâh belirlenir. Yola çıkılır. Her adımda, her ilerlemede yolcunun aşkı büyür, heyecanı artar. O, giderek yolu da menzili de unutur. Sadece yürür, belki yürüdüğünü bile fark etmeden. Nice güzel yerler, güzel şeyler görür. Gördüklerini coşkusuna, bilgisine katarak ilerler.

Kitap sayfalarında gezer bütün dünyayı. Kâh asr-ı saadete gidip Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) havasını teneffüs eder, sahabilerle tanış olur, kâh tarihin derinliklerinde dolaşır, kâh gelecek hakkında derin düşüncelere dalar. Neticede bilgisini artırarak, düş toplayarak, düşünce kovalayarak, sezgi gücünü zenginleştirerek bu yolculuk sürer gider. Büyük mütefekkir Cemil Meriç'e göre kitap: "Meçhule açılan bir kapı", okuma ise: "İçimizdeki meçhul âlemin kapılarını açan bir anahtar"dır.[183]

Şanlı geçmişimizde çağlarını aydınlatan nice büyüğümüz hep bu anahtarla ilim ve irfan dünyalarını geliştirmişler ve bereketli bir hayat yaşamışlardır. Öyleyse bizler de okumalıyız. Okuma bizim için bir tutku hâline gelmeli. Neden mi? Çünkü;

1- Kur'ân-ı Kerim, Okumaya Büyük Değer Veriyor

Kur'ân-ı Kerim'de okuma ile alakalı geçen kelimeleri araştırdık. Karşımıza şöyle bir tablo çıktı: Kur'ân'da okumak manasına gelen "kıraat" kelimesi ve türevlerinden 87,

---

[183] Cemil Meriç, *Bu Ülke s.* 111-113.

yazmak manasını ifade eden üç ayrı kelimeden 336, "ilim" kelimesi ve türevlerinden 780, "hikmet" kelimesi ve türevlerinden 117, "tefekkür" kelimesi ve türevlerinden 18, "akl" kelimesi ve türevlerinden de 49 kelime bulunuyor.

Çok ilginç değil mi? Bu ifadelerden net bir şekilde anlaşılıyor ki, Rabbimiz okumaya çok ehemmiyet veriyor.

Hepimizin bildiği Kur'ân'ın ilk emrinin "oku" olmasının yanında ismi "Kalem" olan ve "Nûn"'a (mürekkepli hokka manasına geldiği de nakledilmiştir) kaleme ve yazıya yeminle başlayan bir sûrenin de varlığı ilmin önemini belirtmesi açısından kayda değerdir. Zira Kur'ân'da yemine konu olan şeylerin özelliklerinden biri, teşrif (şeref ve kıymetlerine işaret etmek) için kullanılmış olmasıdır.

Şimdi isterseniz gelin okumanın ehemmiyetine dair sizin için seçtiğimiz âyetlerin bir kısmını beraberce okuyalım:

1. "Allah hikmeti dilediğine verir, kime hikmet verilmiş ise, şüphesiz ona çokça hayır verilmiştir. Bundan ancak akıl sahipleri ibret alır."[184]

2. "(Ey Muhammed), de ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"[185]

3. "Allah'ın kulları arasında O'ndan (hakkıyla) korkanlar, (ancak) âlimlerdir."[186]

4. "(...) Allah içinizden inanmış olanları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin. Allah işlediklerinizden haberdardır."[187]

---

[184] Bakara, 2/269.

[185] Zümer, 39/9.

[186] Fâtır, 35/28.

[187] Mücâdile, 58/11.

5. "Her ilim sahibinden üstün bir âlim bulunur."[188]

6. "(Ey Muhammed) De ki: Rabbim ilmimi artır."[189]

Burada daha pek çok âyet yazabiliriz. Ama biz çok uzatmamak için aşağıdaki âyetlerle yetinmiş olalım:

7. "Musa yiğitlik çağına erip olgunlaşınca Biz Ona hikmet ve ilim verdik. Biz iyilik edenleri işte böyle mükâfatlandırırız."[190]

8. (Şüpheye en ufak yer yok) O (Kur'ân), kendilerine ilim nasip edilenlerin kalblerini aydınlatan parlak ayetlerdir. Evet, Bizim âyetlerimizi zalimlerden başkası inkâr etmez."[191]

9. "Bununla beraber müminlerin hepsinin topyekun sefere çıkmaları uygun değildir. Öyleyse her topluluktan büyük kısmı savaşa çıkarken, bir takım da din hususunda sağlam bilgi sahibi olmak, dinî hükümleri öğrenmek için çalışmalı ve savaşa çıkanlar geri döndüklerinde kötülüklerden sakınmaları ümidiyle onları uyarmalıdır."[192]

10. "Tevrat'ın mesajını ulaştırma ve onu uygulama yükümlülüğünü kabul ettikleri halde, sonra bu yükümlülüğü yerine getirmeyenler, tıpkı ciltlerle kitap taşıyan merkebe benzer. Allah'ın âyetlerini yalan sayan kimselerin düştükleri durum ne feci! Allah böylesi zalim gürûhu, felâha ve hidayete erdirmez."[193]

11. "De ki: "İster inanın ona, ister inanmayın. Şu bir

---

[188] Yûsuf, 12/76.

[189] Tâhâ, 20/114.

[190] Kasas, 28/14.

[191] Ankebût, 29/49.

[192] Tevbe, 9/122.

[193] Cum'a, 62/5.

gerçektir ki daha önce kendilerine ilim verilenlere Kur'ân okununca derhal yüzüstü secdeye kapanırlar."[194]

12. "Allah'tan başka tanrı bulunmadığına şahit bizzat Allah'tır. Bütün melekler, hak ve adaletten ayrılmayan ilim adamları da bu gerçeğe, Aziz ve Hakîm Allah'tan başka tanrı olmadığına şâhittirler."[195]

2- Peygamber Efendimiz Bizden Okumamızı İstiyor

Hadis kitaplarına baktığımızda Peygamber Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) pek çok hadislerinde ilmi, âlimi ve ilim öğrencisini övdüğünü, biz ümmetini ısrarla okumaya ve ilme teşvik ettiğini görüyoruz.

İlim talebinin her Müslüman'a farz olduğunu[196] söyleyen Efendimiz, başka bir hadislerinde ilmin mü'minin yitiği olduğunu ve onu nerede bulursa hemen alması gerektiğini ifade buyuruyor.[197]

Efendimiz, ahirette âlimlerin mürekkebinin şehitlerin kanı ile tartılacağını ve âlimlerin mürekkebinin şehitlerin kanına üstün geleceğini,[198] peygamberlerin âlimler üzerinde iki derece, âlimlerin ise şehitler üzerinde bir derece üstünlüğü olduğunu[199] vurguluyor.

Başka bir hadislerinde, "İlim talep etmek niyetiyle

194 İsrâ, 17/107.
195 Âl-i İmrân, 3/18.
196 Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* 1/119, 120.
197 Tirmizî, *İlim* 19.
198 Münâvî, *Feyzu'l-Kadîr* 6/466; İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni'l-İlm* s. 33.
199 İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni'l-İlm* 33.

evinden çıkan her talebenin üstüne melekler kanat gererler ve Allah ona cennetin yolunu kolaylaştırır. Âlim için göklerde ve yerde bulunan her şey, denizde balığa varıncaya kadar istiğfarda bulunur. Âlimin âbid (yani ibadetle meşgul olan) üzerindeki üstünlüğü, dolunay durumundaki ayın diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Âlimler peygamberlerin varisleridir. Peygamberler para-pul miras bırakmazlar, ama ilim bırakırlar. Ancak kim de ilim elde ederse nasibin bolunu elde etmiş olur."[200] buyuran Allah Resûlü, zaman zaman da "Allah'ım, bana öğrettiklerinden beni yararlandır; bana yarar sağlayacak ilim öğret, ilmimi artır."[201] şeklinde Allah'a dua ediyordu.

Bizden açık bir dille kitap okuyup ilim öğrenmemizi isteyen Peygamberimiz, devamla, "Allah, ilimle bir kısım milletleri yükseltir, hayırda komutan ve önder yapar, onların izlerinden gidilir ve fiillerine uyulur."[202] buyuruyor.

"Âlimin âbide (ibadet eden kula) karşı yetmiş derece üstünlüğü vardır. Her iki derece arasındaki mesafe, dünya ile gökyüzü arasındaki mesafe gibidir."[203]

Peygamber Efendimiz okumayı teşvik ettiği gibi aynı zamanda okuma neticesinde elde edilen bilgilerin başkalarıyla paylaşılmasını da istiyor: "Sadakanın en değerlisi, Müslüman'ın ilim öğrenip, Müslüman kardeşine öğretmesidir."[204]

---

200 İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni'l-İlm* 37; Tirmizî: *İlm* 19; İbn Mâce, *Mukaddime* 17.

201 Tirmizî, *Daavat* 128.

202 İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni'l-İlm* 66.

203 Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid* 1/132.

204 Tirmizî, *İlm* 7; Ebû Dâvûd, *İlm* 10.

"Allah, melekler, arz ve semada bulunan her şey, yuvasındaki karıncaya, denizdeki balığa varıncaya kadar (bütün canlılar) halka hayır öğreten muallime dua ederler."[205]

Konuyla alâkalı daha pek çok hadisi şerif var elbette. Biz daha fazla uzatmamak için detaylı bilgi edinmek isteyenleri hadis kitaplarına bakmalarını tavsiye edip bu faslı geçiyoruz.

---

[205] Tirmizî, *İlm* 19.

Sahabe efendilerimiz kitap okuyup ilim elde etmenin önemini nasıl anlatıyor?

Sahabe Efendilerimizden pek çoğu okuyup ilim sahibi olma hakkında çok değerli sözler söylemişlerdir. Bunların hepsini buraya almak mümkün değildir. O yüzden burada onlardan birkaç tanesinin sözlerini sizinle paylaşmak istiyoruz.

Hz. Muâz b. Cebel: Bahtsızlar ilimden mahrumdur

Öğretmen sahabîlerden Hz. Muâz b. Cebel, ilim elde etmenin dolayısıyla okumanın önemini şu sözlerle anlatır:

"İlim öğrenin; çünkü Allah için ilim öğrenmek Allah'a karşı bir tazîm (saygı), ilim peşinde koşmak ise bir ibâdettir. İlmin müzakeresi tesbîh, ilim hakkında konuşmak cihât, bilmeyenlere öğretmek sadaka, ilmi lâyık olanına bolca okutmak Allah'a yakınlık vesilesidir. Çünkü ilim helâl ve haram yollarını bildiren, cennetliklerin yollarını aydınlatan bir kılavuzdur. İlim ıssız yerlerde yalnızlığı gideren bir dost, gurbette arkadaş, halvette sohbetçidir. İlim, darlıkta, kolaylıkta bir kılavuzdur, düşmanlara karşı silâhtır, dostlar katında süstür. İlim sayesinde Allah bazılarını yükseltir, onları hayır yolunun öncüleri ve liderleri yapar, peşlerinden gidilir, yaptıkları yapılır, görüşlerine başvurulur. Melekler onların dostluğuna özenir, kanatlarıyla onları okşarlar. Yaş ve kuru ne varsa, denizdeki balıklardan karadaki canavarlara ve sâir hayvanlara varıncaya kadar her şey bilginler için mağfiret dilerler. Zira ilim cehâlete mukabil gönüllere hayat bahşeder, karanlığa karşı gözlere ışık saçar. Kul, ilim sayesinde seçkinlerin mertebelerine yükselir, dünya ve âhirette

yüce derecelere ulaşır. İlim hususunda düşünmek oruca, mütalâası da gece namazına denk olur. Akraba hukuku ilimle tanınır, helâl ve haram onunla bilinir. İlim amelin önderidir, amel ilmin peşinden gider. İlim iyi kimselere nasip olur, bahtsızlar ondan mahrum kalır."[206]

Hz. Ali: İlim Amel Edildikçe Artar

Kümeyl b. Ziyâd, Hz. Ali'nin ilim hakkında kendisine söylediklerini şöyle anlatıyor: "Bir keresinde Ali b. Ebî Tâlib (radıyallahu anh) *elimden tutarak beni şehrin dışına sahraya çıkardı. Sahraya vardığımızda oturup derin bir nefes aldı ve:*

"Ey Kümeyl b. Ziyâd, kalpler birer kaptır, kalplerin en iyisi de söylenenleri en iyi kavrayanlarıdır. Sana söyleyeceklerimi iyi belle! İnsanlar üç kısımdır: Birinci grup, âlim-i Rabbânî olanlar, yani Allah'ı tanıyıp ilimleriyle âmil olan zümre... İkinci grup, kurtuluş yolunda ilim öğrenenler. Üçüncü grup da bayağı kimseler, sesi gür çıkan ve herkesin peşine takılanlar... Ki rüzgâr ne tarafa eserse o yöne yönelirler. İlim nuruyla aydınlanmamışlar, sağlam bir kaleye sığınmamışlardır.

İlim maldan hayırlıdır. İlim seni korurken sen malı korursun. İlim amel edildikçe artar, mal ise harcandıkça azalır. Âlimi sevmek borçtur. İlim, âlime hayatında saygı kazandırır, ölümünden sonra da hayırla yâd ettirir. Servetin etkisi servetledir. Servet elden gidince tesiri de hükümsüz kalır. Nice mal biriktirenler vardır ki hayatta oldukları halde birer ölüdürler. Bilgeler ise kıyâmete kadar yaşarlar, vücutları ortada olmasa bile misâlleri gönüllerdedir.

Daha sonra Hz. Ali (radıyallahu anh) *kalbine işâret ederek şöyle demiştir:*

Bak, işte şurada ilim var! Âh o ilmi taşıyabileceklere bir rastlasam. Yoo! Yoo! Hızlı kavrayan birine rastladım;

---

206 Ebû Nuaym, *el-Hilye* 1/239, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1405; İbn Abdilberr, *Camiu Beyâni'l-İlm* 1/55.

ama güvenilir değil, dini dünyaya âlet ediyor, Allah'ın delillerini Allah'ın kitabı aleyhine, Allah'ın nimetlerini kulları zararına kullanıyor! Hak ehlinin peşinden giden birini buldumsa da o da hakkı yaşatacak basîretten yoksun, ilk baş gösteren ufak bir kuşku ile kalbin şüphe kıvılcımları tutuşuyor! Ne bu, ne ötekisi işe yarar!.. Bir (zeki) kimse de var ki dünya zevkleriyle tutuşmuş, yularını şehvetlerin eline vermiştir.

Diğer biri de var ki mal ve servet biriktirmekle aldanmıştır. Bunlar da din kılavuzu, dine çağıran kimselerden olamazlar. Bu ikisine daha ziyade otlakta otlayan hayvanlar benzer. İşte ilim, onu lâyıkıyla taşıyanların ölmesiyle ölür. Evet, yeryüzü Allah için, Allah'ın delillerini ayakta tutanlardan boş kalmayacaktır. Bu, Allah'ın delillerinin geçersiz olmaması için bir zorunluluktur. Bunların sayılarının az olmasına karşılık Allah katında mertebeleri çok yüksektir. Allah bunlar vasıtasıyla delillerini savunur. Allah'ın hüccetlerini bunlar kendileri gibilerine aktarırlar, benzerlerinin gönüllerine ekerler. İlim bunlarla işin hakikatine iner, dünya şehvetlerine dalanların zor görüp yanaşmadıkları meseleleri bunlar kolaylaştırırlar. Câhillerin ürktüğü nesnelerle bunlar hemdem olurlar. Bedenleri dünyada olduğu halde ruhları yücelikleri görme yerindedir. Allah'ın ülkelerinde Allah'ın halifeleri, dinine çağırıcıları işte bunlardır! Âh! Âh! Onları görebilseydim! Allah'tan kendim ve senin için mağfiret dilerim. İstersen, artık kalk gidelim!.."[207]

Hz. Abdullah b. Ömer: İlim Üçtür

"İlim üçtür:

1. Allah'ın konuşan kitabı.

2. Peygamber'in devam eden sünneti.

3. "Bilmiyorum" sözü."

---

207 Ebû Nuaym, *el-Hilye* 1/79, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1405.

O bir defasında şöyle demiştir: "İlim, Allah'ın kitabında olanlarla Resûlullah'ın sünnetleridir. Bunların dışında kendi görüşü olarak bir şey söyleyen, bu söylediklerini iyilikleri arasında mı günahları arasında mı bulur, bunu bilemem."[208]

3- Kâinatın Sırlarını Keşfetmek Ancak Okumakla Mümkündür

Rabbimiz'in bize kendisini tanıttırdığı ve bizleri okumakla mükellef tuttuğu iki kitabı vardır. Bunlar, kâinat kitabı ve başta Kur'ân olmak üzere peygamberlere verilen semavi kitaplardır. Kâinat kitabı, her hâliyle Rabbimizi anlatırken Allah (celle celâluhû), kullarına olan merhametinin gereği onların ellerine de birer kitap vermek suretiyle insanların yanlış yollara, çıkmaz sokaklara sapmalarını en asgariye indirmek istemiş ve bu kitabı, şerh ve izah sadedinde kelamını kelimelere dökerek perçinlemiştir.

İnsana düşen vazife bu her iki kitabı iyi okuyarak, yaratılış gayesini anlaması ve bu gaye doğrultusunda Yaratıcısı'nın rızası istikametinde bir hayat yaşamasıdır. Her insan kendisine "**Ben neyim, nereden geldim, niye varım, nereye gidiyorum?**" sorularını sormalı ve kâinatın sırlarını keşfetmeye çalışmalıdır.

Bu noktada en büyük yardımcımız elbette okumak olacaktır. Nitekim okuma sayesinde insan, kendisini, var olma sebebini, Yaratanını ve dolayısıyla kâinatın sırlarını anlar. Zaten Kur'ân-ı Kerim de ilk âyetinde "oku" demiyor mu? Bu emre uyup okuyan bir insan, elbette varlığın sırlarını

208 İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni'l-İlm* 2/26.

keşfedecek, kâinata farklı bir gözle bakacak ve daha şuurlu ve mutlu bir hayat yaşayacaktır.

4- Cehalet Denilen Yüz Karasından Kurtulmalıyız

Milli şairimiz M. Akif'in ifadesiyle cehalet, fertlerin ve milletlerin en büyük düşmanıdır. O, bir şiirinde cehaleti "hasm-ı hakiki-gerçek düşman" olarak nitelendirir ve şöyle der:

"Ey hasm-ı hakiki seni öldürmeli evvel
Sensin bize düşmanları üstün çıkaran el."

Hepinizin malumu, Peygamber Efendimiz'in peygamberliğinden önceki döneme "cahiliye", Allah Resûlü'nün yaşadığı döneme ise "asr-ı saadet-mutluluk çağı" diyoruz. Neden hiç düşündünüz mü? Çünkü cehalet, insanın hem kendisini, hem de çevresini mutsuz kılar. Aslında Müslüman olmak demek, bir anlamda cehaletten ve bunun getireceği mutsuzluktan kurtulmak anlamına gelir. Çünkü Müslüman, okur, cehaletten ve dolayısıyla kendisini mutsuzluğa sürükleyecek şeylerden uzak kalır. Böylece hem bu dünyada hem de öte dünyada huzurlu olur.

İnsanlığın en büyük düşmanı ve dünyadaki kötülüklerin temel sebebi olan cehalet, bilgisizlik demektir. O, hem fertleri hem de toplumları utandıran bir yüz karasıdır. Binaenaleyh hem dînî ilimleri hem de modern ilimleri okumadaki eksikliğimiz bitene kadar bu yüz karasından kurtulmamız mümkün gözükmemektedir.

Bakınız, Fethullah Gülen Hocaefendi bu hakikati nasıl dile getiriyor:

"Oku emriyle nâzil olmaya başlayan Kur'ân, bizden kâinat kitabının ve ayrıca bir kitap gibi insanın okunmasını

ve bu kitapların okunmasında bize rehberlik yapan Hz. Muhammed Aleyhissalâtü vesselâm'ın da tanınmasını ister. İnsanın yaratılışındaki gaye budur. Bakacak, görecek, düşünecek, her gün beynine yeni yeni şeyler yükleyecek ve hep farklı iklimlerde seyahat edecektir o; çünkü budur ulaşması gereken ufuk. Bu ufka ulaşmanın yolu da dinî ilimlerle müspet fenlerin izdivacından geçer.

Bu itibarla her mü'min, hem dinî hem de müspet ilimleri okuyup araştırmalı ve mutlaka ilimle ve irfanla mücehhez (donanımlı) olmalıdır. İş yerinde, evde, dükkânda, yemekte, durakta, arabada ve yolda mutlaka okumalı düşünmeli ve zamanın en küçük parçasını bile israf etmemelidir. Zira, boş bir insanın diğer insanlara verebileceği hiç bir şey yoktur. Fizik, Kimya, Astronomi, Tıp ve Botanik gibi ilimlerin en azından felsefesine, mantık ve düşünce temellerine ve ansiklopedik olarak fezlekelerine vâkıf değilsek, keza, hiç olmazsa aynı seviyede dinî ilimlerde de bilgimiz yoksa bu takdirde başkalarına bir şey anlatıp onları ikna etmek bir yana, dalâlet rüzgârlarına kapılıp gitmemiz bile mukadder olacaktır. O halde, topyekûn bir millet olarak kendimize gelmeli, bir seferberlik başlatmalı ve "cehalet denilen yüz karasından" kurtulmalıyız."[209]

Tarihin kaydettiği bir gerçek şudur ki, okumayıp cahil kalan milletler, devamlı sömürülmeye mahkûm kalmışlardır. Bu durum, günümüz için de geçerlidir. Çağımızda da bilgiye hükmedemeyen, onun nimetlerinden yararlanamayan ve bilgiyi araç olarak kullanamayan milletler, bilgi toplumlarının sömürgesi olmaya devam edeceklerdir.

---

[209] M. Fethullah Gülen, *İnancın Gölgesinde,* 2/203-204, Nil Yayınları, İzmir, 2002.

Çünkü cahil milletler, ellerinde ve kafalarında bir ölçü olmadığı için önlerine konulan ve kendilerine telkin edilen her türlü fikre açıktırlar. Böylesi toplumlarda bin bir türlü hurafe, düşmanlık, fitne, maddî-manevî problemler kol gezer. O yüzden cehaletin karanlığından bilginin aydınlığına ulaşmak için okumalı, okumalı ve okumalıyız.

5- Okumak, Öğrenmenin En Kolay Yoludur

"Kitaplar, sessiz öğretmenlerdir." der meşhur bir düşünür. Aslında her kitap bir öğretmendir ve tıpkı bir öğretmen gibi bize bilgiyi, öğrenmeyi öğretir. Öteden beri bütün ilim adamları fikir birliği etmişçesine okumanın, insan için en kolay ve en etkili öğrenme yolu olduğunu söylerler. Nitekim onlar, edindikleri bilgilerin çoğunu okuyarak elde etmişlerdir.

Ülkemizde her yıl yapılan OKS, LGS, ÖSS gibi sınavlarda dereceye giren öğrencilerin açıklamalarına baktığımızda onların hayatında kitap okumanın önemli bir yer tuttuğunu görüyoruz. Çünkü uzmanlar kitap okumanın sınavlarda başarıyı yakalama adına ciddi katkısı olduğunu söylüyorlar.

Evet, öğrenmenin en kolay yolu okumaktır. Kitap yazarları yıllarca çalışıyorlar ve birikimlerini bir kitap hâlinde önümüze hazır olarak koyuyorlar. Düşünün, bir insanın belki de on yıllık birikimini siz bir günde elde etmiş oluyorsunuz. Bundan daha güzel bir kazanç olabilir mi?

Elbette olamaz. Çünkü bilgi, bizler için hayatı öğrenmemiz, ideallerimizi hayata taşımamız ve geleceğe emin adımlarla yürümemiz adına hepimizin sahip olması gereken temel ihtiyaçtır. Çağdaş, medeni, müreffeh ve muasır medeniyetler seviyesine ulaşmanın yolu okuyup öğrenmekten geçiyor.

6- Okumayan Canlı Kalamaz

Her insan, hayatın akışı içinde zaman zaman iç dünyasında pörsümeler, heyecandan uzak hâller yaşayabilir. Oysa her zaman canlı kalma, bir müminin temel hedeflerinden birisidir. Çünkü canlılığını koruyamayan insanın, susuz kalmış bir ağaç gibi zamanla çürüyüp gitmesi mukadderdir. Hayatın hangi devresinde olursa olsun, insanın bir şeyler üretmesi, devamlı aksiyon hâlinde bulunması ise onun okuması ile doğru orantılıdır. Her zaman bir hamle, atılım ve aksiyon içinde olmak kitap okumaya bağlıdır.

Her mümin, canlılığını muhafaza etmek için okumalıdır. Bu okumalar düzenli olmalıdır. Hatta aynı duygu ve düşünceyi paylaşan insanların bir araya gelip de bu okumaları müzakere şeklinde yapmaları istifadeyi artırır. Bu şekilde devamlı okuyup kendini yenileyen, imanını takviye eden insanların pörsümeye karşı duruşu çok daha sağlam olacaktır.

Bilhassa Sahabe Efendilerimizden bu yana tarihimize isimlerini altın harflerle yazdıran mana büyüklerinin kutlu hayatlarını okumakla, onların hayatlarındaki altın tabloları öğrenmekle ülfet ve ünsiyetlerin boğucu atmosferinden kurtulmak mümkündür. Aynı zamanda dünyanın câzibedar güzelliklerinden kurtulmak ve okuduğumuz hakikatleri onlara susamış gönüllere ulaştırmak için gereken dinamizmi de yine ancak okumakla elde edebiliriz.

M. Fethullah Gülen Hocaefendi, bu duygu ve düşünceyi bakınız nasıl dile getiriyor:

"... Günde yarım saat bile olsa, tecdid-i imana (imanı yenilemeye) vesile olabilecek kitapların okunması da bana çok

anlamlı gelmektedir. Zira çağa ışık tutan devâsâ (dev gibi) insanlar tarafından kaleme alınmış bu tür eserler, insan zihninde aks-ı sadâ (yankı ve etki) meydana getirir; onu, değişik vadilerde dolaşmaya yöneldiğinde ense kökünden tutar ve kendisine gelmesini sağlar.

Evet, kitap okuma çok önemlidir. Tabiî onları okurken de, başkalarına: "Al sana bir ders, gözün-gönlün açılsın.." şeklinde değil de, kendi yüreğimizi hoplatmak, kendi hislerimize duyurmak için okumak gerekir. Bu şekilde bir okuma, bizim için her türlü don ve kırağılara karşı âdeta bir sera mesâbesindedir."[210]

Dolayısıyla iyi bir kitap, insanı metafizik gerilime, metafizik gerilim de insanı her an canlı tutacak kitapları okumaya sevk eder. Bu şekilde inançla gerilmiş talihli ruhlar, hayatın her türlü zorluğuna karşı hep donanımlı olur. Bir ışık kaynağı gibi hem kendileri aydın olur, hem de başkalarını aydınlatırlar.

Bir mümin, İslâm'a, imana ve Kur'ân'a ait meselelere sahip çıktığını söylediği halde kendi nesline anlatacak kadar bu yüce hakikatleri bilmiyorsa, onun samimî olduğunu söylemek çok zordur. Peki o zaman ne yapacağız. Yine Hocaefendi'ye kulak verelim:

"Ne acıdır ki, yüce bir dâvâya gönül vermiş mü'minlerin pek çoğu Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), Hulefâ-i Râşidîn'in (radıyallahu anhüm) hayat-ı seniyyelerine ait bir şey bilmedikleri gibi dinin temel felsefesinden de habersizdirler. Bilmedikleri için de o yüce şahsiyetlerin hayatlarından ve kıymetli sözlerinden habersizdirler. Bunlar bir yana, akıl ve mantık ölçüleri içinde müspet ilimlerden de istifade ederek

---

[210] M. Fethullah Gülen, *Prizma* 4/159, Nil Yayınları, İstanbul, 2004.

anlatma imkânı varken Allah'ı, Peygamber'i, Kitab'ı ve ahireti bile tam olarak anlatamamaktadırlar.

Onlar, fünûn-u müsbetenin (modern ilimler) henüz yeni yeni keşfettiği pek çok ilmî hakikatten Kur'ân-ı Kerim sayesinde, belli ölçüde de olsa haberdarken, bütün bunlardan gerektiği gibi istifade edememektedirler. Nitekim Kaptan Kusto, Cebel-i Târık boğazında Atlas Okyanusu ile Akdeniz'in sularının birbirine karışmadığını tespit edip bunu büyük bir buluş olarak neşrettiğinde onun niyeti ne olursa olsun hepimizde bir hayranlık hissi uyardı. Zira o, bizim kitabımızın bir faslını dile getiriyordu: "İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir. Aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmazlar." Biz bunları yabancıların, çarpıtarak vermelerinden mi öğrenecektik? Kur'ân'da bunun gibi daha pek çok ilmî hakikatler vardı ama maalesef Müslümanlar bunlardan habersizdi.

İşte bütün bu sebeplerden ötürü kendi değerlerinden habersiz Müslüman nesillere mutlaka kitap okutmak suretiyle, Müslümanlığı anlama ve anlatma kâbiliyeti kazandırılmalıdır. Biraz olsun onur ve gurur sahibi her mü'min, başkalarının kendi batıl ilhad ve küfürlerini anlattıkları kadar, her mevzuyu akla ve mantığa dayalı, o tertemiz, dupduru ve gönüllere inşirah veren iman esaslarımızı anlatabilmek için okumalı ve okutmalıdır. Öyle ki o, "-inşaallah- elime aldığım her insanı, duygu ve düşüncem altında yoğurarak onun kafasına ilim, kalbine iman yerleştirmek suretiyle, hem onun cennete gitmesini hem de kendimin kurtulmasını sağlayacağım." gibi.. duygu ve düşünceleri harekete geçirecek kitapları cennete yükselten merdivenin birer basamağı olarak kabul edip, bol bol okuyacak ve okuduklarını da başkalarına anlatmaya çalışacaktır.

Okumak bu kadar önemli iken bir mü'min yine de okuyup düşünmüyor ve okuyup düşünenlere destek olmuyorsa, onun dînî değerlere karşı alâkası da işte o kadar demektir. Yani Allah'ın, Kur'ân'ın, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve O'nun güzîde Ashabının (radıyallahu anhüm) anlatılıp-anlatılmaması sanki onun nazarında müsâvîdir. Bir seçim, bir spor müsâbakası kadar bu meselelere alâka duymayan bir mü'min, sevip alâka duyduğunu söylediği zevatla işte o kadar alâkalı demektir. Hele bir mü'min, bütün âlemleri ve kendisini hiçten, yoktan yaratan Hz. Allah (celle celâluhu) hakkında bir insanı aklen ikna edecek kadar malumâta sahip değilse ve Rabb-i Kerîm ü Rahîm'ini anlatamıyorsa, -ben diyemem ve dememeliyim de- fakat o kendi kendine "yazıklar olsun" demelidir."[211]

7. Sahabe Şuuru Kazanmak İçin Okumak Gerekir

Sahabe efendilerimiz az önce Hocaefendi'nin dile getirdiği ufku yakalamak için boş durmuyorlar, okuyarak kendilerini yetiştiriyorlardı. Nitekim sahabenin büyüklerinden Hz. İbn Mes'ûd'un (radıyallahu anh) öğrencilerine yaptığı şu tavsiyeler, sahabîlerin ilim anlayışını ne güzel ifade ediyor: "İlim kaynakları, hidâyet çırağları olunuz, evlerinize kapanınız, gece karanlıklarını aydınlatınız. Kalpleriniz taptaze, elbiseleriniz eski olsun. Göktekilere tanınınız, yerdekilere hüviyetlerinizi gizleyiniz!"[212]

İşte Sahabe efendilerimiz, okuyorlar, ilim öğreniyorlar ve bu şekilde canlılıklarını muhafaza ediyorlardı. Ashab-ı Suffe'yi mutlaka duymuşsunuzdur. Ashab-ı suffe, ilim öğrenmek ve

---

211 M. Fethullah Gülen, *Prizma* 4/91-95, Nil Yayınları, İstanbul, 2004.

212 İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni'l-İlm* 1/126.

Allah rızasını kazanmaktan başka maksatları olmayan ilim aşığı bir sahabe topluluğudur. Onlar zamanlarının çoğunu okuyarak, ilim tahsil ederek ve okuduklarını hayata yansıtıp insanlara hak ve hakikati anlatmakla geçiriyorlar.

Meleklerin dahi gıpta edip kanatlarıyla içlerine inşirah saldıkları bu kutlu insanlardan Ukbe bin Amir Hazretleri'nin anlattığına göre bir gün Peygamber Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), "Hangi biriniz, sabahleyin erkenden, Bathan`a (Mekke`de bir mevki) gidip hörgüçlü iki güzel deveye sahip olmak ister?" diye sormuşlardı. "Hepimiz isteriz ya Resûlallah" dediler.

Kim istemez ki? Çünkü deve onlar için her şey demekti. Daha iyi anlaşılsın diye ifade edelim o zamanın bir devesi bugünün lüks bir arabasına eş değerdeydi. Bir deveye dahi sahip olmak mesele iken, iki deveye sahip olmaktan söz ediyordu Nebiler Serveri (sallallâhu aleyhi ve sellem).

Efendimiz şöyle devam ettiler: "Sizlerden birinizin sabahleyin erkenden mescide gidip iki âyet öğrenmesi iki deve, üç âyet öğrenmesi üç deve, dört âyet öğrenmesi dört deveye sahip olmasından daha hayırlıdır."

Bu öğütleri dinleyip de öğrenmemek olur mu? Öyleyse biz de İnsanlığın İftihar Tablosu'nun "Ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız hidayeti bulursunuz." buyurduğu sahabe yolundan gitmek, sahabe şuurunu kazanmak istiyorsak okumalıyız.

İlim Âşığı Muâz b. Cebel'in Vefat Ederken Son Sözleri Ne Olmuştu?

Hz. Muâz b. Cebel (radıyallahu anh) vefât ettiği günün gecesi, "Bakın bakalım, sabah oldu mu?" diye sormuştu. Etrafındaki sahabiler dışarı çıkıp bakmışlar ve: "Hayır, sabah olmamış", demişlerdi. Biraz sonra tekrar: "Bakın bakalım, sabah oldu mu?" deyince yine bakmışlar ve: "Hayır, olmamış", demişlerdi. Bir müddet sonra yine aynı soruyu yöneltince etrafındakiler dışarı çıkıp bakmışlar ve: "Evet, sabah olmuş", cevap vermişlerdi. Bunun üzerine Muâz b. Cebel şöyle demişti:

"Sabahı, ateşe götüren geceden Allah'a sığınırım. Merhaba ölüm! Merhaba! Kayıplara karıştıktan sonra gelen ziyâretçi, darda kalındığında gelen dost! Allah'ım, ben senden korkuyordum şimdi ise seni istiyorum. Allah'ım, sen çok iyi biliyorsun ki ben nehirler akıtmak (kanallar açmak), ağaçlar dikmek için dünyayı ve dünyada kalmayı istemiyordum. Ben, günün yarısında, sıcağın en şiddetli ânında susuzluğa katlanayım, dünyanın zorluklarına tahammül bahasına zikir (ilim) meclislerinde âlimlerle diz dize geleyim diye yaşamak istiyordum."[213]

Ebû'd-Derdâ Hazretleri'nin İlme Düşkünlüğü

Ebû Derdâ (radıyallahu anh) diyor ki: "Üç haslet olmasaydı dünyada kalmak istemezdim:

1- Alnımı yere koyarak her gün Rabbime secde etmek.

---

[213] Ebû Nuaym, *el-Hilye* 1/239; İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni'l-İlm* 1/51.

2- Günün en sıcak anlarında (oruç tutarak) susuzluğa katlanmak.

3- Meyvenin iyisi seçildiği gibi sözlerin iyisini ayıklayan kimselerle oturmak."[214]

Bu iki misal bize sahabîlerin nasıl bir ilim şuuruna sahip olduklarını çok iyi anlatmaktadır. Bu şuuru kazanmak zordur ama "imkânsız" değildir. M. Fethullah Gülen Hocaefendi, bu şuurun kazanılması için yaptığı tavsiyeler arasında şu hususlara dikkat çekiyor:

"... Sahabe-i kiramın hayatlarını konu alan eserleri sıkça okumak ve okunanları tatbikte kararlı olmak. Bu husus, bizim metafizik gerilim içinde bulunmamızı temin edecek ve Sahabe şuurunu kazanmamızda bizlere hep ışık tutacaktır. Çünkü onlar misaldir. Efendimiz (sallallahu aleyhi ve sellem), Sahabeyi gökteki yıldızlara benzetmiş ve "Hangisinin atmosfer ve kudsî cazibesine girseniz bana ulaşırsınız"[215] *işaretinde bulunmuş ve onların birer hidayet meşalesi olduklarını söylemiştir. Sahabenin hasbiliği, feragati, diğergâmlığı, derdi, ızdırabı, çilesi ve bütün bunların yekûnunu çerçeveleyen şuuru, öğrenilmedikçe, onlar gibi olma, onlar gibi davranma elbette imkânsızdır.*

İsterseniz, bir Abdullah b. Cahş ile, bir Sa'd İbn Rebi' ile, hayatına sadece bir buçuk sene Müslümanlığın girdiği İkrime b. Ebî Cehil'le veya amcası İbn Hişam'la hayalen münasebete geçip, onların insanî normları aşan imân ve aksiyonlarında arz etmeye çalıştığım hususların icmalini görebilirsiniz. Öyle zannediyorum ki, hemen içinizde zincirleme "keşke"lerin uyandığını hissedecek ve "Keşke ben de bir Mus'ab, bir İbn Cahş, bir Hamza, bir İkrime, bir İbn Hişam olsaydım." diyeceksiniz.

Hele onlardan bazılarının cehennemin kenarında do-

---

[214] Ebû Nuaym, *el-Hilye* 1/212, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1405.

[215] Münavi, *Feyzu'l-Kadir* 6/297, Mısır, 1356.

laşırken her nasılsa hayatının son faslında "bismillah ya Allah" deyip birkaç dakikalığına Müslümanlık içine girip, bir solukta cennetin zirvelerine ulaştığını görünce kendinizden geçecek ve yine bir "keşke" ile inleyerek onlardan biri olmayı isteyeceksiniz. Öyle sanıyorum ki bütün bunlar, sizde Sahabe şuurunu mayalayacak ve bu hisler sizleri hep coşturacaktır."[216]

8- Kitap Vefalı Bir Dosttur

Merhum Cemil Meriç, "Kitaplarla yaşadım, kitaplarla huzuru buldum. Kitaptaki insanı sokaktaki insandan daha çok sevdim." derken kitabın vefakâr bir dost olduğunu ne güzel dile getirir.

Evet, kitaplar her an bizimle beraber vefakâr birer dosturlar. Zaman zaman sıkıntılı anlarımızda dostlarımızı yanımızda bulamayışımızdan yakınırız. Halbuki onlar, öyle değildir. Ne zaman istersek hemen yanı başımızdadırlar. Hatta biz vefasızlık yapıp uzun süre onlara bakmasak bile sabırla tozlu raflarda bekleyip dururlar ve bize yine de gönül koymazlar, vefasızlık yapmazlar. O ilim ve irfan dolu sinelerini bize açarlar. Ruhumuzu doyurup bizi dinlendirir, hayatımızı şekillendirirler.

Bunu yaparken minnet de etmezler. Hep verici olurlar. Çünkü onlar bizim can yoldaşımızdır. O yüzden iyisi mi biz onları ihmal etmeyelim. Kadim dostlarımız kitapları tozlu raflarda, tavan aralarında, koli içlerinde bırakmayalım.

Bakınız kütüphaneleri kiralayarak sabahlara kadar kitap okuyan İslâm âlimlerinden el-Câhız, kitaplar hakkında ne

[216] M. Fethullah Gülen, *Prizma* 1/66-67, Nil Yayınları, İzmir, 1998.

diyor: "Yaşı genç, taze, ucuz ve her yerde bulunması mümkün olan enteresan vak'aları ve emsalsiz bilgileri, sağlam kafaların ve hakîmâne tecrübelerin eserlerini, geçmiş çağların ve uzak memleketlerin haberlerini toplayan kitap gibisini bilmiyorum. İstediğinizde ziyaretinizi seyrek yapan, arzu ettiğiniz takdirde gölge gibi hiç peşinizden ayrılmayan ve vücudunuzun bir parçası gibi olan böylesine bir dosta kim sahip olmak istemez ki!..

Kitap; susturduğunuz zaman sessiz, konuşturduğunuz zaman konuşkan, meşguliyetiniz varken sohbete başlamayan, çalışma zamanlarınızda sizi yalnız bırakan, kendisi için süslenip giyinme ve utanıp sıkılma külfetine sokmayan bir gece misafiri; yüzünüze karşı dalkavukluk etmeyen bir arkadaş; azdırıp saptırmayan bir dost; bıktırıp usandırmayan, münâfıklık yapmayan ve size karşı yalan söyleyip dolap çevirmeyen bir yoldaştır."

9- Kitap Medeniyet Ölçüsüdür

Kitap, bir medeniyet ölçüsüdür. Medenî toplumlar kitap sayesinde ilerlemişlerdir. İlmi, irfanı, araştırmayı hayatlarının merkezine alan milletler, tarih boyunca her zaman önemli bir aktör olmuş, toplumları yönlendirmişlerdir. İşte şanlı mazimiz bu hakikati dile getiren tablolar doludur:

Orta Çağda İslâm dünyasında on milyon mevcutlu dev kütüphaneler vardı. İslâm dünyası 10. yüzyılda, hem derlemelerin zenginliği hem de kütüphanecilik yöntemleri bakımından Avrupa kütüphaneciliğinden 200-300 yıl ileride idi. Aynı Orta Çağ Avrupa'sı kütüphanelerinde kitaplar raflara

zincirlerle bağlanırdı ve okuyucu kitap okumak istediği zaman, bu kitap, rahleye zincirlerle bağlanarak verilirdi. Hatta ne enteresandır ki bu hususta daha da ileri gidilmiş ve kitaplar demir parmaklıklar arasından okutulmuştur.[217]

Yine 10. yüzyılda Endülüs'te ilim ve irfan, Avrupa ile kıyaslanamayacak kadar ilerideydi. Mesela Halife el-Hakem'in kütüphanesinde altı yüz bin yazma kitap bulunuyordu. O tarihten dört yüz sene sonra bile Avrupa'da "Bilgili Charles" diye tanınan Fransa Kralı V. Charles'in krallık kütüphanesinde sadece ve sadece dokuz yüz eser bulunuyordu.

Örnekleri çoğaltabiliriz:

Sekiz yıllık kısa bir saltanat sürmesine rağmen pek çok fütuhatta bulunan Koca Sultan Yavuz Selim, Mısır seferine çıktığında yanında üç katır yükü kitap götürüyordu. Şehzadelik döneminde günde sadece üç saat uyuyor, gününün yaklaşık sekiz saatini kitap okumaya ayırıyordu.

63 yaşında vefat eden meşhur İslâm âlimi Fahreddîn er-Râzî, geriye 200 eser bırakmıştı. O'nun yazdığı kitapları yığsak boyumuzu aşar. Sadece tefsire dair yazdığı eser 12 bin sayfadır. Çocukluğu dahil her gün 15-20 sayfa yazmış olması gerekiyor. Çok defa sofraya oturduğunda bir yandan yemek yiyor, öbür yandan kitap okuyordu

Mezhep imamımız, İmam-ı Azam Hazretleri Kur'ân-ı Kerim'den ve Peygamberimizin sünnetinden beş yüz bin me-

[217] Bkz.: Necip Asım Yazıksız, *Kitap* 10'dan özetle, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.

selenin hükmünü çıkartıp dört bin fetva vermişti.[218] Tabii ki bu kadar çalışma okuyarak ve okuduklarını değerlendirerek mümkündü.

Mevlânâ Celâleddin er-Rûmî, gece gündüz okuyor, öğreniyor, ilim dağarcığını dolduruyordu. Asırlarca da gönülleri doldurmaya devam ediyor.

Meşhur tefsir âlimi Seyyid Kutub, ortalama günde on saat okurdu. O, kendi ifadesiyle "Bu satırların sahibi, ömrünün kırk senesini okumakla geçiren bir insandır." derdi.

Bu misaller, medeniyet ve kültürümüzün nasıl bir yapı üzerine kurulu olduğunu, bunun karşılığında ne yapmamız gerektiğini anlatan her biri gerçek ibret manzaralarıdır. Kendileri ile övündüğümüz, yaptıkları ile neler yapabileceğimizi gördüğümüz ecdadımız, hayatları boyunca hep kitap ile meşgul olmuşlar, sürekli okumuşlar ve bu şekilde isimlerini tarihe altın harflerle yazdırmışlardır.

Şimdi sıra bizde. Biz de bol bol okuyarak, aziz vatanımızı layık olduğu yere çıkarmalı, kendi medeniyetimizi bütün insanlığa iki dünya saadetini yakalama adına örnek bir model olarak sunmalıyız. Aksi takdirde yıllar geçse de hep aynı yerde kalır, felaketten felakete sürükleniriz. Bu hakikati ünlü düşünürümüz Cemil Meriç şu ifadelerle anlatıyor:

"Kendini yığın hâline getiren bir millet payidar olamaz. Tek kaygısı para olan bir yığın yaşayamaz. Düşünceyi küçümsüyoruz. Kitaba harcadığımız parayı, atlar için harcadığımızla kıyaslarsak, yerin dibine girmemiz gerekmez mi?

---

[218] Mustafa Kara, *Tekkeler ve Zaviyeler* 15, Dergah Yayınları, İstanbul, 1990.

Kitap sevene kitap delisi diyoruz, kimseye at delisi dediğimiz yok, kitap yüzünden sefalete düşen görülmemiş. At kuyruğunda iflas eden edene. En güzel kitap bir kalkan balığı fiyatına. Alan nerede? Umumi kütüphaneler resmî ziyafetler kadar pahalıya mal olsa idi hükümetimizin daha çok iltifatına mazhar olurdu şüphesiz. Kitaplar bileziklerin onda biri kadar etse beyefendilerimizle hanımefendilerimiz arada bir okumak hevesine kapılırdı belki. Birçokları kitabı ucuz olduğu için almaz. Düşünmez ki kitabın tek değeri okunmasındadır. Bir değil birkaç defa okunmasında, çizilmesinde, tanınmasında."[219]

[219] Cemil Meriç, *Bu Ülke* 109-110, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.

OKUMA PARÇASI

Osmanlı Devleti'nde Kitaba Verilen Değer

Osmanlı'da kitaplara büyük bir ehemmiyet verilmiş ve hükümdarlar, valide sultanlar, vezirler, paşalar tarafından ilim ve kültür yuvaları inşa edilmiştir. Bunları yaşatabilmek için de zengin vakıflar meydana getirilmiştir. Fatih, İstanbul'u fethedince ilim müesseseleri ve kütüphaneler büyük yeniliklerle yeniden düzenlenmiştir. İlk İstanbul kütüphaneleri içinde Ayasofya, Zeyrek, Eyüp Sultan ve Fatih Külliyesi içinde kurulan kütüphaneleri saymak mümkündür. Fatih Sultan Mehmet, Eyüp Sultan Camii'ne 2000, Fatih Camii'ne ise 3000 kitap bağışlamıştır. Diğer Osmanlı padişahları döneminde de kitaplara ve kütüphanelere verilen ehemmiyet devam etmiş, yeni kütüphaneler kurulmuş, kurulanlar da zenginleştirilmiştir. İnsanlığın süsü ve kültür hazinesi sayılan bütün bu eserler, ne yazık ki tarih boyunca çok defa tahrip edilmiştir.

Selâtîn camilerinden hiçbirisi yoktur ki, tetimmâtından (müştemilâtından, yapılan eklerden) birkaç medrese, mektep ve kütüphanesi bulunmasın. Hattâ adı geçen sultanların izine tâbi olan devlet adamları ve hamiyet sahipleri de birçok medrese ve kütüphane kurmuşlardır.

Osmanlı'da kitaba ve ilme verilen değere bir misal verelim: "1044/1634'de Merhum Sultan Murad Han, Revan seferine çıkıp 1045/1635'de dönmüş ve içten gelen bir samimiyetle niyet ederek, yönelişini ve kararını şu biçimde düzeltmişti: On yıl kadar devam eden bir müddet, sefer ve hareket hâlinde geçmişti, nice cenkler ve vak'alar görmüş, hac ve gaza işini tamamlamıştı. "Küçük cihaddan büyük cihada döndük." sözü gereğince artık bundan böyle aziz

canı ilim yoluna yönlendirmek için çaba harcanacak ve kıymetli ömrün geriye kalan kısmı ilm-i şerif tahsiline ayrılacak, mukadder rızk ve tahsis edilen maaş ilim öğrenme yollarına sarf olunacak, diye karar vermişti.

Bu niyetle İstanbul'a gelirken Haleb'te ikâmeti esnasında Sahhaf dükkânlarındaki kitapları gözden geçirmişti. Daha sonra ilahî bir ilham ile kitap isimlerini yazmaya başlayan Sultan İstanbul'a gelince, miras yoluyla kendisine intikal eden maldan eline geçeni kitaplara verip büyük bir hırsla ilimle uğraşmaya başlamıştı. 1046/1637'de kendisine bu kitapları mütalaa etmek nasip oldu. On sene kadar gece gündüz meşgul olup hadsiz hesapsız kitap gözden geçirdi. Fenlerin ekserisini araştırma imkânını buldu. Bazen, içine bir kitabı gözden geçirme şevki düştüğü için güneşin batmasından doğması vaktine dek mum ışığı altında çalışır dururdu, bundan dolayı kendisine usanç ve bıkkınlık gelmezdi."[220]

Osmanlılarda ilim ve sanat erbabına verilen ehemmiyetin bir göstergesi olarak hüsn-ü hat (güzel yazı) ile meşgul olanlara çok hürmet edilirdi. Çoğu Osmanlı büyükleri, konaklarına her gün bir hattatı davet ederek Kur'ân-ı Kerim, Buhârî (En meşhur ve en güvenilir hadis kitabı) veya Şifâ-i şerif (Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) mu'cizelerinin anlatıldığı Kadı İyaz'ın meşhur eseri) gibi kitaplardan hiç olmazsa bir-iki satır olsun mutlaka yazdırırlardı. Ve pek çok Osmanlı zengini, hüsn-ü hatla kazanılan parayı, asıl helal para gözüyle bakarak hiç ihtiyaçları olmadığı halde kitap yazıp para kazanırlar ve vefat ettiklerinde (techiz ve tekfin işlerinin) cenaze işlerinin masraflarının bu paradan karşılanmasını vasiyet ederlerdi.[221]

---

[220] Necip Asım Yazıksık, *Kitap* 105 ve 107-108, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.

[221] Necip Asım Yazıksık, *Kitap* 56-94, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.

10- İnsan, Okumakla Olgunluğa Erer

İnsan, okudukça olgunluğa erer. Çünkü okumak ruhun gıdası, olgunlaşmanın kaynağıdır. Okuyan insan okudukça ne kadar az şey bildiğinin farkına varır. Ve okudukça iç dünyasında daha fazla okuma iştihası kabarır. Aslında okunan her kitap, insana daha fazla okuması gerektiğini fısıldar. Böylece okuma, bir hayat biçimi hâline gelir ve insan, bir gün bile okumadan yapamaz.

Geçmişimiz böylesi tabiri caizse okuma tiryakileriyle doludur. İşte size birkaç misal:

Büyük âlim Hammad er-Râvî'ye: "İlimle meşguliyete doymayacak mısın, artık yetmez mi?" dediklerinde şu cevabı vermiştir: "Ne yapalım, var kuvvetimizi harcadık, ilmin nihayetini bulamadık. Dağın birini geçince, başka bir dağ çıktı karşımıza."

İhtiyar olduğu için ilimden sıkılan ve "Bu yaşta bize okumak yakışır mı?" diyerek utanan amcasına Abbasi halifesi Me'mun şu cevabı verir: "İlim talebesi olarak ölmen, cehalete kanaat ederek yaşamandan daha hayırlıdır."

İmam Azam'ın talebelerinden Ebû Yusuf, vefatı anında bayılır ve gözlerini yumar. Neden sonra gözlerini açar ve başında duran kimseye ilmî bir mesele sorar. O da, "Şimdi mesele halletmenin zamanı değil, biraz istirahat eyle." deyince ona şu cevabı verir: "Keşke ilimle meşgulken gelse bana gelecek olan. Ben de öylesine bir meşguliyet içindeyken gitsem öbür tarafa..."

Tâbiîn'in büyüklerinden Katâde b. Diâme, hayatı

boyunca durmadan öğrenme çabası içerisindeydi. Onun talebelerinden Matar el-Verrak bu durumu şöyle ifade eder: "Katâde vefat edinceye kadar öğrenci (müteallim) olmaya devam etmiştir."[222]

Astronom Laplace 78 yaşında öldüğünde hâlâ işinin başında olduğunu söylemiş ve son sözü de şu olmuştur: "Bildiklerimiz hiçbir şey. Bilmediklerimiz ise muazzam..."

75 yaşında ölen ve ilk İngiliz lügatını yazan Samuel Johnson, ölümünden birkaç yıl önce Hollanda dilini (Hollandaca) öğrenmeye başlamıştır.

Evet, insan sürekli içinde bulunduğu ânı değerlendirmelidir. Boşa geçen, kalbine, aklına ve ruhuna fayda veremeden geçirdiği zamanlarına üzülmelidir. İçinde bulunduğu ânı değerlendiremeyenler için bugün yok, hep yarın vardır. "Hele dur bakalım daha erken, yaparız ve ederiz" diyenlere en güzel cevap: "Şimdi değilse ne zaman?" olmalıdır. Evet "Yarını bugünle satın al!" diyen ne güzel demiştir.

11- Evlerimiz Kitap Okuyarak Aydınlanır

Kitaplar adeta evlerimizin lambası hükmündedir. Evinde kitap okuyan kişinin hem kendi evi hem de gönül evi aydınlanmış olur. Anne ve babalar evde kitap okumalı, çocuklar buna bizzat şahit olmalıdır. Hatta evlerde sabit kitap okuma zamanı olmalı, o vakit geldiğinde ev sakinleri beraberce kitap okumalıdırlar. Bunun için evde özel bir kitap okuma mekânı bile ayarlanabilir.

---

[222] Suyutî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ* 5/275, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1413.

İslâm tarihine göz attığımızda Kur'ân âyetlerinin okunduğu yerlerin evler olduğunu görüyoruz.

Hz. Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın evi büyük sahabilerin çoğunun İslâm'la şereflendiği bir evdir. Hz. Mus'ab b. Umeyr, İslâm'ı öğretmek üzere gönderildiği Medine'ye geldiği zaman Hz. Es'ad b. Zürâre'nin evinde misafir kalır. Hz. Mahrame b. Nevfel'in evi Dâru'l-Kurrâ (tamamen Kur'ân öğretimine hasredilen evler)'dır.

Bedir'den kısa bir müddet sonra Hz. Abdullah b. Ümmi Mektum ve Hz. Mus'ab b. Umeyr Medine'ye geldiklerinde bu eve misafir olurlar. Hz. Habbab b. el-Eret'in ise yine bu evlerden birinde Hz. Said b. Zeyd ibn Amr ve Hz. Fâtıma bint el-Hattab'a Kur'ân-ı Kerim'i öğrettiği tarihen bilinen hususlardandır.

Hayatı boyunca cehaletle savaş veren Bediüzzaman Hazretleri de, yazdığı eserlerin pek çok yerinde evlerin birer okul hâline getirilmesini istemiş ve evlerde düzenli olarak aile fertleriyle birlikte kitap okunmasını tavsiye etmiştir.

Öyleyse evlerimizde okumalı ve ilim yolunda ev içi programlar yapmalı, okumak için çok gayret göstermeliyiz. Evlatlarını yetiştirip yarınlara hazırlamayı düşünen her anne baba buna özen göstermelidir. Aile içinde okumayı sevimli hâle getirmek çocuklara hediye edilecek en güzel miras olacaktır.

OKUMA PARÇASI

Kitap Okumak Yalnızca Görenlere Has Bir Şey Değil miydi?

Okuma sevgisi insanı hakikate götüren çok önemli bir husustur ve bu husus, gözden daha çok istekli bir yürek ister. Şu olay bunun en güzel ispatıdır:

"Evden acele ile çıkmıştım. Koşar adımlarla metro istasyonuna doğru ilerlerken bir yandan öğrencilere vereceğim dersin plânını yapıyor, bir yandan da çiseleyen yağmurda ıslanmamak için saçakların altından gitmeye çalışıyordum. Yürüyen merdivenlerle metro istasyonuna indim.

İstasyonda benimle aynı yönde ilerleyen birisinin elindeki uzunca değnekten çıkan, "tak... tak... tak..." sesleri, telâşımı ve kafamdaki düşünceleri birden unutturdu. Belli ki onun da acelesi vardı. Sırtındaki büyükçe çanta ve elindeki değneği ile neredeyse benim kadar hızlı adımlarla ilerliyordu. Biraz dikkatlice bakınca bu kişinin bir bayan ve aynı zamanda 'görme özürlü' biri olduğunu anladım. Kendi kendime: "Acaba onun telâşı neden?" diye sordum. Belki de dünyayı hiç görmemişti. Özürlü hâliyle tek başına ilerlese de tavırları ve yürüyüş şekli onun, kendisine çok güvenen bir insan olduğu izlenimi bırakıyordu insan üzerinde. Acaba acele bir işi mi vardı?

Bir an her şeyi unuttum. Sanki her şey ağır çekimdeymiş gibi hareket etmeye başladı. Onun, değneğiyle sağını solunu kontrol ederek önüne çıkabilecek engelleri anlaması, kendine yol açması, belki de yaşama azminin bir göstergesi idi. Merdivenlere yaklaştığımızı hissettim.

"Merdivenlerden inerken kendisine yardım etsem mi?" diye düşünürken, o merdivenlerden inmeye başladı. Sanki dünya dümdüzdü ve karşısında hiçbir engel yoktu. Değneğinin ucunda onu yönlendiren bir şey mi vardı, ya da bu bayan bir şaka mı yapıyordu? Kafamdaki düşünceleri toparlamaya çalışırken, trenin durağa geldiğini fark ettim.

Merakım beni bu bayanın yanına çekti ve onunla aynı kompartımana bindim. Oturduğu koltuğa iyice yerleştikten sonra, değneğini katlayıp hızlı bir şekilde çantasının ön bölmesine koydu. Çantasının başka bir bölmesini açtı. Acaba çantasından walkman veya yiyecek-içecek bir şey mi çıkaracak diye düşünürken, kalbimden ona acıdığımı hissettim. Dünyayı görmeyi kim bilir ne kadar çok istiyordu; ağaçlar, evler, araçlar, insanlar ve gözler... Görecek o kadar çok şey vardı ki...

O an için kendimi çok ayrıcalıklı hissetim. Göz, dünyaya açılan bir pencereydi ve ben onların kıymetini fazla bilmiyordum. Bayanın çantasından çıkardığı, kalınca bir kitabın gözüme ilişmesiyle bu düşüncelerden sıyrıldım. Görme özürlü biri, kitap okuyacaktı derken sayfaları parmak uçlarıyla yoklaya yoklaya karıştırıp, bir yerde durdu. Herhalde aradığı sayfayı bulmuştu. Hemen sağ elinin işaret parmağı ile orta ve yüzük parmaklarını kabartmalar üzerinde gezdirmeye başladı.

Kitap okuyordu... Fakat o görmüyordu ki... Birkaç saniye daldım... Kitap okumak yalnızca görenlere has bir şey değil miydi? Anladım... Artık o gözleriyle değil; kalbiyle, duygularıyla, ruhuyla okuyordu... Ve kendimden utandım. Aylardır çantamda taşıdığım ve üç beş sayfası dışında pek okumadığım kitabım geldi aklıma ve yıllarca hiç kitap okumayanlar... Keşke onlar da, insanı düşündüren, hatta utandıran şu manzaraya şahit olsalardı.

Dünyada milyonlarca insan var... Ama okumak... Neden ben... Aniden kesik kesik düşüncelerimden sıyrıldım.

Bir sayfayı okuyup bitirmiş ve diğer bir sayfaya geçmişti. Parmaklarını kabartmalar üzerinde ustaca gezdirmesinden, bu işe yatkın olduğu anlaşılıyordu. Demek ki iyi bir okuyucu idi. Ama ne okuyabilirdi ki? Binlerce kitap, dergi ve gazetenin, görme özürlü olanlar için günlük, haftalık olarak hazırlanması mümkün değildi ki...

Anonsun uyarısıyla, ineceğim durağa geldiğimi anladım. Daha dört dakika geçmişti ve bu kadarcık bir sürede dahi kitap okumak çok önemliydi. Bana bu dersi veren görme özürlü o kadın da kitabını çantasına koydu, durakta inmeye hazırlanıyordu. Az sonra tren durdu. Önce onun inmesini bekledim. Değneği ile onca insanın arasından "tak... tak... tak…" sesleriyle ilerliyordu. Arkasından birkaç saniye baktım. Sanki değnekten çıkan o tak tak'lar beynimde, oku... oku... oku... ve şükret diye yankılanıyordu..."[223]

12- Okumak, Bizi Rabbimize Yakınlaştırır

Okuyan kişi ilmini artırdıkça kendi acziyet ve fakriyetini, aslında bir hiç olduğunu anlar ve bütün güç ve kuvvet sahibinin Cenâb-ı Hak olduğunun farkına varır. Böylesi bir okuma, kişiyi Allah'a yaklaştırır. Allahu Teala, Kur'ân-ı Kerim'de, "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"[224] buyurarak bilen insanın üstünlüğüne işaret etmiştir.

Peygamber Efendimiz bir hadislerinde okumanın insanı Allah'a yakınlaştırdığını bakınız nasıl anlatıyor: "Evde nasıl ki kandil karanlığı yırtar ve aydınlatıp eşyayı gösterir ise faydalı ilim de kalbi aydınlatacağından, perdeleri kaldırıp insanı

223 Erkan Türkoğlu, "*Dört Dakika İçin Bile Olsa Okuyabilmek*", *Kitaba ve Okumaya Dair* 53-56, Işık Yayınları, İzmir, 2005.

224 Zümer, 39/9.

mâsivâ (Allah'tan başka her şey) dan uzaklaştırarak, Allah'a yaklaştırır."

O yüzden insan, daha ziyade kendisini Allah'a yakınlaştıracak eserler okumalı. Okuduğu bilgiler teoride kalmamalı, onları pratiğe yansıtıp her geçen gün kulluk performansını daha da artırarak kulluk yürüyüşünde Allah'a yakınlaşma yollarını aramalıdır.

Evet Allah'ı bilmek ilimle, okumakla mümkündür. Ancak şu hiçbir zaman hatırdan çıkarılmamalıdır ki ilmin esası amel, maksadı da Allah'a kulluk olmalıdır. Bu hakikati Fethullah Gülen Hocaefendi şöyle dile getiriyor:

"İlmin bir gayesi vardır; o da marifet-i İlâhî ve muhabbet-i İlâhî'yi netice vermesidir. Gönülde Allah sevgisini tutuşturmayan ve cennet nimetlerinin teminatçısı olan ruhânî zevki alevlendirmeyen bir ilim, gayesine ulaşmış sayılmaz. Oysaki gayesine ulaşmış bir ilim, letâifimizin hayat kaynağı ve duygularımızın da can damarıdır. Onsuz olmak, onsuz kalmak bir manevî ölümdür. Zaten Kur'ân ve hadîslerin tebcil edip teşvikte bulunduğu ilim de başka değil, işte bu ilimdir. Bizim ana konumuz ilim olmamasına rağmen, mevzu o noktaya gelmişken, ilimle ilgili birkaç âyet ve hadîse de temas etmek istiyorum.

"De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"[225]

İnsanı elinden tutup Allah'a (celle celâluhû) götüren ilimle, insanı laboratuvara hapseden ilim bir olur mu? Teleskopun başındaki insanı, nazar ve niyetiyle yakalayıp, ışıktan merdivenlerle Allah'a ulaştıran ilimle, onun bakışlarını yıldızlara ve sistemlere mıhlayan ilim hiç bir olur mu? Daha doğrusu bu farklı

[225] Zümer, 39/9.

bakış sahipleri hiç birbirine müsavî sayılır mı? Kitaplar içinde mahzen-i esrâr faresi (sırlar hazinesinde dolaşan fare) gibi dolaşan ve bütün ömrünü kitaplara hâşiyeler, şerhler yazmakla geçiren ama hakikat ilminden tek satır dahi okumayan sözde ilim adamıyla, daha doğrusu Kur'ân'ın ifadesiyle kitap yüklü binekle, okuduğu tek satırla bile güvercinler gibi semâda pervaz eden ve her ân ayrı bir vuslat neşvesi yaşayan kâmil insan hiç bir olur mu? Zannediyorum bunlar arasında "hiçbir şey" ile "her şey" arasındaki fark kadar fark var. Allah'a götüren ilim "her şey"; yolda bırakan ilim ise "hiçbir şey"'dir.

"Allah'a karşı hakkıyla saygılı olanlar (ancak) âlim kullardır."[226] Bu âyette ilmin ve âlimin tebcil edildiği (müjdelendiği) açıktır. Ancak bu tebcil, mevsufu (müjdelenen) ile beraber oluyor. Yani ilmiyle Rabbine karşı saygılı olan bir insanın durumu itibarıyladır. Zaten her ilmin kendine göre bir ağırlığı vardır. Onun içindir ki, Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), gerçek âlimlerin nebilere vâris olduklarını ifade buyurur.[227] Evet, yeryüzünde mutlak doğruyu hiç firesiz görebilen bir zümre varsa o da nebilerdir. Biz ise, hakikatlerin iç yüzüne ancak nebilerin göndereceği ışık hüzmeleri sayesinde nüfuz etme imkânını buluruz. Bir peygamberin vesâyâsı altına girmeden, insanın mutlak doğruyu bulması mümkün değildir. Belki insan cehd ve gayretiyle doğruya yakın hakikatleri keşfedebilir. Ancak mutlak doğru, sadece nebilerin delâletiyle keşfedilebilir. Binaenaleyh yeryüzünde Allah'ın gerçek vârisleri nebiler ve onlardan sonra da salih kullardır. Zaten yerin vârisi olarak da Kur'ân, salih kullara işarette

---

[226] Fatır, 35/28.

[227] Ahmed b. Hanbel, *Müsned* 5/196.

bulunmaktadır ki, yukarıda zikredilen Efendimiz'e ait sözle bu âyetin ifade ettiği mânâ arasında gözle görülür bir irtibat söz konusudur. Yani yeryüzüne halife olma liyâkatini kazanan salih kullar, nebilere vâris olan âlimlerden başkası değildir. Nebi, gerçeğin tercümanıdır; öyleyse herhangi bir insan, gerçeğe tercüman olduğu nispette nebinin vârisidir.

Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem), âlimin faziletini anlatma sadedinde şöyle bir kıyasta bulunur:

"Âlimin âbide karşı üstünlüğü, benim sizden makamca en aşağıda olanınıza karşı üstünlüğüm gibidir."[228]

Evet, ilmi olmayan âbidin her an kayması, inhiraf etmesi ihtimal dâhilindedir. İnhiraf, kişinin Allah katında kazandığı dereceye göre izâfîlik arz eder. Öyle insanlar vardır ki, bir an dahi Cenâb-ı Hakk'ı ve O'nu murakabeyi hatırdan çıkarsa, bu onun için ciddi bir inhiraf sayılır. Daha doğrusu o, böyle bir hâli inhiraf kabul eder. Meselede izafîlik söz konusu olsa bile, yine de bir inhiraf mevcuttur. Hâlbuki nebiye vâris olan âlimde dâimî bir murakabe, bir muhasebe vardır. O, tetiktedir ve tehlikelere karşı da daima metafizik bir gerilim içindedir. Yaptığı ibadeti bilerek yapan ve her meseleyi şuurlu bir şekilde ele alan âlim, Efendimiz'in sahabeden üstünlüğü derecesinde, şuursuz ibadet edenden üstündür. Aslında bunun mânâsı, bu ikisi arasında kıyas kâbil değildir, demektir.

Böyle sürekli dolan bir insanın bir de boşalması vardır. İşte bu boşalma keyfiyeti onun ruhunda bulunan ziya, nur ve diğer hakikatleri neşretmesidir. Ve tabii, iç derinlikleri itibarıyla onun yaptığı bu ameli tartacak bir ölçü de yoktur.

228 Tirmizî, *İlim* 19.

Onun için âbid ibadetinde ne kadar derinleşirse derinleşsin, kâmil insan mânâsında âlimin ameline denk bir ibadette bulunması imkânsızdır. Kaldı ki, bir insan bildiğini muhakkak yapmalıdır. Zira aksi hareket edene Kur'ân-ı Kerim şu tehditte bulunmuştur:

"Onlardan bir grup vardır ki, bildikleri hâlde hakkı gizlerler." [229]

Evet biliyorlar fakat yapmıyorlar; âdeta fezadaki kara delikler gibi etrafa hiçbir ışık sızdırmıyorlar veya hiç kimse onlardaki ışık potansiyelinden istifade edemiyor. Daha doğrusu, bir türlü güneş gibi olamıyorlar. Güneş ki, yerinde bir ocak, yerinde bir ziya kaynağı ve yerinde de bir renkler cümbüşüdür. Çiçeklerin başını okşar-durur ve kendi çiçekleri sayılan gezegenlere ışık hüzmeleri gönderir. Işığını kara delik hâline getiren kem talih insanları, onca güç ve potansiyele rağmen kendi karanlıklarıyla baş başa bırakıp mevzu ile alâkalı olarak Efendimiz'in (sallallahu aleyhi ve sellem) bir başka hadîslerine geçelim:

"Kim ilim öğrenir sonra da onu gizlerse âhirette onun ağzına ateşten bir gem vurulur."[230]

Bu kutlu sözün de mânâsı açıktır. Kim bir şey öğrenir ve sonra onu etrafa neşretmezse, yani dolduktan sonra boşalmaz, söz ve davranışları ile güzel örnek olmaz ve hakka aynadarlık yapıp onu etrafa aksettirmezse, bu suçunun cezası, âhirette onun ağzına ateşten gem vurulmaktır. Hadîste çok ciddi bir tevbih ve kınama söz konusudur. Zira gem ancak hayvanların ağzına vurulur. Bu da ilmini saklayan insanın,

---

[229] Bakara, 2/146.

[230] Ebû Dâvûd, *İlm* 9; Tirmizî, *İlim* 3.

hayvanlara benzetilmesi demektir ki oldukça ağır bir ifadedir. Evet, o insan, Cenâb-ı Hakk'ın kendisini ahsen-i takvim sırrına mazhar kılmasının kıymetini bilememiştir; bilememiş ve mahiyetine yerleştirilen, onu hayvanlardan ayırarak seçkin bir varlık hâline getiren duygu, düşünce ve düşündüğünü ifade etme meziyetini hiçe saymış ve tabiî bu meziyetlerin şükrünü eda edememiştir. İşte böylesi bir insana, verilen nimetlerin istirdadı, geriye alınması, ne kadar âdilâne bir muameledir, sizin insafınıza bırakıyorum."[231]

Özetleyecek olursak, olgunlaşmak, tasavvufi ifadesiyle kâmil insan olmak var oluşumuzun hakiki anlam ve hedefidir. Olgunluk, okumakla elde edilir. Fakat sadece salt manada okumak da yeterli değildir. Mutlaka okuma neticesinde elde edilen bilginin salih amelle desteklenmesi şarttır.

13- Okumak, Beynimizin Genç Kalmasını Sağlar

Ford motorun kurucusu meşhur Henry Ford'un şöyle bir tespiti vardır: "Öğrenmeyi terk eden kimse, ister yirmi yaşında olsun, ister seksen, ihtiyar demektir. Öğrenmeye devam eden, kim olursa olsun, genç kalır. Dünyada en güzel şey, zihninizi genç tutmaktır."

Yapılan son araştırmalar bize şunu gösteriyor: Yirmi yaşından itibaren herkesin beyninde her gün elli bin civarında sinir hücresi ölür ve yerine yenileri bir daha gelmez. İşte bu ölümlerin artması neticesinde bunama ortaya çıkıyor. Okumayan bir insan, yirmili yaşlarından itibaren ölmeye başlayan sinir hücreleri ile hızla bunamaya başlıyor. Düzenli okuyan kimseler ise,

---

[231] M. Fethullah Gülen, *İrşad Ekseni* 97-98, Nil Yayınları, İzmir, 2001.

başka bir sebep yoksa bundan kurtulma şansı yakalıyor. Çünkü kitap okumak beyin hücrelerini koruyor.

Beynimizin genç kalmasını istiyorsak, beyin hücrelerimizi sürekli çalıştırmamız gerekiyor. Bunun için de bol bol kitap okuyup, beyin jimnastiği yapmalıyız.

Son zamanlarda bütün dünyada öldürücü Alzheimer hastalığı her geçen gün artıyor. Zihin yeteneklerinin azalması (bunama) olan bu hastalık 65 yaşın üstündeki her yüz kişiden yedisini etkiliyor. Hatta araştırmalarda bu hastalık kanserden sonra üçüncü ölüm sebebi olmak üzere yerini almaya başladı bile.

Araştırmalar bu hastalığın yaşlılar arasında yayılmasının gerçek sebebinin, zihin egzersizleri eksikliği olduğunu gösteriyor. Gereğince çalıştırılmayan beyin hücreleri köreliyor. Kültürel ilgi azaldığı, yok olduğu zaman hafıza merkezindeki hücreler, iyice körleşip gidiyor, ölüyorlar.[232] Okumak insana zihnî egzersiz yaptırır. Beyin hücrelerinin canlı kalmasını sağlar. Bu yüzden okuyan insanlarda yaşlılıkta bunamaya, okumayanlara göre daha az rastlanıyor.[233]

Bu konuyla alakalı geçmişte yaşanmış şöyle bir vak'a anlatılır: Yer Amerika. Yüksek mahkeme üyesi Oliver Wendell Holmes 90 yaşında kendi isteği ile emekli olunca yeni Cumhurbaşkanı seçilen Roosevelt onu evinde ziyaret eder. Onu kütüphanesinde Eflatun'u okurken bulunca sorar: "Hâkim bey! Eflatun'u niçin okuyorsunuz?" Yaşı doksan olan hâkimin

---

232 İbrahim Ünal, *Kitap Tiryakiliği* 21-22, Sim Yayıncılık, Ankara, 1999.

233 Daha geniş bilgi için bkz.: Hamdi Kalyoncu ve Fikriye Ovak, *İkra!, Okuma Psikolojisi* 89-107, Marifet Yayınları, İstanbul, 2003.

verdiği cevap hepimizin ders alması gereken cinsten: "Beynimi geliştirmek için okuyorum sayın cumhurbaşkanım!"

Unutkanlık sorunu yaşayan öğrenciler kitap okumaya daha ağırlık vermeli, zihinlerini tembelliğe alıştırmamalıdırlar.

14- Kitap Okumak Ufkumuzu Açar

Kitap okuyan insanın ufku açılır. Böyle bir insan, meselelere daha objektif, daha kuşatıcı ve daha geniş bir açıdan yaklaşır. Dolayısıyla daha isabetli yaklaşımlar ortaya koyar.

Bir eğitimci ve felsefeciye 90. doğum gününde bir gazeteci şu soruyu sorar:

"Okuduğunuz bunca kitabın size ne faydası oluyor efendim?"

Eğitimci:

"Dağlara tırmanmama yardımcı oluyor" diyerek bilgi ve kültürünün arttığını kast eder. Bunu anlamayan gazeteci:

"Dağlara tırmanmak mı? Bunun ne faydası var ki?" deyince felsefeci şu cevabı verir:

"Tırmanacağınız diğer zirveleri görebilmek için dağlara tırmanmak gerekir."

Okumak, insanı dar ufukluktan, bağnazlıktan, sığ düşünceli olmaktan uzaklaştırır. Okuyan insan kendisiyle ve çevresiyle barışık insandır. Böylesi bir toplumda değişik problemler ve anlaşmazlıklar ortaya çıksa bile bunlar medeni ölçüde çözümlenir. Okumayan, cahil insanlar ise meselelerini kavga ve gürültüyle, zorbalıkla, zulümle çözmeye çalışır. Bu şekilde bir çözüm yolunun uzun vadede işe yaradığı hiç görülmemiştir.

OKUMA PARÇASI

Kitap Bizi Zenginleştiriyor

Hepimizin belirli bir süre içinde bulunduğu eğitim sisteminin yetmezliğini düşündüğümüzde bir yol ayrımında olduğumuzu söylememiz mümkündür. Kitap görünmeyen bir eğitim aracıdır. Onun yollarında kendimizi aramazsak eğitimin yetmezliği içinde bilgi yoksulu olarak hayatımızın sonuna kadar yaşamak zorunda kalabiliriz. Evet, "kitapların yanı başında bulunmak, sayfaları arasında gerçek olanla buluşmak ve etrafa yaydıkları ışığın kırılmalarında büyümek çok önemlidir. Okumalarımız bizi inşa ediyor; bir anlamda okuduklarımızın toplamını ifade ediyoruz. Kitap bizi zenginleştiriyor; içimizi yeşerten ırmağa sağdan ve soldan damlalar düşürüyor.

Okuma eylemi, sembollerimizi geliştiriyor ve yenileştiriyor; yeni zamanla gelen değişimleri daha iyi anlamamıza imkân veriyor ve her şeyden önemlisi, bizi bizle buluşturuyor. Kitabın kapağını çevirdiğimizde, bir "biz" varız bir de okuduğumuz kitapta "bize ait parçalar" Kitaplardan bize ait parçaları topluyor ve onları durmadan biriktiriyoruz; her okumadan sonra; ileriye doğru bir adım atmış, büyümüş ve daha da çoğalmış bir "biz" oluyoruz.[234]

---

[234] Nihat Dağlı, *Sızıntı Dergisi*, Eylül 1997, Sayı: 224. Ayrıca bkz.: Nihat Dağlı, *İnsanı Kitaba Çağırmak*, Kaynak Yayınları, İzmir, 1996.

15- Bir Öğrenci Niçin Kitap Okumalıdır?

Kitap okuma, öğrencilere zihnî maharetler kazandırdığı gibi düşünme fonksiyonunu da ilerletir. Ayrıca kitap okumanın düşünce zenginliğine vesile olduğu ve beyni aktif olarak çalıştırdığı da bilinen gerçekler arasındadır. Nitekim yukarıda bu meseleye biraz değinmiştik.

Kitap okuyan çocuklar eğitim süreçlerinde anne babaların ve eğitimcilerin işlerini de kolaylaştırır. Eğitime yapılan yatırımın karşılığını almak isteyen anne babaların çocuklarını pahalı okullara göndermeleri ve onların istedikleri her şeye ulaşmalarını sağlamaları yeterli değildir. Çünkü okuma alışkanlığı olmayan çocuklar, başarılı bir öğrenci olmak noktasında zorlanmaktadırlar.

Kitap okumayan nesillerin düşünme fonksiyonu giderek körelmekte, fikir üretme kabiliyetleri gerilemekte, yetersiz olan kelime dağarcıkları yüzünden çevreleriyle başarılı bir iletişim kuramamaktadırlar. Evrensel değer hükümlerinin kazandırılması, karakter ve kişilik gelişimi, tarih ve kültür şuuru ancak okuyan, araştıran ve bilgiyi seven nesillerin yetiştirilmesiyle mümkündür. Eğitim sürecinde, çocuklarımızın okuyarak kendilerini yetiştirmeleri gerekmektedir. Maalesef televizyon seyrederek, bilgisayar oyunları oynayarak büyüyen çocuklarımız giderek okuma istidatlarını kaybetmekte ve okumanın sağladığı imkândan mahrum kalmaktadırlar.

Kitap okuyan ve kitap okunan çocukların düşünceleri, diğer çocuklara göre daha zengindir. Düşünme, bilgi ile birlikte geliştiğinden çocuk bildiği kadar düşünebilir. Bilginin desteklemediği düşünceler sığ kalmaktadır. Okuma, çocuğun kelime hazinesini artırmakta ve iletişim kabiliyetlerine

müspet katkılarda bulunmaktadır. Kitap okuyan çocukların iletişim kapasiteleri artar. Günümüz bilgi ve iletişim toplumunda kendini iyi ifade eden kişilerin başarılı olduğunu vurgulamak gerekir. Düzenli okuma çocukların kolay öğrenme ve doğru hüküm verme kabiliyetlerini inkişaf ettirir. Kitapların kazandırdığı zihin gücü; öğrenme, sorgulama ve karar verme süreçlerine müspet tesir ederek kişinin şahsî kemalâtına katkı sağlar.

"Kitap okuma esnasında beyin aktif olarak çalışır. Bu durumda birçok yürütücü fonksiyon, zihnî bilgi işleme ve hafızaya alma süreci, aktif olarak kullanılır. Beyinde, birçok sahada, okuma ve düşünme esnasında glikoz kullanımında artış söz konusudur. Okumanın sonucu olarak çocukta yoğunlaşma, dikkat, anlama ve manalandırma, gördüklerini fark etme gibi birçok zekâ fonksiyonu müspet yönde gelişmektedir."[235]

16- Kitap Okumanın Derslere Faydası Nedir?

İnsan kelimelerle düşünür. Ne kadar kelime bilirse düşünce ufku o kadar genişler ve zekâ seviyesi o nispette artar. İnsanın zekâsını ölçen en keskin kriter kelime haznesidir. Zekâ aynen kaslara benzer ne kadar çok çalıştırılır ise o nispette gelişir. Beyne egzersiz yaptırmanın yolu problem çözme ve kelime ezberlemedir. Zekâsı gelişen insan dersleri daha çabuk kavrayacağı için kitap okumalıdır.

Şimdi biraz daha ayrıntıya inip dersler özelinde bir değerlendirme yapalım: En önemli derslerden biri Türkçe'dir.

---

[235] Hasan Aydınlı, *Sızıntı Dergisi*, yıl: 26 sayı: 302, Mart 2004.

Genel bir değerlendirme ile[236] Fen lisesi imtihanlarında 25, üniversite giriş imtihanlarında ise 40 soru, paragrafları tahlil ve dili kullanma gücü olarak özetleyebileceğimiz Türkçe'den gelmektedir. Paragraf ve kelimeleri tahlil edebilmenin çok önemli bir şartı da kitap okumaktır.

Kitap okumanın diğer derslere de faydası vardır. Özellikle kapsamlı düşünme kabiliyeti isteyen Fizik ve matematik konuları, iş, güç, enerji gibi fizik konuları, alternatif düşünme kabiliyeti yüksek olan insanların daha başarılı olacağı derslerdir. Evet, kitap okumanın sayısal dersleri de olumlu etkilediği asla unutulmamalıdır.

Günümüzdeki sınavların özelliği zamanı iyi kullanma, yani hızlı soru çözmedir. Çok kitap okuyan öğrenci hızlı okuyup anlayarak dakikaların altın değerinde olduğu sınavlarda diğer öğrencilerden daha başarılı olacaktır. Öyleyse imtihanlarda başarılı olmak için kitap okuma asla ihmal edilmemelidir.

Günümüzde maalesef kitap okuma alışkanlığı yaygın değil. Etrafımıza baktığımızda kaç ailede gerçekten kitap okumayı seven ve çocuğuna kitap okutan anne-baba bulabiliriz. Dolayısıyla insan için ekmek ve su kadar önemli bir unsurun göz ardı edildiğini söylememiz herhalde yanlış olmaz. Gerçi aileler çocuklarının okulda kitap okuduğunu düşünüp sorumluluktan kurtulduklarını zannederler. Oysa okuldaki dersler ile çevreyi ve toplumu yüzeysel olarak tanımak ancak mümkün olabilmektedir.

Hiç düşündük mü? Nereden geldik? Nereye gideceğiz? Her geçen gün bizi yaşlılığa, yaşlılık da ölüme yaklaştırdığına

236 Burada verdiğimiz oranlar genel oranlardır. Konu ile ilgili istatistiksel oranları konunun uzmanlarına bırakarak bu yazıda sadece bir fikir vermesi açısından birkaç noktaya değiniyoruz.

göre her insan aslında ölümünü bekleyen bir idam mahkûmu değil midir? Tabii ki bir Müslüman olarak dinimizin bize öğrettiği kadarıyla bunlara verebilecek cevabımız vardır. Ama kaçımız inandığımız dinimiz hakkında bize sorulan sorulara cevap verebiliyoruz? Yani kaçımız inandığımız Allah'ın varlığını, peygamberin hayata sunduklarını anlatabiliyoruz?

Evet, insan, inandığını iddia ettiği herhangi bir düşünceye niçin inandığını açıkça ortaya koyabilmelidir. Zira günümüzde Müslüman olduğu halde kendi dini hakkında yeterince bilgi sahibi olan insan sayısı azdır. Bunu etrafımıza bakarak anlayabiliriz. Öyleyse belli bir ideali olan her genç, dünyayı tanımak için nasıl ders çalışıyorsa, inandığı dinin güzelliklerini anlatan kitapları okuması da en az o kadar gereklidir. Yukarıda da değindiğimiz gibi bunun hem derslerimize faydası vardır hem de bu tür kitapları okumak kalbimizi doyurmak manasına gelmektedir.

Netice olarak bizler okumaya ve ilme önem veren bir dine inanıyoruz. İdeal sahibi herkes, hem maddî hem de manevî gıdasını alabilmelidir ve kendini böyle geliştirmelidir. Bunun yolu da ders kitaplarının yanı sıra insanın manevî gıdası olan kitapları okumasından geçer.

Konu ile İlgili Bazı Kaynaklar

- Okumanın Kanatlarında, *Kibar Ayaydın*, Kaynak Yayınları
- Okuma Sevdası, *Fatma Börekçi*, Gonca Yayınları
- Kitaba ve Okumaya Dair, *Heyet*, Işık Yayınları
- Büyük Kitap, *Osman Kaplan*, Muştu Yayınları
- Niçin Okumalıyız? *Yusuf Ömeroğlu*, Rehber Yayınları
- Nasıl Okumalıyız? *Yusuf Ömeroğlu*, Rehber Yayınları

Sorular

1- Ayet-i kerimeden anladığımıza göre Allah'ın kulları arasında O'ndan (hakkıyla) korkanlar, kimlerdir?

a- Âlimler

b- Zenginler

c- İdareciler

d- Hiçbiri

2- Peygamber Efendimiz'in bir hadislerinde âlimlerin mürekkebinin .... ile tartılacağı ifade edilmektedir. Boş bırakılan yere hangisi gelmelidir?

a- Mücahitlerin teri

b- Şehitlerin kanı

c- Âbidlerin gözyaşı

d- Annelerin gözyaşı

3- Hadiste bildirildiğine göre, Allah, melekler, arz ve semada bulunan her şey, yuvasındaki karıncaya, denizdeki balığa varıncaya kadar bütün canlılar kime dua ederler?

a- Miskinlere

b- Fakiri doyuranlara

c- Halka hayır öğreten muallime (öğretmene)

d- Tüccarlara

4- "İlim talep etmek niyetiyle evinden çıkan her talebenin üstüne .... kanat gererler ve Allah ona .... yolunu kolaylaştırır." hadisinde sırasıyla hangi kelimeler gelmelidir?

a- Ebeveyni-Başarının

b- Kuşlar-Evinin

c- Cinler-Cehennemin

d- Melekler-Cennetin

5- Talebesi Matar el-Verrak'ın bildirdiğine göre ölünceye kadar öğrenciliğe devam eden büyük zat kimdir?

a- Katade

b- Tolstoy

c- Emile Zola

d- Frederich Henry

6- Mısır seferine çıkarken yanında üç katır yükü kitap götüren Osmanlı padişahı kimdir?

a- Fatih Sultan Mehmed

b- Yavuz Sultan Selim

c- Kanuni Sultan Süleyman

d- 2. Bayezid

7- İlim öğrenmek ve Allah rızasını kazanmaktan başka maksatları olmayan ilim aşığı sahabe topluluğuna ne isim verilirdi?

a- Şühedâ-i Uhud

b- Daru'n-Nedve

c- Ashab-ı Bedir

d- Ashab-ı suffe

EK -2
TARİH ŞUURU

"Tarih şuuru, geçmişle geleceği bağlayan bir köprü mesabesindedir. Bu köprüyü kurup koruyamayan milletlerin, öbür sahilde gidip nereye aborde olacaklarını kestirmek oldukça zordur."

* * *

Ben, kökü mâzide olan âtîyim. (Yahya Kemal)

Tarih Şuuru Kazanmak İçin

Hayatımız tıpkı bir canlı organizma gibi durmadan değişmekte, bu arada yaşayışımız, hareketlerimiz ve tavırlarımız da bundan nasibini almaktadır. Hayatın değişmez bir özelliğidir değişme. Ama kendi kültür ve medeniyetimizi devam ettirme adına sarılmak zorunda olduğumuz bazı değerler vardır. İşte bu bağlamda, bizi toplum olarak devam ettiren ve dünyanın değiştiriciliği karşısında ayakları yere bastıran husus ciddi bir tarih şuuruna sahip olmak gerçeğidir.

Tarih şuuruna sahip toplumlar, milli şuurlarının parçalanmamasını sağladıkları gibi hastalıklı bir ruh hâli içine de girmezler. Bu şuurdan yoksun toplumlar, kendileri olamazlar, hep başkalarından etkilenirler, renkten renge girerler, başka toplumların menfaatleri doğrultusunda bir aracı ve vasıta olmaktan kurtulamazlar. Bu da beraberinde bir parçalanmışlığı getirir. Kendi tarihinden ibret almayan ve tarihini iyi değerlendiremeyen insanlar gerçek mutluluğu hep başka milletlerde ararlar. Onların teknik ve gelişmişliklerini değil taklit edilmeyecek hareketlerini benimserler ki bu da beraberinde büyük bir yozlaşmayı getirir.

Evet, "tarih, sadece keşfolunan ve yalnızca seyredilen kuru olaylar resmigeçidi değil, aynı zamanda önümüze konan bir hayattır. Bizi köksüzlükten kurtarıp, ebediyete akıp giden ırmağa dönüştüren, aynı kaderi paylaşan milletlerin arasında bize varlığımızı duyuran tarih şuurudur."[237]

Milli şuurumuzun oluşmasının en önemli bir etkeni, tarih bilgisidir. Onun beslendiği en önemli kaynak tarih şuurudur; ondan mahrum kalan milli şuur, susuz kalmış çiçek gibi kurur.

Biz milletçe tarih şuuruna sahip bir nesle her zamankinden daha çok muhtacız. Çünkü tarih şuuru kadar insana doğruyu işaret eden bir yol gösterici bulmak mümkün değildir. Aynı zamanda tarih şuuru bir milletin teminatı gibidir.

Günümüzde sadece savaşlar tarihini okumakla tarih şuurunu kazanmak mümkün değildir. Bu yüzden yalan söylemeyen ve gerçek tarihi anlatan kitaplar hazırlanmalı ve

[237] Mehmet Niyazi, Zaman gazetesi.

okunmalıdır. Olayları kuru bir şekilde anlatmaktan öte, onları sebep sonuç ilişkisi içinde inceleyen, gerçek sebepleri üzerinde duran, o zamanın şartları göz önünde bulunarak günümüze de hitap etmesini bilen sentez ve analizleri ihtiva eden tarih kitaplarına ne kadar çok ihtiyacımız vardır.

M. Fethullah Gülen Hocaefendi bir yazısında sağlıklı toplum yapısına sahip bir millet ve kalkınmış bir ülke olmanın en önemli şartlarını peş peşe sıralarken tarih şuuruna değinir ve "tarih şuuru, geçmişle geleceği bağlayan bir köprü mesabesindedir. Bu köprüyü kurup koruyamayan milletlerin, öbür sahilde gidip nereye aborde olacaklarını kestirmek oldukça zordur" der. O, daha sonra da, genel bir değerlendirme içinde kültür konusuyla birlikte, zamanı aşmadan da bahseder ve analizlerini şöyle bağlar:

"Onun içindir ki topyekün millet; bir kıta sahanlığı prensibiyle milli ruh ve sahillerini, semalarını kimseye ihlal ettirmeme düşüncesiyle milli mefkûre atmosferini, aynı hassasiyetle milli kültür haremini koruyup kollamalı ve şartlar ne olursa olsun, göz ve gönüllerimiz mutlaka kendi ülkemiz üzerinde bulunmalı; bütün bunlarla beraber, bugünün nesilleri, hem "dün" hem de "yarın" olmasını bilmeli ve bu anlayışla geleceği, mazi kaneviçesine göre bir dantela zarafet ve inceliği içinde işlemelidir ki, bugüne kadar milletçe maruz kaldığımız içtimâî erozyonlara bir daha düşülmesin; kaybedilen şeyleri telâfiye çalışırken, yeni kayıplara sebebiyet verilecek fâsit dairelere girilmesin ve varolma kavgasının verildiği aynı noktada, çeşitli dejenerasyonlarla ölüme davetiye çıkarılmış olmasın...!"[238]

---

238 Sızıntı, Eylül 1985.

Soyumun Şarkısı

Soyumun gezdiği bahçede güller açarmış,
Dudağında kıpkızıl kan, yanağında jâle;
Sabâyla salınan zülüfler koku saçarmış,
Alev alev yanan sînelerdeki âmâle...

Yaprak sesleri arasında bülbül nağmesi,
Gelip kulaklara çarpan mâhûr âhengiyle;
Tıpkı Cennetlerin tüllenen lâtif ma'kesi,
Hiç ölmeyen güzelliği, solmayan rengiyle...

Her yan bir "Bağ-ı İrem" bu bahar ülkesinde,
Buhurdanlar gibi hep tütüp-duran sîneler,
Solukladıkları ölümsüzlük bestesinde;
Neşeyle soluklandılar aylar ve seneler.

Ay, Güneş başka duyulurdu onun bağrında;
Goncalar tüllenirken çiçekler arasında.
Her gün bir başka fasıl bahçesinde, bağında,
Güzellikler tüterdi akında karasında...

Böyle bir dünya bugün hayâl sayılsa bile,
Ölümsüz sesler duymuştuk o altın günlerden,
Geçerken evlâd-ı fâtihân debdebesiyle,
Tarih ürpererek ayağa kalkmıştı birden.

Harıl harıl at üstünde bir karanlık gece,
Uçmuştuk üveyk gibi ışıktan kanatlarla..
Işıklarıyla aydınlanmıştı her bilmece,
Savaşmışlardı her dem köhne kanaatlarla...

Tarihten Güç Almadan İlerlemek Mümkün Değildir

Tarihin ve kültürel değerlerin her millet için büyük bir önemi vardır. İnsanlar, tarihi geçmişlerini, kültürlerini, medeniyetlerinin ortaya çıkışını ve mertebe kazanmalarını tarihin derin sayfalarından öğrenebilirler.

İnsanların geçmiş zamanların güzel hatıraları ile zaman zaman neşelendikleri gibi milletler de mazinin irfan ve zaferlerini yâd ederek maddî ve manevî hayatlarını güçlendirirler.

Zira zihinler yalanlarla ve uydurma bilgilerle de kaplı olsa, hakikatler tarihin berrak yapraklarında mevcuttur.

Mazisi derin, ihtişamlı ve insanı meziyetlerle dolu bir millet, tarihinden asla ayrı düşünülemez. Sonsuz bir müddet yaşamak arzu ve gayretinde olan, yüksek seviyeli ve milli şurla kaplı bir milletin tarihini yaşatması kendileri için hayati bir görevdir.

Evet, tarihin geçmiş sayfaları bir milletin geleceği için atacağı adımların izlerini taşır. Diğer bir ifade ile gelecek zaman, geçmiş zamanın bir aynasıdır. Kendi kültür ve medeniyetinin tarihte nelere kâdir olduğunu bilmeden, tarihten güç almadan ilerlemek mümkün değildir. Tarihteki büyüklerimizin kendi gelenek ve örflerine sahip çıkarak, kendi değerleriyle nasıl hüküm sahibi olduklarını bilmek gerekir ki değişmeden ve başkalaşmadan geleceğe umutla bakmak gerekir. Geçmişini iyi bilenler, geleceğine umutla ve endişesiz bakabilirler.

Bununla beraber sadece tarihiyle ve eskiden yaşadığı menkıbelerle övünüp duran ve yarın başkalarının anlatacağı

hareketleri ortaya koyamayanların ciddi bir tarih şuuruna sahip oldukları söylenemez. Tarih şuuruna sahip olmak demek tarihiyle yetinmek ve avunmak demek değildir. Tarih şuuruna sahip çıkmak, tarihten ibret alıp geleceğe yürürken onun gücünü arkana almak demektir. Kendi değerlerine sahip çıkan, ruhlarında sarsılmaz bir iman, bünyelerinde büyük bir irade taşıyan milletler, hiçbir zaman yok edilemezler.

Bizim milletimizi uzun zamanlardan beri çeşitli hile ve tuzaklarla tarih şuurundan ve tarihi değerlerinden uzaklaştırmak için çalışan pek çok güç olmuştur. Bunu kısmen de olsa başarmış gibi görünen bu insanlara karşı özellikle genç neslimizin uyanık olması ve tarihini en doğru kaynaklardan öğrenmeleri gerekmektedir.

Tarih şuuruna sahip çıkmak, kendi öz değerleriyle barışık yaşamak, bu yüce milletin ruhunda ve özünde bulunmaktadır. Kendisine tarihi unutturulmuş insanımızın silkinip kendine gelmesi derlenip toparlanması ve o eski günlerine tekrar dönmesi kuvvetle muhtemeldir. Tarihe bakılınca bu milletin kurduğu bir devletin yıkılmasından sonra yeni bir tanesinin asırlarca hükümranlığa devam etmesi bunun en açık göstergesidir. Bugün, haysiyetli, sağlam ve şerefli bir hayat yaşayabiliyorsak bunun tarihimizle ilgili olduğunu unutmamalıyız.

Evet, tarihimiz göstermektedir ki kendi inancına, kültür ve medeniyetinin öğretilerine sıkı bir şekilde bağlı olanlar her zaman ilerlemiş, buna mukabil başkalarının değerlerini taklit edip kendi tarihinden uzak duranlar da kendi milli birlik

ve beraberliklerini bozmuşlardır. Bundan dolayı geçmişi ile geleceğinin hesabını yapabilen bir nesile çok ihtiyaç bulunmaktadır.

Kendi ruhundan kopmadan, kendi kültürünü unutmadan ilim ve irfanda ilerlemek ve ileri teknolojileri öğrenmek gerekir.

OKUMA PARÇASI

Bir Tarihi İbret Vesikası

Tarihimizde Kel Aliço 26 sene Kırkpınar başpehlivanlığını elinde bulundurmuş yiğit bir güreşçi idi. Karşısına kimse çıkamıyordu. Pehlivanlığının 27. senesinde Deliormanlı Yusuf Pehlivan ile kapışacaklardı.

Cazgır önce Aliço'ya sonra Yusuf'a hitap etti. Her ikisi de, halkı selamladıktan sonra peşreve başladılar. Aliço genç bir delikanlı gibi seri peşrev yapıyor ve fırtına gibi dönüyordu. Yusuf'un da koca elleriyle yaptığı peşrevler çok ustaca ve gösterişliydi. Peşrevinden de anlaşılıyordu ki, işinin ehli bir başpehlivandı.

Peşrev faslını elenseler takip etti. Aliço'nun o elenselerini yiyip de sarsılmayan pek azdı. Halk, Yusuf'un bu elenselerden hiç de sarsılmadığını görerek heyecanlanmış ve zevkli bir güreş seyredeceklerini anlamıştı. Aliço, Yusuf'tan çekinmediğini göstermek istercesine dik güreşiyor ve onun dalmasını bekleyerek elenseleriyle yıldıramadığı bu güreşçiyi öldürücü boyundurukları ile hırpalayıp, yenmeyi düşünüyordu.

Yusuf, bunu sezinlemiş gibi bir defa olsun paça kapmak için dalmamıştı. Güreşin başlaması bir saate yaklaşırken Yusuf, Aliço'nun elenselerine karşılık vermeye başlamıştı. Koca pençeleriyle öyle bir elense çekiyordu ki Aliço, o zaman Yusuf'un ellerindeki kuvveti fark etmiş ve karşısındakinin çok kuvvetli bir pehlivan olduğunu

anlamıştı. Açık vererek güreştiği halde Yusuf'un da dalmamasına bir mana veremiyordu.

Kendisi saatlerce güreştiği için güreşin uzamasının kendi yararına olacağını düşünüyordu. Ama iki saate yakın bir zaman geçip de Yusuf'un yorulmadığını sezinleyen Aliço taktiğini değiştirerek şimşek gibi çift paçaya daldı. Yusuf da çok seri bir dönüşle paçalarını kaptırmadan öne doğru yüzükoyun kapaklandı. Aliço da dizleri üzerinde emekleyerek Yusuf'u kasnağından bastırıp, kalkmasına fırsat vermedi.

Yusuf ayağa kalkmak için sağa sola hamle yaptıysa da Aliço'nun pençesinden kurtulamayacağını anlayarak, açık vermemek için mümkün olduğu kadar toplandı. Aliço, Yusuf'u altında zaptettikten sonra hemen şark kündesini doldurmaya başladı. İşte o anda, Yusuf'un Aliço'nun elinden kurtularak ileri fırladığını ve korkunç bir nara ile Aliço'yu ayakta karşıladığı görüldü. Herkes Yusuf'un kuvvetine ve güreşin hareketliğine hayran kalmış, ikisini de övücü sözlerle teşvik ediyordu. Akşam gurûbuna doğru Yusuf, bir daha düşmeden güreşi başa baş sürdürmeye başlamıştı.

Saatler geçmesine rağmen güreşin hızı gittikçe artıyordu. Güreşte kimin galip geleceğini kestirmek çok güçtü. Ama Yusuf'un daha nefesli olduğunu da güreşten anlayanlar sezinlemişti. Aliço'nun yaşlılığı kendisini göstermeye başlamıştı. Akşam karanlığı basarken Aliço, güreşteki hamlelerinin istediği hızda olmadığını anlamıştı.

Ama Aliço gaddar olduğu kadar da mertti. Her şeyin hakkını vermesini bilirdi. Müteessir de değildi. Yusuf'un başpehlivanlığa layık olduğunu anlamıştı. Artık güreşi rahatça bırakabilirdi. Adalı Halil Pehlivanla Yusuf'un bu

meydanı layıkıyla dolduracaklarından emindi. Bunları düşünerek bu genç pehlivana karşı eskiden güreştiği gibi pek gaddarca güreşmemeye karar verdi. İçten boğmalarında pek hoyrat davranmıyor, budamaları ve tırpanları daha yumuşak vuruyordu.

26 sene Kırkpınar Başpehlivanlığını kazanmış bir kimsenin şerefine ve şanına layık bir şekilde güreşi terk etmesini istiyorlardı. Artık karanlık iyice bastırmıştı. Aliço yaşlı haliyle genç bir delikanlı gibi bütün gün güreşmiş ve oyundan oyuna geçerek güreşin bütün inceliklerini göstermişti. Yusuf da ne kadar usta bir pehlivan olduğunu ispat etmişti.

Güreşi beraber ayırmak isteyenlere Aliço'nun meydan ortasından şöyle bağırdığı duyuluyordu:

"A be, burası Kırkpınar'dır. Er meydanıdır buncağız. Burada yenişene kadar güreş tutulur. Zift fıçıları, çıralar ne güne durur? Tutuşturun oncağızları. Pişmiş güreş yarıda konur mu hiç? Bu kızancağıza yenilmek kaderimde varsa ko verin yensin beni. Hem ben artık bu er meydanından çekileceğim. Aliço'yu yenmek talihini bir daha bu Yusufcağız nerden bulacak?"

Bu sözleri duyan Koca Yusuf, bir his sağanağına tutulur, gözleri nemlenir, Kel Aliço'nun ellerine kapanır ve büyük ustanın elini öper ve şöyle der:

"Ustaların ustası, pehlivanların pehlivanı koç yiğit ağam benim. Gel bırakalım bu güreşi, sözlerinle yendin sen beni. Elimde, ayağımda dermanım kalmadı. Bu söylediklerinden sonra tutamam gayrı ben seni. İstersen sen tut beni, vur sırtımı yere."

Aliço da duygulanmış ağlamaklı olmuştur:

"Bu meydan bundan sonra senindir. Senin gibi bir pehlivan ortaya çıktıktan sonra gözüm arkada kalmadan

ayrılacağım buralardan. Ödül de, pehlivanlıkta senindir. İkisine de güle güle sahip ol. İkisi de sana helal olsun oğul." der ve Koca Yusuf'u galip ilan eder. Artık meydanların tek hakimi vardır.

Koca Yusuf…[239]

Evet, şimdi bir düşünelim: Birbirlerini yenmek için akla hayale gelmedik tuzaklara başvuranlar, her türlü müsabakayı hile ile yerine getirmeye çalışanlar nerede? Bizim ecdadımızdaki bu ruh nerede? Birbirlerini normal şartlar altında yenmiş olsalar bile ecdadımızın gösterdiği mertlik ve tevazu karşısında günümüzün insanları acaba nerede durmaktadır? Tarih bize kendi kültür ve medeniyetimizin değerlerinin nasıl yaşandığını gösterdiği gibi bundan sonra da yaşanabilir olması yönünde aşk, şevk ve heyecan verir.

Gerçek pehlivanlığın hakkı teslim etmekte olduğunu bilen, gerçek gücü hak sahibine hakkı vermekte bulan Aliço'nun tutumu önemli olduğu kadar Koca Yusuf'un yiğit ustasının eline kapanması ve bu yüce davranışı göstermesi de çok mühimdir. Gerçek mertliğin ne olduğunu anlatan bu tarihi ibret vesikası gibi bizlere gerçek değerlerimizi ve o eski yüce gücümüze ulaşma yollarını öğreten daha pek çok belgelerimiz vardır. Bu belgeleri arşivlerden alıp gün yüzüne çıkarmak da tarih şuuru için gereken önemli bir görevdir…

---

239 Eşref Şefik, *Tarihî Türk Güreşçileri*, s. 103.

Tarih Şuuru, Sürekli Müracaat Edilmesi Gerekli Olan Bir Kaynaktır

Tarih şuuru, toplumun aktivitesi ve canlı tutulması adına önemli bir kaynaktır. Onu hiçbir zaman nazarlardan dûr etmeden içimizde her lâhza canlı tutmamız gerekir. Bu hakikati M. Fethullah Gülen Hocaefendi şöyle dile getiriyor:

"Tarih şuuru, sık sık müracaat edilen tertemiz bir kevser kaynağı olması itibarıyla yer yer bizim için bir teselli kaynağı olmuştur. Her ne kadar o, 'İçinde bulunduğu zamandan çok iyi yararlanamayan ve onu iyi değerlendiremeyen aciz milletlerin teselli için sığındıkları bir bahane' olarak görülse de ben, bu teselli kaynağının çok önemli olduğuna inanıyorum. Zira ideallerimizin fizibilitelerini yapma ve onları pratiğe dökme adına beslendiğimiz kaynak, tarih şuurudur.

Evet biz, Yahya Kemal'in 'Ben kökü mâzide bir âtîyim.' mısraında ifade ettiği gibi geçmiş ve geleceğe kuşatıcı bir perspektiften bakabilen, geleceği mâziden gelen ruh ve mânâ kökümüz üzerine bir dantela gibi ören milletiz. Bundan dolayı da sürekli mâzi şuur ve zenginliğine müracaat eder, bir endam aynası gibi onun karşısına, geçip kendimizi sorgular ve ona göre kendimizi hazırlayıp geleceği kucaklamaya çalışırız.

Bu yönüyle tarih şuuru, sürekli müracaat edilmesi gerekli olan bir kaynaktır. Hasımlarımız, geçmişin engin, zengin ve rengin ikliminden uzaklaştırmak suretiyle âdeta bizi birer renk körü yaptılar. Böylece bizim dünyamızı siyah beyaza

boyayıp, bizi çok büyük bir zevk kaynağından mahrum ettiler.

Doktor İkbal, bu mevzuya bir hikâye ile yaklaşarak meseleye ayrı bir derinlik kazandırır. Zamanın birinde koyunlar arslanlardan bîzar olmuşlar. Nihayet bir gün kendini inzivaya çekmiş, yaşlı, bilge bir koyuna dertlerini anlatmışlar. O da koyunlara, değişik bahaneler uydurarak devamlı et yemenin çok kötü olduğunu arslanlara telkin etmeleri tavsiyesinde bulunmuş. Koyunlar, bu tavsiyeye uyarak bir inkılâp gerçekleştirmişler ve neticede arslanları koyunlaştırmışlar. Tabiî Doktor İkbal'in burada esas vurgulamak istediği mesele; kıssadan hareketle arslan bir milletin, başkaları tarafından nasıl renk körü hâline getirilerek koyunlaştırıldığı ve kimliklerinin değiştirildiği hakikatidir.

Hâsılı, tarih şuuru, insanların kendi kimliklerini muhafaza adına çok önemli bir değerler bütünüdür. Bu değerleri görmezlikten gelmek körlük, toplumu bunlardan uzaklaştırmaya çalışmak ise basiretsizliktir."[240]

---

[240] M. Fethullah Gülen, *Fasıldan Fasıla* 4.

Yavuz Sultan Selim

Yavuz Sultan Selim, sekiz sene gibi kısa bir süre içinde İran'ı avucunun içine almış; Mercidabık ve Ridaniye seferlerinden zaferle dönmüş; bir fitne kaynağı üzerine sefere çıktığı esnada da bir şirpençe ile hayata veda edip yürümüştür Rabbine.

Şu üst üste hamleler kendi rekorlarını kırma niteliğindedir: Mısır'ı fethedip mukaddes emanetlerle dönerken, pâyitaht olan İstanbul'a yaklaştığında, halkın kendisini muhteşem bir törenle karşılayacağını öğrenir. Bunun üzerine lalasına,

"Lalam! Böyle bir şey uygun düşmez; biz ne yaptık ki! En iyisi biz geceyi Üsküdar'da geçirelim de halk uyurken sessizce Topkapı'ya geçeriz." der.

Cihan fatihi koca hükümdar, şan ve şerefin burnuna bir kanca takarak onu, ayaklarının ucuna kadar geldiği bir durumda, ayaklarının altına alır; zira bu celâdetli padişah arkasında hocası İbn Kemal olduğu hâlde ihtişamıyla yolda giderken İbn Kemal'in atının ayağından sıçrayan çamur onun cübbesine sıçrayıvermişti... Haşmetli hükümdardan gelecek bir gazap endişesiyle o büyük ve hakperest insanın içinde bir endişe hâsıl olur düşüncesiyle Yavuz Sultan Selim Han, hemen dönüp nedimlerine şu talimatı verdi:

"Sizlere vasiyetim: Şu anda benim üzerimdeki, hocamın atının ayağından sıçrayan çamurla çamurlanmış bu cübbeyi mutlaka benim tabutumun üzerine örtmenizdir. Zira ben Rabbimin huzuruna bu cübbe ile gitmek isterim."

Hilafete ait mukaddes emanetleri aldığı, İslâm'ın bayraktarlığını yüklendiği ve bütün emirlerin, karşısında dize geldiği, hutbenin de onun namına okunduğu, zafer sarhoşluğunun yaşanabileceği o sevinç dolu dakikalarda, hatibin, "Emîrü'l-Harameyn" şeklindeki hitabına o: "Ben emir olamam. Buranın emiri Hz. Muhammed Mustafa'dır (sallallâhu aleyhi ve sellem). Ben olsa olsa buranın hizmetkârı olabilirim." diyerek kendisine "Hâdimü'l-Harameyn" denilmesini istemiştir; istemiştir, çünkü o, hakikî bir büyüktür. Zira büyüklükte büyüklüğün emaresi tevazu ve mahviyettir. İçtimaî hayatta herkesin görmesi ve görünmesi için pencereler vardır. Büyük insan, görünmek için küçülür ve iki büklüm olur. Küçük insan da parmaklarının üzerine dikilir; büyük görünmeye çalışır. Onun için, hemen her zaman büyük görünenler küçüklüklerini, mütevazi görünenler de büyüklüklerini gözler önüne sergiler dururlar.

Konu ile İlgili Bazı Kaynaklar

- Peygamberler Tarihi, Muştu Yayınları
- Tarih Aynası, Işık Yayınları
- Tarihte Kıbrıs ve Hala Sultan, Işık Yayınları
- Tarihin Yıkılmaz Kalesi Çanakkale, Yitik Hazine Yayınları
- Tarihte İlginç Gerçekler, Yitik Hazine Yayınları
- Bir Hüznün Tarihi: Sarıkamış, Yitik Hazine Yayınları
- Tarihte Ramazan, Yitik Hazine Yayınları
- İslâm, Bilim, İnsan ve Tarih, Yitik Hazine Yayınları
- Tarih, Toplum ve Gelenek, Işık Akademi Yayınları
- Kutsala, Tarihe ve Hayata Dönüş, Işık Akademi Yayınları
- Tarihin Meçhul Tanıkları, Kaynak Yayınları
- Ayağın Nerede Oğul, Yitik Hazine Yayınları

CEVAP ANAHTARLARI

	1- Niçin Güzel Ahlâk Sahibi Olmalıyız?	2- Anne Baba Hakkı	3- Dostluk ve Arkadaşlık	4- Yardımlaşma	5- Doğruluk, Dürüstlük ve Yalan Söylememe, Sözünde Durma	6- Âdâb-ı Muâşeret	Ek: Kitap Okumanın Önemi
1	c	a	a	a	b	d	a
2	b	d	d	b	d	d	b
3	a	c	a	d	d	b	c
4	a	c	c	c	b	c	d
5	d	a	b	b	a	a	a
6	b	b	d	a	a	c	b
7	a	d	d	b	d	c	d
8	c		b	a	a	d	
9	d		a	d	c	a	
10	d		d	b	c	c	

İSTİFADE EDİLEN KAYNAKLAR

KUR'ÂN-I KERİM

Abdülkadir Halit, *Âdâb-ı Muaşeret*, Rehber Yayınları, İstanbul.

Aclûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1998.

Ahmed İbn Hanbel (v. 249/855), *el-Müsned*, 1313 baskısından ofset, Beyrut.

Askalânî, *İsâbe*, Beyrut, tarihsiz.

Bediüzzaman, Said Nursi, *Mektubat*, Işık Yayınları, İzmir 2004.

Beyhakî, Ebu Bekir Ahmed b. Hüseyin, *Şuabu'l-İman*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1990.

Cemil Meriç, *Bu Ülke*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.

Dârimî, Ebu Muhammed Abdullah İbn Abdirrahmân, (v.385/995), *Sünenü'd- Dârimî*, Beyrut, tarihsiz.

Ebu Dâvud, Süleyman İbn el-Eş'as es-Sicistâni (v. 275/888 h.), *Sünenu Ebi Davud*, Humus, 1969.

Ebu Nuaym, Ahmed b. Abdillah el-Isbehânî, *Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakâtü'l-Asfiyâ*, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, I-X, Beyrut 1405.

Erkan Türkoğlu, *"Dört Dakika İçin Bile Olsa Okuyabilmek", Kitaba ve Okumaya Dair*, Işık Yayınları, İzmir, 2005.

Eşref Şefik, *Tarihî Türk Güreşçileri*, İstanbul Fethi Derneği, İstanbul 1953.

Furkan Adil, *Kudsî İki Varlık Anne-Baba*, Rehber Yayınları, İstanbul 2009

el-Hâkim, *el-Müstedrek Ala's-Sahîhayn*, Mektebetü'l-Matbûâti'l İslamiyye, Haydârâbad, Deken 1335/1916 baskısından ofset.

Hamdi Kalyoncu ve Fikriye Ovak, *İkra!, Okuma Psikolojisi*, Marifet Yayınları, İstanbul, 2003.

Hasan Aydınlı, *Sızıntı Dergisi,* yıl: 26 sayı: 302, Mart 2004.

Heysemî, Nureddin Ebu'l-Hasen Ali, *Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid*, Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, I-X, Beyrut 2001.

http://tr.fgulen.com/content/view/12031/3/.

İbn Abdilberr, *Câmiu Beyâni'l-İlm*, el-Matba'atu'l-Mısriyye, Kahire 1930

İbn Esir, İzzüddin Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezerî, *Üsdü'l-Gâbe fî Mârifeti's-Sahâbe*, I-VII, Kahire, 1970.

İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîm*, Dâru'l-Endülüs, Beyrut, 1966.

İbn Mâce, Ebu Abdillâh Muhammed İbn Yezîd el-Kazvînî (v. 886/273.); *Sünenu İbni Mâce*, Tahkik: M. F. Abdulbaki, Kahire, 1952.

İbn Sa'd, Muhammed (v. 231/845), *et-Tabakâtu'l-Kübra*, Dâru Sâdır, Beyrut, 1960.

İbrahim Ünal, *Kitap Tiryakiliği*, Sim Yayıncılık, Ankara, 1999.

İmam Nevevi, *Riyazü's-Sâlihîn*, Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî, Beyrut 1972.

Kandehlevî, Muhammed Yusuf, *Hayatü's-Sahâbe* (Tercüme Sıtkı Gülle), Divan Yayınları, İstanbul, 1991.

Kurtubî, Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekir, *el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'ân*, I-XX, Dâru'ş-Şâb, Kahire 1372.

M. Fethullah Gülen, *Gurbet Ufukları* (Kırık Testi-3), Ufuk Yayınları.

——, *İnancın Gölgesinde*, Nil Yayınları, İzmir, 2002.

——, *İrşad Ekseni*, Nil Yayınları, İzmir, 2001.

——, *Prizma-1*, Nil Yayınlarİ, İzmir, 1998.

——, *Prizma-4*, Nil Yayınları, İstanbul, 2004.

——, *Sonsuz Nur*, Nil Yayınları.

——, *Ölçü veya Yoldaki İşıklar*, Nil Yayınları, İzmir, 2005.

——, *Yeşeren Düşünceler*, Nil Yayınları, İzmir, 2001.

Mâlik İbn Enes (v. 179/775), *Muvatta*, Tahkik Muhammed Fuâd Abdülbâki, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, tarihsiz.

Mevlânâ Şibli, *Asr-ı Saadet* (Terc: Ö. Rıza Doğrul), İst. 1974,

Murat Çiftkaya, *Bilgelik Öyküleri*, Timaş Yayınları, İstanbul.

——, *Gökkuşağı Öyküleri*, Timaş Yayınları, İstanbul.

Mustafa Kara, *Tekkeler ve Zaviyeler*, Dergah Yayınları, İstanbul, 1990.

Münâvî, Muhammed bin Abdurrauf, *Feyzu'l-Kadîr Şerhu'l-Câmiu's-Sağîr min Ahâdîsi'l-Beşîri'n-Nezîr*, I-VI, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 1994.

Müslim, Müslim İbn Haccâc el-Kuşeyrî (v. 261/874): *Sahîhu Müslim*, Kahire 1955.

Necip Asım Yazıksız, *Kitap*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.

Nesâi, Ebu Abdirrahmân Ahmed İbn Ali (v. 303/915), *Sünenu'n-Nesâî*, el-Matba'atu'l-Mısriyye, Kahire 1930.

Nihat Dağlı, *İnsanı Kitaba Çağırmak*, Kaynak Yayınları, İzmir, 1996.

——, *Sızıntı Dergisi*, Eylül 1997, Sayı: 224.

Suyûtî, Abdurrahman b. Kemâl Celaleddin, *el-Fethu'l-Kebir fî dammi'z-ziyâde ile'l-Câmiis's-Sağir*, I-III, Dâru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut 1932.

——, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1413.

et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Evsat*, Kahire 1968.

Tirmizî, Ebu İsa Muhammed İbn Sevre (v. 279/893); *Sünenu't-Tirmizî*, Tâlik: Azîz Ubeydu'r-Rakkâş, Matba'atu'l-Endülüs, Humus 1966.

www.karakalem.net.

Zaman Gazetesi Ailem Dergisi, sy. 174.

Zuhal Baltaş-Acar Baltaş, *Bedenin Dili*, Remzi Kitapevi.